

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

KÜRESEL KAMUSAL MALLARDA FİNANSMAN SORUNU VE
MALİ ÇÖZÜMLEMELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Celal Burak SAYICI

Balıkesir, 2014

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

KÜRESEL KAMUSAL MALLARDA FİNANSMAN SORUNU VE
MALİ ÇÖZÜMLEMELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Celal Burak SAYICI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. A. Niyazi ÖZKER

Balıkesir, 2014

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün MALİYE Anabilim Dalı'nda 201112537006 numaralı Celal Burak SAYICI'nın hazırladığı "KÜRESEL KAMUSAL MALLARDA FİNANSMAN SORUNU VE MALİ ÇÖZÜMLEMELER" konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 18/12/2014 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUGU~~ ile karar verilmiştir.

Başkan (Danışman)

DOÇ. DR. A. NİYAZİ ÖZKER

Üye

YRD. DOÇ. DR. AHMET AYDIN

Üye

YRD. DOÇ. DR. S. ÇAGRI ESENER

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

25.12.2014

Doç. Dr. İsmail Hakkı ÖZKER

ÖNSÖZ

Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan küreselleşme ile birlikte devletleri etkileyen gelişmeler yaşanırken; bu süreçte, “Sürdürülebilir Kalkınma” ile birlikte daha çok duyulmaya ve tartışılmaya başlanan “Küresel Kamusal Mallar” kavramı ortaya çıkmıştır. Küresel kamusal mal kavramı, son yıllarda ortaya çıkan bir kavram olmakla birlikte, literatürde tam olarak uzlaşmış, net bir tanıma kavuşmuş değildir.

Küresel kamusal mallar, yaymış oldukları faydaları ülke sınırlarını aşarak tüm ülkelere, tüm insanlara ve gelecek nesillere aktarılabilen mallar şeklinde tanımlanmakla birlikte, literatürde yeni bir olgu olup, gerek katılım, gerekse sınırlılık alanları net bir şekilde ifade edilemeyen mallardır. Küresel kamusal malların üretimindeki ve finansmanındaki mevcut dağılıklık ve yetersizlik ile vergilendirilmeleri açısından küresel bir vergilemenin veya düzenli ve sürekli bir finansman kaynağı ya da uygulamasının olmaması, bu malların kamu ekonomisi açısından değerlendirilmesi konusunun önemini ortaya koymaktadır.

Tüm bunlardan yola çıkarak çalışmamızda küresel kamusal mal olgusu ve küresel kamusal malların finansman modelleri, ortaya çıkan sorunlar bakımından incelenecektir.

Celal Burak SAYICI

ÖZET

KÜRESEL KAMUSAL MALLARDA FİNANSMAN SORUNU VE MALİ ÇÖZÜMLEMELER

SAYICI, Celal Burak

Yüksek Lisans, Maliye Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. A. Niyazi Özker

2014,165 Sayfa

Küresel kamusal mallar, literatürde yeni bir olgu olup, gerek katılım, gerekse sınırlılık alanları net bir şekilde ifade edilemeyen mallardır. Küresel kamusal malların üretimindeki ve finansmanındaki mevcut dağınıklık ve yetersizlik ile vergilendirme açısından bu mallara ilişkin küresel bir vergilemenin ya da düzenli ve sürekli bir finansman kaynağı ya da uygulamasının olmaması, söz konusu malların kamu ekonomisi açısından değerlendirilmesi konusunun önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmada küresel kamusal malların finansman sorunu açısından incelenirken, küresellik ve kamusal sorunsallarını değerlendirmek amaçlanmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde; kamusal mal kavramı ve teorisi hakkında genel açıklamalara yer verilmiştir. Küresel kamusal mallara ilişkin tanımlamalar, tarihsel gelişimi ve küresel kamusal malların sınıflandırılması hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; küreselleşmenin kamusal mallar üzerine etkileri incelenmiştir. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan küresel mallar, uluslar arası kuruluşların küresel malların sunumundaki rolleri ve kamusal mal sunumuna ilişkin ortaya çıkan tartışmalar çerçevesinde konu detaylandırılmıştır.

Çalışmamızın son bölümü olan üçüncü bölümünde ise; küresel kamusal

malların finansman araçları ve yöntemleri değerlendirilerek, finansman sorunları ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Küresel kamusal malların finansmanında ortaya çıkan yöntemler özel sektör ve kamu sektörü alanlarına ayrıştırılarak incelenmiştir. Uluslararası kuruluşların küresel kamusal malların finansmanındaki rolü kalkınma yardımları ve kalkınma hedefleri doğrultusunda ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Mallar, Küresel Kamusal Mallar, Küresel Dışsallıklar, Uluslararası İşbirliği, Finansal Sorunlar

ABSTRACT

GLOBAL PUBLIC GOODS FINANCING PROBLEM AND THE FINANCIAL ANALYSIS

SAYICI, Celal Burak

Master's Degree, Department of Public of Finance

Supervisor: Doç. Dr. A. Niyazi Özker

2014,165 Pages

Global public goods are new phenomenon that neither involvement nor boundaries can not be stated clearly. Disorganization and inadequacy of global good production and financing, lack of taxation and lack of regular and permanent financial source or application shows the importance of evaluation in terms of public economy.

In this study, the aim is in addition to investigate global public goods in terms of financial problems, evaluating global and public problems of regarding goods. In the first part of our study, there are some general explanations about public good concept and theory. In addition, there are some definitions about global public goods, state of the art and classification of global public goods.

In the second part of the study, effects of globalization on the public goods are handled. With the globalization, generated public goods are detailed with the role of international organizations and discussion regarding the presentation of goods. In the third and also last part of the study, financing tools and methods of global public goods are evaluated and financing problems and suggested solutions are

mentioned. Methods about financing of global public goods are analyzed in terms of private sector and public sector. Role of international organizations are handled in terms of help of development and goal of development.

Key words: Public goods, global public goods, global exteriority, international collaboration, financial problems

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
ŞEKİL LİSTESİ	XI
TABLO LİSTESİ	XII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1
BÖLÜM -I	5
1. KAMUSAL MAL KAVRAMI VE TEORİSİ HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR	5
1.1. Kamusal Malların Temel Özellikleri ve Tarihsel Gelişiminin İncelenmesi.....	5
1.1.1. Özel ve Kamusal Kavramlarının Etimolojik Anlamları	5
1.1.2. Özel Alan ve Kamusal Alan Ayrımı	6
1.2. Kamusal Mal Kavramı ve Temel Özellikleri	9
1.2.1. Küresel Kamusal Mal Kavramının Ortaya Çıkması.....	15
1.2.2. Küresel Kamusal Malların Özellikleri	18
1.2.2.1. Küresel Kamusal Malların Kamusal Özellikleri	20
1.2.2.2. Küresel Kamusal Malların Küresel Özellikleri	23
1.3. Kamusal Malların Tarihsel Gelişimi	26
1.3.1. 13. Yüzyıl - 17. Yüzyıl.....	26
1.3.2. 18. Yüzyıl - 19. Yüzyıl.....	27
1.3.3. 20. Yüzyıl.....	29
1.4. Küresel Kamusal Malların Sınıflandırılması.....	32
1.4.1. Geleneksel Küresel Mallar ve Yeni Küresel Mallar	32
1.4.2. Üretim Zincirindeki Yere Göre Küresel Kamusal Mallar	33
1.4.3. Temel ve Tamamlayıcı Küresel Kamusal Mallar	35
1.4.4. Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mallar	36
1.4.5. Yaratılan Faydanın Türüne Göre Küresel Kamusal Mallar	40
1.4.6. Kamusallığın Doğasına Göre Küresel Kamusal Mallar	42
1.4.7. Kamusallığın Derecesine Göre Küresel Kamusal Mallar	45
BÖLÜM –II	48
2. KÜRESELLEŞMENİN KAMUSAL MALLAR ÜZERİNE ETKİLERİ	48
2.1. Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar	48
2.2. Küreselleşme ve Kamusal Mallara Etkisi.....	52
2.3. Küresel Kamusal Mal Kavramı ve Özellikleri.....	56
2.4. Küresel Kamusal Malların Sunum Teknikleri	63
2.4.1. Toplama Tekniği.....	64
2.4.2. En İyi Vuruş Tekniği	65

2.4.3. En Zayıf Halka Tekniği.....	66
2.4.4. Ağırlıklı Toplama Tekniği	67
2.5. Küresel Kamusal Malların Sunumuna İlişkin Tartışmalar.....	68
2.5.1. Ulus Devletlerin Küresel Kamusal Mal Sunumundaki Durumu	69
2.5.2. Küresel Kamusal Malların Bir Hegemon Tarafından Sunumu	73
2.5.2.1. Hegemonya Teorisi	73
2.5.2.2. Hegemonik İstikrar Teorisi.....	74
2.5.2.2.1. Realizm	76
2.5.2.2.2. Liberalizm.....	77
2.5.2.2.3. Marksizm	79
2.5.3. Küresel Kamusal Malların Uluslar Arası Kuruluşlar Tarafından Sunumu	79
2.6. Küresel Kamusal Malların Sunumuna İlişkin Sorunlar.....	80
2.6.1. Küresel Kamusal Malların Sunumunda Tüketim Yanlı Eksik Kullanım Sorunu.....	81
2.6.2. Küresel Kamusal Malların Arz Yanlı Eksik Sunum Sorunu	81
2.6.3. Küresel Kamusal Mallarda Aşırı Sunum Sorunu	82
2.7. Küresel Kamusal Malların Yetersiz Sunumuna Yol Açan Faktörler	82
2.7.1. Yönetimsel Eksiklik	83
2.7.2. Katılım Eksikliği.....	83
2.7.3. Teşvik Eksikliği.....	84
2.8. Küreselleşmeyle Birlikte Ortaya Çıkan Küresel Kamusal Mallar.....	84
2.8.1. Küresel Kamusal Mal Olarak Sağlık.....	84
2.8.2. Küresel Kamusal Mal Olarak Çevre	89
2.8.3. Küresel Kamusal Mal Olarak Bilgi	93
2.8.4. Küresel Kamusal Mal Olarak Barış ve Güvenlik	95
2.8.5. Küresel Kamusal Mal Olarak Finansal İstikrar	97
2.8.6. Küresel Kamusal Mal Olarak Su Hakkı.....	98
BÖLÜM -III.....	100
3. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMAN ARAÇLARI VE YÖNTEMLERİ.....	100
3.1. Küresel Kamusal Malların Finansman Yöntemleri	100
3.2. Dışsallıkların İçselleştirmesine Yönelik Finansman Yöntemleri	101
3.2.1. Pazar Oluşturma ve Güçlendirme.....	102
3.2.2. Uluslararası Vergileme.....	105
3.3. Özel Sektör Kaynakları	108
3.3.1. Kâr Amaçlı Olmayan Kuruluşlar.....	109
3.3.2. Kâr Amaçlı Kuruluşlar.....	110
3.3.3. Bireyler.....	111
3.4. Ortaklık Kaynakları	111
3.5. Kamu Kaynakları	112
3.5.1. Ulusal Kamu Kaynakları.....	112
3.5.2. Uluslararası Kamu Kaynakları	115
3.6. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Kalkınma Yardımları Ve Uluslararası İşbirliğinin Önemi.....	119
3.6.1. Kalkınma Yardımları ve Küresel Kamusal Mallar.....	119
3.6.1.1. Küresel Kamusal Malların Finansmanı İle Kalkınma Yardımlarının Karşılaştırılması	120

3.6.1.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Kalkınma Yardımlarının Yeri ve Binyıl Kalkınma Hedefleri.....	121
3.6.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Resmi Kalkınma Yardımlarının Gelişimi	124
3.6.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Uluslararası İşbirliğinin Önemi	132
3.7. Kamusalılık Türüne ve Toplama Teknolojilerine Göre Küresel Kamusal Malların Finansmanı	135
3.7.1. Kamusalılık Türüne Göre Küresel Kamusal Malların Finansman Yapısı	135
3.7.2. Toplama Teknolojilerine Göre Küresel Kamusal Malların Finansman Yapısı	140
3.8. Küresel Kamusal Malların Sunumu Ve Finansmanına Yönelik Çözüm Önerileri.....	144
SONUÇ	151
KAYNAKÇA	157

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar İlişkisi	50
Şekil 2: Sektörlere Göre Resmi Kalkınma Yardımları (2004)	129
Şekil 3: Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mal Yardımları (1997-2001).....	129
Şekil 4: Küresel Kamusal Mallara Yapılan Yardımlarda Kredi Veren Ülkelerin Payı (1997-2001)	130
Şekil 5: Türkiye'nin Aldığı Resmî Kalkınma Yardımlarının Sektöre ve Yardımda Bulunan Ülkelere Göre Dağılımı	131

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Küresel Kamusal Malların Sektörlere, Temel ve Tamamlayıcı Faaliyetlere Göre Sınıflandırılması.....	36
Tablo 2: Sektörlere Göre Küresel Kamusal Malların Sınıflandırılması	39
Tablo 3: Yaratılan Faydanın Türüne Göre Küresel Kamusal Mallar.....	42
Tablo 4: Kamusallığın Doğasına Göre Küresel Kamusal Mallar.....	44
Tablo 5: Kamusallığın Derecesine Göre Kamusal ve Küresel Kamusal Mallar.....	62
Tablo 6: Küresel Kamusal Mallara Yönelik Toplam Sunum Teknikleri.....	63
Tablo 7: Kamusal Malların Sınıflandırılması ve Toplama Teknolojileri	68
Tablo 8: Küresel Kamusal Mal Türlerine Göre Sunum Sorunları	82
Tablo 9: Yarı Kamusal Maldan Küresel Kamusal Mala: Sağlık Hizmetinin Analizi	88
Tablo 10: Küresel Kamusal Malların Finansman Mekanizmaları	101
Tablo 11: Küresel Kamusal Malların Finansmanı ile Kalkınma Yardımları Arasındaki Farklılıklar	121
Tablo 12: Dünyada En Fazla Resmi Kalkınma Yardımı Alan ve Veren Ülke ve Kuruluşlar	126
Tablo 13: Dünya’da En Fazla Yardım Yapan İlk On Uluslararası Kuruluş (Milyon \$/Cari Fiyatlar/Net Ödemeler).....	127
Tablo 14: Küresel Kamusal Mallar: Alternatif Türleri ve Olası Finansman Şekilleri	139
Tablo 15: Kamusal Sunumda Alternatif Toplama Teknolojileri.....	143

KISALTMALAR

- KKM : Küresel Kamusal Mallar
STK : Sivil Toplum Kuruluşları
IMF : International Monetary Fund
KİT : Kamu İktisadi Teşebbüsleri
DSO : Dünya Sağlık Örgütü
WB : World Bank
OECD : Organization for Economic Co-operation and Development
BM : Birleşmiş Milletler
UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund
AB : Avrupa Birliği
IDA : International Development Association

GİRİŞ

Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan küreselleşme ile birlikte devletleri etkileyen gelişmeler yaşanırken; bu süreçte, “Sürdürülebilir Kalkınma” ile birlikte daha çok duyulmaya ve tartışılmaya başlanan “Küresel Kamusal Mallar” kavramı ortaya çıkmıştır. Küresel kamusal mal kavramı, son yıllarda ortaya çıkan bir kavram olmakla birlikte, literatürde tam olarak uzlaşmış, net bir tanıma kavuşmuş değildir.

Küresel kamusal mallar, yaymış oldukları faydaları ülke sınırlarını aşarak tüm ülkelere, tüm insanlara ve gelecek nesillere aktarılabilen mallar şeklinde tanımlanmakla birlikte, literatürde yeni bir olgu olup, gerek katılım, gerekse sınırlılık alanları net bir şekilde ifade edilemeyen mallardır. Küresel kamusal malların üretimindeki ve finansmanındaki mevcut dağınıklık ve yetersizlik ile vergilendirilmeleri açısından küresel bir vergilemenin veya düzenli ve sürekli bir finansman kaynağı ya da uygulamasının olmaması, bu malların kamu ekonomisi açısından değerlendirilmesi konusunun önemini ortaya koymaktadır.

Küreselleşme olgusu ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, kamusal ve özel alan ayırımının sınırlarını belirlemeyi giderek zorlaştırmış, kamusal ve özel kavramlarının tanımını ve sınırlarını değiştirmiştir. Kamusal ve özel malların sınıflanması, bu gelişmeler ışığında yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Kamusal ve özel malların tanımına ve sınıflandırmasına geçmeden önce, özel ve kamu kavramlarının tanımlanması, konunun daha iyi anlaşılmasına ışık tutması açısından önem taşımaktadır. Piyasanın belirli malları sunmakta başarısız kalması ya da sosyal optimum olarak düşünülen miktarın altında üretim yapması nedeniyle, devletin ekonomik rolü içerisinde kamusal malların sunumunu ortaya çıkarmaktadır. Kamusal mal, bazı tüketiciler için bir kez üretildi mi, ilave tüketicilerin ek maliyet olmaksızın bu malı tüketebildiği maldır. Günümüzde bazı ekonomistler, tüketimde rekabetin olmaması özelliği ile kamusal malları nitelendirmektedir. Schiller, kamusal mallarda bir mal ya da hizmetin bir bireyce tüketimi, diğerlerinin tüketimini engellemediğini belirtmektedir(Schiller, 1986, s.65). Blomquist ve Christiansen(Blomquist, ve Christiansen, 2002, s.3), kamusal malları, tüketiminde rekabetin olmadığı mallar

olarak tanımlamışlardır.

Kamusal malların sınıflandırılmasında bir kesinlik bulunmamaktadır. Yapılacak sınıflandırma, piyasa şartlarına ve teknolojik duruma bağlıdır. Örneğin deniz feneri hizmetinin sunulmasını ele alalım. Bir kez fenerden ışık yayılınca, bir geminin bu ışıktan faydalanması, diğer gemilerin benzer şekilde bundan yararlanmasını engellemez. Ayrıca, belirli gemilerin ışığın faydasından yararlanması engellenemez. Bu şartlar altında deniz feneri, tam kamusal maldır. Ancak, belirli alıcıların satın alınmaması halinde, gemilerin fenerin ışığını almasını engelleyen bir frekans bozucu aletin icat edildiğini durumda, dışlanamama kriteri geçerli değildir ve deniz feneri tam kamusal mal özelliğini kaybetmiş olmaktadır. Bu nedenle kamusal bir derece konusu olduğu ortaya çıkmaktadır(Rosen, 2002, s. 56).

21. yüzyılda kamusal mallar konusu, önemli bir uluslararası gündem maddesi haline almıştır. Küresel kamusal mallar, kamu malları üzerine yapılan inceleme ve tartışmaların çerçevelediği içerikten tamamen farklı bir yapıdadır.

Günümüzde küresel kamusal mallar, ulusların ve kişilerin refahlarının artan şekilde merkezinde yer almaya başlamıştır. Kamu zararları kategorisi içerisinde yer alan, örneğin banka krizleri (küresel düzeyde finansal dalgalanma yaratır), internet temelli suçlar ve dolandırıcılık, artan ticaret ve seyahat nedeniyle hastalık riskinin artması, uyuşturucunun kullanımı gibi dünya çapındaki riskler tüm dünyada kişilerin refahlarını etkilemeye başlamıştır. Uluslar arası çapta ulaşım ve haberleşme, ticaret, vergi uyumlaştırılması, para politikası, yönetim ve daha fazlası için uluslar arası ortak iskeletin kurulmasını sağlayan, giderek artan sayıdaki uluslar arası rejimin oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu alanların tümünde değil ancak birçoğunda geleneksel yapıdaki ulusal sorunlar, günümüzde uluslararası işbirliği ile karşı karşıya kalmıştır(Kaul, 1999, s.9). Bir bütün olarak küresel alan, kısmen bilgi ve teknolojiye gelişmelerle ve kısmen şebeke alanının ortaya çıkmasıyla birlikte, 21. yüzyılın son çeyreğinde ele alınmaya başlanmıştır. Ekosistemlerin kendini yenileyebilir ve sonsuz üretim kapasitesine sahip olduğu görüşünün yerini, insanlığın biyosfere olan etkisinin eşiği geçerek, geri alınamaz zararlara sebep olabileceği görüşü almıştır. Küresel alana ait olan iklim değişikliği, ozon tabakasının

yok olması ve biyolojik çeşitliliğin yok olması, eşiği geçmenin bir işaretidir.

Dünya üzerinde 1970'li yıllardan itibaren egemen olmaya başlayan neo-liberal politikalar öncelikle kamunun ekonomideki payının düşürülmesi ve bunun için kamusal malların çerçevesinde bir kısıtlamaya gidilmesi yönünde düşünceler ortaya koymuştur. Diğer yandan, küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar karşısında ülkelerin ve hatta bölgelerin üzerinde küresel toplumu ilgilendiren, kamusal nitelikteki bazı mal ve hizmetlerin sunumu ve bunların finansmanında ulus devletlerin yetersiz kalması, beraberinde küresel kamusal mal kavramını ortaya çıkarmıştır (Akdemir ve Şahin, 2006, s.2).

Günümüzde, küresel kamusal malların sunumu ile ilgili en önemli sorun, faydaları (veya zararları) tespit edecek, katkıları koordine edecek ve bedavacılığı önleyecek küresel bir örgütün olmayışıdır. Yerel veya ulusal mallar, ulusal devlet örgütlenmesi içinde sunulmaktayken, bölgesel ve küresel malların sunumu için oluşturulmuş devlet benzeri tek bir örgüt yoktur. Küresel kamusal malların sunumu ve politikaların oluşturulması konularında uluslararası kuruluşlar, ulus devletler, sivil toplum örgütleri, özel sektör kuruluşları ve kamu- özel sektör ortaklıkları, doğrudan veya dolaylı olarak, etkili olmaktadır (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.31-32).

Kamusal mallar, küresel düzeyde ele alındığında birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Kamusal malların dışlanamama ve rakip olamama gibi temel özelliklerinden dolayı küresel kamusal mallar, bir kez üretildikten sonra üretime katılmayan ve maliyete katlanmayan ülkeler de bu hizmetlerin faydasından yararlanmaktadırlar. Bireysel olarak kamusal mallara olan gerçek talebini açıklamamak ve bu şekilde maliyete katlanmadan hizmetten bedava yararlanmak rasyonel bir davranıştır. Bu durum, maliye teorisinde bedavacılık sorunu (free riding) olarak adlandırılır ve küresel kamusal mallar düzeyinde ülkelerin üretime katkısını engelleyen bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yetersiz küresel kamusal mal üretimi ile sonuçlanan bu durumun çeşitli türleri bulunmaktadır.

Küresel kamusal malların küresel düzeyde sunumunu sağlamak için

oluşturulan yetkili bir kuruluş bulunmamaktadır. Küresel düzeyde ulus devletlerin yasa koyma, vergilendirme ve standartları belirleme yetkisine sahip bir kuruluşun olmaması, küresel kamusal malların sunumunda ve finansmanında birçok sorun ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, söz konusu malların sunumunda ve finansmanında sivil toplum kuruluşları, bireyler, uluslararası organizasyonlar, kar amacı taşıyan ve taşımayan kuruluşların ulus devletler ile birlikte ortaklaşa rol alması gerekmektedir.

Küresel kamusal malların finansman yapısı, uluslararası düzeyde ve ülke içinde yapılacak yatay ve dikey ayarlamalar sonucu sağlanacak dengeye bağlıdır. Küresel kamusal malların mevcut finansman yapısı incelendiğinde, bu malların finansmanı sağlamak için uluslararası vergilemeye gitmenin çok fazla gerekli olmadığına dair nedenler bulunmaktadır. Mevcut yapıda küresel kamusal malların esas bileşenini ulusal kamusal mallar oluşturmaktadır ve bu nedenle küresel kamusal malların finansmanının büyük kısmı ulusal düzeyde gerçekleşmektedir. Diğer bir neden, küresel kamusal malların finansmanı için sadece kaynakların artırılması yeterli olmamasıdır. Mevcut kaynakların verimli kullanılması gerekmektedir. Küresel kamusal zararları kontrol etme faaliyetlerinden küresel kamusal malları üretme durumuna geçilirse, çok büyük tasarruf sağlanacaktır. Son olarak, küresel kamusal malların sunumunun sadece para sorunu olmadığı konusudur. Yeni piyasalar ve düzenlemeler ile uygun sistem kurulduğu takdirde, daha etkin sunum yapılacaktır(Rizzolli, 2002, s.73).

BÖLÜM -I

1. KAMUSAL MAL KAVRAMI VE TEORİSİ HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR

1.1. Kamusal Malların Temel Özellikleri ve Tarihsel Gelişiminin İncelenmesi

Son yıllarda iletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmeler (kablo ve uydu yayını, bilgisayar ve telefon teknolojileri, internet) yeni kamusalılık biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. İnsan ihtiyaçlarının artması ve çeşitlenmesi, kamusal malların kapsamında ve tanımında değişiklikler ortaya çıkarmaya başlamıştır. Kamusal alan ve özel alan arasındaki sınırların belirsiz bir hal almaya başlaması, kamusal ve özel mal kavramlarının özel ve kamusal alanla sınırlı kalamayacağını ortaya koymuştur. Ulusal sınırlar içindeki kamusal alanı savunan geleneksel yaklaşıma rağmen, yeni dünya düzeni olarak ifade edilen küreselleşme, kozmopolitan bir demokrasiye yol açmış ve egemen bir kamusalılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kısımda kamusal malların temel özellikleri ve kamusal mallar teorisinin ve kamusal sunumun tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilecektir.

Küreselleşme olgusu ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, kamusal ve özel alan ayrımının sınırlarını belirlemeyi giderek zorlaştırmış, kamusal ve özel kavramlarının tanımını ve sınırlarını değiştirmiştir. Kamusal ve özel malların sınıflanması, bu gelişmeler ışığında yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Kamusal ve özel malların tanımına ve sınıflandırmasına geçmeden önce, özel ve kamu kavramlarının tanımlanması, konunun daha iyi anlaşılmasına ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

1.1.1. Özel ve Kamusal Kavramlarının Etimolojik Anlamları

Toplumsal hayatta karşılaşılan çok boyutlu sorunları anlamak için, bu kavramların kökenlerine inmekte fayda bulunmaktadır. Bu kavramların esas anlamına ulaşmak için, bunların etimolojik anlamlarına inmemiz gerekmektedir. Bu anlam arayışı daha sonraki bölümlerde, kavramların nasıl değiştiğini anlamamıza

yardımcı olması açısından önem kazanmaktadır.

Kamusal (Public)'in sözlük tanımında “topluluğa hizmet eden, toplulukla ilişkili, topluluğun” gibi anlamı vardır. Kamusal kelimesini duyan birçok kişide bu terim, bir malın tüketiminden her vatandaşın yararlanabileceği fikrini zihinlerde çağrıştırmaktadır(Holcombe, 1997, s.3). Kamu, kamusal, kamusallaşma gibi kelimeler genellikle kamusal alanın kapsayıcılığını ifade etmektedir. Kamusal, genel olarak “kamuya ait” anlamına gelirken, kamu“ hep, bütün” anlamlarına gelir(Bacık, 2005, s.11). Kamu, bir ülkede ya da bir yerdeki tüm insanlara ilişkin veya onlara dair, herkese ait, herkesin çıkarına yönelik, herkes için ortak olanı, herkesçe paylaşılanı ifade etmekte kullanılır(Yelken, 2005, s. 85-86). Tüm fertlere yönelik olan, özel olmayan, gözlenemeyen, açık, aleni gibi anlamlara sahiptir.

Kamu sözcüğünün karşıtı olarak alınan özel ise, hususi, kişisel, kendine özel, yalnızca bir kişinin faydasına yönelik, yalnız bir kişiye ait ya da sadece bir kişiyi ilgilendiren gibi tek bireyle ilgili durumları ifade etmekte kullanılır. Bu tanımdan hareketle özel; umuma, devlete, kamuya, resmiyete açık olmayan, kendi içine dönük, devlet tarafından kamusal görevle yükümlendirilmeyen ya da onunla bağlantılı olmayan gayri resmî, devletle ya da kamuyla ilgili olmayan olarak tanımlanabilir.

Sonuç olarak “kamu”nun, umumu, genel olanı, herkesi ilgilendiren, devletle ilgili olanı ifade ettiği ve “özelin ise kişiyi hususi olanı, gizli ve mahrem olanı, kamuya kapalı bir alanı gösterdiği ve öteki insanlarla paylaşılmayanı ifade ettiği söylenebilir. Bu tespitler ileriki bölümlerde özel ve kamusal malların sınıflandırılmasının geçirdiği aşamaları açıklarken gerekli olacaktır.

1.1.2. Özel Alan ve Kamusal Alan Ayrımı

Özel ve kamusal alan ayrımı, çağdaş demokrasi tartışmalarının merkezinde yer alan konulardır. Antik Yunan'dan günümüze kadar yaşanan gelişmelere bağlı olarak, bu ayrıma değişik anlamlar verilmiştir. Yaşanan politik, felsefi, ekonomik gelişmeler ışığında kamusal ve özel alan ayrımının sınırlarını belirlemek giderek zorlaşmış ve bu sınır giderek belirsiz bir hal almaya başlamıştır. Hangi sorunların özel, hangilerinin kamusal olduğu ve bunu otoritenin nasıl belirleyeceğinin

tartışılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. 21.yüzyıla gelindiğinde çözülmeyi bekleyen sınıfsal, kültürel, küresel pek çok sorun bulunmaktadır. Bu sorunların giderilmesi amacıyla ilk olarak (ve haklı olarak) sorunlar üzerinde sorumluluğu olan otorite odakları ve başta en büyük otorite odağı olan devlet kurumu üzerinde durulmaktadır.

Özel ve kamusal mal arasındaki karşıtlık, özelin "kişiyeye ait" ve kamunun "kamuya ait" olacak şekilde birbirlerini dışlamalarından kaynaklanır. Poole'e göre özel ve kamusal alan arasında, her birinin diğerinin varlığını gerektirmesi bakımından bir karşılıklı ön gerektirme ilişkisi bulunmaktadır. Ancak aynı zamanda her bir alandaki niteliklerin diğeri tarafından dışlanan nitelikler olması bakımından, karşıtlık ilişkisi barındırır.(Poole, 1993, s.74).

Kamusal alan, içinde iktidar, çoğunluk, birey, evrensellik, düzen ve yasa gibi baskın kapasitelerin ve kimlik türlerinin yer aldığı ve temsil edildiği, siyasal iktidarın kendini gösterdiği bir alan olarak belirlenmiştir. Özel alan ise, çalışma, hane, üretim gibi kavramların içeriğinin belirlendiği ve kamusal dünyada temsilden men edilen ancak toplumsal hayat için gerekli niteliklere sahip olan ailevi, cinsel hayatın karakteristikleri olan duyguları, ilişkileri ve bağılıkları içerir(Poole, 1993, s.74).

Özel ve kamusal alan, modern dönemden önce Yunan şehir devletlerinde de birbirinden ayrılmıştır. Ev yaşamı ile şehir yaşamı birbirinden ayrılmış, şehrin ve politikaların alanı olan polis ile hanenin ve ailenin alanı olan ev (oikos) arasında sınır çekilmiştir(Habermas, 1997, s.55).

Habermas, Kamusal alanın Yapısal Dönüşümü adlı kitabında, özel kamusal ayrımının Antik Yunan'a kadar gittiğini ancak iki alan arasındaki farklılaşmanın, kapitalist ekonominin hızla geliştiği 17. ve 18. yüzyıl Avrupa toplumlarında farklı bir yapıya büründüğünü ifade etmektedir. Habermas, kamusal alanın, hem özel alandan hem de siyasal alandan gelen saldırılara maruz kalarak bağımsızlığını yitirdiğini ve kamusal alanın çöküşe geçtiğini belirtmektedir. İçinde bulunduğumuz modern çağda toplumsallığın yükselişi ve toplumsalın kamusalı işgal etmesiyle, kamusalın kamusalıktan çıktığını ifade etmektedir(Habermas, 1997, s.97-98). Kamusal alan - özel alan ayrımını Habermas Antik Yunan'a kadar götürmüş olmasına karşılık, çağdaş anlamda bu tartışma ancak 17. yüzyıla kadar geri götürülebilir(Aksu, 1997, İstanbul, s.85-86).

Öte yandan 1960 ve 1970’li yıllarda Yeni - Muhafazakârlar ile Yeni - Sol taraftarları arasında, kamusal ve özel alan ayrımının belirlenmesi konusunda tartışmalar başlamıştır. Yeni - Sol, kamusal alana daha çok yer verilmesini savunurken, Yeni Muhafazakârlar ise özel alanı daha çok vurgulamışlardır. Kamusal ile özel arasındaki sınırın nasıl çizileceği, ayrımın neye dayanarak yapılması gerektiği sorunu, batılı çağdaş liberal demokrasilerde güncel bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir(Gunteren, 1977, s. 255-271).

Çok taraflı küreselleşen bir dünyada, çözülmeyi bekleyen sorunların anlaşılması, özel ve kamusalın nasıl anlaşıldığına bağlıdır. Bu terimlerin günümüzde hangi anlamda kullanıldığını ortaya koymak için, bu iki kavram arasında hangi esaslara dayanarak karşılaştırma yapıldığının bilinmesi gerekir.

Özel ve kamusal alan arasında yapılan ayrımlar birçok yazar tarafından farklı kriterlere dayandırılmaktadır. Gunteren, özel ve kamusal ayrımının anlaşılmasında şu ölçütü kabul ettiğini beyan etmiştir. “Bazı insanlar, burada, kamusal ve özel arasındaki ayrımlaştırma için kriterimiz olduğunu söyleyecektir; bu kriter, ötekilerinden etkilenip etkilenmemektir. John Stuart Mill’in Özgürlükler Üstüne’sine dayandırılan bir politik düşünce geleneğinin tümü, bu kriteri doğrulamıştır (Gunteren, 1977, s. 259).” Buna göre özel alan ile kamusal alan arasındaki ayrımı belirleyen temel kriter, bir kişinin davranışlarının bir başkasının yaptıklarından etkilenip etkilenmediğidir. Açık bir ifade ile, bir ferдин eylemi başkalarının faaliyetlerini etkilemiyor ya da onlardan etkilenmiyorsa o, özel alana dahil edilebilir¹.

Kamusal ve özel ayrımlarının altında yatan başlıca iki kriter bulunmaktadır (Özbek, 2004, s.19-93, s.47). Bunlardan ilki Görünürlük kriteridir. Bu kriter, gizlenmiş ya da kendi içine çekilmiş olan ile açık olan, erişilebilir olanı birbirinden ayırır. İkinci kriter, Kolektiflik’tir. Bu kriter, bireyle ilgili olan ile topluluğun ortak yararını etkileyeni birbirinden ayırır.

Kamusal mallar kamusal alanda yer alır. Çünkü bu mallar teknik olarak dışlanamazlar. Bunlar politik tercihlerle kamusal alana bırakılmış ya da yer

¹ Bu ifade, kamusal mal ve özel mal ayrımında önemli rolü olan dışsallıklar konusunu vurgulamaktadır.

verilmiştir. Çünkü kamusal malların kamusal alanda olmasına izin verilmiştir. Bu yüzden kamusal mallar, kamusal alanın önemli bir ögesidir. Ancak kamusal alan, kamusal mallar topluluğundan daha fazlasıdır.

1.2. Kamusal Mal Kavramı ve Temel Özellikleri

Piyasanın belirli malları sunmakta başarısız kalması ya da sosyal optimum olarak düşünülen miktarın altında üretim yapması nedeniyle, devletin ekonomik rolü içerisinde kamusal malların sunumunu ortaya çıkarmaktadır. Kamusal mallar konusu ilk kez İtalyan iktisatçı Ugo Mazzola tarafından dile getirilmiştir(Musgrave, 2004, s.86). İtalyan iktisatçı Mazolla, kamusal mal konusunun gerçek öncüsüdür ve kamusal malların bölünmezlik özelliğine dikkat çekmiştir².

Samuelson kamusal mallar konusunu sistematik bir şekilde ele almış ve formel yapıya kavuşturmuştur. Samuelson, 1954 yılında yazdığı makalesinde özel ve kamusal mallar arasında kesin ayrım yapmıştır.

Kamusal mal, bazı tüketiciler için bir kez üretildi mi, ilave tüketicilerin ek maliyet olmaksızın bu malı tüketebildiği maldır. Bu tanım, tüketimde ortaklığı belirtmektedir. Tüketimde ortaklık özelliği literatürde "Samuelson Koşulu" olarak bilinmektedir(Holcombe, 1997, s.1-22, s.4). Buchanan ise kamusal malların sadece tüketimde rekabetin olmaması özelliği ile tanımlamanın yetersiz kaldığını ifade etmiş ve kamusal malların tüketiminden mahrum bırakamama (dışlanamazlık) özelliğini ortaya koymuştur³ (Samuelson ve Nordhaus, 1985, s.714).

Kamusal mal konusu birçok yazar tarafından ele alınmıştır ve mevcut literatür oldukça karışık bir yapı sergilemektedir. Örneğin Blümel, Pethig ve Hagen(Blümel, vd, 1986, s.241-309, s.244): "Burada terim sayısında bir enflasyon vardır. Yani kamusal mal terimini ayırt etme ya da başkalarının yerine koyma, hatalı kullanma

² Kamusal mal kavramının analitik tarihsel gelişimi konusu, bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

³ Samuelson 1954 yılındaki makalesinde kamusal mallar terimini hiç kullanmamıştır. Samuelson 1954 yılında yayınlanan makalesinde kamu tüketim malları ifadesini kullanmıştır ve aynı terim Samuelson'un 1955'de ki makalesinde de yer almıştır. 1954'de ki makalesinde Samuelson, kolektif tüketim malları terimini şöyle tanımlamıştır: Burada tüketiciler arasında rekabet yoktur. Samuelson, kolektif mallar ile kamusal malları birbirinden ayırmıştır. Kolektif mallar teriminin, hükümetçe kolektif olarak sunulan malları belirttiğini ve kamusal mal teriminin ise dışsallığın derecesini ifade ettiğini savunmuştur.

konusuna alışık olma durumu var ve bu konuda bir enflasyon yaşanmaktadır. Bunun sonucu olarak sadece özdeş fenomen farklı şekilde etiketlenmekle kalmıyor, aynı zamanda bu terim, farklı fenomen olarak kullanılıyor” şeklinde değerlendirme yapmışlardır.

Kamusal malların iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar, tüketimde rekabetin olmaması ve tüketiminden mahrum bırakamama (dışlanamazlık) özellikleridir(Stiglitz, Çev: Batirel, 1994, 150).

— Tüketimde rekabetin olmaması, herhangi bir bireyin tüketim faydalarının, diğerleri tarafından tüketilen faydalara bağlı olmadığını ifade etmektedir. Belli bir kapasite noktasına kadar ilave tüketicilerin bu malı kullanmasının marjinal maliyeti yoktur. Örneğin deniz fenerinin maliyeti, fenerden yararlanarak geçen gemi sayısına bağlı değildir. Tüketimde rekabetin olmadığı mallara örnek olarak savunma hizmeti, temiz havayı verilebilir. Kamusal malların tüketiminde rekabetin olmaması özelliği, malların tüketiciler için sunumunu garanti altına alır Tüketime katılma kavramı ayrıca kolektif tüketim malları(collective consumption goods) ve tüketimde rekabetin olmadığı mallar (non- rival consumption goods) olarak da adlandırılmaktadır. Tüketimde ortaklık (Jointness in Consumption) özelliği sıklıkla Samuelson Tipi Kamusalılık (Samuelsonian Publicness) olarak bilinmektedir.

— Kamusal malların tüketiminde dışlanmanın olmaması, kamusal malların diğer bir karakteristik özelliğidir. Buchanan kamusal malları tanımlarken, dışlanabilirlik (Excludability) özelliğinin de dikkate alınmasına yol açmıştır. Piyasada özel mallar bedel karşılığı sunulmakta ve bedel ödemeyenlerin tüketimden dışlanması söz konusu olmaktadır. Buna karşılık, kamusal mallar bütün olarak topluma sunulurlar ve herkes tarafından eşit olarak tüketildikleri için dışlama mümkün değildir. Kamusal malların tüketiminde dışlama olmaması, diğer tüketicilerin kamusal malın faydasından yararlanmasının engellenmemesini garanti etmektedir. Fiyat mekanizması yoluyla potansiyel tüketicilerin dışlanamamasının teknik, ekonomik ve yasal nedenleri bulunmaktadır(Sönmez, 1987, s.113).

Dışlama konusundaki modern görüş sıklıkla, teknik uygunsuzluk ile

ekonomik uygunsuzluk konularını birbirinden ayırmaktadır. Teknik olarak uygunsuzluk, uygun dışlama teknolojisinin olmamasından kaynaklanır. Örneğin ulusal savunma hizmeti ve temiz havanın kullanımından insanları dışlamak teknik olarak imkânsızdır. Devlete ait ormanda kişilerin piknik amacıyla yararlanmasını engellemek, ormana zarar vermemek şartıyla, mümkün değildir. Ekonomik olarak uygunsuzluk ise yasaklamanın maliyetinin yüksekliğinden kaynaklanır. Örneğin deniz feneri hizmetinde, bir teknenin dışlanması mümkün değildir. Büyük şehirlerde iş saatlerinde yayalar ve taşıtlar için şehir merkezinin kullanımında rekabet meydana gelmektedir ancak, şehir merkezlerine girişi denetlemek için yeterli harç toplama noktası kurup işletmek, çok pahalı olacağı için uygulanması zordur. Kamusal malların tüketimi bazen politik bir tercih nedeniyle, yasal olarak zorunlu tutulabilir. Örneğin ülkede ilköğretim hizmeti mecburi tutulmuş ise bu hizmetten kişilerin faydalanması engellenemez.

Günümüzde bazı ekonomistler, tüketimde rekabetin olmaması özelliği ile kamusal malları nitelendirmektedir. Schiller, kamusal mallarda bir mal ya da hizmetin bir bireyce tüketimi, diğerlerinin tüketimini engellemediğini belirtmektedir(Schiller, 1986, s.65). Blomquist ve Christiansen(Blomquist, ve Christiansen, 2002, s.3), kamusal malları, tüketiminde rekabetin olmadığı mallar olarak tanımlamışlardır.

Bazı yazarlar ise, bedel ödemeyen bireylerin dışlanamaması özelliğine vurgu yapmaktadırlar. Fisher, kamusal malların dışlanamaz olduğunu ve bu yüzden herkes tarafından bedel ödmeden yararlanılabileceğini savunmaktadır Fisher'e göre dışlanabilirlik ilkesi, kamusal ve kamusal olmayan malları ayıran kriterdir (Fisher, 2000, s.3).

Diğer bazı tanımlarda bu iki kıstas eşit düzeyde önem taşır. Samuelson'a göre bir pür kamusal malın tüketiminde rekabet ve dışlama yoktur(Samuelson ve Nordhaus, 1985, s.714). Cornes ve Sandler'e göre kamusal mallar, faydasında rekabet ve dışlama olmaması problemlerinden dolayı bireyler arasında bölünemezler (Cornes ve Sandler, 1996, s.3). Buchanan(Buchanan, 1968, s.171-187, s.171), daha çok kurumsal bakış açısına odaklanmıştır ve kamusal malları, hükümet ya da politik kurumlar tarafından sağlanan mal olarak tanımlamaktadır (Malkin ve Wildavsky,

1991, s. 355-378, s.372). Bir kamusal malın tanımını yaparken, kamusal kararları, bir kamusal mal olarak ele alır. Kaul, yazarların çoğunun aşağıda belirtilen temel noktalarda anlaştıklarını belirtir(Kaul, 2001, ss.255-273, s.259).

Kamusallık, bir malın tabiatında olan bir özellik değildir. Dahası, bu bir politik tercih konusudur. Teknik gelişmeler giderek özel mal niteliğini güçlendirici ve yaygınlaştırıcı yönde etki gösterir. Herhangi bir kişisel malın yarattığı pozitif dışsallık arttıkça, karma ve erdemli mallara doğru geçilir. Ekonomik zorluklar ve sosyal tercihler ise malların kamusal yanını sağlamlaştırıcı yönde etki yapmaktadır. Kamusal malların sınıflandırmasında teknolojik imkânlar kadar, toplumun değer yargıları ve yerel şartlarda önem taşır. Devletin yönetim şekli, bu geleneğin oluşmasında uygarlık düzeyi kadar önemli rol oynamaktadır.

Malların sosyalliği bir derece meselesidir. Mülkiyet hakları bir kez kuruldu mu, mallar eninde sonunda dışlanabilir ve rakip özel mal halini alır. Örneğin, eğer geçiş ücreti alınmayan tıkanmış bir köprü (bu köprüde tüketimde rekabet var ve dışlama yoktur), geçiş ücreti ile tıkanmış bir köprü haline gelirse, köprü hizmeti rekabetin ve dışlamanın olduğu özel mal haline gelir. Günümüzde tam kamusal mallarla ilgili örneklerin sayısı gittikçe azalmaktadır ve birçok kamusal mal gittikçe bir kamusal dışsallık olarak tanımlanmaktadır (Hummel, 1990, s.88-122). Medikal bilgi tam kamusal maldır ancak ulusal savunma, çevre, uzay ve kirlenmemiş hava gibi klasik örnekler, daha fazla tam kamusal mal olarak ele alınmayacaktır.

Kamusal malların sınıflandırılmasında bir kesinlik bulunmamaktadır. Yapılacak sınıflandırma, piyasa şartlarına ve teknolojik duruma bağlıdır. Örneğin deniz feneri hizmetinin sunulmasını ele alalım. Bir kez fenerden ışık yayılınca, bir geminin bu ışıktan faydalanması, diğer gemilerin benzer şekilde bundan yararlanmasını engellemez. Ayrıca, belirli gemilerin ışığın faydasından yararlanmasını engellenemez. Bu şartlar altında deniz feneri, tam kamusal maldır. Ancak, belirli alıcıların satın alınmaması halinde, gemilerin fenerin ışığını almasını engelleyen bir frekans bozucu aletin icat edildiğini durumda, dışlanamama kriteri geçerli değildir ve deniz feneri tam kamusal mal özelliğini kaybetmiş olmaktadır. Bu nedenle kamusallığın bir derece konusu olduğu ortaya çıkmaktadır(Rosen, 2002, s. 56).

Malların tümü kamusal malların bütün özelliklerini taşımazlar. Yani dışlama

ve tüketimde rekabetin olmaması özelliklerine birlikte sahip değillerdir. Şehir merkezinde trafiğin yoğun bir saat de, dışlanamama özelliği devam etmektedir çünkü trafiği düzenlemek için yeterli gişe koymak uygun değildir. Ancak tüketimde kesinlikle rekabet vardır. Çünkü trafiğin tıkanıklığına yakalanan herhangi biri bunu ispat etmektedir. Diğer taratan birçok kişi, büyük geniş deniz kıyısının bulunduğu yerlerde, diğer kişilerin rahatını azaltmaksızın eğlenebilir. Bireyler bu tüketimde birbirleri ile rekabet içinde olmamasına karşılık, eğer bu sahile çok az erişim yolu bulunuyorsa, dışlama bir dereceye kadar mümkündür. Tekrar edecek olursak, malları tanımlama, teknolojik duruma ve yasal düzenlemelere bağlıdır. Tıkanık yollar, bu durum için anlamlı bir örnektir. Geçen arabaları tespit eden radyo dalgalarının kullanıldığı teknoloji bulunmaktadır ve otomatik olarak sürücülerin hesaplarına geçiş ücreti aktarılabilir. Örneğin Los Angeles yakınlarındaki 91. Devlet Yolunun dört şeridi anayoldur ve sadece arabasına gerekli radyo aygıtını alan sürücüler tarafından kullanılabilir. Bir gün benzer teknolojinin, tıkanan şehir sokaklarına uygulandığını düşünürsek, sokaklar da dışlanabilir bir hal alacaktır(Rosen, 2002, s. 57).

1.Bir kamusal malın, bir toplumun tüm üyelerine yararlı olmak zorunluluğu yoktur.

Sosyal mallarda birlikte ve eşit tüketim esastır. Ancak burada, elde edilen faydada eşitlik yoktur, tüketim miktarında eşitlik vardır. Polis hizmetlerini tüm tüketiciler birlikte ve eşit tüketirler ancak eşit kişisel yarar sağlamazlar. Yaşlılar, bankacılar ve esnaflar bu hizmete, toplumun diğer kesimlerine göre daha çok değer verirken, hırsızlar için negatif yarar sağlar.

2.Malın üzerindeki kişisel veya sosyal mal etiketi, bu malların hangi sektör tarafından üretilmesi konusunda bir şey ifade etmemektedir.

Kamu malı kavramı, kamunun sunduğu bir malı belirtmek zorunda değildir. Buradaki esas nokta mal ve hizmetin kamu tarafından sunulması değil, tüketimde rekabetin bulunmaması ve faydasının yayıldığı alanda bulunan tüketicilerin dışlanamamasıdır. Ancak “özel”, artık daha fazla piyasa ile ve “kamu”da devlet ile eşit tutulamaz. Ayrıca malların özellikleri de kamudan özele, özelden kamu kesimine doğru değişebilir.

Malların kamusal sunumu ifadesi, bu malların kamu sektöründe üretildiği sonucunu çıkarmaz. Bazı topluluklar, bu hizmetleri kendileri üretirler. Yani kamu sektörü yöneticileri çöp arabaları satın alır, ücretli işçi çalıştırır, bunları düzenleyici tarifeler koyar. Bazı toplumlarda ise yerel yönetim, özel firmaları iş için kiralar ve üretimi kendi planlamaz. ABD’de itfaiye hizmetlerinin yaklaşık %37’si kontrat yapılarak özel firmalara verilmiştir. Kütüphanelerin %23’ü ve kamu toplu taşımacılığının %48’i de özel firmalara bırakılmıştır(Lopez de Silanez, Florencio; Andrei Shleifer and Robert M. Wisny; 1997, Rosen, 1997, s.58).

3.Geleneksel biçimde mal olarak düşünülmeyen birçok şey, kamusal malın temel özelliğini taşımaktadır.

Dürüstlük, buna verilebilecek önemli bir örnektir. Eğer her vatandaş ticari işlemlerinde dürüst davranırsa, iş yapma maliyetlerinin azalmasından dolayı tüm toplum fayda sağlar. Bu maliyet azalması hem dışlanamama hem de tüketimde rekabetin olmaması karakterine sahiptir. Gelir dağılımının da kamusal mal olduğu ileri sürülmektedir(Thurow, 1971, s. 327- 336). Gelir dağılımı, tüketimde rekabetin olmaması ve dışlanamazlık özelliklerine sahiptir ve bu nedenle adil gelir dağılımı bir kamusal maldır. Eğer gelir adaletli olarak dağıtılırsa, her birey iyi bir toplumda yaşamaktan dolayı memnun olur ve hiçbir kimse bu memnuniyetten dışlanamaz. Tabii ki insanların gelir dağılımına verdikleri değer farklı olabilir ve bu yüzden adalet kavramı üzerinde bir anlaşmazlık yaşanabilir. Bilgi sağlamanın belli türleri de kamusal maldır. Los Angeles’te lokantalar, yerel idareler tarafından yapılan temizlik değerlendirmelerini A(Temiz)- B(Kirli)- C (İğrenç) olarak ilan etmeleri yönünden zorlanmaktadır. Bu bilgi, kamusal mal niteliğine sahiptir. Bu hizmetin tüketiminde rekabet yoktur ve herkes, lokantanın temizliğini internetten, gazeteden ya da lokantanın penceresine bakarak öğrenebilir. Ayrıca bu hizmette dışlama bulunmamaktadır(Rosen, 2002, s.57).

Mallar, kamusallığın farklı nitelik ve nicelik gruplarıyla sınıflandırılabilir. Birçok durumda modern kamu malları tanımları, pür kamu malı, karma ya da pür olmayan kamu malı ve pür özel mallar arasında bölünmektedir(Şener 1977, s.15-19; Begg, vd., 2000, s.280-281; Cornes ve Sandler, 1996, s.3; Cullis ve Jones, 1992, s.59-86).

Tüketimde rakip olmamak (Samuelson Şartı) ve dışlanamamak, birbirlerinden bağımsız niteliklerdir. Bir malın kamusal mal sayılması için, iki özelliğin birden bulunması şarttır. Bu kapsamda, *pür kamusal mallar*, tüketimde rekabetin olmadığı ve dışlama olmayan mal olarak kabul edilir. Ulusal savunma, ticari olmayan bilgi, tıkanık olmayan parasız yollar tam kamusal mallara örnek verilebilir. *Özel mallar* ise bunun tam aksi özellikleri taşır. Bu mallar tek kişiye sunulmuştur ve bireyin o malı tüketmesi, başka hiç kimsenin onu tüketmemesine yol açar. Bu maldan yararlanmak için ödeme yapmayanlar, tüketimden dışlanabilir. Dondurma, elbise, tıkanık paralı yollar özel mallardır.

Gerçek hayatta tam kamusal mallara ender rastlanır. Hatta devletçe üretilen ya da temin edilen malların çoğu, özel mallarla bazı ortak özellikleri paylaşır. Bu durum, kamusal malların tanımını çeşitlendirir. Pür olmayan kamusal mallar, bu uç mallar arasında bir karışık tür olarak ortaya çıkmaktadır. Pür olmayan kamusal mallar, pür kamusal mallara göre daha geniş kapsamlıdır. *Pür olmayan kamusal mallar iki kategoriye ayrılır*. Eğer malların tüketiminde dışlama yok ancak rekabet varsa, bu tür mallara *ortak havuz malları (Common Pool Goods)* adı verilmektedir. Bu tür mallara örnek olarak kutup yörüngeleri, okyanuslardaki balıklar, doğal çevre, biyolojik çeşitlilik, uzay⁴ (Pazarıcı, 2003, s.302). ve tıkanık parasız yollar verilebilir(McNutt, 2000, s. 930). Malların tüketiminde rekabet yok ancak dışlama varsa, *dışsalığı olan özel mallar* söz konusu olmaktadır. Network, meteoroloji hizmetleri, bilimsel buluşlar, kablolu TV, tıkanık olmayan paralı yollar. Bu tür mallar literatürde *klüp mallar* olarak da değerlendirilmektedir. Belirli bir kapasite noktasına kadar faydada rekabet yoktur. Tıkanıklık durumunda faaliyetler başarısız olmaya başlar. Kamusal malların arzında dışlanabilirlik özelliği, kulüp malların gerekli ve olmazsa olmaz şartıdır(McNutt, 2000, s. 929).

1.2.1. Küresel Kamusal Mal Kavramının Ortaya Çıkması

Küresel kamu mallarına ilişkin pek çok tanım söz konusudur. Bununla birlikte bu tanımlardan ikisi ön plana çıkmaktadır. Bu tanımlardan ilki, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayınlanan kitapta Kaul ve arkadaşlarının yaptığı tanımdır. Bu tanıma göre, “faydaları ülkeler (bir grup ülkeden daha fazla),

⁴ Uzay tüm insanlığın ortak malıdır ve hiçbir devlet egemenlik hakkına sahip değildir.

insanlar (tüm insanlar ve nüfus grupları) ve nesiller (hem şimdiki hem de gelecek nesiller, en azından gelecek nesillerin kalkınma seçeneklerini daraltmadan şimdiki nesil) açısından büyük ölçüde evrensel olan mallara küresel kamu malları adı verilmektedir.”(Kaul, vd., 1999, s.509-510). Küresel kamu mallarının tanımı bu şekilde verilmekle birlikte, bu mallar geleneksel kamu malları teorisinin tüketimde rakip olmama ve dışlanamama olarak ifade edilen iki temel özelliği çerçevesinde açıklanmaktadır.

Küresel kamu mallarının yaygın olarak kullanılan diğer bir tanımı ise Dünya Bankası'nın yapmış olduğu tanımdır. Bu tanıma göre, “kalkınma ve fakirliğin azaltılması için önemli olan ve yeterli miktarda üretimi ancak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortak hareket etmesiyle işbirliği çerçevesinde mümkün olan, büyük ölçüde sınır ötesi dışsallıklara sahip mallar, kaynaklar, hizmetler ve politika sistemleri, küresel kamu malları olarak kabul edilmektedir”.(World Bank Development Committee, 2000, s.2). Bu tanımın ortaya çıkardığı sonuç, Dünya Bankası ve onun ulusal ve uluslararası ortaklarının, sınır ötesi faydalara ve bu faydaları ortaya çıkarabilmek için sınır ötesi bir ortak eyleme ihtiyaç olduğu düşüncesine önem verdikleridir. Bu bağlamda, ülkelerin işbirliği içinde arzulanan miktar ve nitelikte küresel kamu malını üretmek amacıyla çaba göstermesi aynı zamanda böyle bir eylemin nasıl gerçekleştirileceğinin düşünülmesi ve bu malların yetersiz sunumunun önüne geçmek için nasıl bir ortak finansmanın kullanılması gerektiğinin belirlenmesi gerekmektedir.

Küresel kamu mallarına ilişkin her iki temel tanımda birbirinden farklı noktalara vurgu yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın tanımı normatif açıklamalara bağlı ve oldukça geniş bir tanım olduğu halde, Dünya Bankası'nın tanımı kalkınma ve fakirliğin azaltılması konularına dikkat çeken, dışsallıkları ve ülkelerarası işbirliğini ön planda tutan bir tanımdır. Dolayısıyla, her iki tanım arasında bir tutarlılık söz konusu değildir.

Öte yandan, küresel kamu mallarının dünya çapındaki fakirliğin azaltılması ve süre giden sosyal, ekonomik ve teknik sürecin faydalarının daha adil dağıtılmasıyla ilişkilendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, uluslararası düzeyde ve nesiller arasında bir adalete ulaşılması da bir küresel kamu

malı olarak tanımlanmaktadır(Mohan, 1999, s.70). Böylece belirli bir mal, hizmet veya çıktının fakirliğin azaltılmasına ve uluslararası adaletin geliştirilmesine olan katkısının, bunların küresel kamu malı olarak belirlenmesinin temel ölçütü olarak kullanılabilmesi ileri sürülmektedir(Francisco ve Keith, 2001, s.23).

Küresel kamu malları kavramını ‘uluslararası kamu malları’ adı altında ortaya koyan ilk yazarlardan birisi Charles P. Kindleberger’dir.(Charles, 1986, s.7). Kindleberger kavrama ilişkin açık bir tanım vermemekle beraber, ticaret sistemlerini, sermaye akımlarını, uluslararası rezerv parayı ve makroekonomik politikaları birer küresel kamu malı olarak ele almış ve incelemiştir. Bu bağlamda Kindleberger küresel kamu malları olarak sadece iktisadi ve ticari etkileri olan faaliyetleri göz önünde bulundurmıştır. Bu mallara ilişkin ilk çalışmaları yapan yazarlardan bir diğeri olan Bernard P. Herber ise uluslararası kamu malı olarak Antarktika Kıtası’nı ele aldığı çalışmasında, ortak tüketim faydaları egemen devletler arasında paylaşılan mallara, uluslararası kamu malları adını vermektedir. Aynı çalışmada yazar uluslararası kamu malı yerine küresel kamu malı deyiminin kullanılabilmesini belirtmiştir.(Bernard, 1990, s.263-264).

Ruben’e göre, Dünyadaki ilk kapsamlı uluslararası kamu maliyesi kitabının yazarı olan Ruben P. Mendez de faydaları potansiyel olarak uluslararası olan okyanuslar, denizler, ozon tabakası gibi dünyada var olan malları ‘küresel ortak mallar’ olarak tanımlamış ve bu malların korunmasına ilişkin finansal yüklerin ve bu malların sağladığı faydaların ülkeler arasında dağıtılması konularına değinmiştir. Ancak yazar kitabında bu mallara ilişkin tek bir adlandırmaya gitmemiş, küresel ortak mallarla aynı anlama gelmek üzere uluslararası kamu malları, küresel kamu malları, dünya kamu malları, evrensel kamu malları adlandırmalarını kullanmıştır (Ruben, 1992, s.59-66). Bazı yazarlar ise hem küresel kamu mallarını hem de bölgesel kamu mallarını ifade etmek üzere ‘ulus ötesi kamu malları’ adlandırmasını kullanmaktadır(Cornes ve Sandler, 1996, s.33).

Küresel kamu mallarının ekonomi, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi çevrelerinde ilgi uyandırmasında ve konuya ilişkin birçok çalışmanın yapılmasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın yayınladığı kitap etkili olmuştur(Kaul,

1999, s.55) Bu kitapta küresel kamu malları ilk olarak hem teori hem de politikalar bağlamında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Günümüzde ise bu kavram tamamen küreselleşme olgusu ile birlikte ele alınmaktadır. Başlangıçta büyük ölçüde okyanuslar, atmosfer ve ozon tabakası gibi dünyada var olan mallar küresel kamu malları olarak nitelendirilmekteyken, küreselleşme sürecinin etkisiyle küresel kamu malları olarak artık çoğunlukla çevre, sağlık, finansal istikrar, bilgi, barış ve güvenlik vb konular incelenmektedir. Bütün bu küresel kamu malı kategorileri, küreselleşmenin ortaya çıkardığı faydalar veya zararlarla ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla, küresel kamu malları kavramını doğru biçimde değerlendirebilmek için küreselleşme ile küresel kamu malları arasındaki ilişkiye de değinmek gerekmektedir.

1.2.2. Küresel Kamusal Malların Özellikleri

Küresel kamusal malların iki önemli karakteristiği vardır ve bunu sağlaması gerekir. Bunlardan ilki yüksek derecede kamusallığa sahip olmalıdır. Kamusal malların genel kriterlerinden olan tüketimde dışlanamama ve rekabete konu olmama özelliklerini taşımalıdır. İkincisi ise, küresel kamusal malların faydaları bir veya bir grup ülkeyi, birden fazla popülasyon grubunu ve yalnızca bugünkü nesli değil aynı zamanda gelecek nesilleri de içine alacak şekilde evrensel özellikte olmalıdır. Küresel kamusal mallar birden çok ülkeyi ve evrensel çapta tüm insanları kapsamına almalı ve aynı zamanda faydası birden çok nesle yayılmalıdır. Küresel kamusal mallarla ilgili bir diğer önemli konu küresel kamusal malların finansmanıdır. Bu malların finansman yönteminin nasıl olması gerektiği, küresel kamusal mallar konusunda belki de en çok tartışılan yönüdür. Hatta küresel kamusal mallar konusunun son yıllarda önem kazanmasının sebeplerinden biri de uluslararası kuruluşların bütçelerinin önemli bir bölümünü bu tür mallara ayırmalarıdır. Bu nedenle Dünya Bankası, sınır ötesi dışsallıkların varlığını temel veri kabul ederek küresel kamusal malların belirleyicisi olarak görmüş, bu tür malların yetersiz üretiminin önüne geçilebilmesi amacıyla dışsallıkların elde edilmesi için bu malların üretiminde ülkelerin ortak faaliyetinin olması gerektiğini ve finansmanının da ortak olarak sağlanması gerektiğini belirtmiştir (Akdemir ve Şahin, 2006, s.4).

Küreselleşme ile sayıları artan küresel nitelikli malların etkin olarak arz

edilmesi konusunda ulus devletler yetersiz kalmaktadır. Ulusal düzeyde ortaya çıkan sorunların uluslararası etki yaratmasıyla siyasi küreselleşme denilebilecek bir olgu gerçekleşmektedir. Uluslararası veya uluslar üstü kuruluşlar, söz konusu sorunların çözümünde veya küresel malların arzında, ulus devletlerle birlikte yetki paylaşmakta veya ulus devletlerin faaliyetlerini yönlendirici, hatta bazen düzenleyici ve kısıtlayıcı bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler bu nitelikteki kuruluşlardır. Devletlerin faaliyet alanları da böylece yeniden düzenlenmektedir (Mutlu, 2006, s.55).

Günümüzde pek çok sorun uzun vadeli, birden çok coğrafi bölgeyi ve nesli etkileme kapasitesine sahip dışsallıklar içermektedir (Tekin ve Vural, 2004, s.322). Bir çok alanda ülke ölçeğinden bölge hatta dünya ölçeğine geçilmekte, dışsallıklarda ülke ölçeğinden dünya ölçeğine yayılmaktadır. Dışsallıklar, bir organizasyon nedeniyle birbiri ile bağlantılı olmayan pek çok ülkeyi etkiliyorsa, küresel ölçekte gerçekleştiriliyor sayılacağından küresel mal olarak değerlendirilmektedir. Çevresel dışsal etkiler bu konuda iyi bir örnek teşkil eder. Ozon tabakasının delinmesi nedeniyle tüm dünyanın maruz kaldığı tehlikeler ve alınan çevresel önlemler ile ozon tabakasındaki iyileşmenin tüm dünyaya yaydığı faydalar nedeniyle ozon tabakası küresel mal olarak nitelendirilmektedir (Mutlu, 2006, s.54-55). Son yıllarda üzerinde ciddi çalışmalar yapılan konular arasında küresel ısınma ve iklim değişikliği de tüm ülkeleri etkilediğinden bu tehlikenin önlenmesine yönelik çalışmalar küresel kamusal mal özelliğindedir. Yine dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir salgın hastalık veya ölümcül virüsler kısa sürede tüm dünyayı etkileyebilmekte ve bunları önlemek için yapılan çalışmalar da küresel kamusal mal sayılmaktadır.

Küresel kamusal mallarla ilgili diğer önemli bir konu, bu malların üretiminde ve sunumunda rol alan aktörlerle ilgilidir. Ulusal kamusal ihtiyaçlardan doğan kamusal niteliğinden dolayı finansmanı, üretimi ve sunumu ulusal devletlerce gerçekleştirilmektedir. Ancak küresel kamusal mallar konusunda üretim birimi olarak devletin ötesinde uluslararası kurum ve kuruluşlar odak noktası olmaktadır. Devletlerin tek başlarına ne finansmanını ne de sunumunu gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Küresel pozitif dışsallıklara sahip mallar üretseler de bu yeterli düzeyde olamamaktadır. Daha kapsamlı ve etkili çözümler için devletlerin ortak hareket etmeleri ve bir birleriyle uyumlu politikalar üretmeleri gerekmektedir. Bu da

devletler üstü kurumlar vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Küresel kamusal mallar, alan bakımından küresel özellikler gösterdiğinden ulusal mallardan farklı olarak sunumu konusunda ortaya çıkan aktörler ve finansman sorunları çözülmesi gereken önemli bir konudur. Küresel kamusal mallar arz edilebilmeleri için uluslar arası koordinasyon ve işbirliği gerektirmektedir. Bu konuda ülkeler arası bilgi, iletişim ve teknoloji alanlarında uyumla birlikte finansman ve değişim bakımından işbirliği çabalarının kolektif özelliğinin ortaya konulması gerekir. Bu sorumluluğu mevcut hükümetler arası ajanslara bırakmanın sağlıklı bir politika olup olmadığı, uluslararası kuruluşların devlet dışı katılıma daha demokratik, daha şeffaf ve daha açık tutulmaya adapte edilmesi gerektiği de ileri sürülmektedir. Bu ortak platformların tesis edilebilmesi, ortak politikaların oluşturulması, şeffaf ve demokratik bir şekle bürünmesi önemle üzerinde durulan hassas konulardandır. Her şeyden önce küresel kamusal malların belirlenmesi, tanımlanması ve sınıflandırılması gerekmektedir. Böylece bu konuda genel çerçeve çizilmiş olacaktır. Bu malların çoğunun kamusal ve küresel özellikleri politik değil kendilerinden kaynaklanmaktadır. Buna karşın küresel kamusal malların belirlenmesinde, ülkelerin diğer ülkeler ve ülkeler üzeri kuruluşlarla uluslar arası arenadaki etkinlikleri belirleyici olmaktadır. Küresel kamusal malların üretim ve sunum problemlerine kalıcı ve anlamlı çözümler üretilebilmesi için küresel kamusal malların üretim ve yönetim dinamikleri açısından sınıflandırılması önem arz etmektedir (Akdemir ve Şahin, 2006, s.5).

Küresel kamusal malların özelliklerini iki temel grupta toplamak mümkündür. Bunlar kamusal özellikler ve küresel özelliklerdir.

1.2.2.1. Küresel Kamusal Malların Kamusal Özellikleri

Küresel kamusal malların en belirgin özellikleri etkilerinin tüm insanlara ayırım yapmaksızın bütün bir şekilde ulaşmasıdır. Kamusal malların bölünemez olma ve birlikte tüketim özellikleri aynen küresel kamusal mallar için de geçerlidir.

Kamusal malların klasik tanımı Samuelson tarafından yapılmıştır. Samuelson kamu malların tanımlarken, bu malların iki temel özelliği olan “tüketimden mahrum bırakılamama” ve “tüketimde rekabetin olmaması” üzerinde durmuştur. Kamu malı üretildikten sonra toplumdaki herhangi bir bireyin bu malı tüketmesinin engellenemeyeceğini ifade eden dışlanamazlık özelliği, yanı sıra bedavacı

davranışların ortaya çıkması sonucunu da doğurmaktadır (Stiglitz, 1994, s.150).

Bedavacılık probleminin doğuşunda kamu mallarının piyasa fiyatının oluşması ve piyasada alınıp satılması mümkün olmaması da etkili olmaktadır. Aynı zamanda toplumdaki bireylerin kamu malı tüketirken birbirlerinin tüketimini etkilemeyeceği bu malların ikinci temel özelliği olan tüketimde rekabetin olmamasını ifade eder. Bir başka ifadeyle, tüketimde bulunan bir birey diğer birey veya bireylerin tüketimini engelleyemeyeceği gibi, tüketim miktarlarının azalmasına da neden olmayacaktır. Küresel kamusal malların tüketiminde de bu şartlar geçerlidir. Bu bağlamda küresel kamusal malların tanımsal özelliklerini, malların faydalarının bölünemezliği, tüketimde rekabetin olmaması ve hariç tutulamama şeklinde belirlemek mümkündür. Burada belirtilen fayda bölünmezliği teknik bir neden olarak ortaya çıkarken, tüketimde rekabet olmaması ve hariç tutulamama özellikleri uygulanan politikalara bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir (Mutlu, 2006, s.55).

Bir malın ortak tüketime konu olması, kamusal özelliklerinin olduğunu gösterir (Işık, 2006:3). Kamusal özellik gereği küresel kamusal mallar, tüm dünyaya fayda sağlayan ve bu faydanın kullanımından kimseyi mahrum bırakmanın mümkün olmadığı mallardır. Diğer yandan kamusal malların bir diğer özelliğini ise kamusal finansman gerektirmesi olarak belirtilmiştir. Ulusal anlamda kamusal malların finansmanını sağlayacak devlet kurumu mevcutken, küresel çapta bir kamusal malın finansmanını sağlayacak devlet benzeri bir kuruluş yoktur (Akyol ve Ulutürk, 2007, s.68). Bu durum yalnızca finansman konusunda değil küresel kamusal mallara ilişkin sunum ve yönetim konusunda da tartışmalara neden olmaktadır. Bu tartışmaların kaynağı küresel kamusal malların kamusal özellikleridir.

Kamusal malların teknik olarak piyasa aracılığıyla sunulmasına imkan vermeyen neden, bu malların bölünememesi dolayısıyla fertlere ayrı ayrı tahsis edilememesi, tüketiminden kimsenin mahrum bırakılmaması özellikleridir. Bu durum aynı zamanda tercihlerin açıklanamaması sebebiyle kamu mallarının eksik sunumuna yol açmaktadır. Kamusal malların tüketimden mahrum bırakılmama özelliğinden doğan diğer bir durum, bedavacılık sorunudur. Bedavacılık sonucu tüketimde yer alan bazı birimler finansmanında yer alamayacak ve böylece yine eksik sunum meydana gelecektir. Bu durum küresel kamusal mallar için de geçerlidir

ancak kamusal mallardan farklı bir şekilde. Nitekim kamusal mallarda etkin sunum piyasa mallarında olduğu gibi talebin açıklanmasıyla değil merkezi veya yerel idarenin talebi planlamasıyla gerçekleştirilir. Diğer bir ifadeyle kamusal mal sunumu faydalanma ilkesiyle değil, ödeme gücü ilkesiyle gerçekleşir (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.27).

Kaul ve Mendoza (2003), kamusal özellikleri bakımından bu malları; teknik olarak dışlanamaz mallar, kamusal olarak tasarlanmış mallar ve kendiliğinden kamusal mallar olmak üzere üç kategoride ele almıştır. Bazı kamusal mallar ya doğal olarak okyanuslar, atmosfer vs. gibi öylece vardır, veya çevre sorunları, bilimsel ve teknolojik buluşlar, hastalıklar, terör olayları gibi, sosyal ve mali istikrarsızlıklar veya iktisadi nedenlerle ortaya çıkmışlardır. Bunlar bir kere ortaya çıktıktan sonra, bunlara ulaşma veya bunlardan kaçınma için gösterilen çabalar, kamusal alan içinde örgütlenebilir (Kaul ve Mendoza, 2003, s.87, Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.28).

Kamu hizmetinin türüne göre, gösterdiği özelliklerde farklılık gösterebilir. Bazı mallar kamusal mal özellikler gösterirken aynı zamanda, fiyatlandırılmaları ve bireylere ayrı, ayrı pazarlanabilmeleri mümkün olabilir. Bu konuda en yaygın kullanılan örnek, sağlık hizmetleridir. Günümüzde pek çok ülkede, bu tür malların önemli bir kısmı kamu sektörü tarafından üretilmektedir. Üretimi kamu ekonomisi dışında kalan mal ve hizmetler ise piyasa tarafından üretilseler bile kamu ekonomisinin üretim alanında kalırlar (Ener ve Demircan, 2008, s.65).

Küresel kamusal malların karar alma ve üretim sürecinde tam olarak kamusallık yoktur. Birçok küresel kamusal malın üretimi ve finansmanı konusunda kararı gelişmiş ülkeler almaktadır. Bu kararları alan uluslar arası örgütlerin karar organlarını ağırlıklı olarak bu ülkeler oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere gündem belirleyen değil gündem alıcı konumda kalmaktadır. Bu durumda gelişmekte olan ülkelerin ulusal kamusal zayıflığının da etkisi büyüktür. Üretiminde olduğu gibi küresel kamusal malların tüketiminde tam kamusallıktan söz etmek oldukça güçtür. Ancak küresel ısınma ve diğer çevresel sorunlar için kamusallığın tam veya tama yakın olduğunu söylemek mümkündür. Çevresel sorunlara ilaveten bilimsel gelişmeleri de gösterebiliriz ancak her buluş için doğrudan veya dolaylı olarak

tüketimde tam kamusalılık söz konusu olamaz. Sunulan bu malların çoğunun tüketilmesi için ülkelerin mevcut bir alt yapıya sahip olmaları gerekir. Örneğin her ülke bilimsel gelişmelerden farklı düzeylerde faydalanır. Bunun sebebi teknik altyapılarının birbirinden farklı düzeylerde olmasıdır. Bu durumda küresel kamusal mallardan gelişmiş ülkeler daha yüksek oranda faydalanırlar. Kamu maliyesi teorisinde, kamu mallarının etkin sunum birimini belirleyen temel unsur, faydanın yayıldığı alandır. Bu durumda küresel kamusal malların kamusal özellikleri konusunda her ülkenin eşit şekilde faydalanamaması nedeniyle etkin sunumdan bahsetmek mümkün değildir. Ancak gelişmiş ülkeler daha fazla oranda fayda sağlasa da bu durum söz konusu malların dışlanamaz ve rekabete konu olmama özelliklerinin olmayışından değil, teknik nedenlerden kaynaklanmaktadır (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.26-28).

1.2.2.2. Küresel Kamusal Malların Küresel Özellikleri

Küresel kamusal mallar, (ulusal) kamusal mallarda olduğu gibi bu mallara kamusal mal hüviyeti kazandıran, tüketimde rekabetin ve dışlamanın söz konusu olmadığı, bölünemezlik özelliklerine sahiptir. Bu temel özellikler, “kamusal mal” vasfı kazandırmakla birlikte, bu kamusal özellikler diğer ülke ve toplumlar için de geçerlidir. Dünya Bankası’na göre küresel kamusal mallar; kalkınma ve yoksulluğun azaltılmasında önemli olan, yeterli düzeyde sunulabilmesi çok sayıda ülkenin işbirliğine ve ortak eylemde bulunmasına bağlı olan ve sınır aşan dışsallıklara sahip olan kaynaklar, hizmetler, kurallar ve politik sistemlerdir. Bu tip mal ve hizmetlerin faydasından, ilkesel olarak dünyanın tüm ülkeleri dolayısıyla dünya nüfusunun tümü yararlanır ve faydası ülkeler, insanlar ve nesiller çerçevesinde evrenseldir (Tekin ve Vural, 2004, s.324). Bu malların faydasından yararlanan bireyler konusunda, küresel kamusal malların arz edilmesi anında fayda sağlayan kişilerle birlikte, gelecekte fayda sağlayacak kişilerin kastedildiğini belirtir (Ortaç, 2004).

Doğası gereği küresel özelliklere sahip kamusal malların varlığının yanında, küreselleşme ile birlikte yeni tür küresel kamusal mallar ortaya çıkmıştır. Küresel kamusal mallar olarak tanımlanmadan önce de, kamusal özelliklere sahip olmakla beraber etki alanları itibariyle aynı zamanda küresel olan mallardan başka bir de küreselleşmenin bir sonucu olarak, yeni küresel kamusal mallar ortaya çıkmıştır. Bu

tür küresel kamusal mallar, küreselleşme ile birlikte ulusal kamu politikalarının uyumlaştırılması problemlerinin öne çıkmaya başlamasıyla beraber küreselleşmenin bir sonucu ile birlikte sınırların ortadan kalkması ve politika yakınsaması ile ortaya çıkmaktadırlar. Karbon emisyonunun kontrol altına alınması ve temiz hava, sağlık, finansal istikrar, piyasa etkinliği ya da bilgi yönetimi gibi konularla ilgili kamusal mallar bu yeni tür küresel kamusal mallara örnek olarak gösterilebilir. Bu konularla alakalı sorunlar ülkelerin ortak sorunlarıdır, çünkü bulaşma etkisi ile kısa sürede tüm ülkeleri etkileyebilir. Küreselleşme sonucu bu sorunların etki alanlarının yaygın olması, ülkelerden birinin uyguladığı politikaların diğer ülkelerle çelişmesi veya uyumsuz olması bu sorunların çözümü üzerinde olumsuz etkilere sebep olabileceği için ilgili konularda ülkelerin tek başına uygulayacağı politikaları yetersiz kılmaktadır. Bu yeni tür küresel kamusal malların ortaya çıkmasının sebep olan bir takım faktörler vardır. Bunlardan ilki ülkelerin artan dışa açıklık derecesidir. Ülke ekonomilerinin kapalı ekonomik yapıdan serbest piyasa şartlarının etkisiyle dışa açık olması, küresel kötülerin yayılımını kolaylaştırmaktadır. Diğer bir faktör de artan küresel sistemik risklerdir. Bu riskler, uluslararası finansal piyasalarda volatilité riskleri, küresel iklim değişimi riski ya da artan küresel eşitsizliğin doğurduğu politik riskleridir. Bu riskler büyük küçük tüm ülkeleri gerek ekonomik gerekse sosyal ve kültürel açıdan etkilemektedir (Akdemir ve Şahin, 2006, s.6, Kaul, 2008).

Küreselleşme ya da global entegrasyon, ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi gibi, farklı görünen ancak birbiriyle bağlantılı olguları içermektedir. Küreselleşme bir anlamda, maddi ve manevi değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir (Hasanoğlu, 2001, s.68).

Küresel kamusal malların küresel özellikleri doğrultusunda fayda ölçütü bakımından üç önemli boyutundan söz etmek mümkündür. Bunlar faydalarının ülkeler üstü olması, sosyo-ekonomik gruplar üstü olması ve kuşaklar üstü olmasıdır. Bunun anlamı, bir malın küresel kamusal mal sayılabilmesi için o malın birden çok ülke ya da ülke grubuna, birden çok örgütlenmeye ve nesle ulaşması gerekir (Kaul, Grynberg ve Stern, 1999, s.10).

Bir diğer faktör de devlet dışı aktörlerin artan gücüdür. Başta çokuluslu

işletmeler olmak üzere, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının gücü gittikçe artmaktadır. Günümüzde sermaye dolaşımı, yatırımların ülkeler üstü bir şekilde gerçekleştirilebilmesini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte siyasi ve kültürel alanlarda ülkeler arası kuruluşlar çeşitli ülkelerde etki alanı bulabilmektedir. Bu aktör gruplarının her biri, temel insan haklarından teknik standartlara kadar birçok konuda ortak politika kurallarına sadık kalmaları için hükümetlere baskı yapmaktadırlar (Akdemir ve Şahin, 2006, s.6).

Yalnızca bir bölge için geçerli olan mala bölgesel mal sadece bir örgütlenme için geçerli olan mala da kulüp malı demek daha doğru olacaktır. Küresel kamusal mallar küre halinde tüm dünyaya, dolayısıyla tüm ülkelere birlikte fayda sağlayan mallardır. Kaul, Grynberg ve Stern'e göre küresel kamusal malların sahip olması gereken ilk özellik, etkilerinin bir gurup ülkeden daha fazlasını kapsamasıdır. Ayrıca bu mallar tüm sosyoekonomik guruplara ve birden fazla nesle fayda sağlamalıdır (Kaul, Grynberg ve Stern, 1999, s.10).

Günümüzde gerek ülke içi gerekse ülkeler arası düzeyde bilgi ve gelir farklılıkları giderek artmaktadır. Bunun neticesi olarak bazı kesimler mensup oldukları din, etnik köken gibi nedenlerden dolayı fiilen faydalanmada dezavantajlı konuma düşmektedirler. Bunun en belirgin örneklerinden birisi, ABD'yi etkisi altına alan Katrina Kasırgası sonucu afetten en fazla etkilenenlerin New Orleans'ta yaşayan zencilerdir. Küresel kamusal malın varlığından söz edebilmek için yalnızca geniş bir ülke topluluğuna değil aynı zamanda geniş bir nüfus yelpazesine de ulaşmalıdır. Tüm bunların yanında yalnızca bir nesli değil gelecek nesilleri de etkilemesi gerekir ki bunun en güzel örneği çevresel olaylardır (Durmuş, 2006, s.87).

Küresel kamusal malların küresel olma özelliği faydanın yayılma alanı açısından ele alınmalıdır. Kamusal malların en önemli özelliklerinden birisi dışsallıkları konusudur. Küresel kamusal mallarda daha çok yayılan faydalar yerine zararlarıdır. Kamusal mallar gibi kamusal zararları güçlü dışsallıklara sahiptir. Konunun çıkış noktasını küresel kötülere karşı alınması gereken tedbirler ve çalışmalar oluşturmakta olduğundan hareketle, küresel kamusal malların büyük bir kısmı küresel zararları yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması, en azından kontrol altına alınmasıdır (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.27).

1.3. Kamusal Malların Tarihsel Gelişimi

Çağdaş ve gelişmiş toplumlarda iktisadi örgütlenmeler gözlemlendiği zaman, bütün ihtiyaçların alışverişle piyasadan karşılandığı bir düzene hiç rastlanmaz. Toplum üyeleri bütün gereksinimlerini fiyat ödeyerek piyasadan ya da kendi öz üretim çabaları ile karşılayamazlar. Bazı mallar vardır ki bunlar piyasa tarafından alışveriş konusu yapılmadan topluma sunulurlar. Kişilerin ihtiyaçlarının bir kısmı piyasa dışında bir mekanizma ile yani devlet kanalıyla karşılanmaktadır (Bulutoğlu, 2003, s.3).

1.3.1. 13. Yüzyıl - 17. Yüzyıl

Günümüzde kamu malı olarak adlandırılan mallar ya da halk tarafından özel olarak üretilen mallar daha önceleri gönüllüler tarafından üretiliyorlardı. Örneğin, 13. ve 14. yüzyıllarda hastaneler, kiliseler ve hayır kurumları tarafından yönetiliyorlar ve finanse ediliyorlardı. Fakat örneğin hastaneler sadece acıma ve merhamet duygusuyla değil, bulaşıcı hastalıklar ve ölüm korkusuyla sağlık hizmeti veriyorlardı. Benzer şekilde huzur evleri, sadece hayırseverlik düşüncesinden değil halk sağlığını korumak, toplumda suç işleme ihtimalini azaltmak ve toplumun refah içinde yaşamasını sağlamak düşüncesinden doğmuştur. Bu dönemlerde özellikle kıtlık zamanlarında şehirler, kırsal kesimde yaşayan yoksul insanlar tarafından yağmalanıyordu. İnsanlar kendilerini bir vatandaş olarak düşünüyorlar ve kendilerine eşit bir biçimde kamu malları sunuluyordu. Kamu mallarının sunumu Orta Çağ'daki duruma benzemiyordu. Kamusal malların miktarı ve kalitesi şehrin ekonomik durumuna bağlı olmakla birlikte daha çok kralla halk arasındaki bağlara ya da kralla kiracılar arasındaki akrabalık bağlarına bağlıydı (Desai, 2003, s.66).

Ciddi salgın hastalıklar -özellikle 1348'de Avrupa'daki Kara Veba-başlangıçta kasaba boyutunda etkisini gösterirken daha sonraları büyüyerek kasaba dışına taşmış bu durumda toplumun tümüne yönelik bir hizmet sunulmasını gündeme getirmiştir. Sunulan hizmetin herkesi kapsamaması bir kamu malı özelliğidir. Kamu sağlığını koruma çabaları Almanya ve İspanya'da sağlık sertifikası uygulamasını başlatmıştır.

Orta Çağ feodalitesinden sonra 16. yüzyılda İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde

mutlak monarşi yönetim biçimi hâkim olmuştur. Kralların kaynak bulmak için savaşması, ekonomistleri ciddi bir şekilde ilgilendirmiştir. Merkantilist anlayışta amaç, dış ticaret kullanılarak ülkenin hazinesini artırmaktır. Kamu maliyesi prensin hazinesiyle ilgiliydi. Hazine ile ilgilenen uzmanlar bazen halkın refahı ile ilgili konularla da ilgileniyorlardı. Daha sonraları prenslerin servetleri özel sermayeden ayrıldı. Bu durum kapitalizmin doğuşuna sebebiyet vermekle birlikte devletler halkın isteklerine cevap verebilmek için vergi mekanizmasını geliştirmişlerdir (Desai, 2003, s.66).

Kapitalizmin gelişmesi daha güçlü devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kapitalizmin ilk evresinde ticaret kralların kontrolü altındaydı. Özellikle 16. yüzyılda devletler kendi ticari şirketleriyle faaliyette bulunmakla birlikte deniz ticaretini, gemi yapımını ve silah üretimini kendi kuruluşlarıyla yapmışlardır. İngiltere’de olduğu gibi, gerekli kaynakların bulunmasında vergilendirme yetkisi kullanılmış ve bu yetki merkezileştirilmiştir. Ayrıca üretim fazlalıkları ticaret yoluyla Afrika, Asya ve Amerika’nın uzak bölgelerine yayılmıştır. Henüz orada kral hazinesi ile ve devlet gelirleri ayrılmamıştır. 18. yüzyılın sonlarında Batı Avrupa’da federalizm çökünce kralların ordunun finansmanında olan sorumlulukları artmış, savaşlar harcamanın temel nedenini oluşturmuşlardır. Toprağı genişletmenin ve kralın hazinelerini geliştirmenin tek yolu savaşmaktı. Böylece bu dönem boyunca devletin rolü ve kamu mallarının üretilme nedeni ilk olarak zenginlerin ve güçlü grupların çıkarlarına karşılık olarak ortaya çıkmıştır. Bu girişimlerin uzantısı fakir insanların refah seviyelerini artırılmasına dayanmaktaydı (Desai, 2003, s.66).

1.3.2. 18. Yüzyıl - 19. Yüzyıl

18. yüzyılın sonlarına doğru meydana gelen endüstri devrimi Fransa ve Güney Amerika’da benzer politik değişimlere neden olmuş ve devletlerin doğal yapısını değiştirmiştir. Endüstri kapitalizmi, buhar gücü ile çalışan makinelerin üretimde kullanılmasına neden olurken, insanların şehirlerde toplu olarak çalışmasına yol açmıştır.

Fransız ve Amerikan devrimleri halkın siyasi güç kazanma düşüncesine kaynaklık ederken bazı kuralların da yasallaşmasının hayati derecede önemli olduğu görüşü benimsendi. Halkın zenginleşmesi Avrupa’daki krallıkların siyasi ayaklanma

ile kaldırılmasına neden olmuştur. Zenginlik kaynağından uzak kalan kral ve eyaletler, gelir elde etmek için yalvarır hale gelmişlerdirler (Desai, 2003: 67)

Krallık yükümlülüklerinin temel amacı toplumun refahını sağlamak olduğundan, 19. yüzyılın sonlarında Avusturya, Almanya ve İtalya'da kamusal mallarla ilgili devletçi bir bakış açısı ekonomi politikasının temelini oluşturmuştur. Demokratik yönetimle hızlı gelişen ülkelerde benzer kararlar alınmış kamu harcamalarıyla ilgili Adolph Wagner ile başlayan tartışma daha sonra Erik Lindahl, Knut Wicksell ve diğer ekonomistlerle devam etmiştir. Richard Musgrave doktora tezinde kamusal malların sunumu ile ilgili problemlere dikkat çekmiştir (Desai, 2003, s.67).

19. yüzyılda Avrupa'da şehirlerde yaşayan insanların nüfusu üç katına çıkmış bu nüfus patlamasının meydana getirdiği dışsallıklar, kilise müessesesinin veya diğer gönüllü grupların tahammül edemeyeceği seviyeye ulaşmıştır. İngiltere'de baş gösteren kıtlık halkın ayaklanmasına ve Yoksulları Koruma Kanununun çıkmasına sebebiyet vermiştir. Avrupa'nın birçok yerinde, cumhuriyetle veya monarşi ile yönetilen ülkelerde yasama meclisi oluşturulması için seçim yapılması isteği gündeme gelmiş, bu dönemlerde hükümetler haberleşme, taşıma ve hatta sağlıkla ilgili kanunlarda, (örneğin karantina konusunda) uluslararası anlaşmalar yapmışlardır.

Bu dönemde devletler kamu kaynaklarını kullanarak erdemli (merit) malları sunmaya başlamışlar. Adam Smith (1776), devletin eğitime karışmasına çok sert tepki göstermiş ve modern fabrikalarda iş bölümü yapılarak ortaya çıkan olumsuzlukların giderilebileceğini savunmuştur. Adam Smith devletin eğitime karışmasına karşı çıkarken devletin kentin alt yapısına yönelik olarak, yol, su, sağlık önlemleri, iskân ve ulaşım alanlarında faaliyet göstermesi gerektiğini söylemiştir. Bu dönemde bazı devletler, su ve sağlık hizmetleri vermeye başlamışlar, fakat iskân ve ulaşım hizmetleri sunmamışlardır. Fakat devletin bu hizmetleri sunması kendiliğinden değil, reformcuların, politik akımların, işçi sendikalarının, sağlık uzmanlarının kavgası sonucunda meydana gelmiştir. Özel dernekler sağlık problemlerini ve yoksulların durumlarını devamlı açığa vurmuşlardır. Oy hakkının yaygınlaştırılması ve hizmetlerin geliştirilmesi için baskı yapmışlardır. Büyük

Britanya’da meydana gelen 1832 Reform Hareketini 1867 ve 1882’de oy hakkının genişletilmesi takip etmiş şehirde yaşayanların parlamentodaki temsilcilerinin sayısı artmıştır. 1830 ve 1848’de Fransa’da meydana gelen devrimler, devletin gündemine popüler talepleri getirmiştir. Alman Bismarck gibi politikacılar demokratik kuralları yadsırken, refah devletinin etkisiz olacağını vurgulamıştır. Erdemli (merit) malların sunulmasına karşı politikalara rağmen bu malların sunulmasına devam edilmiştir (Desai, 2003, s.67).

Bu tür kamusal malların kullanımından kimse dışlanamaz ve bu mallar kullanımda rakip değildir. Bu malların sunulmaması negatif dışsallıklara neden olur. Ayrıca bu mallar küçük bir bölgede geniş insan gruplarını etkilemektedir. Bu tür malların ilk örnekleri modern zamanda kentte oturanlara ve çalışan sınıfa yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Çok hızlı artan nüfus nedeniyle, hatta “bırakınız yapınlar bırakınız geçsinler” felsefesi ve bütçe dengesi üzerine önemli vurgular yapılırken, Avrupa devletleri bu tür malların sunumuna devam etmişlerdir. Böylece bu mallardan ne kadar sunulacağı ve tüketicilerin tercihlerinin belirlenmesi gündeme gelirken, seçilen temsilcilerin kararlarını etkileyen parlamento dışında baskı gruplarını da göz önünde tutmak gerekliliği ortaya çıkmıştır (Desai, 2003, s.67).

1.3.3. 20. Yüzyıl

20. yüzyılda genel olarak özgürlüklerin artması kamusal malların sunumunda bir artış meydana getirdi. Devletlerin GSYİH içindeki payı 1870’lerde %10 iken bu dönemde ABD’de ve Güney Avrupa’da %30, Fransa, Almanya ve İngiltere’de ve hatta diğer İskandinav ülkelerinde %40-50’lere ulaşmıştır. Keynesyen ekonomi anlayışının “altın çağı” olarak nitelendirilen 1945 ile 1965 yılları arasında kamu sektörünün büyümesi doruğa çıkmıştır. Kişisel gelirin artması toplumsal geliri arttırmış ve sonuçta halkın devletten beklentisi artmıştır (Desai, 2003, s.68). Kamusal mal sunumları üç açıdan değişmiştir;

- Hâlihazırda sunulan kamu malları örneğin, yollar ve eğitim hizmetleri daha yaygın ve daha cömertçe sunulmaya başlanmıştır.
- Kamu malları sunumu daha geniş alanlara yayılmış ve sağlık, konut, yüksek öğrenim gibi yeni hizmetler eklenmiştir.

- İhtiyacı olanlara transfer ödemeleri yapılmış, daha önce yapılan transfer ödemeleri arttırılmış, emekli aylığı ödemeleri, sosyal güvenlik hizmetleri ve yoksullukla ilgili diğer hizmetler gündeme gelmiştir.

Kamusal mallar teorisi -kamu ekonomisi- bu dönemde olgunlaşmıştır. Dönem başlarında enflasyon düşüktür. Vasıfsız işçilere olan talep artmıştır. Bayanlar emek piyasasına katılmamışlar ve sayıları artan endüstriyel işçiler, sendikalarını kurarak özellikle OECD ülkelerinde ulusal politikalara etki etmeye başlamışlardır. Fakat 1960'ların sonuna gelindiğinde, OECD ülkelerinde eş zamanlı olarak enflasyonist baskı etkisini göstermiş, kamusal malların fiyatları özel mallardan daha hızlı artmaya başlamış ve mali kriz meydana gelmiştir.

Bu krizi 1973'te petrol fiyatlarının artması daha kötü bir duruma getirmiştir. Gelir vergisi gibi dolaylı vergilerden daha çok vatandaşlar dolaysız olarak vergilendirilmiş bu durum OECD ülkelerinde vergiye karşı bir ayaklanmaya sebebiyet vermiştir. Öncelikle devlet tarafından yapılan transfer ödemelerinin daha sonra da kamusal malların gerekli olup olmadığı sorgulanmıştır. Böylece kamusal mallarla ilgili süreç 1970 ve 1980'lerde tersine dönmüştür. Özelleştirmeler kamu mallarının sunumunu oldukça daraltmıştır. Bu mallar için kullanılan fonlar azaltılmış, sunulan malların kalitesi düşmüştür. Sosyal transferler için yetkiler sınırlandırılmıştır. Birçok ülkede emekli aylıkları ortalama gelirin düşmesine paralel olarak azalmıştır (Desai, 2003, s.69).

Bütün bu olanlar demokratik bir sürecin oluşması aşamasında meydana gelmiştir. Seçmenler ve vergi mükelleflerinin davranışları siyasi değişimin bir göstergesi olmuştur. Seçimlerde kamusal malların sunumunun kısılmasını savunan politikacılar başarılı olmuşlar ve dolayısıyla kamusal malların sunumu azalmıştır. Kamusal mallar analitik olarak incelenmiş, politik durumlardan dolayı uygulamada da değişiklik gözlenmiştir. Samuelson'un karakterize ettiği kamusal malların sunumunda, optimal sosyal refah fonksiyonuna ulaşmak ve kamusal tercihleri belirlemek siyasal bir süreçtir ve bu süreçte seçimler ve siyasi partiler aracı vazifesi görürler.

Samuelson'un görüşlerini ortaya koyduğu 1950'li yıllarda dünya ölçeğinde devletler ekonomide aktif rol oynuyorlardı. Keynesyen makro ekonomi ve Pigou'nun

refah ekonomisi birçok ülkenin ekonomisinde uygulanıyordu. Dolayısıyla devletin kamu malı üretmesi doğal karşılanıyor ve halkın bir kısmı devletin böyle bir rol üstlenmesine tepki gösteriyordu.

Samuelson'un yeni ufuklar açan görüşlerinden sonra uzun zaman geçmiş ve birçok ekonomik olaylar meydana gelmiştir. Öncelikle kamusal mallar hakkındaki yapılan analitik çalışmalar derinleştirilmiştir. Bugün kamusal mallar daha farklı olarak, tam kamusal mallar, tam olmayan kamusal mallar ve kulüp malları gibi dışsallıklar da dikkate alınarak sınıflandırılıyor. Ayrıca son zamanlarda kamusal mallar konusu uluslararası bir boyutta global kamusal mallar konusuyla çalışılmaya başlanılmıştır (Kaul, Grunberg, Stern 1999 ve Sandler 1997).

Kamusal mallar teorisinin tarihi oldukça yenidir. Analitik esasları Paul A. Samuelson tarafından "Kamu Harcamalarının Saf Teorisi" adlı makalesiyle oluşturulmuştur. Samuelson'un ortaya attığı fikirler 19. yüzyılın sonlarına doğru Avusturya'da, İtalya'da ve İsveç'te ekonomistler tarafından geliştirilmiştir. Kamusal mallar özel mallara benzer bir şekilde analiz edilmiştir. Genel bir varsayım olarak kamusal malların devlet hazinesinden finanse edildiğidir. Kâr gayesi gütmeyen bir otorite tarafından, kamusal mallara olan tercihler belirlenir. Samuelson kamusal malları, iki veya daha fazla insanın fayda fonksiyonuna aynı anda giren mallar anlamında "tüketim dışsallığı" oluşturma özelliğine sahip mallar olarak tanımlar (Göker, 2008, s.110). Kamusal mallarla ilgili devletçi bir bakış açısı, Avusturya, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde 19. yüzyılın sonlarına doğru ekonomi politikasına kaynaklık etmiştir (Desai, 2003, s.68).

Kamusal malların hikâyesi devletin ekonomiye müdahaleleriyle özdeşleşmiştir. Özellikle bu teorinin analitik alt yapısının oluşturulduğu Samuelson döneminde (1950'ler) bu dönem devlet müdahalelerinin en yoğun olduğu dönem olduğundan- kamusal mal teorisi devletçi bir bakış açısına sahip olmuştur. Oysa günümüzde devletçi sunumdan özel ve gönüllü sunuma doğru bir gidiş söz konusudur (Durmuş, 2008, s.129).

Kamusal mal üretimi konusu bazı yazarlara göre ortaçağa kadar uzansa da ekonomi literatüründe ilk kez 18.yy'da David Hume (Treatise of Human Nature, 1739) ve bundan otuz yıl sonra A. Smith tarafından ele alınmış, ancak teorik temel Samuelson tarafından atılmıştır (1954, 1955). Samuelson'un kamusal mallara ilişkin çalışmasından ardından Musgrave (1959, 1969), Buchanan (1965), Tiebout (1990), Sandler ve Tschirhart (1980), Sandmo (2003), Kaul ve Mendoza (2003) gibi iktisatçılar tarafından bu alana önemli katkılar yapılmıştır. Diğer yandan, kamusal mal üretim mekanizması açısından Wicksell, Lindahl, Arrow, Buchanan, Downs gibi yazarların "sosyal seçim teorisi" çerçevesinde büyük katkıları olmuştur (Durmuş, 2008, s.129-130).

1.4. Küresel Kamusal Malların Sınıflandırılması

Küresel kamusal malları çeşitli özelliklerine göre yedi başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Sınıflandırma, küresel kamusal malların daha önce var olan geleneksel yapısı ile küreselleşme olgusuyla ortaya sonradan çıkan yeni türleri arasındaki ayrım ile başlamaktadır. Küresel kamusal mallar arasında sınıflandırmaya gidilmesi, bu malların finansmanında hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğine karar vermede yardımcı olacaktır.

1.4.1. Geleneksel Küresel Mallar ve Yeni Küresel Mallar

Geleneksel küresel kamusal mallar, yeni bir kavram değildir ve kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. (Kaul, Inge, 2000, s.5) Atmosfer, ozon tabakası ve açık denizler gibi doğal ortak varlıklar, önceden var olan küresel kamusal mallardır. İkinci grubu ise 17. yüzyıla temelleri dayanan, açık denizlerden ülkelerin serbest yararlanmasını içeren anlaşmalar oluşturmaktadır. Bu tür ortaklıkların sayısı, 19. yüzyılda uluslararası ekonomik faaliyetlerin artması ile birlikte artmıştır ve 20. yüzyılın başında, gemicilik, telekomünikasyon, sivil havacılık ve posta dağıtım alanlarına yayılmıştır. Eğer bu tür faaliyetlerin alanı küresel ve çok taraflı bir yapıya sahipse, söz konusu mallar küresel kamusal mal olarak nitelendirilir. Bu tür mallar uluslararası hukuk, kural ve düzenlemeler ile kurulurlar ve bir kez ortaya çıktıktan sonra faydalarından herkes yararlanır. Bu iki türdeki geleneksel küresel kamusal mallar, dışışleri olarak adlandırılan yapıyı oluşturur. Bu mallar önemlerini korumaktadır ve hatta küreselleşme ile birlikte uluslararası aktivitelerin artması ve

internet gibi yeni gelişmelerin ortaya çıkmasından dolayı daha önemli bir hal almışlardır.

Buna karşılık küreselleşme ile birlikte politik gündem dikkat çekici bir şekilde değişmiş ve oldukça farklı türde küresel kamusal mallar ortaya çıkmıştır. Daha önce var olmayan ancak zamanla sınırları aşan ve sınır ötesi artan ulusal kamu politikalarının ahengi için politik konsensüs gerektiren bir özellik kazanmışlardır. Temiz hava, sağlık, finansal denge, piyasa etkinliği ve bilgi yönetimi ile ilgili bu tür kamusal malların sadece iç politikalarla daha uzun süre üretilemeyeceği anlaşılmıştır. İnsan hakları ve eşitlik gibi konularda, ulusal sınırlar içinde uygulanan politikaların yetersiz olacağı ortaya çıkmıştır.

Yeni küresel kamusal malların ortaya çıkmasının arkasında birkaç faktör rol almaktadır. Bunlardan ilki, ülkelerin artan şekilde dışa açılmalarıdır. Bu açıklık, sosyal damping, rekabetçi devalüasyon, riskli tüketici davranışı (örneğin sigara içilmesi) gibi küresel kötülüklerin yayılmasını kolaylaştırmıştır. Bir diğer faktör ise giderek artan küresel sistematik risklerdir. Bu riskler, uluslararası finansal piyasaların yapısında bulunan değişken (volatility) riskler, küresel iklim değişimi riski, küresel eşitsizliğin yol açtığı politik risklerdir. Üçüncü faktör ise, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve dikkat çekecek bir şekilde çok uluslu şirketlerden oluşan devlet dışı aktörlerin güçlerinin artmasıdır. Bu aktörlerin tümü, temel insan haklarından teknik standartlara kadar bir çok konuda, ortak politika normlarına bağlı kalınması için hükümetler üzerinde baskı yaratmaktadırlar.

1.4.2. Üretim Zincirindeki Yerine Göre Küresel Kamusal Mallar

Küresel kamusal malları, üretim devresinde buldukları aşamaya göre nihai küresel kamusal mallar ve ara küresel kamusal mallar olarak sınıflandırabiliriz. (Kaul, Inge, 1999, s.2-19)

Nihai küresel kamusal mallar, malların standart anlamından daha ziyade, bir çıktıdır. Bu çıktı, somut (çevre ya da insanlığın ortak mirası gibi) ya da soyut (örneğin barış, finansal denge, çocuk felcinin yok edilmesi gibi) olabilmektedir. (Kaul, Inge, 2002, s.78-111)

Bu tasnif, politik ilişkiler açısından önem taşımaktadır. Sera gazılarının

azaltılmasına yönelik anlaşmada, aslında ortada bir mal yoktur. Buradaki amaç, nihai mal olan ozon tabakasının bozulmamasını sağlamaktır. Genel olarak nihai malın kamusalılığı konusu, uluslararası kolektif durgunluğu ortaya çıkarmaktadır. Genellikle küresel kamusal mallar, özel ve kamunun birçok aktivitesinin bir sonucudur.

Nihai küresel kamusal malların tedarikine katkıda bulunan uluslar arası rejimler, norm ve standartlar, *ara küresel kamusal mal* olarak ifade edilirler. Ara küresel kamusal mal tanımlamasındaki amaç, belirli küresel kamusal malların sağlanmasında uluslararası kamusal müdahalelerin varlığına ihtiyaç duyulan alanların varlığına dikkati çekmektir. Ozon tabakası örneğinde olduğu gibi, örneğin Montreal Protokolü⁵'ne benzer ara küresel kamusal mallara ihtiyaç vardır.

Bekliden en önemli ara küresel kamusal mal, uluslararası rejimdir. Benzer rejimler birçok diğer ara üretimler için temel oluşturur. Küresel kamusal faydalar içeren bu ara üretimlere örnek olarak Uluslararası Altyapı, Uluslararası Yardım Programlarını ve Uluslararası Teftiş Sistemleri verilebilir.

Uluslararası rejim, ulaşım ve haberleşmeden makroekonomi politikası, insan hakları, hukuki sistem, nüfus, çevre ve sağlığa kadar aktivitelerin her gelişen alanını kapsamaktadır. Birçok global rejimin doğasında hükümetler arası bir yapı taşınmasına karşılık, uluslararası sivil toplum organizasyonları ve sivil toplum, uluslararası normların ve standartların belirlenmesinde artan bir rol oynamaktadır. Örnek olarak yardımsever organizasyonlar olan Kızıl Haç ve Kızılay verilebilir. Diğer bir örnek, Uluslararası Standart Birliği (İSO)'dir ve bunlar, özel ve kamu işbirliği ile oluşmuşlardır.

Global rejimin faydası, yanlış anlaşılmalardan ve çatışmaların riskini azaltan, sınırlar arası aktiviteleri ve uluslararası ilişkiler hakkında önceden haber veren bir yapıyı kurmasıdır. Sonuçta işlem maliyetleri azalmakta, işbirliği teşvik edilmekte ve etkinlik artmaktadır. Benzer durumda uluslararası rejim; kadın haklarını içeren temel insan haklarının evrensel olarak tanınması olayında olduğu gibi, evrenselciliği

⁵ Montreal Protokolü, ozon tabakasının incelmeye sorununa kalıcı bir çözüm bulabilmek amacıyla zararlı gazların üretim ve tüketimine kısıtlama getirilmesini önermiştir. 1987 yılında imzalanan bir anlaşmadır. 1990 yılında Türkiye tarafından kabul edilmiştir.

onarmak yada ilerlemesine yardım etmektedir(Kaul, Grunberg, Stern, 1999, s.14).

Olson'un belirttiği üzere, barış, çok taraflı ticaretin düzenlenmesine yönelik mali antlaşmalar, temel bilgi, bilimin ilerlemesi ve ekolojik yaşanabilir dünya için duyulan istek artık günümüzde esas olarak evrensel bir hal almıştır. Henüz bu kolektif mallar sınırlı olarak ve bölümler halinde kısmi olarak arz edilmektedir (Olson, 1971, s: 866-874, s.873).

1.4.3. Temel ve Tamamlayıcı Küresel Kamusal Mallar

Dünya Bankası tarafından yapılan bu sınıflandırmada küresel kamusal mallar, temel ve tamamlayıcı olarak iki kısma ayrılmaktadır. Buradaki ayırım, üretim ve tüketim ayırımına dayanmaktadır. *Temel faaliyetler*, küresel kamusal malların üretimine yöneliktir. Bu faaliyetler, faydaları diğer ülkelere yayılan, bir ülkedeki faaliyetler şeklinde olabileceği gibi, çok uluslu, bölgesel ve küresel faaliyetler şeklinde de olabilir.

Tamamlayıcı faaliyetler ise küresel kamusal malların tüketimi için ülkeleri hazırlayan, temel faaliyetleri kullanılabilir hale getiren faaliyetlerdir(GDF, 2001). Örneğin sıtmanın yok edilmesi, temel bir küresel kamusal maldır. Ülkelerin kendi başlarına sivrisinek ile mücadele etmesi şeklindeki kontrolleri ise bir tamamlayıcı faaliyettir ve esas faaliyetin sunumu için gereklidir⁶. Benzer şekilde, bilgi üretimi yapan araştırma merkezlerinin temel küresel mal olmasına karşılık, bilgi üretimine katkı yapan genel eğitim hizmeti ise tamamlayıcı maldır(Morrissey, vd., 2001, s.14).

Tablo 1'de görüleceği üzere, küresel ısınmanın azaltılması temel bir faaliyettir. Buna karşılık araştırma, koordinasyon ve gözleme gibi bileşenler tamamlayıcı faaliyetlerdir ve kamusal malın kullanıma hazır hale gelmesi için gereklidir. Salgın hastalıkların yok edilmesi temel faaliyet olarak ele alınmaktadır. Bu amaca ulaşmak için sağlık kliniklerinin kurulması ve hastalıkların araştırılması ise tamamlayıcı bir kamusal maldır(Binger, 2003, s.10).

⁶ Tamamlayıcı malların kamusal mal olması gerekli değildir. Örneğin aşı hizmeti aslında bir özel maldır. Ancak bunun aşı hizmetinin sunumu, hastalıkların yok edilmesinde tamamlayıcı bir maldır.

Tablo 1: Küresel Kamusal Malların Sektörlere, Temel ve Tamamlayıcı Faaliyetlere Göre Sınıflandırılması

Kamusal Mal Sektör	Temel Mallar	Tamamlayıcı Mallar	
		Üretim	Tüketim
<u>Çevre</u>			
Küresel	Emisyonların azatlımı	Araştırma	-
Ulusal	Doğal kaynakların korunması	Tarımın desteklenmesi	Yoksulluğun azaltılması
<u>Sağlık</u>			
Küresel	Hastalıkların yok edilmesi	Hastalıklar ile ilgili araştırmalar	-
Ulusal	Koruyucu sağlık hizmeti	Sağlık hizmetleri	Sağlık klinikleri
<u>Bilgi</u>			
Küresel	Araştırma merkezleri	İnternet hizmetleri	Küresel iletişim ağları
Ulusal	Eğitim hizmeti	Genel eğitim	Okullar
<u>Güvenlik</u>			
Küresel	Çatışmaların önlenmesi	Barışın korunması (BM Güvenlik Konseyi)	
Ulusal	Suçların azaltılması	Asayiş	Yoksulluğu azaltılması
<u>Yönetim</u>			
Küresel	Küresel kuruluşlar	Araştırma	Finansal denge
Ulusal	iyi yönetim	Hükümet kapasitesi	Eşitlik

Kaynak: Morrissey, O., Willem te Velde, D. and Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues”, *World Bank Study on International Public Goods*, London: Overseas Development Institute, 2001, s.17.

1.4.4. Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mallar

Sektörel bazda yapılan küresel kamusal mal sınıflamasında tam bir kesinlik bulunmamaktadır. Morrissey, Velde ve Hewitt tarafından Tablo 2’de yapılan sınıflandırmada, küresel kamusal mallar sağlık, çevre, barış, bilgi ve yönetim olarak başlıca beş başlık altında toplanmış ve temel ve tamamlayıcı faaliyetlerle

ilişkilendirilmiştir.. Gardiner ve Goulven ise küresel kamusal malları, çevresel, sosyal, ekonomik ve kurumsal niteliklere sahip mallar olarak sınıflandırmışlardır. İlk önce Morrissey, Velde ve Hewitt tarafından yapılan sınıflandırma ele alınacak ve daha sonra iki sınıflandırma arasındaki farklılıklar değerlendirilecektir(Morrissey, vd., 2001, s.15-16).

- Barış ve Güvenlik: Küresel barışın sağlanması, bir küresel kamusal maldır. Barış ve güvenliğe katkı yapan örneğin çatışmaların önlenmesi gibi faaliyetler, temel faaliyetleri oluşturmaktadır. Barışın korunması ise, çatışmaların önlenmesine katkı yapan bir tamamlayıcı faaliyettir. BM Güvenlik Konseyi, uluslar arası düzeyde barışa tamamlayıcı katkı yapan bir kuruluştur. Kolluk güçlerinin sunduğu hizmetler ise ulusal düzeyde bir tamamlayıcı faaliyettir.
- Sağlık: Hastalıkların yok edilmesi, küresel düzeyde fayda sağlayan temel bir kamusal maldır. Buna karşılık hastalıkların yok edilmesiyle ilgili araştırmalar ise küresel kamusal malların üretimiyle ilgili tamamlayıcı bir kamusal maldır. Ulusal düzeyde sürdürülen sağlık hizmetleri ise küresel düzeyde salgın hastalıkların önlenmesini sağlayan tamamlayıcı bir faaliyettir.
- Bilgi: Küresel araştırma merkezleri, temel faaliyeti oluşturmaktadır. Örneğin IARC, küresel bilgiye ve çevresel kamusal malların nasıl sunulacağı konularına katkı yapar. İnternet hizmeti ve küresel iletişim ağları, bilginin yayılmasını sağlayan tamamlayıcı faaliyetleri oluştururlar.
- Yönetişim: Dengeli iyi yönetim, herkese fayda sağlaması ve kapasiteyi artırması nedeniyle bir kamusal maldır. Küresel düzeyde kamusal malların sunumunu koordine edecek küresel kuruluşların kurulması, esas faaliyettir. Bu bakımdan BM ve GEF'in sunduğu hizmetler, temel faaliyet niteliğindedir. Ülke içinde finansal dengenin sağlanması, küresel düzeyde finansal istikrarın sağlanmasında tamamlayıcı bir faaliyettir.
- Çevre: Çevreyle ilgili faaliyetler küresel dışsallıklara sahiptir. Risk

azaltıcı ve direkt fayda sağlayan özellik taşıır. Temel amaç, çevresel kaliteyi artırmaktır. Örneğin endüstriyel kirliliği azaltmak, yerel olarak hava kalitesini iyileştirir ve hastalanma riskini azaltır. Buna karşılık, emisyonun azaltılması ise küresel kirliliği azaltır ve tamamlayıcı bir faaliyettir. Ormanların korunması esasında ulusal temel bir kamusal maldır. Ancak uluslararası seviyede tamamlayıcı bir hizmettir.

Morrissey, Velde ve Hewitt tarafından yapılan bu sınıflandırmada tam bir kesinlik bulunmamaktadır. Örneğin, uluslararası araştırma merkezleri, temel bilgi faaliyetidir. Oysa IUFRO (Uluslararası Çevre ve Ormancılık Araştırma Kurumları), çevresel kamusal malların sunumunda tamamlayıcı bir faaliyet olarak ele alınmıştır. Benzer şekilde, BM Güvenlik Konseyinin hizmetleri, temel yönetim faaliyetidir ancak güvenliğin sağlanmasında tamamlayıcı bir hizmet sunmaktadır. Barışın korunması, ulusal ya da bölgesel güvenliğin sağlanmasında temel faaliyet olmasına karşılık, küresel güvenliğin sağlanmasına tamamlayıcı faaliyet özelliğine sahiptir.

Gardiner ve Goulven, küresel kamusal malları, Tablo 2’de, çevresel, sosyal, ekonomik ve kurumsal niteliklere sahip mallar olarak sınıflandırmıştır. Bu iki sınıflandırma arasında farklılıklar bulunmaktadır. Yoksulluğun azaltılması ve finansal dengeyi, temel küresel kamusal mal olarak ele almışlardır. Morrissey, Velde ve Hewitt ise bu malları bir tamamlayıcı mal olarak sınıflandırmıştır. Bunlara göre yoksulluğun azaltılması, ahlaki bir istek ve zorunluluk olabilir(Morrissey, vd., 2001, s.18). Herkes bu hizmetten yararlanmayabilir. Bu nedenle tamamlayıcı bir maldır. Benzer şekilde, finansal istikrarın sağlanması, tüm insanları eşit şekilde etkilemez. Bir ülkede finansal istikrarın sağlanması, küresel kamusal mal değildir ancak tamamlayıcı bir maldır. Gardiner ve Goulven ise finansal istikrarın sağlanmasını, küresel kamusal mal olarak değerlendirmiştir.

Tablo 2: Sektörlere Göre Küresel Kamusal Malların Sınıflandırılması

KKM Türleri	Faydalar		Arz Sorunları	İlgili Küresel Zararlar	Maliyetler	
	Dışlama Yok	Rakip Değil			Dışlama Yok	Rakip Değil
Çevresel						
Okyanuslar	Evet	Hayır	Aşırı Kullanım	Toprak Ve Atmosferden Kaynaklanan Kirlenme	Kısmen	Evet
Evet Evet Atmosfer(İklim)	Evet	Hayır	Aşırı	Küresel Isınma Riski	Evet	Evet
Biyolojik Çeşitlilik	Evet	Evet	Aşırı Kullanım	Türlerin, Ekosistemin Ve Genetik Çeşitliliğin Azalması	Evet	Evet
Sosyal						
Evrinsel İnsan Hakları	Kısmen	Evet	Yetersiz Kullanım	İnsanlara Kötü Muamele Ve Ayrımcılık	Kısmen	Evet
Yoksulluktan Kurtulma	Hayır	Hayır	Yetersiz Arz	Suç, Yolsuzluk Ve Eşitsizlik		Evet
Sağlık	Evet	Evet	Yetersiz Arz	Bulaşıcı Hastalıklar	Evet	Evet
Barış	Evet	Evet	Yetersiz Arz	Savaş ve Çatışma	Kısmen	Evet
Ekonomik						
Etkin Ticaret	Kısmen	Evet	Yet ersiz Arz	Parçalanmış Piyasalar	Evet	Evet
Finansal Denge	Kısmen	Evet	Yetersiz Arz	Aşırı Dalgalanmalar ve Finansal Krizler	Evet	Evet
Kurumsal/ Altyapı						
İnternet	Kısmen	Evet	Yetersiz Kullanım	İnternet Engelleri(İletişim Altyapısı)	Kısmen	Evet
Bilgi	Kısmen	Evet	Yetersiz	Bilgi Engelleri (Saydamlığın Olmaması)	Kısmen	Evet
İyi Yönetim (Demokrasi, Adalet, Eşitlik, Hukuk)	Kısmen	Evet	Yetersiz Arz	Yolsuzluk Ve Adaletsizlik	Kısmen	Evet

Kaynak: Gardiner Rosalie ve Goulven Katell Le, “Sustaining Our Global Public Goods”, Economic Briefing Paper No:3, *Heinrich Boll Foundation*, 2002, s.12.

1.4.5. Yaratılan Faydanın Türüne Göre Küresel Kamusal Mallar

Küresel kamusal malları, dışlamanın ve rekabetin olmaması özelliklerini bünyesinde taşıyan üç tür faydaya göre sınıflandırmak mümkündür. Bunlar; risk azaltıcı, kapasite arttırıcı ve doğrudan sağlanan faydalardır. Kamusal malların yaratılan faydaya göre sınıflandırılması Tablo 4’de gösterilmiştir.

Risk Azaltımına Yönelik Küresel Kamusal Mallar: Risk azaltıcı faydalara sahip kamusal mallar, genellikle çevresel sorunlar, hastalıklar ve çatışmaların önlenmesine yönelik olarak üretilmektedir. Örneğin iklimsel risklerin azaltılması, çatışmaların önlenmesi, hastalık riskinin ortadan kaldırılması gibi konular risk azaltısına yönelik küresel kamusal mallardır(Morrissey, vd., 2002, s.37).

Bu tür faydaları bünyesinde barındıran kamusal mallar, genellikle önleyici tedbirleri içermektedir. Yaratılan faydalar birbirleriyle yakın ilişki içerisindedir. Faydanın yayıldığı alana göre, kamusal malın küresel ya da bölgesel olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin kolera hastalığının yayılmasını önlemek, sınırlı bir alanda bulunanlara fayda sağlamasına karşılık, kolera hastalığının ortaya çıkmasını engellemek ise küresel risk azaltıcı faydalar sağlamaktadır.

Birçok kamusal mal, riskin azaltılması veya yok edilmesinden ortaya çıkan faydalara sahiptir⁷. Riskin azaltılması bir kamusal mal olmasına karşılık eğer küresel seviyede herkes eşit bir şekilde faydalaniyorsa, bu hizmet uluslararası kamusal mal halini alır. Örneğin sera gazı emisyonlarının azaltılması, herkes için küresel ısınma riskini azaltır. Okyanus, göl ya da ormanlar gibi ortak kullanım kaynaklarının sömürülme ya da kirlenme ile ilgili risklerinin azaltılması bir kamusal maldır. Ancak kaynakları paylaşanlara bağlı olarak sınırlı bir yayılma alanına sahiptir. Örneğin Britanya tarafından üretilen asit yağmurlarının azaltılması, Avrupa ülkelerine sınırlı fayda sağlar. Okyanus kirliliğinin azaltılması ise küresel kamusal maldır. Ülkelerin kaynakları paylaşıp paylaşmamasına bağlı olarak, elde edilmiş olan faydalar ulusal, bölgesel ya da küresel olabilmektedir(Morrissey, vd., 2002, s.11).

- *Kapasite Artırımına Yönelik Küresel Kamusal Mallar:* Kamusal ya da özel malların üretiminde kapasite artırımından ortaya çıkan fayda,

⁷ Risk burada “disutility” olarak kullanılmaktadır. Genel olarak ise bir kamusal zarar “public bad” olarak kamu ekonomisinde ifade edilmektedir.

eğer herkese yarar sağlamakta ise bu mallar kamusallık niteliği kazanmaktadır. Eğitim ve sağlık, ulusal kapasiteyi artırdığı için bir kapasite arttırıcı küresel maldır. Benzer şekilde iyi yönetim de kapasiteyi arttırıcı etkiye sahiptir ve herkese fayda sağlayacaktır (Morrissey, vd., 2002, s.38).

- *Doğrudan Yarar Sağlayan Küresel Kamu Malları:* Barış ve güvenliğin sağlanması, okyanus ve ormanlar gibi ortak mülkiyet kaynaklarındaki çevresel bozulmaların önlenmesi, doğrudan fayda sağlayan küresel kamusal mallardır. Benzer şekilde yoksulluğun azaltılmasında herkes fayda sağlar ve bir kamusal maldır. Yoksulluğun olmadığı zengin bir ülkede devlet, daha çok kamusal mal üretebilir ve bireylerin tüketim olanaklarını artırır. Bu nedenle yoksulluğun azaltılması, bir tamamlayıcı mal olarak da ele alınmalıdır (Morrissey, vd., 2002, s.13).

Bu üç fayda türü birbirleri ile i içe geçmiştir ve birbirlerini destekleyici özelliğe sahiptir. Örneğin küresel ısınmanın önlenmesi, üç farklı türde de fayda sağlamaktadır. Barışın korunması, kapasite arttırıcı fayda taşımasının yanı sıra risk azaltıcı faydalara da sahiptir.

Tablo 3: Yaratılan Faydanın Türüne Göre Küresel Kamusal Mallar

Faydanın Yayıldığı Alan “Kamusalılık”	Fayda Türü		
	Risk Azaltıcı Fayda	Kapasite Arttırıcı Fayda	Doğrudan Sağlanan Fayda
Küresel Alan “Ülkeler Arası”	İklimse] Riskin Azaltılması	Küresel Yönetişim Kurumları	Biyolojik Çeşitliliğin Korunması
Sınırlı Alan “Örneğin Bölgesel”	Asit Yağmurlarının Azaltılması	Bölgesel Kurumlar	Ormanların ya da Göllerin Korunması
Herkese Fayda Sağlayan	Hastalık Riskinin Yok edilmesi	Küresel Bilgi Üretimi	Bilinen Yoksulluğun Azaltılması
Kısıtlı Fayda Sağlayan	Hastalık Vakalarının Azaltılması	Kurak Tarımla ilgili Araştırmalar	Bilinen Hastalıkların Oluş Sıklığının Azaltılması
Kamuya Fayda Sağlayan	Çatışmaların Önlenmesi	Barışın Korunması	Barış ve Güvenlik

Kaynak: Morrissey, Willem, Hewitt, 2002, s.11.

1.4.6. Kamusallığın Doğasına Göre Küresel Kamusal Mallar

Bu sınıflamada faydaların ve ilgili küresel zararların doğasına dayanarak, mallar arasında tasnif yapılmaktadır. Buradaki fayda veya ilgili zararların hepsi küreseldir. Küresel kamusal malların belirli türleri arasında kamusallığın farklılaşması, küreselleşmeye eşlik eden bazı politik gerilimlere ışık tutmaktadır.

Küresel kamusal mallar, Tablo 5’de gösterildiği üzere, kamusallığın doğasına göre doğal küresel kamusal mallar, insan yapımı küresel kamusal mallar ve küresel politik sonuçlar doğuran mallar olarak üçlü bir sınıflamaya tabi tutulmuştur(Kaul, vd., 1999, s.450-507,s.452-453).

Doğal Küresel Kamusal Mallar: Bu mallar, fiziki bir değere sahip somut mallardır. Ozon tabakası, açık denizler, atmosfer, su kaynakları doğal küresel kamusal mallar başlığı altında yer almaktadır. Bu mallarda zamanla aşırı kullanım sorunları ortaya çıkabilmektedir.

İnsan Yapımı Küresel Kamusal Mallar: Bu malların tüketiminde rekabetin olmamasına karşılık, tüketimlerinde kısmen dışlama vardır. Evrensel norm ve ilkeler, dünyanın ortak kültürel mirasları, internet ve bilimsel bilgi bu tür mallara örnek teşkil etmektedir. Söz konusu malların sunumuna yönelik temel sorun, eksik kullanımdan ortaya çıkmaktadır. Örneğin internetle ilgili eksik kullanım, dil engelleri, bilgisayar alacak gelirin olmaması ve okuma ve yazma bilmemekten ortaya çıkabilmektedir.

Temel insan hakları, evrensel olarak kabul edilen normların bir örneğidir. Bazı ülkeler insanların faaliyet seçeneklerini, kamuya katılma imkânlarını ve seyahat ya da konuşma özgürlüklerini sınırlamakta ya da temel sağlık ve eğitim imkânlarını baskı altında tutmaktadırlar. Bunun sonucunda kalkınma maliyetleri ve etkin olmayan durumlar ortaya çıkmaktadır.

Küresel Politik Sonuçlar Doğuran Mallar: Bu kategorideki mallara örnek olarak; barış, serbest ticaret, sürdürülebilir çevre, yoksulluğun azaltılması ve finansal istikrar verilebilir. Soyut nitelikteki bu tür küresel kamusal mallarla ilgili kolektif hareket sorunu, bu malların yetersiz sunumundan kaynaklanmaktadır. Bu malların yetersiz sunulması halinde, hastalık, mali kriz, ekosistemde bozulma, yoksulluk vb. küresel zararlar ortaya çıkmaktadır. Bu gruptaki malların insan yapımı küresel kamusal mallardan farkı, küresel politik sonuçları içeren malların akım değişkenler olması yani bunların sunumunu sağlamak için devamlı bir çabanın gerekli olmasıdır. Buna karşılık insan yapımı küresel kamusal mallar, stok değişkenlerdir. Yani hâlihazırda üretilmiş durumdadır(Kaul, vd., 1999, s.453).

Tablo 4: Kamusalığın Doğasına Göre Küresel Kamusal Mallar

Küresel Mal Türleri	Faydalar		Arz Yapısı veya Kullanım Sorunu	İlgili Küresel Zararlar	Maliyetler	
	Dışlamamanın Olmaması	Rekabetin Olmaması			Dışlamamanın Olmaması ^(a)	Rekabetin Olmaması ^(b)
1. Doğal Küresel Ortak Mallar						
• Ozon tabakası • Atmosfer (İklim)	Var Var	Yok Yok	Aşırı Kullanım Aşırı Kullanım	Tükenme ve radyasyon artışı Küresel ısınma riski	Var Var	Var Var
2. İnsan Yapımı Küresel Ortak Mallar						
• Evrensel norm ve prensipler (insan hakları)	Kısmen	Var	Eksik Kullanım (Baskı altında tutma)	İnsan hakları ihlalleri ve adaletsizlik	Kısmen	Var
• Bilgi • İnternet alt yapısı	Kısmen Kısmen	Var Var	Eksik Kullanım (Ulaşımına) Eksik Kullanım (Giriş engelleri)	Eşitsizlik Dışlama ve Eşitsizlik (Bilgiye sahip olan ve olmayanlar arasında)	Kısmen Kısmen	Var Var
3. Küresel Politik Sonuçlar ya da Şartlar						
• Barış	Var	Var	Eksik Sunum	Savaş ve çatışma	Kısmen	Var
• Sağlık	Var	Var	Eksik Sunum	Hastalık	Var	Var
• Finansal istikrar	Kısmen	Var	Eksik Sunum	Finansal Krizler	Var	Var
• Serbest ticaret	Kısmen	Var	Eksik Sunum	Kırılgan Piyasalar	Var	Var
• Yoksulluktan kurtulma	Yok	Yok	Eksik Sunum	Sivil Çatışma, suç ve şiddet	Var	Var
• Sürdürülebilir çevre	Var	Var	Eksik Sunum	Dengesiz bozulmuş ekosistemler	Var	Var
• Eşitlik ve adaleti	Kısmen	Var	Eksik Sunum	Sosyal tansiyon ve çatışma	Var	Var

(a) Dışlanmama, herhangi birinin küresel zararların maliyetine katılmaktan kurtulmasının zorluğunu ifade eder.

(b) Rakip olmama, herhangi birinin hastalıktan etkilenmesinin diğerlerinin hastalanma riskinin derecesini azaltmayacağını ifade eder.

(c) Bu mallara olan talep, doğal küresel ortak malların aşırı kullanım ya da insan yapımı küresel ortak malların eksik kullanımının tehlikeli boyutlarda olduğunu kabul edildiği oranda ortaya çıkmaktadır.

Kaynak: Kaul, I., Grunberg I. and Stern A. (1999); "Global Public Goods: Concept, Policies and Strategies", içinde ed. By. Kaul, I., Grunberg . and Stern A. Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century, Newyork, 1999, ss.450-507,ss.454-

1.4.7. Kamusalığın Derecesine Göre Küresel Kamusal Mallar

Sandler, kamusalığın derecesine göre küresel kamusal malları, Tablo 1’de görüleceği üzere, dört başlık altında toplamaktadır(Sandler, 1999, ss. 20-50, ss.23-27).

- Küresel Tam Kamusal Mallar: Bu gruptaki mallar, tamamen rakip olmayan ve dışlanamayan faydalar sağlar. Örnek olarak, küresel ısınmanın önlenmesi, bulaşıcı hastalıkların kontrolü, ozon tabakasındaki incelmeyi yavaşlatılması çabaları verilebilir. Okyanus kirliliğinin önlenmesi, şimdiki nesil için küresel dışsal faydalar sağlar. El Nino fırtınasına yönelik hava tahmini, bir küresel kamusal malı temsil eder çünkü bu sorun dünyanın geniş bir kesimini etkiler. Hava tahmini aynı nesil içindedir çünkü bu tür hava durumları kısa ömürlüdür. Ancak daha yerel nitelikteki diğer hava tahminleri küresel değil bölgeseldir. Atmosfer ve gözlem istasyonları da, aynı nesil içindeki kamusal mallara örnektir.

Küresel tam kamusal mallarla ilgili en önemli sorun, bu malların nasıl finanse edileceğidir. Dışlama ve rekabetin olması nedeniyle, tüketiminde bedavacılık sorunu ortaya çıkmaktadır. Kolektif finansman yöntemine gidilmesi, gönüllü ulusal finansman çabalarını dışlamaktadır. Bunun nedeni, bir ülkenin yaptığı üretimin, diğerlerinin yapacağı üretimi tam ikame etmesinden kaynaklanır(Binger, 2003, s.11).

- Küresel Yarı Kamusal Mallar: Bu mallar, tüketiminde kısmen rakip ve ya dışlanamaz özellikler taşımaktadır. Örneğin okyanuslardaki balık rezervleri, yarı kamusal maldır. Okyanuslardaki balık rezervlerinden dışlamak mümkün değildir ancak kullanımında rekabet bulunmaktadır. Buna karşılık, uydu yayını hizmetinde kullanıcılar arasında rekabet yoktur ancak uydu alıcısı olmayanlar dışlanabilmektedir. Dışlamanın kısmi olması, bu malların gönüllü finansmanını teşvik etmektedir(Binger, 2003, s.11).

Yarı kamusal mallarda kalabalık ya da tıkanıklık, hizmetten yararlanma kalitesini azaltır. Bir su kanalında ne kadar çok gemi çalışırsa, geçiş süresi o kadar artacaktır. Gürültü ve parazit, elektromanyetik tayf için tıkanıklığı belirleyen

öğelerdir. Kullanıcı sayısının artışı, kullanıcılar için daha küçük band genişliği ayrılmasına yol açar. Antibiyotikleri ele alırsak, günümüzde bağışıklığı artıran bakterilerin hayatta kalma olasılığını artıran antibiyotiklerin daha geniş kullanımı durumlarında, zamanlar arası tıkanıklık ortaya çıkmaktadır. Antibiyotiğin gelecekteki etkinliği azaltacaktır.

Balık rezervlerinin ve av alanlarının sömürülmesi, popülasyonun küçülmesine ve hatta soylarının tükenmesine yol açtığı için, bu malların kullanımı nesiller arası sonuçlar içerir.

- Küresel Kulüp Mallar: Bu mallarda bir dışlama mekanizması vardır ve yararlanılan bir birimle ilgili tıkanıklık maliyetini içselleştirmek amacıyla bir ücret alınır. Panama Kanalı, boğazlar, INTELSAT⁸, Uluslar arası Parklar (Avusturalya'da ki Büyük Bariyer Kayalıkları) (Binger, 2003, s.11), hava koridorları, internet, kutup yörüngelerini içeren küresel kulüp mallar, dünya çapındaki ülkelerce kullanılır. Bunun aksine ortak pazarlar, kriz yönetimi, kablo şebekesi, ulusal parklar, otoyollar ve enformasyon ağlarını içeren mallar, bölgesel kulüp mallardır.

Nesiller arası küresel kulüp mallara örnek olarak, yaklaşık 22.300 mil üstünde bulunan sabit yörüngenin paylaşımını verilebilir. Bu yörünge bandında, kutupları hariç tutarsak, tüm dünyaya noktadan noktaya hizmet sunmak için sadece üç uydu gereklidir. Buradaki tıkanıklık, sinyallerin karışması ve daha önce fırlatılmış ve halen faal durumdaki 100 millik alanda sürüklenen uydular arasındaki çarpışma olasılığı şeklinde ortaya çıkar. Standart bir uygulama sonucu yörüngeye gönderilen bir uydu, bir zamanlar arası kalabalık dışsallığı sorununu ortaya çıkarır. Nesiller arası kulüp mallar, nesiller arası kulüp olarak adlandırılan üyeler topluluğu aracılığıyla etkin olarak idare edilebilir.

Küresel Ortak Üretim Malları: Şekildeki son sütun, ortak üretim mallarını göstermektedir. Kamusal mal aktivitesine göre değişen iki yada daha çok çıktı veren kamusal mal aktivitelerini içerir. Sunulan kamusal mal, hem ülkeye hem de tüm dünyaya aynı anda fayda sağlayan ürünleri ortaya çıkarmaktadır. Örneğin,

⁸ INTELSAT, uluslar arası telefon konuşması ve televizyon şebekesinin taşındığı, haberleşme uydu şebekesinin paylaşıldığı, devletlerin ve firmaların üye olduğu özel bir birliktir.

gelişmekte olan ülkenin altyapısını finanse etmek ya da halkın refahını artırmak için alınan bağılı dış yardımlar, alıcı ülkedeki halkta ve geniş çapta tüm dünyada kamusal fayda yaratır. Tropik ormanların korunması, o ülkedeki olası erozyonları engellemesinin yanı sıra, küresel düzeyde biyolojik çeşitliliğin artması ve karbon miktarının azaltılmasını sağlayan faydalar ortaya çıkarır(Binger, 2003, s.11).

BÖLÜM –II

2. KÜRESELLEŞMENİN KAMUSAL MALLAR ÜZERİNE ETKİLERİ

2.1. Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar

21. yüzyılda kamusal mallar konusu, önemli bir uluslararası gündem maddesi haline almıştır. Küresel kamusal mallar, kamu malları üzerine yapılan inceleme ve tartışmaların çerçevelediği içerikten tamamen farklı bir yapıdadır.

Günümüzde küresel kamusal mallar, ulusların ve kişilerin refahlarının artan şekilde merkezinde yer almaya başlamıştır. Kamu zararları kategorisi içerisinde yer alan, örneğin banka krizleri (küresel düzeyde finansal dalgalanma yaratır), internet temelli suçlar ve dolandırıcılık, artan ticaret ve seyahat nedeniyle hastalık riskinin artması, uyuşturucunun kullanımı gibi dünya çapındaki riskler tüm dünyada kişilerin refahlarını etkilemeye başlamıştır. Uluslar arası çapta ulaşım ve haberleşme, ticaret, vergi uyumlaştırılması, para politikası, yönetim ve daha fazlası için uluslar arası ortak iskeletin kurulmasını sağlayan, giderek artan sayıdaki uluslar arası rejimin oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu alanların tümünde değil ancak birçoğunda geleneksel yapıdaki ulusal sorunlar, günümüzde uluslararası işbirliği ile karşı kaşıya kalmıştır(Kaul, 1999, s.9).

15. ve 16. yüzyılda yayılan sömürgecilik, uluslararası ilişkilerin artmasına neden olmuştur. Ancak, 20. yüzyıla gelindiğinde, sınır ötesi dışsallıkların hacmi artmıştır. Bu durumun başlıca nedenleri şunlardır(Kaul ve Mendoza, 2003, s.96);

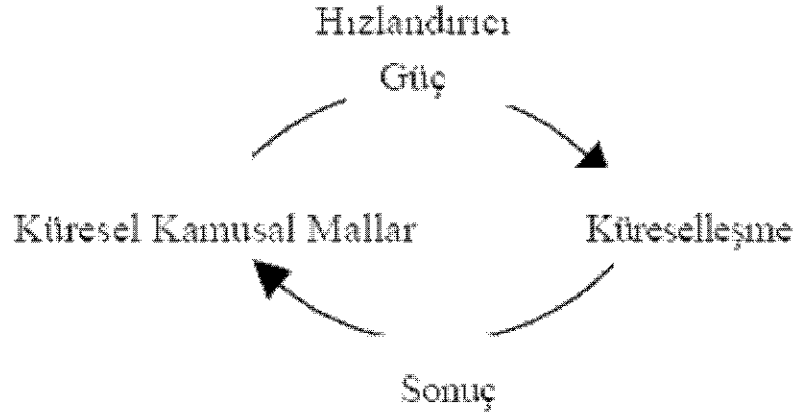
- Yeni teknolojiler, insan mobilitesi yanı sıra, malların ve hizmetlerin, bilginin dünyaya artan şekilde yayılmasını sağlamıştır.
- Ekonomik ve politik açıklık, sınır ötesi hareketlerin şiddetini artırmıştır.
- Güçlü devletlerin şekillendirdiği küresel rejimler güçlü bir hal almıştır.
- Sistemik riskler artmıştır. İklimsel riskler çevresel bozulmalara yol açmış ve bütünleşmiş finansal pazarlar, finansal krizlerin dalgalanmasına yol açmıştır.

Küreselleşme süreci sonunda, parçalı küresel düzen ortaya çıkmıştır. Bu yapı, bütün insanoğlunu birbiriyle ilişki içine sokan fakat aynı zamanda farklı ülke grupları ve bu ülkelerin insanları arasındaki çatlakları sürdüren ve bazılarını, küresel güçlere karşı kendilerini savunmaktan muaf tutan bir parçalı küresel yapıdır.

Bir bütün olarak küresel alan, kısmen bilgi ve teknolojiadaki gelişmelerle ve kısmen şebeke alanının ortaya çıkmasıyla birlikte, 21. yüzyılın son çeyreğinde ele alınmaya başlanmıştır. Ekosistemlerin kendini yenileyebilir ve sonsuz üretim kapasitesine sahip olduğu görüşünün yerini, insanoğlunun biyosfere olan etkisinin eşiği geçerek, geri alınmaz zararlara sebep olabileceği görüşü almıştır. Küresel alana ait olan iklim değişikliği, ozon tabakasının yok olması ve biyolojik çeşitliliğin yok olması, eşiği geçmenin bir işaretidir.

Küresel kamusal mallar ve küreselleşme arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi vardır. Şekil 5’de gösterildiği üzere, küresel kamusal mallar, küreselleşmeyi hızlandıran bir faktör olması yanı sıra, aynı zamanda küreselleşmenin bir sonucudur. Örneğin küresel kamusal mal niteliğine sahip uluslar arası posta ve sivil havacılık sistemlerinin gelişmesi, mal ve hizmetlerin sınır ötesine taşınmasını kolaylaştırmış ve küreselleşme sürecini başlatan nedenlerden biri olmuştur. Malların, seyahat ve deniz taşımacılığı ile yoğun ve sık hareketi ise küresel kamusal mal niteliğindeki salgın hastalıkların dünyaya yayılmasına yol açmıştır.

Bir ülkede ortaya çıkan finansal kriz, diğer açık ekonomileri derinden etkilemektedir (UNDP, 2002, s.6-7).

Şekil 1: Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar İlişkisi

Kaynak: UNDP, Providing Global Public Goods: Managing Globalization, 25 Questions & Answers, UNDP/UDS, November, 2002, s.7.

Anlık bilgi erişimi, küresel finansman sorunlarının ortaya çıkması, artarak ilerleyen bilgi paylaşımı, insanların güvenlik kaygıları ve hastalıkların ulusal ve bölgesel olarak hızla yayılması, küresel alanın bir bütün olarak ele alınması gerektiğinin göstergeleridir.

Sınır ötesi dışsallıklara, dünya üzerinde yayılmış birden çok aktörleri içinde barındıran işbirlikçi eylemler aracılığıyla hitap edebilir. Dahası, işbirlikçi eylemler temelde önemli derecede rakipsizlik ve dışlanmazlık içerdiği için, küresel kamu malları kavramı, küresel düzeni değerlendirmede ve analiz etmede gün geçtikçe artarak başvurulan bir kavramdır.

Küresel kamu mallarının tedarikini ayarlamak, ulusal ve yerel seviyedeki kamu mallarının tedarikini ayarlamaktan daha karışık bir yapıya sahiptir. Çünkü bedavacılık problemleri, uluslararası seviyesinde daha içinden çıkılmaz bir yapıya bürünmektedir. Küresel kamu malları içinde bulunan ülkeler, kuruluşlar, organizasyonlar ve bireyler, tedarikte bir katkısı olsun ya da olmasın mutlaka faydadan yararlanırlar. Diğer bir faktör de, küresel kamu mallarından faydalananların çok fazla olması ve dünya nüfusunun farklı bölümlerini de içinde bulundurmasıdır. Çıkar ve ilgiler, kültürel değerler, siyaset öncelikleri çeşitlilik göstermektedir ve bu nedenle işbirliğini ortaya koymak kolay değildir.

Ülkeler arasında ulusal ve küresel kamu mallarına olan ihtiyaçlar ve bu ihtiyacı karşılayabilme kapasitesi değişiklik gösterebilir. Farklı ülkelerin bir küresel kamu malından fayda sağlama derecesi, ülkelerin durumlarına ve bu malların özelliğine bağlıdır.

Gelir seviyesi, yaşam standardı, coğrafya, kültür ve değerler, bir küresel kamu malının tedarikinde yer alma ve bu kamu malına ödeme yapma isteği üzerinde önemli etkilere sahiptir. Örneğin yaygınlaşmış finansal istikrarsızlık, her yerde hane halkı ve firmalar üzerinde negatif etkiler yaratır. Fakat bu durum, zengin insanlar ve gelişmiş ülkeler tarafından, gelişmekte olan ülkelerin yapabildiğinden daha fazla tolere edilebilir. Benzer şekilde, HIV-AIDS'in yayılması, Afrika'yı, Kuzey Amerika'dan daha fazla etkiler. Küresel ısınma, deniz seviyesine yakın karalarda yıkıcı bir etkiye sahip iken, ılıman iklime sahip bölgelerde bu etki daha azdır. Çölleşme, yağmur almayan bölgeleri etkilerken, nemli tropikal bölgeleri etkilemez. Biyolojik çeşitliliğin azalması dünyanın bir yerinde yüksek miktarlardayken, başka bir yerinde daha az olabilir. Uzun süreden beri devam eden şiddetli çatışmalar ve etnik anlaşmazlıklara, fakir bölgelerde diğer bölgelere nazaran daha fazla rastlanır(Sagasti ve Bezanson, 2001, s.10).

Vergi alma yetkisine sahip, içinde birden çok ülke barındıran bir ülkeler üstü devletin varlığı, küresel kamu mallarındaki arz ve talep uyumunu sağlayabilir. Buna rağmen, uluslararası başarılı işbirliği örneklerinin varlığına rağmen, giderek artan miktarlardaki uluslararası rejimlerin ulusal hükümetin uluslararası eşdeğerliğini yaratmada fazla bir etkisi olmamıştır. Bu yüzden; çok geniş çeşitlilikteki yatırımcıların ve faaliyetlerin koordinasyonunu gerektiren ancak uluslararası hükümete ihtiyaç duymayan küresel kamu mallarının tedariki sistemine ihtiyaç vardır(Kindelberger, 1986, s. 3-4).

Uluslararası işbirliği, kamu mallarının sunumunun artırılması ve küresel ısınma, hastalıkların yayılması, biyolojik çeşitliliğin kaybolması, şiddetli çatışmaların hızla artışı ve yaygınlaşmış finansal belirsizlik gibi kamu zararlarının artış hızının azaltılması için gereklidir.

Uluslararası işbirliği ile çok yakın ilişkisi olan diğer bir konu da küresel kamu mallarının tedarikinde aktif rol almanın, insanların yaşam standardını yükseltmek

için savaş veren fakir ülkelere adaletsizce büyük bir yük yüklememesi gerektiğidir. Bu durum, fakir ülkelerin, kaynaklarını marjinal karlar elde edecekleri uluslararası malların üretim giderlerini paylaşmak için, iç gelişim görevlerinden saptırmaları durumunda ortaya çıkar. Bu durum, zengin ve fakir ülkeler arasındaki eşitsizliği daha da ileri seviyelere çeken "*Ters Robin Hood Etkisi*" ile sonuçlanır(Stalgren, 2000, s.34). Eğer kıt miktardaki kalkınma yardımı kaynakları, iç gelişim aktivitelerinden uluslararası kamu mallarının tedarikine ayrılırsa, benzer bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak, güçlü ulusal ve yerel kuruluşların küresel kamu malların tedarikine katkıda bulunmaları gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, küresel kamu mallarının tedariki ve iç kapasiteyi inşa çabaları arasındaki süreci dengelenmesi gerekir. Çünkü, küresel kamusal malların üretim ve tüketimini sağlayan ülkelerin gelişme çabalarına katkıda bulunmaksızın, öncelikle küresel kamu mallarının tedarikine ve finanse edilmesine odaklanmanın hiçbir anlamı olmayacaktır. Politikacılar, kamusal malların yerel düzeyde kalmasını tercih etseler de, pasaportu olmayan sorunların varlığı, bu düşüncüyü mümkün kılmamaktadır. Ulusal kamu malları giderek küreselleşmektedir ve bu malların sadece iç politika tedbirleri ile üretilemeyeceği ortaya çıkmıştır(Kaul, Mendoza ve Ronald, 2003, s.96).

2.2. Küreselleşme ve Kamusal Mallara Etkisi

Dünya üzerinde 1970'li yıllardan itibaren egemen olmaya başlayan neo-liberal politikalar öncelikle kamunun ekonomideki payının düşürülmesi ve bunun için kamusal malların çerçevesinde bir kısıtlamaya gidilmesi yönünde düşünceler ortaya koymuştur. Diğer yandan, küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar karşısında ülkelerin ve hatta bölgelerin üzerinde küresel toplumu ilgilendiren, kamusal nitelikteki bazı mal ve hizmetlerin sunumu ve bunların finansmanında ulus devletlerin yetersiz kalması, beraberinde küresel kamusal mal kavramını ortaya çıkarmıştır (Akdemir ve Şahin, 2006, s.2).

20. yüzyılın son dönemleri tüm dünyada geleneksel siyasi blokların ortadan kalkması, teknolojik gelişmelerin sınır tanımayan ölçülerde hızlanması, küresel ölçekte değişimlere yol açmasıyla ve hemen her alanda liberal politikaların önem kazandığı yıllardır. Bu süreç günümüzde hala sürmektedir. Bu süreç içerisinde mal ve finans piyasalarının gücü bazı ülkelerin bireysel sınırlarını aşmaktadır. Tüm bu

sürecin bir çıktısı olan haberleşme ve ulaştırma teknolojilerindeki gelişmeler küreselleşmenin aynı zamanda motoru olarak kabul edilmektedir (Hasanoğlu, 2001, s.68).

Bir kısım yazarlar küreselleşme kavramını “kapitalizmin dünya egemenliği” şeklinde tanımlamışlardır. Bu bağlamda, gerek Marksist gerekse liberal çevrelere eleştirilere maruz kalmıştır. Kapitalizmin dünya egemenliği çabası 1870 ile 1929 yılları arasında yine yaşanmıştır. Bu dönem; “birinci küreselleşme dönemi” olarak adlandırılmıştır. Bu dönemin arka planını bir yandan şiddete dayalı fetihler ve sömürgeleştirme faaliyetleri ile diğer yandan ekonomik reformlar ile uluslararası sistemlerin gelişmesi oluşturmuştur. 1800’lü yılların ilk yarısında özellikle başta İngiltere ve Fransa’nın yer aldığı Avrupa ülkeleri sahip oldukları üstün sınai ve askeri güçlerini dünyanın henüz sanayileşmemiş ülkeleri üzerinde uygulamaya başlamışlardır. Sömürgeleşme hareketleri sonucunda 1870’li yılların başında ilk küreselleşme dönemi başlamıştır. Bu dönemin temel sanayileşmiş bölgeleri Batı Avrupa ve ABD’ydi. Sömürgeleşme ve sanayileşme hareketlerinin hızlı bir şekilde devam ettiği 1860 ile 1914 yılları arasında ülkeler arasında ticaret engelleri yok denecek kadar azdır. Bu dönem önce Birinci Dünya Savaşıyla sarsılmış daha sonrada 1929 Büyük Ekonomik Buhran ile sona ermiştir. İkinci dönem ise 1970’li yıllarda uygulanmaya başlayan ve 1980’li yıllarda yaygın bir halde etkisini gösteren liberal politikalar ve en nihayet Sovyet Bloku’nun yıkılmasıyla kapitalizmin tüm dünyayı egemenliği altına almasıyla kendisini göstermiştir (Savaş, 2004, s.13-20).

Küreselleşmeyi dünyanın çehresini değiştiren yepyeni bir çağ olarak değerlendirenler olmuştur. Hatta uygarlık tarihinin en önemli yıllarının bizi beklediğini, yüzyıllardan beri hep gelecekteki bir tarih noktası olarak görülen bu çağın aklın sınırlarını zorlayacak derecede teknolojik gelişmelerin, benzersiz ekonomik olanakların, şaşırtıcı siyasal reformların ve kültürel reformların yaşanacağı bir dönem olarak gören ve bu görkemli simgesel zaman diliminin yaşanmaya başladığını ileri sürenlerin sayısı oldukça fazladır. Buna göre geçmişte bilim kurgu olarak kurulan hayallerin yaşanmaya başladığı çağın eşiğinden girilmiş durumdadır. Bu dönemi adlandıran kavram ise “küreselleşme” olarak kabul edilmiştir (Hasanoğlu, 2001, s.68).

Küreselleşme kısaca, "dünyanın tek bir mekan olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreci" tanımlamaktadır. Ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması olarak değerlendirilmektedir (Köse, 2003, s.4). Sınırlar dışına taşan yalnızca bu değerlerin oluşturduğu birikimler değildir, aynı zamanda çevre, sağlık, güvenlik ve ekonomi gibi konularda bir takım problemler ve sorunlarda olmuştur. Bu sorunların etkileri birden çok ülkeyi ve hatta tüm dünyayı ilgilendirmektedir.

Küreselleşme, üzerinde uzlaşması zor gibi görülen uluslar arası kurallara olan talebi arttırmıştır. Küresel pazarlarda yaşanan rekabetin büyümesi, işçi ilişkileri ve çalışma ortamı, uluslar üstü şirketler ve uluslar arası ilişkileri, çevresel etkiler alanlarında olduğu gibi uluslar arası çatışmaları arttırmıştır. Çatışmanın çerçevesini global sermaye ve ulusal çıkarlar belirlemiştir (Mohan, 1999, s.81).

Küreselleşme her alanda etkilerini göstermiş, sosyolojik ve ekonomik anlamda tüm toplumsal konuların içeriğinde yer almıştır. Bu konu, birçok disiplini ilgilendirmesi yönüyle çok değişik açılardan tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu tanımlama çabalarının çoğunda ekonomik boyut öne çıkarılmakta ve küreselleşme, ulusal ekonomilerin birbirinden çok daha çabuk ve güçlü bir şekilde etkilenmesi, küresel finans akışının dikkate değer meblağları kapsamı, küresel ekonomik entegrasyon, ekonomik faaliyetlerin dünya çapında birbirine bağlanması ve bağımlı hale gelmesi olarak algılanmaktadır. Buna göre küreselleşme, sermaye, yönetim, istihdam, bilgi, doğal kaynaklar ve organizasyonun uluslararasılaştığı ve tam anlamıyla karşılıklı bağımlılaştığı bir ekonomik ve siyasal yapılanmadır. Bu yapı içerisinde hiçbir ekonomik ve siyasi birim bir diğerine etki etmeden, bağımsız bir şekilde faaliyette bulunamayacağı gibi bu yeni yapılanma içinde ekonomik rekabetin zemini milli ekonomiler olmaktan çıkarak yeryüzünün tamamı haline gelmektedir (Köse, 2003, s.4).

Küreselleşmenin en yoğun yaşandığı alan ekonomi olsa da küreselleşme, sadece kâr amaçlayan piyasa ekonomisine dayalı, ekonomiden ve finansal bütünleşmeden ibaret bir sistem değil, aynı zamanda siyasi ve sosyo-kültürel alanları da içeren büyük bir değişim sürecidir. Ancak bu sürece katılan gelişmekte olan ülkeler iktisadi kalkınmanın farklı evrelerinde bulunduğu ve farklı sosyo-kültürel

yapılara sahip olduklarından her ekonomi için sağlanan faydalar da karşılaşılan riskler de farklı olmaktadır. 1980’li yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkelerin birçoğu belirlenen reformları gerçekleştirerek gelir artışı sağlamış olsalar da, küreselleşme bu ekonomiler üzerinde krizlere kadar varan olumsuz sonuçlar da doğurmuştur (Çelikel Danişoğlu, 2004, s.36).

Küreselleşmenin her konuyla az veya çok ilgili olan doğası gereği yorum ve değerlendirmeler çok geniş bir yelpazede sürdürülmektedir. Küreselleşmeyi her şeyi değiştiren, kaçınılmaz, tartışma götürmez ve kesinlik kazanmış önu alınamaz bir eğilim olarak gören mutlak küreselleşmeci tavrıdan, küreselleşmenin ilk kez yaşanan bir gelişme, tarihi görelilik perspektifinden bakıldığında önemi ve sonuçları itibarıyla de yepyeni bir olgu olmadığını savunan tavra ve küreselleşmenin bir abartma olduğu ve dünya ekonomisinin küreselleşmiş değil, üç ya da daha fazla kutuplu uluslararasılaşmış bir yapı olarak görülmesi gerektiğini savunan yaklaşımlara kadar çok sayıda farklı açıklama, bu konuda geniş bir tartışma alanım beraberinde getirmektedir (Köse, 2003:6). Küreselleşme kavramı etrafında sürdürülen bu tartışmaların yanı sıra, tüm dünyada yaşayanların sahip olduğu ortak değerler (çevre, atmosfer, güvenlik, kültürel miraslar gibi) olduğu gibi az yada çok miktarda hepimizi ilgilendiren sorunlar da mevcuttur. Önüne geçilemez bir değişim ve benzeşim sürecinin taşıdığı riskleri belirlemenin yanında sağlayacağı fırsatları, sunacağı imkanları da iyi tespit etmek ve böylece bugünü ve geleceği güvence altına almamız gerekmektedir.

Özellikle son çeyrek yüzyılda mal ve faktör piyasalarındaki entegrasyonun artması ve teknolojik ilerlemeler, bunlara ilave olarak hakim ekonomik ve siyasi yaklaşımlar, sosyal ve ekonomik ilişkilerin küresel düzeyde yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Teknolojinin verdiği imkanların da yardımıyla ülkeler (toplumlar) arası iletişim ve entegrasyon fiziki, sosyal ve kültürel engellerin büyük ölçüde aşılmasına olanak sağlamaktadır. Bu engellerin aşılması, global refahın, iletişim ve ulaşım olanaklarının artması, insani gelişim ve yoksulluğun azaltılması için yeni fırsatların ortaya çıkması gibi bir yandan global ölçekte yeni fırsatlar öte yandan ulusal ve bölgesel düzeydeki sorunların küreselleşmesi ve bazı sorunların küresel düzeyde görünür hale gelmesi gibi küresel riskler ortaya çıkarmaktadır (Tekin ve Vural, 2004, s.323).

“Küresel Kamusal Mal” kavramı gündeme pek çok ulusal kamusal malın, küreselleşme nedeniyle fayda ya da zararının ülke sınırlarını aştığı, zengin, yoksul tüm guruplara ulaştığı hatta gelecek kuşakları etkilediği gerçeğinden yola çıkarak geliştirilmiştir. Bazı alanlarda bu etkiler günden güne gözle görülür bir şekilde artış göstermekte, bazı çevresel problemlerde olduğu gibi tehlikeli boyutlara da ulaşabilmektedir. Böylece üretim biçimleri, üretim yerleri, üretimine ve sunumuna karar verecek karar organları ve finansman biçimleri değişmekte; ulusal, yerel ya da küresel bazda yeni modeller karşımıza çıkmaktadır (Durmuş, 2006, s.67).

Dünyada yaşanan bu çok yönlü entegrasyon süreci, 1990’lı yıllardan itibaren maliye literatüründe “küresel kamusal mallar” kavramını ortaya çıkarmıştır. Kısa sürede popüler bir kavram haline gelmişse de henüz kavramın içeriği ve boyutları tam olarak ortaya konmamıştır. Küreselleşme ve ortaya çıkardığı yeni yapıda, küresel ölçekte etkili olan ve bölünemez nitelikteki bazı mal ve hizmetlerin, sakınılması gereken yine bölünemez nitelikte zararların olduğu ve bunların finansmanın ülkelerin tek başlarına yeterince etkin olamayacağı açıktır. Bununla beraber, ne tür malların bu sınıflandırmaya dahil olduğu, bu malların sunumu ve finansmanında uygulanacak kriterlerin, sağlayacağı faydalar ve potansiyel risklerin neler olduğu belirlenmesi, önem arz etmektedir (Akdemir ve Şahin, 2006, s.2).

2.3. Küresel Kamusal Mal Kavramı ve Özellikleri

Hızla küreselleşen günümüz dünyasında insanların refahları, sadece özel ve kamusal mallar arasında değil, ayrıca ulusal, bölgesel ve küresel kamusal mallar arasında sağlanacak hassas dengeye de bağlıdır. Bu nedenle, küresel kamusal malların tanımını yapmak önem taşımaktadır.

Küresel kamusal mal kavramı yeni bir olgu değildir. Özellikle küresel doğal varlıklar, insan yapımı küresel ortak mallardan daha önce gelir. Atmosfer, açık denizler, coğrafi yörünge bu tür doğal küresel kamusal mallardır. İnsan var olduğundan beri dışsallıklar mevcuttur. Ancak bu dışsallıklar tek başına, büyüyen dünya nüfusunu farklı bölümleri arasında karşılıklı dayanışma yaratmamaktadır. Son yirmi yıldaki artan küreselleşme olgusu, birçok sorunu beraberinde getirmiş ve ülkeler arasında karşılıklı dayanışmayı zorunlu kılmıştır.

Küreselleşen ulusal nitelikteki kamusal mallar, küresel kamusal malların önemli bir sınıfını oluşturmaktadır ve bu nedenle, küresel kamusal malların tanımlanmasında geleneksel kamusal mal tanımı önemli bir yere sahiptir. Kamusal malların rakip olmama ve dışlanamazlık özelliklerini, küresel bakış açısıyla yeniden ele almak gerekmektedir.

Küresel kamusal malların ilk tanımı, 1999 yılında Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından yayımlanan çalışmada yapılmıştır. Buna göre bir mal ve ya hizmetin küresel kamusal mal olarak tanımlanması için, iki kritere sahip olması gerekmektedir. İlk kriter, mallar yüksek derecede kamusal niteliğine sahip olmalıdır. Yani, bu malların tüketiminde rekabet ve dışlama olmamalıdır. Bu özellik geleneksel kamusal malların temel özelliğidir. İkinci kriter, bu malların faydaları birden fazla ülkeyi, sosyo-ekonomik grupları ve nesilleri kapsamalıdır(Kaul, Grunberg, ve Stern, 1999, s.2). Bu özelliklere sahip mallar, pür küresel kamusal mal olarak ifade edilmektedir.

Küresel kamusal mallar, birden fazla bölgede bulunan ülkeleri kapsamalıdır. Eğer sadece belli bir coğrafi bölgedeki ülkeleri(örneğin Güney Amerika, Sahra Altı Afrika),ticari blokları (örneğin NAFTA), savunma ittifaklarını (örneğin NATO) kapsıyorsa, bu durumda bölgesel ya da kulüp mal olacaktır.

Diğer faktör, sosyo ekonomik gruplardır. Birçok durumda kamusal malın faydaları, nüfusun sadece belli kesimlerine yönelir. Bunlar genelde toplumun zenginleridir. Örneğin internet kullanımı yüksek giriş ücretleri içermektedir ve yoksul halk yararlanamamaktadır. Benzer şekilde küresel kamusal zararlar, örneğin sıtma ve ya tüberküloz, genellikle zenginlerden çok fakirleri etkilemektedir. Ancak dünya sadece gelir düzeyi ile bölünmemiştir. Etnik, cinsel, bölgesel faktörler ve politik ilişkiler insanları ayırmaktadır. Bu nedenle bir kamusal malın küresel olması için, faydaları sadece ülkedeki geniş yelpazeye ulaşmamalı, ayrıca küresel nüfusun geniş yelpazesine ulaşması gerekmektedir (Kaul, Grunberg, ve Stern, 1999, s.10).

Küresel kamusal mallar, şimdiki nesillerin ihtiyaçlarını, gelecek nesillere zarar verme pahasına karşılamamalıdır. Sandler, aynı nesil ve nesiller arası küresel kamusal mallar arasındaki ayrımı ortaya koymuştur(Sandler, 1999, ss. 20-50). Sandler'e göre insanoğlu, bu iki tür mal arasında, bir şey elde etmek için başka bir

şeyden vazgeçme durumu ile sık, sık karşılaşmaktadır. Bu duruma örnek olarak, şimdiki nesiller için enerjinin yararlılığını artıran ancak uzun dönemde nükleer yıkım ortaya çıkaran nükleer enerji verilmektedir. Bu nedenle küresel kamusal malların tanımlanması, nesiller arası dışsallık kavramını içermesi gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından yapılan tanımında, coğrafi ve zamansal boyut da yer almaktadır. Dışsallıkların taşıma alanına göre kamusal malları, ulusal, bölgesel, uluslar arası ve küresel olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırma Tablo 1’de verilmiştir.

Ulusal kamusal malların faydaları, ülke sınırları içerisinde yayılmaktadır. Ulusal tam kamusal malların en yaygın örneği savunma hizmetidir. Bu hizmetin faydasında rekabet ve dışlama bulunmaz ve ülke sınırları dâhilindeki tüm bireyler bu hizmetin faydasından yararlanır.

Bölgesel kamusal mallarda ise sunulan hizmetin fayda ve zararından belli bir bölgede yer alan ülkeler etkilenmektedir. Otoyollar, ortak pazarlar (AB), savunma paktları (NATO) ve kablo şebekeleri bölgesel kamusal mal niteliği taşır. Morrissey, Willem ve Hewitt, bölgesel kamusal malları, bitişik sınırları olan ülkelerden ortaya çıkan kamusal faydalar olarak tanımlamıştır(Morrissey, vd., 2001, s.4). Bölgesel kamusal mallarda, bir bölgedeki komşu ülkeler arasında fayda ve zararlar birbirini etkilemektedir(Ferroni, 2001, s.1). Ferroni’ye göre bölgesel kamusal malların üç türü bulunmaktadır(Ferroni, 2001, s.3).

Ülke temelli olmayan; diyalog, bilgi ve temel eğitime yapılan özel yatırımlar ile ortak politik rejim ve standartları oluşturmak için yapılan anlaşmalara yönelik görüşmeler.

Ülkeler arası mekanizmalar. Bunlar olumsuz sınır ötesi dışsallıkları yönetmek ya da sınırlar boyunca hastalıkların yayılmasını engelleyici halk sağlığı önlemlerini koordine etmeyi içermektedir. Bölgedeki finansal dengeyi sağlamak ve sürdürülebilir çevre politikaları oluşturmaya kadar geniş bir alanda çözümü kolaylaştıracak bölgesel kuruluşların oluşturulması, bu kapsama girmektedir.

Ülkeye özgü politikalar. Yukarıda belirtilen iki maddeye uygun olarak, olumlu dışsallık avantajları ortaya çıkaracak faaliyetlerde bulunmayı kapsamaktadır.

Bu durum, yönetim ve kurumsal göstergeleri iyileştirme ya da kalkınma sonucunda ortaya çıkacak çıktılarını artırmak şeklindeki ulusal kamu malları ortaya çıkarır. Bu durum ayrıca, bu ülkeden yayılan sınır ötesi negatif dışsallıkları azaltıcı etki yapar.

Bir bölge, bir coğrafik birimi göstermek için kullanılmasına karşılık, bölgesel kamusal malların tanımında, birden fazla ülkeyi kapsayan coğrafi alan, bölge olarak ele alınmaktadır. Ulusal ve küresel alan yayılan dışsallıklarla ilgili literatürde çok fazla çalışma olmasına karşılık, bölgesel dışsallıkların tanımlanması karmaşık bir yapıya sahiptir. Bölge, küresel sistemin bir alt kümesini ifade etmektedir. Bölgesellik, jeolojik (kıyı şeridi), coğrafi (kıtalar) ya da politik (sosyalist ülkeler vb.) bir alana dayanabilir. Jeolojik yapılar (dağ, nehir vb.), bölgesel kamusal malların taşıma alanını belirleyebilir. Bölgesel alanlar NAFTA, MERCOSUR (Güney Amerika Ortak Pazarı) ve AB gibi tercihli ekonomik anlaşmalar sonucu ortaya çıkabilmektedir. Bu birleşmeler, bölgesel kamusal malların dışsallıklarının yayıldığı alanı belirlemektedir. Bu tür bölgesel kamusal malların faydalarından üye olmayan ülkelerin yararlanabilmesi, bölgesel kamusal mallarla ilgili temel politik sorunu oluşturmaktadır(Arce ve Sandler, 2002: 1, s.12-13).

Yapılan sınıflandırmalarda küresel kamusal malların bir alt başlığı olarak uluslararası kamusal mal ifadesine bazen yer verilmektedir. Uluslararası kamusal mallar, birden fazla bölgede bulunan ülkeleri etkileyen dışsallıkları ifade eden bir kavramdır (Feachem ve Sachs, 2002, s.7). Sandler ve Arce, bu malları “Transnational” kamusal mal olarak adlandırmıştır(Sandler ve Arce, 2002, s. 195--222, s. 197). Ferroni ise kolektif hareket sorunu ve uluslararası meydan okumalar ile eşitsizliğin artması, bulaşıcı hastalıkların yayılması, sınırlar ötesi suç ve terör, ortak doğal kaynakların kötüye kullanılması gibi küresel dengeyi bozucu güçlü dışsallıklardan dolayı uluslararası kamusal malları, küresel ve bölgesel kamusal mal olarak tasnif etmektedir(Ferroni, 2001, s.1-2). Tezde uluslararası kamusal mallar, küresel kamusal mallar olarak ele alınacaktır.

Zamansal boyuta göre küresel kamusal mallar, şimdiki ve gelecek nesilleri içermelidir. Son yıllarda kamusal mallara uluslararası bakış açısıyla daha çok önem verilmesine karşılık, özellikle çevresel faaliyetler açısından, nesiller arası kamusal mallara kısmen daha az dikkat verilmektedir. Nesiller arası kamusal mal, nesiller arasında rakip olmayan ve dışlanamayan fayda (maliyetler) sağlar. Örneğin biyolojik

çeşitliliğin yok olması, şimdiki ve daha sonraki tüm nesiller için olumsuz sonuçlar yaratır. Genetik mühendislerinin yaptığı keşifler, kanserden insanları korur, ömürlerini uzatır ve gelecek nesillere de fayda sağlar. Diğer nesiller arası kamusal mallara örnek olarak hastalıkların yok edilmesi, küresel tehditlerin frenlenmesi, ozon tabakasının tüketilmesini sınırlama, kültürün korunması, etnik karışıklığın sınırlanması ve kültürel normların getirilmesini verilebilir. Kültürel norm ve kanunlar, nesiller arasında işbirlikçi davranışları teşvik etmektedir ve çok büyük nesiller arası faydalara sahiptir(Sandler, 1999, s. 20).

Nesiller arası küresel sorunlar için standart çarelere başvurmak yeterli olmamaktadır. Ulusal düzeyde karar alıcılar, muhtemelen bu malların optimal seviyede sunumunu sağlayamazlar. Bu yüzden işbirliğinin artırılması, hem uluslararası hem de nesiller arası boyutta tüm ulusların kazanması için gereklidir. İlk kullanma avantajına sahip önceki nesiller bunu istismar ederek, nesiller arası kamusal mallar için gelecek nesiller üzerine daha fazla yük aktarırlar. Çokuluslu şirketlerce nükleer enerjinin kullanımının genişlemesi, şimdiki toplumun refahını artırmakta ancak gelecek nesiller için büyük bir nükleer atık problemi ortaya çıkarmaktadır.

Dünya Bankası'nın Güney Amerika'daki barajları finanse etmek için yaptığı yardımlarda olduğu gibi, ülkelerin doğal kaynaklarını geliştirmek ve yoksulluğu azaltmak için yapılan dış yardımlar, gelecek nesillerin olanaklarını sınırlandıracak şekilde, çok büyük biyolojik çeşitliliğin yok olmasına yol açmıştır. Bu nedenle nesiller arası kamusal malların sunumunda, her iki neslin çıkarları birlikte göz önünde tutulmalıdır(Sandler, 1999, s. 21).

Dünya Bankası'nın yaptığı tanıma göre küresel kamusal mallar; yoksulluğun azaltılmasında ve kalkınmanın sağlanmasında önemli rol oynayan, yeterli düzeyde sunumu için ülkelerin işbirliğinin ve ortak hareketin gerekli olduğu, sınır ötesi dışsallıklara sahip hizmetler, kurallar ve politik sistemlerdir. Dünya Bankası'nın yaptığı bu tanımda, malların yaymış olduğu dışsallıklar konusuna ve kolektif hareketin gerekliliğine vurgu yapılmıştır (World Bank, 2000, s. 2).

Morrissey, Willem ve Hewitt, dışsallığın coğrafi olarak yayıldığı alanın, malın kamusallığını belirlemede kriter olarak kullanılacağını ifade etmektedir. Buna

göre, malların yaydığı dışsallıklar küresel düzeyde ise bu mal küresel kamusal mal olmaktadır (Morrissey, Willem ve Hewitt, 2001, s.3).

Kamusallığın derecesine göre küresel kamusal malları, kulüp, yarı kamusal ve ortak üretim malları şeklinde sınıflandırmak mümkündür. İnternet, ozon tabakasının korunması küresel kamusal mallardan bazılarıdır. Burada küresellik kavramı sadece coğrafik anlam taşımamaktadır. Küresellik, yerel, ulusal ve ya bölgesel kavramlarını kapsayan bir kavramdır. Eğer kamusal malın faydası sadece bir ülke veya bölgede oluşuyorsa bu küresel kamusal mal değildir, ulusal veya bölgesel bir maldır. Benzer şekilde NATO'nun soğuk savaş sırasında batı bloğu ülkelerine sunduğu güvenlik hizmeti, birlik üyeleri için bir kamusal mal ya da daha genel terim olarak kulüp maldır. Çok taraflı Yatırım Garanti Planları sadece özel uluslar arası yatırımcılara fayda sağlamaktaysa, bu hizmet dünya çapında bir kulüp maldır.

Sahra Altı Afrika'da yoksulluğun hafifletilmesi programı, burada bulunan yerel halkın ihtiyaçlarını karşılaması yanı sıra, uluslar arası barışa karışıklıkları önlemeye katkı sağlamaktaysa, uluslar arası anlaşmalar dâhilinde çevresel yıkımı, bozulmayı azaltıyorsa ve küresel sağlık şartlarını iyileştiriyorsa, bu durumda küresel kamusal maldır. Buna karşılık felakette zarar görenlere yapılan bağışlar, özel malların gönüllü yeniden dağılımıdır ve burada harekete geçirici şey, her şeyden önce küresel bir kaygıdan çok insanların duygularından, kendilerini onların yerine koymasından kaynaklanmaktadır(Kaul, Stern, 1999, s.12).

Tablo 5: Kamusallığın Derecesine Göre Kamusal ve Küresel Kamusal Mallar

Kamusallık Derecesi		Tam Kamusal Mallar	Yarı Kamusal Mallar	Kısmi Mallar	Ortak Üretim Malları
Elsma Alanı (Sod Oyar Ranges)	Ulusal	<ul style="list-style-type: none"> • Yez alu kulasa • Bayunna • Sel tajalar azu koutabul • Orman yangunlanın sudurubunsi • Bayvan hastaladarmun keeyeh • Yez alu su kaymaklanun tanaklanmasi 	<ul style="list-style-type: none"> • Su Yolları • Elektrik Şebekesi Nakli • Su yolları • İncaklar • Öreyollar • Yerel parklar 	<ul style="list-style-type: none"> • Hestahı Ağıları • Sulama Sistemleri • Ortak pazarlar • Kuz yönetimi gücü • Kablo gecekasi • Network 	<ul style="list-style-type: none"> • Bireysel Hizmetler • Eğitim • Barın konumması • Astori gücü • Tıbbi yardım • İelman Yardım
	Bölgesel	<ul style="list-style-type: none"> • Suak alandarmun korunması • Çiftlerin reofiransesi • Tıbbi aadarmun yok edilması • Kurgan emisyounun azaltılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Adu vağınlanınun azaltılması • Balık rezervelerinin korunması • Ay alandarmun korunması 	<ul style="list-style-type: none"> • Übral parklar • Sulama sistemleri • Güller • Şehitler 	<ul style="list-style-type: none"> • Barın konumması • Sel raybetarmun korunması • NATO • NAFTA • Kültürel miraslar
Küresel	Aynı Nesil İçinde	<ul style="list-style-type: none"> • Okyanus surlüğının önlenmesi • Hava tahminleri • Küresel istasyonları • Dünya nüfuslenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Elektromanyetik dalgalara • Uydu yaymaları • Buzla hidroji • Hastahılarmun kontrolu 	<ul style="list-style-type: none"> • Kanallar • Hava koudonları • İnternet • İNTEL SAT 	<ul style="list-style-type: none"> • Day yardım • Değil afederek yardım • Oyanıounun yasaklanması
	Nesiller Arası	<ul style="list-style-type: none"> • Oyanıounun korunması • Küresel korunması önlenmesi • Hastahılarmun yok edilmesi • Bilgi yayılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Antikaynakların agni kullanımı • Okyanuslardaki balık rezerveleri • Antarktika van korunması 	<ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası parklar • Kurup yörüngeleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Tropik ormanların korunması • Ürey kolonları • Yekendilgen korunması • Südeğilç Mülletler

Kaynak: Sandler Todd; Intergenerational Public Goods (Strategies, Efficiency And institutions), a.g.e., ss.24-25

2.4. Küresel Kamusal Malların Sunum Teknikleri

Kamusal malların tartışma odağında bu malların kullanımında dışlanmanın ve rekabetin olmamasıdır. Kamusal malların üretimi için teknolojinin doğası ihmal edilen bir özelliktir. Halbuki bu malların üretim teknikleri oldukça farklıdır. (Nordhaus, 2005: 8). Şimdi bu üretim tekniklerinin neler olduğunu detaylı bir şekilde ele alalım.

Kamusal malların üretimi için kullanılabilir toplam arz miktarı ile bireyin katkıları arasındaki ilişki, toplam üretim teknolojileri olarak tanımlanmaktadır. Üretim teknolojileri, farklı özelliklere sahip değişik türdeki küresel kamusal malların nasıl üretileceğini ve üretim için ne tür bir uluslararası faaliyetin gerekli olduğunu belirleyici bir yapıya sahiptir. Çok sayıda üretim teknolojisi bulunmasına rağmen, uluslararası kalkınma işbirliği için uygun olan dört farklı üretim teknolojisi bulunmaktadır. Tablo 3'te dört üretim tekniği dışsalılıkların yayıldığı alana göre, ulusal, bölgesel ve küresel kategorilere göre sınıflandırılmıştır. Örneğin, tabloya baktığımızda sıtma hastalığının tedavi edilmesi bölgesel düzeyde, AIDS hastalığının tedavi edilmesi ise küresel düzeyde en iyi vuruş tekniği ile sunulması gerekmektedir. Tüm dünyayı ilgilendiren küresel ısınmanın önlenmesinin ise, tüm ülkelerin katkılarını gerektiren toplama tekniği ile sunulması daha uygun olduğu anlaşılmaktadır. (Turan, 2010: 112).

Tablo 6: Küresel Kamusal Mallara Yönelik Toplam Sunum Teknikleri

	Toplama	En İyi Vuruş	En Zayıf Halka	Ağırlıklı Tehlike
Ulusal	Kentsel hava kirliliğinin önlenmesi	Teröristleri etkisiz hale getirme	Ayaklanmalara karşı korunma	Kirlilikten sınırlı kaçış
Bölgesel	Çölleşmeyi azaltma	Sıtma hastalığının tedavi edilmesi	Zehirli atıkları kontrol altına alma	Asit yağmurlarının azaltılması
Küresel	Küresel ısınma	AIDS hastalığının tedavi edilmesi	Hastalıkları kontrol altına alma	Nükleer kaza sonucu radyoaktif serpinti

Kaynak: Turan, 2010: 113.

Klasik kamusal malların sunum problemi herkesin kullanabilmesi ve

ulaşabilmesi için iyi bir şekilde sağlanmalıdır. Vatandaşlar kendi gerçek tercihlerini ortaya çıkarması için bir teşvik olmadığından dolayı malların bedava sunumunu beklerler. Bu sorun tam küresel kamusal mallar için geçerlidir. Kaul'a göre küresel politika yapıcılar küresel kamusal malların sunumunun yetersiz olmasını üç boşluktan kaynaklandığını savunmaktadırlar.

- Politika yapıcıların ulusal sınırlar ile küresel sınırlar arasındaki uyumsuzluk nedeniyle ortaya çıkan hukuki boşluklar
- Birçok ülkenin küresel kamusal mallara olan katkısına rağmen temelde hükümetler arası ve uluslararası katılım boşluğu
- Küresel kamusal malları işbirliğinde veya onların uluslararası yayılımını düzeltmede ülkeleri manevi olarak ikna etmek gibi bir teşvik boşluğu

Küresel kamusal malların üretim tekniğine yaklaşımlar Sandler ve Hirshleifer's'e kadar uzanmaktadır (bireysel katkılar ve kamusal malların arzı ile ilgili ilişkiler). Sandler'e göre küresel kamusal malların toplama tekniği ile en farklı sunumun nasıl olduğu ve ne tür uluslararası aktivitelere ihtiyaç duyulduğunu belirler. Sandler küresel kamusal malların üretimi için dört farklı alternatifi ele almaktadır: (Anand, 2002:3).

- Toplama Tekniği
- En İyi Vuruş Tekniği
- En Zayıf Halka Tekniği
- Ağırlıklı Toplama Tekniği'dir

2.4.1. Toplama Tekniği

Köken olarak Samuelson'un 1954 yılındaki makalesindeki kamusal malların üretim teknolojisinden gelir. Buna göre toplam kamusal mallar farklı üreticilerin katkılarının toplamına eşittir. Bu duruma küresel ısınma örnek olarak verilebilir. Toplam emisyon miktarı farklı tarafların veya ülkelerin yaydığı toplam emisyona eşittir. Bu durumda tek bir ülkenin ürettiği on ünite emisyon ile on ülkenin ürettiği

toplam emisyon farklılık göstermez neticede üretilen toplam emisyonu bakılmaktadır.

Toplama yöntemine bakıldığında esas olarak ele alınan şey küresel ısınmayı örnek olarak verdiğimizde atmosfere yayılan toplam emisyon miktarı dikkate alınmaktadır. Yayılan toplam emisyon değişmemek üzere bir ülkede yayılan emisyon artış gösterdiğinde diğer ülkelerde azalış olursa ve toplam miktar da değişmezse herhangi bir sıkıntı ortaya çıkmamaktadır yani birindeki artış diğerinin azalışı ile telafi edilmektedir (Nordhaus, 2005: 9).

Bu tekniğin kamusal mallar teknolojisinin en yaygın tekniği olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Toplam kamusal mal miktarının, bütün kullanıcıların 'katkılarının' toplamına eşit olduğu durumlar için bu yöntemden bahsedilmektedir. Örneğin, toplam 5 devlet atmosfere her biri 2.000 birim zehirli gaz bırakırlarsa, toplam 10.000 birim zehirli gaz atmosfere salınmış olacaktır. Bu yöntemle eğer bireylerden biri zehirli gaz sunumunu 1.000 birim azaltırsa toplam sunum 1.000 birim azalacaktır. Buradaki eğilim zengin devletleri mal sunumu, daha fakir devletlerin ise bedava yararlanıcı olabilmesi yönündedir (Akdemir, Şahin, 2006: 7).

2.4.2. En İyi Vuruş Tekniği

Birkaç km çapında bir astroidin dünyaya doğru yol aldığı düşünüldüğünde, saniyede 25 km hızla hareket ettiği varsayımında (saatte 90.000 km hız) bir çarpışma beklenmektedir. Ve bunun etkisiyle milyonlarca insan ölecektir. Birçoğu patlamanın etkisiyle oluşacak dalgalardan ölecektir. Birçoğu patlamanın neden olduğu çevresel değişikliklerden dolayı ölecektir. Bazıları tsunami, küresel yangılar ve depremlerden dolayı ölecektir. Gezegenin düzeni bozulacaktır. İnsanların birçoğu asit yağmurlarından ve ozon tabakasının incelmelerinden dolayı ölecektir. Muhtemelen soyumuz tükeneyecektir. Neyse ki bilim ve teknoloji yatırımları yıllar önce yapıldığından dolayı, astroid erken tespit edilmiş ve çarpışma yıllardır meydana gelmemiş ve hazırlanmak için zamanımız olduğu kabul edilmiştir(Barrett, 2007: 2).

Bir astreoidin dünyaya çarpmasını önleme küresel kamusal bir maldır: eğer çarpışma önlenmişse bir ülke kurtarılmışsa astreoidi önleme çabasında katkıda bulunmayan ülkeler de dahil olmak üzere dünya da kurtarılmıştır. Dahası her ülkenin kendini kurtarmada duyduğu memnuniyet diğer ülkeler tarafından elde edilen

faydaları da azaltmamaktadır. Küresel kamusal mallar bilindiği gibi faydasından kimsenin mahrum edilememesi ve rekabet edilememe gibi özelliklere sahip olan mallardır(Barrett, 2007: 2).

Normalde küresel kamusal mallardan bedava yararlanılması düşünülür. Sonuçta katkısı olmasa bile her ülke küresel kamusal mallardan yararlanıyorsa, niçin her ülke bu malların sunumuna yardımcı olmalıdır?

Dünyanın yaşamı tehlikede olduğu zaman ancak bu mantık yıkılır. Bu küresel kamusal malın sağlanamaması, yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu nedenle her ülke kendini güvence altına almak için bu malların sunumunda her şeyini feda etme derecesinde istekli olmalıdır. Tek bir başarılı müdahale yani yalnızca başarılı tek bir çaba yeterli olacaktır. (Barrett, 2007: 3). En iyi vuruş tekniği genellikle hastalıkların tedavi edilmesinde, araştırma ve geliştirme hizmetlerinde ve bilgi üretiminde kullanılan bir tekniktir (Acocella, 2001: 5).

Bu yöneme göre katkıda bulunan ülkelere en üst düzeyde sonuç elde eden ülkenin yaptığı iş, en iyi vuruş tekniği olarak adlandırılmaktadır.

2.4.3. En Zayıf Halka Tekniği

Bazı küresel kamusal malların sunumu sadece her ülkenin etkin katılımı ile mümkün olabilmektedir. 1970 yılından önce dünya genelinde çiçek hastalığı mevcuttu ve insanların hepsi bu hastalığa karşı aşı oluyorlardı. Ta ki 1979 yılında bu hastalıkla mücadele tamamen başarılı olana kadar. Çiçek hastalığının imha edilmesi tekli bir başarı olmuştur. Dünyanın her yerinde her ülkesinde, her şehrinde, her kasabasında ve her köyünde bu virüsün etkisi aynı anda ortadan kaldırılmıştır. Eğer bir ülkede çiçek hastalığı ortadan kalkmamış olsaydı, tüm çabalar başarısız olurdu.

Çiçek hastalığının ortadan kaldırılması en zayıf halka tekniğine bir örnektir. Çiçek hastalığını imha etmek dünyayı astreoidden korumak gibi küresel kamusal maldır. Çünkü hem rekabet edilememe hem de dışlanmama özelliklerinden ikisini de içinde barındırır. Çiçek hastalığının ortadan kaldırılması küresel kurumların varlığını gerektirmektedir. Çiçek hastalığının ortadan kaldırılması dünyayı kurtarmak olmamıştır ancak faydaları muazzam olmuştur. 1979 yılından sonra bu hastalığın aşısı elde edildi ve yeni doğan çocuklara aşılandı en çok yararlananlar yoksul

ülkelerde doğan çocuklar olmuştur. Birkaç çocuk için bu aşı kullanıldı ve bu sayede yoksul ülkelerde doğan milyonlarca çocuk bugün hayattalar. Çünkü bu küresel kamusal malın sunumunda gösterilen çaba başarılı olmuştur (Barrett, 2007: 4). Bu teknikte ön plana çıkan örnekler ise; biyo-çeşitlilik, tropik orman, okyanus balık stokları, seller ve çölleşmenin kontrol edilmesi, hastalıkların önlenmesi, toplu savunma, finansal istikrar, suç ve yolsuzluklarla mücadele örnek olarak verilebilir (Acocella, 2001: 6).

Bu sunum tekniğinde kamu malının sunum miktarı, en zayıf halka yani en az katkıyı yapan ülkenin sunum miktarı kadardır. Ağırlıklı olarak salgın hastalıkların kontrol altına alınması durumunda bu teknik öne çıkar. Ülkeler ne kadar önlem alırlarsa alsınlar, eğer bir ülke önlem almada zayıf kalırsa, diğerlerinin aldıkları önlemler etkisiz kalır.

2.4.4. Ağırlıklı Toplama Tekniği

Bu yöntem, toplam öncesi kişisel katkılara uygulanan ağırlıklar hariç olmak üzere toplama tekniğine benzemektedir. Diğer tekniklere nazaran daha esnek olan bu teknik, bir ülkenin göreceli coğrafi konumu ve büyüklüğü gibi faktörleri göz önüne almaktadır (Sagasti, Bezanson, 2001: 166).

Bu üretim tekniğinde küresel kamusal malın üretim miktarı, her bir ülkenin yaptığı katkının ağırlık oranlarının toplamına eşittir (Turan, 2010: 115). Ağırlıklı toplama tekniği bir bölgedeki bir kaç ülkeyi etkileyen bölgesel kamusal mallar için en uygun tekniktir. Santrallerden kükürt emisyonlarının temizlenmesi toplama tekniğine dâhil edilmektedir. Haşerelerin dağılımı eşitsiz olduğundan bu zararlıları kontrol etme çabası da toplama tekniğine dâhil edilmektedir. Haşerelerin yok edilmesine yönelik olarak gösterilen çabalar bunların daha az olduğu yerlerde daha büyük sonuçlar elde edilmektedir (Binger, 2003: 13).

Tablo 7'de toplama teknolojileri, malların kamusal derecelerine göre sınıflandırılmıştır. Tabloda kamusal malın türüne göre hangi üretim teknolojisini uygulamanın uygun olacağı gösterilmektedir. Buna göre, tam kamusal mal niteliğine sahip hava kirliliğinin önlenmesi için toplama tekniği uygulamak uygun olacaktır. Uydu fırlatma sistemi kulüp mal niteliğine sahiptir. Her ülkenin ayrı bir uydu fırlatma sistemi kurması, imkânsızdır ya da israfa yol açacaktır. Bu nedenle söz

konusu hizmetin en iyi vuruş tekniği ile üretilmesi uygun olacaktır. Aile planlaması, ortak üretim özelliği gösteren bir maldır. Ülkelerden birinin bu hizmeti yetersiz sunması, diğer ülkelerin nüfus planlama çabalarını aksatacaktır. Bu nedenle aile planlamasında en zayıf halkanın dikkate alınması ve bu ülkeye yönelik yardımların yapılması önem taşımaktadır (Turan, 2010: 16)

Tablo 7: Kamusal Malların Sınıflandırılması ve Toplama Teknolojileri

Toplama Teknolojileri	Tam Kamusal (Pure Public)	Yarı Kamusal (Impure Public)	Kulüp Mallar (Clup Goods)	Ortak Üretim (Joint product)
Toplama Tekniği Kamusal malların seviyesinin tamamı ülkelerinin katkılarının toplamına eşittir	Hava kirliliğinin sınırlandırılması Çölleşmeyi engelleme	Halk sağlığı altyapısının sağlanması Mallar için pazarın oluşturulması	Uydu iletişim ağları Uluslararası parklar	Yağmur ormanlarının muhafaza edilmesi
Ağırlıklı Toplam Tekniği Her bir faktörün etkisi toplam düzeye olan etkisi farklı olabilmektedir	Çevre kirliliğinin azaltılması AIDS hastalığının yayılmasının sınırlandırılması	Kirliliğin yayılmasını sınırlandırmak Asit yağmurlarını engellemek	Serbest ticaret anlaşmaları Güçlü kablo şebekeleri	Terör tehlikelerinin ortadan kaldırılması Devrim-ihtilal tehditlerinin yok edilmesi
En Zayıf Halka Tekniği Kamusal malların üretim seviyesini en küçük çaba belirler	Zararlıların yayılmasını engelleme Çalışma standartları	Salgın hastalıkları kontrol altına almak Uyuşturucunun yasaklanması	Ulaştırma ağları G-10ülkeleri arasındaki bazel anlaşması	Aile planlaması Güvenlik istihbaratı
En iyi Vuruş Tekniği Kamusal malların üretim seviyesini en büyük çaba belirler	İzleme teknolojileri	Zirai araştırma bulguları Genetik mühendisliği ürünleri	Kriz yönetim kadrosu Uydu fırlatma tesisleri	Biyolojik madenlerin aranması

Kaynak: Anand, 2002: 24. <http://www.w.rrojasdatabank.info/dp2002-110.pdf>

2.5. Küresel Kamusal Malların Sunumuna İlişkin Tartışmalar

Günümüzde, küresel kamusal malların sunumu ile ilgili en önemli sorun, faydalan (veya zararları) tespit edecek, katkıları koordine edecek ve bedavacılığı önleyecek küresel bir örgütün olmayışıdır. Yerel veya ulusal mallar, ulusal devlet örgütlenmesi içinde sunulmaktayken, bölgesel ve küresel malların sunumu için oluşturulmuş devlet benzeri tek bir örgüt yoktur. Küresel kamusal malların sunumu

ve politikaların oluşturulması konularında uluslararası kuruluşlar, ulus devletler, sivil toplum örgütleri, özel sektör kuruluşları ve kamu- özel sektör ortaklıkları, doğrudan veya dolaylı olarak, etkili olmaktadır (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.31-32).

Kamusal malların üretilmesi ve sunulması oldukça önemli ve hassas bir konu olmasından dolayı, kamu otoritesi veya hükümet doğrudan hangi maldan ne kadar üretileceğine karar verebilmektedir. Gerekli finansman ihtiyacı ise vergiler başta olmak üzere kamu gelirlerinden karşılanmaktadır. Oysa küresel kamusal mallarının üretilmesi, yönetilmesi veya finansmanı için böyle bir yöntem bulunmamaktadır. Küresel düzeyde bir hükümetten ve vergi toplayacak bir kuruluştan söz edilememektedir. Uluslar arası alanda bu fonksiyonları icra edecek bir otoritenin olmayışı, bir takım çözüm arayışlarını beraberinde getirmektedir. Çözüm olarak çeşitli uluslararası ve uluslar üstü kurumların oluşturulması gerektiği savunulurken diğer taraftan başka bir çözüm önerisi ise lider bir ülkenin küresel kamu mallarının sunumunu üstlenmesidir (Akyol ve Ulutürk, 2007, s.68,69). Bu tartışmalar kapsamında ulus devletlerin durumu ve geleceği de önem arz eden bir başka konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.5.1. Ulus Devletlerin Küresel Kamusal Mal Sunumundaki Durumu

Küreselleşme ile birlikte siyasal, sosyal, kültürel ve özellikle ekonomik alanlarda ulus devletlerin geleneksel yapısını ve işlevlerini dahi farklılaştıran büyük değişimler yaşanmaktadır. Bu değişim trendi ekonomide serbestleşme, özelleştirme, deregülesyon gibi değişim dinamikleriyle, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde kendisini daha belirgin bir şekilde hissettirmiştir. Ayrıca maliye anlayışını dahi kökten etkilemiştir (Aktan, Dileyici ve Özen, 2006, s.26).

Neo-liberal ideoloji kapsamında, demokrasi serbest piyasa, sivil toplum, yönetişim gibi değerler evrensel nitelik kazanmış, ulus devletlerin bu yönetim aygıtlarını kullanabilme kabiliyeti yeniden şekillenmiştir. Bu yeni dönemde tartışmanın odağına değişimin gerekliliği alınarak, ulus devletlere atfedilen görevlerin neler olması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. Ulus devletlerin geleceğine dair bu tartışmada iki ana düşünce karşımıza çıkmaktadır. Bu

yaklaşımlardan biri, küreselleşme sürecinde yaşanan/yaşanmakta olan değişim sonucu ulus devlet sisteminin önemini yitirdiğini savunmaktadır. Bu anlayışa göre gerek bireylerin gereken toplumsal gurupların devlete olan bağlılıklarıyla birlikte devletten olan beklentileri de azalmış durumdadır. Küresel sistem piyasa mantığıyla çalışan, küresel piyasa güçleri ve çok uluslu şirketlerin önem arz ettiği bir yapıya sahip olduğundan ulusal hükümetlerin kamusal politikalarının başarı şansının bulunmadığını ileri sürerek ulus devletlerin ancak küresel ekonominin ihtiyaç duyduğu kamu hizmetlerini yerel ölçekte sunması gerektiğini savunmaktadır. Diğer görüş ise küreselleşmenin ulus devletin işlevlerinde değişiklikler yaptığını ancak sürecin ulus devlet lehine işlediğini ve bu süreçte ulus devletin çok daha önemli bir konuma geldiğini savunmaktadır. Her şeyden önce bahsedilen entegrasyon sürecinin ulus devletler arasında yaşanmakta olması bu sürecin gerçekleşebilmesi için temel aktörler olarak ulus devletlerin önemini ortaya koymaktadır. Devlet, mikro ekonomik alanda yeniden düzenleyici rolüyle, mülkiyet haklarının korunması, haksız rekabetin engellenmesi gibi serbest piyasanın dengesini ve aktörlerini koruyan önemli hizmetler sunmaktadır (Saraç, 2006, s.60-62).

Küresel kamusal mallarda sunum daha çok, uluslar arası faydaların artırılması, zararların önlenmesi veya istikrar ve düzenin temini/sürdürülmesi gibi alanlarda fiilen üretmek yerine ortak standartlar koyma şeklinde olmaktadır. Kuralların alınması, standartların oluşturulması ve ortak kodların yerleştirilmesinde kamusal ve özel kurumlar önemli bir konuma sahiptir. Kamu ve özel, iç ve dış yasal prosedür ve mekanizmalar arasında kesin bir ayrım bulunmamaktadır. Daha açık bir ifadeyle; alışlagelmişin aksine yasa koyma ve uygulama, eskisi gibi devlet sistemi hiyerarşisi içinde gerçekleşmemektedir (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.33).

Bu durumdan hareketle bazı yazarlar devletin rolünün bu şekilde iyice zayıfladığını savunsa da bazı yazarlar, dünyanın bu çok aktörlü yapısı içerisinde, ulus devlete daha fazla rol düştüğünü savunmaktadırlar. Uluslararası politik ve ekonomik standartlaşma eğilimine rağmen, ulus devletlerin eskisinden önemsiz olduğunu söylemek gerçekçi sayılmamaktadır. Ulusal kamusal mallar ile küresel kamusal malların sunulmasına ilişkin süreçleri birbirlerinden kesin hatlarla ayırmak oldukça zordur. Günümüzde, küreselleşmenin ulaştığı göz alıcı boyutlara rağmen, küresel kamusal malların sunumunda en önemli aktörler ulus devletlerdir. Kaul ve le Goulvin (2003), bu konuda tam ve kesin veri elde etmenin çok zor olduğunu

belirtmişlerdir. 2000 yılı itibariyle dünyada toplam olarak ulusal kamu mallarına harcanan tutarın, yaklaşık olarak 6 trilyon dolar civarında bir meblağ olduğunu tahmin etmişlerdir. Bunun 5 trilyon dolar sanayileşmiş ülkeler, 1 trilyon dolar ise gelişmekte olan ülkeler tarafından harcanmaktadır. Küresel kamusal mal niteliğinde olan harcamalar çok daha düşük seviyededir. Kaul ve le Goulvin (2003), ulusal kamusal mal harcamaları ile küresel kamusal mal harcamaları oranının 200:1 ile 400:1 arasında olduğunu tahmin etmektedirler (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006:33). Küresel kamusal malların ulusal bileşenlerinin çoğunun yerel ve özel faydaları dikkate alındığında, nerdeyse tüm ülkelerin küresel kamusal mal üretimine katkıda bulunmak üzere kayda değer harcamalar yapması şaşırtıcı olmadığını belirtmişlerdir (Kaul and Le Goulvin, 2003, s.339).

Birtakım küresel gelişmeler sonucu uluslararası kuruluşlar, ulusal politikaları etkilemektedir. Ulusal politikaların birçoğu uluslararası standartlardan ve bu standartlar bağlamında uygulamalardan bağımsız değildir. Örneğin, Dünya Ticaret Örgütü'nün oluşmasıyla, ticaret politikalarıyla bağlantılı dışsallıkları ele almış, milli devletlerin önemli mali araçlarından olan dış ticaret üzerinde tarifeler, sübvansiyonlar, kotalar ve diğer konularda müdahale etme gücünü azaltmıştır. Benzer bir durum Avrupa Birliği üye ülkeleri içinde geçerlidir. Üye ülkelerin ulusal yönetimlerinin para politikaları, döviz kuru politikası, süreklilik arz eden diğer politikalar ve alanlarda birliğin standartları lehine gücünü ve etkisini kısıtlamıştır (Tanzi, 2004, s.60).

Ulusal devletlerin uyguladıkları politikaların küresel kamusal malların sunumu için iki bakımdan önemi vardır. Birincisi; küresel kamusal malların sunumunda düzenleyici kuralların alınmasıdır. Küresel kamusal mallar, çoğu durumda somut birer mal olarak değil sınır ötesi dışsallıklar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda belirli yasal düzenlemeler ve düzenli bir şekilde denetlenmesi yapılmadan dışsallıkların giderilmesi için harcama yapmak yeterli değildir. Örneğin, çevre veya sağlıkla ilgili düzenlemeler tek tek devletler tarafından yapılması gerekmektedir. Bu konularda uygulanan politikalarda yaşanacak devletlerarası bir uyumsuzluk, bu malların sunumunun küresel anlamda etkisini kıracaktır. Bu düzenlemeler kesin bir bağlayıcılığı olmamakla birlikte çoğu zaman uluslararası anlaşmalar çerçevesinde yapılmaktadır. İkincisi; tamamlayıcı malların sunulmasıdır küresel kamusal malların sağlanmasında, sınır ötesi dışsallıkların

azaltılmasında, temel teşkil etmesi ve faydalarının ortaya çıkması için ön koşul oluşturması itibariyle ulusal düzeyde üretilen birçok kamusal mallar diğer önemli bir fonksiyonu icra etmektedir. Örneğin, temel eğitim hizmetlerinin artırılması, salgın hastalıkların önlenmesinde etkili olabilir. Bu açıdan ulus devletlerin rolü hâlâ çok önemlidir. Ancak gelir düzeyi düşük ülkeler söz konusu olduğunda, kalkınma ve kalkınma yardımları meseleleri gündeme gelmektedir (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.33-34).

Özellikle küreselleşmenin ve kapitalist ekonominin bir sonucu olarak, dünyada gelir dağılımı konusunda ülke ekonomilerini tehdit edecek boyutlara varabilen büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark giderek derinleşmektedir. Bu durum, ülkeler arasında gelişmişlik farklarının yanı sıra özellikle gelişmekte olan ülkeler için, ülke içi gelir dağılımında oldukça büyük uçurumlar oluşturmaktadır (Karabıçak, 2002, s.119).

Küresel kamusal malların faydalı olabilmesi, etkilerinin beklenen sonuçları doğurabilmesi veya küresel kamusal zararların ortadan kaldırılabilmesi için bu zincir içerisinde yer alan zayıf halkaların güçlendirilmesi yani gelişmekte olan ülkelerin temel kalkınma sorunlarını çözmeleri gerekmektedir. Yoksulluk sorunundan kaynaklanan eğitim, sağlık, gıda yoksunluğu gibi meseleler devam ettiği sürece, küresel kamusal zararları ortadan kaldırmak mümkün olmayacağı bir gerçektir. Bu gibi konularda yaşanan zafiyetler, sunulan küresel kamusal malların etkilerini zayıflatmaktadır. Bu yönüyle meselenin önemli bir kısmını kalkınma konusunun teşkil ettiğini savunanlarda mevcuttur. Dünya bankası ve bazı gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru, “kalkınma yardımları” adı altında uygulanan yardımlar, büyük ölçüde ulusal ve küresel kamusal mal finansmanı amacını taşımaktadır. Bu durum bazı yazarlar tarafından bu malların değeri bir takım sebeplerle saptırılmış olarak yansımakta ve yatırım kararları üzerinde karışıklıklara sebebiyet vermekte olduğunu ileri sürerek eleştirilmektedir. Küresel kamusal malların finansmanının çoğu zaman bir yardım olarak ortaya çıkması, etkinlik açısından olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Ancak daha yaygın olan bir görüş, gelişmekte olan ülkelere yapılan dış yardımların küresel kamusal malların sunumu konusunda önemli bir yere sahip olduğunu, bu yardımlarla küresel faydayı da yan ürün olarak sağladığını savunmaktadır (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.34-35).

Küresel kamusal malların sunumunda ulus devletler önemli bir yere sahip olsalar dahi, gerek finansman ve gerekse bu malların üretimine dair nitelik, nicelikleri ve üretim amaçlarını karşılayabilmeleri bakımından tek başlarına yeterli olmaları mümkün değildir. Aynı zamanda tüm dünyada uygulanacak politikaların belirlenmesi ve uygulanması konusu, üzerinde mutabakat sağlanması gereken meselenin diğer bir yönüdür. Dolayısıyla ulus devletlerin küresel kamusal malların sunumuna ilişkin önemi düzenleyici kuralların alınması ve tamamlayıcı malların sunulmasından öteye gidememektedir.

2.5.2. Küresel Kamusal Malların Bir Hegemon Tarafından Sunumu

Küresel kamusal malların sunumu konusunda iki belirgin konu çerçevesinde tartışmalar yürütülmekte olduğu görülmektedir. Bunlardan birisi uluslar arası veya üstü kuruluşlar yoluyla küresel işbirliği sağlamak ve daha katılımcı politikalar oluşturmaktır. Diğer bir görüş ise küresel kamusal malların sunumunun bir hegemon güç tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğidir. Böylece karar alma sürecinin daha hızlı bir şekilde gerçekleştirileceği, daha istikrarlı bir sunum politikası izlenebileceği ileri sürülmektedir.

2.5.2.1. Hegemonya Teorisi

Küresel kamusal mallar nitelikleri dolayısıyla birçok disiplinin inceleme alanına girmektedir. Bu disiplinlerden birisi de uluslar arası politik ekonomidir. Özellikle küresel kamusal malların sunumuna ilişkin tartışmalar bu disiplin içerisinde sürdürülmektedir. Ulusal devletlerin işlevini yürütecek uluslar üstü devlet benzeri bir kuruluşun olmayışı bu konuda değişik düşüncelerin doğmasına neden olmuştur. Bunlardan bir tanesi küresel kamusal malların sunumunun hegemon bir güç tarafından gerçekleştirilmesidir.

Kindleberger (1986) “Hegemon” kelimesinin Yunanca’daki anlamı liderlik olmakla beraber Columbia ansiklopedisinde Atina ve Sparta arasındaki hakimiyet mücadelesi ve Peloponnesian (Peloponez) savaşları ile ilgili olarak kullanılmakta olduğunu vurgulamaktadır (Kindleberger, 1986b, s.841). Kökü Grekçe’deki “*hegemonia*” kelimesine dayanan hegemonya kavramı, sistem içerisindeki bir elemanın diğerlerinden daha üstün veya baskın olduğunu belirtmektedir. Kavramın *dominance* yani egemenlik kelimesine dayandığı ve bir milletin diğerleri üzerindeki

üstünlüğü anlamına geldiği de ifade edilmektedir.(Saklı, 2007, s.3).

Hegemonya, esas olarak bir çekirdek gücün, sırasıyla üretim, ticaret ve finans alanlarında üstünlük kurmasını içeren çok özgül ekonomik ölçütlere dayandırarak tanımlanmıştır (Akyol ve Ulutürk, 2007, s.73). Hegemonya, kapitalist egemenliğin yaşandığı Batı toplumunda ortaya atılarak kavramlaştırılmıştır. Bu nedenle, kapitalizmin iktidar biçiminde var olan yumuşak güç kullanma veya toplumsal aktörlerin katılımı ile oluşturulan kültür iktidarı yoluyla egemen olma yaklaşımı, hegemonya olarak ortaya konulabilmiştir. Nitekim farklı ekonomik sistemlere sahip hegemonların kendilerine özgü farklı davranış kalıpları geliştirdikleri görülmektedir. Bu konuda soğuk savaş döneminin iki hegemon gücünün liberal ve emperyal hegemonlar olarak ayrılması iyi bir örnek teşkil etmektedir (Saklı, 2007, s.2).

2.5.2.2. Hegemonik İstikrar Teorisi

Hegemonik İstikrar Teorisi konusunda ilk açıklamalar Kindleberger tarafından ortaya konulmuştur. Bu teoriye göre, kamu malının istikrarlı bir biçimde sağlanması için, uluslararası topluluğun liderlik temelinde örgütlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, istikrar sağlayıcısı olmayan bir sistem ortaya çıkabilecek ve dünya düzenini dengesiz ya da istikrarsız bir hale sokabilecektir. Bu teoriye göre, bir ülkenin hegemonik bir güce ulaşması, diğer ülkelerin uyumlaşmasına, disipline olmasına ve kendilerini güven içinde hissetmelerine yol açacaktır. Böylece bu ülkeler, uluslar arası rekabete açılacak ve komşusuna zarar veren politikalarından kaçınacaktır. Bunun tam tersi, yani hegemonun zayıflaması ise iktisadi izolasyona ve istikrarsızlığa yol açacaktır (Akyol ve Ulutürk, 2007, s.69-70).

Hegemonik istikrar teorisine göre ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal ve birçok alanda bir lider dünyaya yön vermeli, kontrol altında tutmalıdır. Günümüz dünya sistemi olan kapitalist anlayış, devletlere sermayenin varlığını korumak ve sermaye birikiminin koşullarını sağlamak gibi bir misyon yüklemiştir. Bu misyon da ancak devletlerin tam bağımsızlığa sahip olmasıyla gerçekleştirilebilir. Sermaye birikiminin, yani ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasının önkoşulu tam bağımsızlık ilkesidir. Hegemonik istikrar teorisi koşullarında tam bağımsız ülke, ancak hegemon güç olabilir (Altıok , 2005, s.154).

Grunberg (1990), uluslar arası siyasette arzu edilen sonuçlara ancak sistem içerisinde baskın bir aktörün liderliğinde ulaşılabileceğini ifade etmiştir (Grunberg, 1990, s.431). Snidal (1985) ise hegemonik istikrar teorisi bir hegemonik aktör tarafından kamu mallarının sağlanması ile ilgili bir düşünce olduğunu belirterek konuyu kamu mallarının sunumu ekseninde ele almaktadır (Snidal, 1985:481). Strange (1987)'ye göre ise, hem dünya tarihinin geniş ölçüde parçalara ayrılmış dönemlerine uygulanabilecek genel bir yasa olarak, hem de içinde yaşadığımız zamanın güçleri için belirli bir açıklama olarak tanımlanmaktadır (Strange, 1987, s.554). Lake ise onun analitik olarak iki ayrı teoriden oluşan bir araştırma programı olduğunu söyleyerek teoriyi farklı bir biçimde ele almaktadır. Bu iki ayrı teorinin ilki; uluslararası istikrarın üretimine odaklanan ve kamu malları teorisi üzerine inşa edilmiş olan Liderlik Teorisi iken ikincisi uluslararası iktisadi serbestliğin biçimlerini açıklamayı amaçlayan Hegemonya Teorisidir. Hegemonik istikrar teorisi, sermaye hareketlerinin serbest olduğu, parasal istikrara ve serbest ticarete dayanan uluslararası ekonominin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde etkili bir biçimde kaynak kullanan bir lider olmaksızın, liberal bir uluslar arası ekonominin olamayacağını açıklayan teori olarak tanımlanabilir (Akyol ve Ulutürk, 2007, s.69-70).

Hegemonik güç; dünya ölçeğinde askeri, politik, ekonomik ve kültürel alanda belirleyiciliktir (Altıok, 2005, s.154). Hegemonik istikrar teorisinin ortaya koyduğu hegemonik liderlik, nitelik bakımından üç şekilde tezahür edebilir. Hegemonik liderlik, “yardımsever” (benevolent) biçimde, veya “zorlayıcı” (coercive) bir niteliğe sahip olabilir. Bu iki durumdaki hegemonik liderlik iki zıt uçta konumlanmaktadır ve bu ikisinin arasında ise karma bir üçüncü yapı bulunmaktadır. Hegemonik lider modellerinin ilkinde hegemon, amaçları kadar yönteminde de yardımseverdir. Genelleşmiş çıkarların desteklenmesini, kendi çıkarlarının önünde tutar. İkinci modeldeki hegemon zorlayıcı bir niteliğe sahiptir. Bu lider kendi çıkarlarını ön planda tutarken kendi çıkarları dışındaki liderlere zor kullandığından dolayı sömürücü bir özellik taşımaktadır. Bu modelde hegemonun uyguladığı güç kullanımı diğerlerinin uyguladığından daha fazladır. Üçüncü modeldeki hegemon, kendi çıkarlara sahip olduğu kadar genel çıkarları da içerisinde barındırmakta ve karma bir nitelik göstermekle birlikte kimi durumlarda, bir takım hedeflerini gerçekleştirmek için gerektiğinde zorlayıcılığa da başvurabilmektedir. Zorlayıcı liderlik modeli ile

yardımsız liderlik modeli arasındaki zıtlık, kavramların netleşmesine ve teorisinin kendi sınırlarının ayrılmasına yardımcı olabilecektir. Yardımsız liderlik modelinde, en büyük aktörün daha fazla bir büyüklüğe sahip olmasının anlamı, sağlanan mallardan daha büyük bir çıkarıya sahip olmasıdır (Snidal, 1985, s.588; Akyol ve Ulutürk, 2007, s.70).

Hegemonya yalnızca ekonomik ve politik bir üstünlük olarak algılanmamalıdır. Aynı zamanda sosyal, kültürel ve ahlaki bir baskınlık söz konusudur. Hegemonik güç; dünya ölçeğinde askeri, politik, ekonomik ve kültürel alanda belirleyiciliktir (Altıok, 2005, s.154). Bu baskın güç kendi para birimini ve kendi dilini kullanır. Sistem üzerinde kendi kural ve yöntemlerini uygular. Özellikle yumuşak güç olarak tabir edilen yöntemlerle kültürel ve ahlaki anlayışın baskın halde tutulması hegemonun imajını ve saygınlığını canlı tutar.

Uluslararası politik ekonomi alanında üç temel düşünce okulunun varlığından söz konusudur. Bunlar: “Realist”, “Liberal” ve “Marksist” okullardır. Her okul kendine has bir çizgiye, uzun entelektüel bir geleneğe sahiptir. Söylemleri ve yorumları sahip oldukları çizgi eksenindedir. Bu okulların günümüzdeki çağdaş yorumları ise, neo-realizm, neo-liberal (kurumcu) ve neo-Gramscian (yapısalcı) biçiminde ifade edilebilir (Duman, 2002:6). Bir hegemon lider etrafında uluslararası sistemin düzenlenmesini vurgulayarak önemli bir açılıma sahip olan hegemonik istikrar teorisine yönelik, teorisinin kökenlerinin realist ve liberal teorilerden hangisine dayandığı konusu bazı noktalar kesin bir şekilde ortaya konulmuş değildir (Akyol ve Ulutürk, 2007, s.64-72). Hegemonik Teori aşağıdaki başlıklar altında irdelenecektir.

2.5.2.2.1. Realizm

Realist teori uluslararası ilişkilerin en eski düşünce okuludur. Hamilton, List, Morgantau, Grieco ve Waltz bu teorisinin önemli yazarlarıdır. Realist teori, iki temel özelliğe sahiptir. Bunların ilki, ekonomik konuları büyük ölçüde göz ardı etmesidir. Başka bir deyişle, realist teori içindeki çalışmalar, iktisattan ziyade siyaset bilimi ve tarih konularında yoğunlaşmaktadır. İkincisi, güç konusuna vurgu yaparak stratejik güvenlik konularına daha çok önem vermektedir (Akyol ve Ulutürk, 2007, s.63). Realistlere göre hâkim devletin hegemonik başarısı, askeri, ekonomik ve teknolojik yetenekleri ile tercihlerini diğer devletlere ikna ya da zor yoluyla benimsetme

iradesine bağılıdır (Saklı, 2007, s.5).

Realist teoride uluslararası ekonomik aktör olarak merkezi konumda devlet yer almaktadır. Dünya düzeninin anarşik bir yapıya sahip olduğunu öne süren realizmde, piyasada serbest hareket eden bireylerin yerini devletler almaktadır. Gücü önemli bir alan olarak görmekte ve güçle güvenlik arasında yakın bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte realistler, işbirliğinin öğrenilebileceğini kabul etmektedirler. Bu yaklaşım bazen, değişen devlet davranışlarını açıklama konusunda yeterli olsa da, çıkarların nasıl tanımlanacağı ya da formüle edileceğine yönelik az şey söylediği için genelde eksiklerinin olduğu şeklinde eleştirenler de mevcuttur (Akyol ve Ulutürk , 2007, s.65).

Bazı yazarlara göre hegemonik bir sistem, güçlü bir devletin daha zayıf devletler üzerinde hâkim olduğu yahut denetim sağladığı bir sistemdir. Bazı yazarlara göre hegemonya; bir devletin diğerleri üzerinde yüksek bir denetim yeteneğine sahip olmasını sağlayan büyük güç eşitsizliğidir (Saklı, 2007, s.5). Neo-realist akımın önde gelen araştırmacılarının tanımlarında açıkça anlaşılabilirliği gibi realizm merkantilist ve neo-merkantilist mirası gereği temel aktör olarak ulus-devletleri ele almakta, çıkarlarının uluslararası sistemde maksimize edilmesi ve korunmasını savunmaktadır (Akyol ve Ulutürk S., 2007, s.66).

Realizm standartlaşmış bir kalıba sahip olmayıp, klasik realizm, yapısal realizm ve saldırgan realizm olarak üç değişik biçimde sınıflandırılabilir. Klasik realizme göre, insan tabiatı ve onun güç arzusu devletleri savaşıma yönlendirmektedir. Çatışmalar insanın daha fazla güç ve zenginlik istemesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Yapısal realizm, doğal bir eğilim olan hayatını sürdürme güdüsünün devletleri, diğerlerinin saldırgan genişlemelerine karşı savunmaya yönlendiren mücadelelere sokmaktadır. Bunların dışında ve bunlara benzemeyen saldırgan realizm ise, devletler eğer hayatlarını sürdürmek istiyorlarsa yapmak zorunda oldukları şeyin ülkelerine yönelik tehdit ve tehlikeleri henüz gerçekleşme safhasına girmeden önceden müdahale stratejisiyle bertaraf etme şeklinde tanımlamaktadır (Duman, 2002:7).

2.5.2.2.2. Liberalizm

Uluslararası politik ekonominin bir diğer önemli ekolü olan ve entelektüel

kökenleri Smith, Ricardo ve hatta Kant'a uzanan liberalizm, sadece iktisat alanıyla sınırlı bir teorik düşünce değildir. Liberal teori, arkasına ciddi bir politik hareketi aldığı gibi, felsefi bir temele de sahiptir. Uluslararası politik ekonomi bağlamında liberalizmin analiz birimi, birey, firma ve piyasadır. Realist teoride devletlerarası rekabet konusu ön planda iken, bu öncelik liberal teoride firmalar arasındaki rekabete dönüşmektedir. Liberalizm, uluslar arası çatışma yerine, dayanışmanın olabirliğı ve bu durumdan çok yönlü kazançların sağlanabileceğı konusunda iyimser bir öngörüye sahiptir. Bu yönüyle liberalizm, realizm karşısında daha belirgin hatlara sahip olan, güçlü bir ahlak felsefesi üzerine oturtulmuş dünya görüşü olarak yorumlanabilir. Realizmin öngördüğü dünya sistemi "güçler dengesi" üzerine kurgulanırken, liberalizm, serbest ticareti ve evrensel barışı sağlayacak bir sistem olarak ortaya çıkmakta, bunun için de anarşinin değil ,uyum içinde bir dünyanın olması gerektiğini savunmaktadır. Realistler temel olarak, anarşik bir uluslararası sistemde iktisadi ilişkilerin sıfır toplamlı bir oyun (zero-sum game) olduğu görüşünden hareketle görelî kazançlar üzerine odaklanırlar. Bu yaklaşım, liberallerin pozitif toplamlı bir oyun (positive-sum game) olarak iktisat tanımlamalarına ters düşer. Neo-realizm ve neo-liberalizm arasında, anarşinin doğası ve sonuçları, uluslararası işbirliğı, mutlak kazançlara karşı görelî kazançların öne çıkarılması, devletin amaçlarındaki öncelikler, yapılabirlik/yetenekler karşısında niyetler, kurumlar ve rejimler, olarak sıralayabileceğimiz altı konu tartışmalar devam etmektedir. Bu altı nokta yalnızca yürütülmekte olan tartışmanın bağlamının değil, aynı zamanda ana düşüncelerinin de anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Örneğın, liberalizmin uluslararası politika çerçevesinde analizin merkezine "çatışma" yerine "işbirliğı"ni koyması, "serbest" piyasada aktörlerin uyum içinde ekonomiden kazanç sağlamalarının bir sonucudur. Temel alınan aktörün, liberalizmde hane halkı ve firma olması, yine iktisadi çıkarların piyasada maksimize edilmesi ile ilişkilidir. Buna karşılık; realizm, merkantilist ve neo-merkantilist mirası gereğı, ulus-devletler ve bunun çıkarlarının uluslararası sistemde maksimize edilmesi ve korunmasına dayanmaktadır (Akyol ve Ulutürk , 2007, s.65-66).

19. yüzyıldan itibaren liberalizm, kapitalizmi ideolojik düzeyde savunmakta olduğu görülmektedir. Kapitalist düzeni, aleyhine gelişebilecek durumlardan ve müdahalelerden koruyabilmek amacıyla, iktisadi sistemin doğal düzen içerisinde işleme gereğini, siyasal otoritenin müdahalelerinin bu sisteme zarar vereceğini

ileri sürmektedir. Birey ve toplum için en yüksek faydanın sağlanabilmesi için müdahalenin olmadığı ve doğal kanunların işlediği bir düzenin gerekli olduğunu savunmaktadır. Ülkeler arası ticaretin serbestleştirilmesinin bu ticarete katılan tüm ülkelerin yararına olacağını ve refah seviyelerini yükselteceğini belirtmekle beraber, aynı zamanda bu durumun dünya barışına da olumlu katkıları olacağını vurgulamaktadır (Duman, 2002, s.2).

2.5.2.2.3. Marksizm

Uluslararası politik ekonominin üçüncü büyük okulu Marksizm'dir. Ağırlıklı olarak Marks'tan sonra geliştirilmiştir. Marksizm, realizm ve liberalizmin tersine sabit ve değişmez bir rasyonel çıkar durumunu veri almamaktadır. İnsan davranışları ve amaçlarının, belirli bir zamandaki maddi çevre tarafından biçimlendirilmekte olduğu fikrini savunmaktadır. En genel anlamda tarihsel materyalizm olarak adlandırılan bu yöntem, toplumun maddi temelini üretimi ve yeniden üretiminin tarihsel gelişmede öncül ve belirleyici olduğu savına dayanmaktadır. Marksizm, sermayeyi modern dünyanın merkezi kurumu olarak ele almış, kapitalizmi ise baskın toplumsal yapı olarak değerlendirmiştir (Akyol ve Ulutürk S., 2007, s.66-67)

Yapısalcılık, marksist siyasal ekonomi nosyonundan türetilmiştir bir bakış açıdır. Yapısalcılar, devletler arası ilişkileri global ölçekte, pratikte dünyadaki tüm ulusları kapsayan/bağlayan ve toplumlararası olan bir üretim tarzı olarak tanımladıkları kapitalizmin gelişimiyle ilişkilendirerek inceleme eğilimindedirler. Yapısalcılar dünya sistemini kendi bütünlüğü içinde ele almalarına rağmen, devletlere kapitalist dünya ekonomisi tarafından belirlenmiş kurucu birimler olarak bakmışlardır (Duman, 2002:8). Wallerstein, Strange ve Robert Cox bu akımın doğuşunda önemli isimlerdir (Saklı, 2007, s.5-6).

2.5.3. Küresel Kamusal Malların Uluslar Arası Kuruluşlar Tarafından Sunumu

Küreselleşme süreciyle birlikte yeryüzünde yaşanan değişim, küresel nitelikli malların sayısı ile birlikte, etkin olarak arz edilmesinin önemini de artırmıştır. Ulus-devletler bu konuda en önemli aktörlerden olsalar da bu tür malların sunumu konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Ulusal düzeyde ortaya çıkan pozitif dışsallıkların yanı sıra sorunların uluslararası etki yaratmasıyla siyasi küreselleşme kavramı ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler uluslararası veya uluslar üstü kuruluşları ön plana çıkararak

söz konusu sorunların çözümünde veya küresel malların arzında, ulus-devletlerle birlikte yetki paylaşan veya ulus devletlerin faaliyetlerini yönlendirici, hatta bazen düzenleyici ve kısıtlayıcı bir güç olarak rol almalarını sağlamıştır. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi bu nitelikteki kuruluşlardır. Bu kuruluşların etkisiyle, devletlerin faaliyet alanları da böylece yeniden düzenlenmektedir (Mutlu, 2006, s.55).

Küresel kamusal mal kavramı ortaya çıkmadan çok önce de uluslararası problemlerin çözümüne odaklanmış örgütler mevcuttu. Yayılan ve tüm dünyayı etkileme riski taşıyan sağlık sorunları için Dünya Sağlık Örgütü (WHO), güvenlik sorunları için NATO gibi kurumlar bunlardan bazılarıdır. Küreselleşme ile birlikte 'iyi yönetim' ve 'bilgi- enformasyon' dışsallıkları önemli hale geldi. Günümüzde, Birleşmiş Milletler Örgütü dışında, küresel kamusal malların sunumunda etkili olan çok sayıda uluslararası kuruluş, sivil toplum kuruluşu ve devlet-özel kesim ortaklığı şeklinde örgütlenmiş olan kuruluş vardır. 20. yüzyılın başında sadece 37 adet hükümetler arası örgüt ve 176 adet uluslararası sivil toplum örgütü mevcut iken, 2001 yılında 6.415 adet hükümetler arası örgüt ve 43.958 adet uluslararası sivil toplum örgütü mevcuttur (Kirmanoğlu, Yılmaz ve Susam, 2006, s.33-35).

Küresel veya bölgesel malların üretimi için gerekli işbirliğini sağlayan uluslar arası kuruluşların bizzat kendileri, küresel kamusal mallardır. Uluslar arası anlaşmalarla oluşturulan bu kuruluşlar, küresel kamusal mallar için faaliyetlerde bulunacak birimlerin bir araya getirilmesi, söz konusu malların fonlanması için uluslar arası platformların oluşturulması gibi finansman açısından önemli işlevlere sahiptir. Küresel kamusal mal üreten kuruluşlar içerisinde; Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Bankası (IBRD), Uluslar arası Para Fonu (IMF), NATO gibi kuruluşları sayabiliriz. (Ortaç R., 2004, s.44-45).

2.6. Küresel Kamusal Malların Sunumuna İlişkin Sorunlar

Kamusal mallar, küresel düzeyde ele alındığında birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Kamusal malların dışlanamama ve rakip olamama gibi temel özelliklerinden dolayı küresel kamusal mallar, bir kez üretildikten sonra üretime katılmayan ve maliyete katlanmayan ülkeler de bu hizmetlerin faydasından yararlanmaktadırlar. Bireysel olarak kamusal mallara olan gerçek talebini

açıklamamak ve bu şekilde maliyete katlanmadan hizmetten bedava yararlanmak rasyonel bir davranıştır. Bu durum, maliye teorisinde bedavacılık sorunu (free riding) olarak adlandırılır ve küresel kamusal mallar düzeyinde ülkelerin üretime katkısını engelleyen bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yetersiz küresel kamusal mal üretimi ile sonuçlanan bu durumun çeşitli türleri bulunmaktadır. Bu sorunları, başlıca üç başlık altında toplamak mümkündür.

2.6.1. Küresel Kamusal Malların Sunumunda Tüketim Yanlı Eksik Kullanım Sorunu

Eksik kullanım sorunu, bir küresel kamusal malın üretildiği ancak bu mallara ihtiyaç duyan geniş kesimlerce yeterince kullanılmadığı durumu tanımlamaktadır. Bu durum, tüketimi zorlaştırıcı ya da imkânsız hale getiren erişim problemleri nedeniyle ya da bu malların üretim yapısından kaynaklanmaktadır. Erişim problemleri, örneğin internet hizmetinden yararlanmak için bilgisayar gibi araçlara sahip olamamaktan kaynaklanmaktadır. Bu konudaki bir diğer örnek de ilaç kullanımlarında yaşanan patent hakkı sorunudur. Yüksek teknolojiye son derece faydalı bir ilacın patent hakkına sahip olan bir firma elindeki bu hakkı kaybetmemek ve daha yüksek getiri elde etmek uğruna kullanımını kısıtlayıcı tavır almakta, bu durumda ilaca erişimi ve yeterli kullanımını engellemektedir(Conceicao ve Mendoza, 2006, s. 328).

2.6.2. Küresel Kamusal Malların Arz Yanlı Eksik Sunum Sorunu

Eksik sunum, bir malın hiç sunulmaması ya da yeterli sunulmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Küresel kamusal malların eksik sunumu, başlıca üç nedenden kaynaklanmaktadır(Conceicao ve Mendoza, 2006, s. 331);

Yetersiz Üretim: Yetersiz üretim durumunda küresel kamusal mallar sunulmamakta ya da kısmen sunulmaktadır. Örneğin, bazı ülkelerin havaalanlarında güvenlik hizmetlerini sunmaması eksik üretim nedenidir. Benzer şekilde, hastalık gözetleme sistemi sadece 100 ülkeyi kapsamakta ise yine kamusal malın yetersiz sunumu söz konusu olmaktadır.

Kalitesiz Üretim: Kalitesiz üretim, genelde soyut küresel politik sonuçları kapsamaktadır. Örneğin, çok taraflı ticaret sisteminin sistematik olarak gelişmekte olan ülkelere fayda sağladığı varsayımı kalitesiz üretim

kapsamında değerlendirilebilir. Bu sunum sorunu, hizmete erişimle ilgili değildir. Daha çok bazı ülkelerin bazı mal ve hizmetleri tüketmesinde gözle görülür faydalar sağlamasına karşılık, diğerlerinin daha az fayda sağlaması durumudur. Bu sorunun çözümü için üretim yönlü bazı önlemlerin alınması gerekir. Kalitesiz üretime konu olan mal ve hizmetlerin yeniden düzenlenmesi ve şekillendirilmesine ihtiyaç vardır.

Aşırı Kullanım: Bu sunum sorunu, küresel kamusal malların aşırı kullanımı sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, iklimsel değişimlerin önüne geçilememektedir. Çünkü, atmosfer aşırı kullanıma maruz kalmaktadır. Bundan başka, küresel ölçekte ormanların ve okyanusların aşırı kullanımı bu konudaki diğer örneklerdir.

2.6.3. Küresel Kamusal Mallarda Aşırı Sunum Sorunu

Bir küresel kamusal malın tam olarak sunulması için gerekenden daha fazla kaynağın bir kamusal mala aktarılması durumunda aşırı sunum sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu duruma verilebilecek en iyi örnek, nükleer silahlanma yarışıdır. Hiçbir ülke, kendi savunmasını nükleer silahlanmayı yasaklayan bir uluslararası anlaşma ile sağlayamaz. Şayet böyle bir anlaşma bulunmamaktaysa, nükleer saldırıyı caydırıcı ve nükleere karşı saldırı kapasitesini oluşturarak güvenliğini sağlayabilir. Buna karşılık, eğer ülkeler nükleer savaş riski yaratacak, küresel zararlar doğuran silahlanma yarışına girerlerse ulusal savunma hizmetinde küresel bir perspektiften aşırı sunum sorunu ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, aşırı sunumun önüne geçebilmek için kolektif eylem (işbirliği) gerekmektedir(Gardiner ve Goulven, a.g.m., 2003, s. 2).

Tablo 8: Küresel Kamusal Mal Türlerine Göre Sunum Sorunları

Küresel Kamusal Mallar	Sunum Sorunları
İklim Dengesi	Aşırı Kullanım
Küresel İletişim Ağları ve İnternet	Yetersiz Kullanım
Baş ve Güvenlik	Yetersiz Üretim
Çocuk Felci İle Mücadele	Yetersiz Üretim
Çok Taraflı Ticaret Sistemleri	Kalitesiz Üretim
Uluslar arası Finansal Denge	Yetersiz Üretim

Kaynak: Conceiao Pedro; a.g.m. 2003, s. 155

2.7. Küresel Kamusal Malların Yetersiz Sunumuna Yol Açan Faktörler

Küresel düzeyde ortaya çıkan olumsuz dışsallıklardan dünyada yaşayan

neredeysse herkes eşit şekilde etkilenmiyor olsa da, bu olumsuzlukların nasıl bertaraf edileceği, gerekli

İşbirliğinin nasıl sağlanacağı gibi sorunlar belirsizlik taşımaktadır(Kindlerberger, 1996, s.2). Genel anlamda, devletler üstü (supranational) kurumların bulunmasına karşılık, beklenen anlamda küresel sorunların çözümüne büyük katkı sağlayacak ve eşitsizlikleri giderecek ulusal devletlere eş bir yönetim bulunmamaktadır(Kaul, Grunberg and Stern, 1999, s.450-451). Bu durum, bedavacılık ve “tutuklunun ikilemi” gibi sorunlara yol açmaktadır. Küresel kamusal malların yetersiz ya da kalitesiz sunumuna yol açan başlıca üç faktörden bahsedebiliriz. Bu faktörler, ekonomik ve sosyal süreci olumsuz etkilemektedir(Gardiner and Goulven, 2003, s.3).

2.7.1. Yönetimsel Eksiklik

Yönetimsel eksiklik, ulusal sınırlar içindeki politikacıların tercihleri ile küresel boyuttaki temel politik kaygıların birbirine olan uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Esasen bu sorun, küreselleşme sürecinin sonucudur. Bu sorunun üstesinden gelebilmek için ulusal, bölgesel ve küresel kamusal çıkarlar arasında mutlaka bir uyumlaştırmanın yapılması gerekmektedir. Bunu sağlamak için ulus devletlerin temel çekincelerini uluslararası sorunları dikkate alarak yeniden şekillendirmeleri daha uygun bir çözüm yoludur. Örneğin, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen Milenyum Kalkınma Hedeflerinin ülke stratejisi haline getirilerek bu konudaki uyumsuzluk ortadan kaldırılabılır(Binger, 2003, s.14).

2.7.2. Katılım Eksikliği

Bu eksiklik, küresel sorunların tüm ülkeleri ilgilendirmesine karşılık, mevcut uluslararası ilişkilerin sadece ülkelerin tekil olarak birbirleriyle gerçekleştirdikleri dar kapsamlı ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, iş dünyası ve diğer birçok çıkar grubunun küresel sorunlarla ilgili çözüm arayış çabaları göz ardı edilmektedir. Diğer taraftan, bazı güçlü ve gelişmiş ülkeler karar alma aşamasında diğer ülkeleri göz ardı ederek kendi çıkarlarına uygun kararları almaktadır. Küresel kamusal mallarla ilgili alınacak kararlarda katılım eksikliğinin üstesinden gelebilmek için zengin, güçlü, yoksul, az gelişmiş ayrımı yapmayan, her nüfus grubunu, tüm nesilleri ve ülkeleri kapsayan, herkese söz hakkı tanıyan, saydam bir demokratik

katılım süreci oluşturulmalıdır(Binger, 2003, s.14).

2.7.3. Teşvik Eksikliği

Ülkeler, ortak çıkarlarının bulunmasına karşılık genelde işbirliği yapmaktan çok çeşitli sebeplerle uzak durmaktadırlar. Bu eksiklik, küresel kamusal malların sunum sürecine katılmak ve olumsuz sınır ötesi dışsallıkları ortadan kaldırabilmek için ülkeleri işbirliğine ikna edebilmekteki yetersizliği ifade etmektedir(Binger, 2003, s.14).

2.8. Küreselleşmeyle Birlikte Ortaya Çıkan Küresel Kamusal Mallar

Küresel kamusal mallar temelde iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grup, insanoğlunun var olmasıyla beraber ortaya çıkan küresel kamusal mallardır. Herkes tarafından küresel kamusal mal olarak kabul edilen ozon tabakası, okyanuslar, ormanlar birinci gruba dahil olmaktadır. İkinci grupta yer alan küresel kamusal mallar ise, küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan mallardır. Bu tür küresel kamusal mallar, son yıllarda üzerinde önemle durulan sağlık, çevre, barış ve bilgi gibi küresel düzeyde etkileri ortaya çıkan mallardır.

2.8.1. Küresel Kamusal Mal Olarak Sağlık

Günümüzde sağlık küresel gündemin önemli bir konusudur. Gelişmiş ülkelerde yapılan toplantı ve tartışmalarda küresel düzeyde yayılan hastalıklarla mücadele için çeşitli çözüm önerileri ortaya konulmaktadır. Küresel kamusal bir mal olan sağlıkla ilgili gelecekte ortaya çıkacak krizler ve olumsuzluklar için çeşitli politikalar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Oluşturulmaya çalışılan sağlık politikalarının etkinliği uygulanması ise uluslar arası işbirliği ve finansmanı gerektirmektedir (Kaul, Faust, 2001, s.869)

Aslında sağlık tek başına kamusal bir mal değildir. Bir ülkenin veya bir insanın sağlık durumu öncelikle kendisini ilgilendirmektedir, Yani sağlık ya bireysel bir durum ya da ulusal bir durumdur. Sağlığı devam ettirmek ve sürdürmek için gerekli mal ve hizmetler çoğunlukla rekabet edilebilir ve dışlanabilir. Fakat sağlığın iki önemli dışsallık yönü küresel kamusal mal özelliğine sahiptir. Örneğin birbirine paralel olan iki bahçe düşünün; eğer birisi kendi evinin önünde bir çiçek bahçesi yapsa, yoldan geçen ve bu bahçeyi gören herkes faydalanacaktır. Ancak o mal özel

bir mal olarak kalacaktır. Fakat temel faydası bunu sürekli olarak gören sahibine ait olacaktır. Bulaşıcı hastalıklara maruz kalma gibi bazı pozitif ve ya negatif dışsallıkların olabilmesine rağmen, Bir bireyin sağlığı öncelikle o bireyin yararınıdır. Sağlık sıklıkla bireyler ve uluslararası rekabet edilebilir ve dışlanabilir bir maldır. İşte sağlık bu iki özelliğinden dolayı küresel kamusal mal olarak kavramsallaştırılabilir (Woodward, Smith, 2011).

Sağlık, uluslararası toplumda önemi itibariyle üzerinde evrensel bir uzlaşmanın bulunduğu küresel kamusal bir maldır. Bulaşıcı hastalıkların sınır tanımaması ülkeyi yoksullaştırır ve kalkınmanın karşısında çok büyük bir engel oluşturur (Yılmaz, 2010, s.141). Uluslararası kalkınma ve güvenliğin sağlanması küresel kamusal mal olarak sağlıkla sıkı bir bağlantı içerisindedir (Frenk, 2007, s.18). Örneğin HIV/AIDS, tüberküloz ve malaryadan kaynaklanan büyük kayıplar, temel bir kalkınma meselesidir (Yılmaz, 2010, s.141).

Temel kamusal mallar sağlık kalitesini artırmak ve ulusal ve uluslararası düzeyde uygulamaktır. Hastalığın ortadan kaldırılması uluslararası kamu yararı için temel bir faaliyettir. Hastalıkların ortadan kaldırılması veya kontrol edilmesine yönelik araştırmalar, kamusal malların üretimi için tamamlayıcı bir aktivitedir ve ulusal veya uluslararası seviyede olabilir. Hastalığının bulaşıcı olması durumunda ilgili her ülkenin bu hastalığın azaltılmasında ve kontrol edilmesinde katkı sunması gerekmektedir. Sağlık hizmeti ulusal bir kamusal mal olmasına rağmen küresel kamusal malların üretimi için tamamlayıcı bir aktivitedir. Benzer şekilde eğer bir sağlık sistemi varsa (klinik, personel, ilaç vb.) bu kamusal malların tüketimini de kolaylaştırmaktadır. (Morrissey, Willem te Welde, Hewitt, 2001, s.15).

Bir kişiyi bulaşıcı bir hastalığa yakalanmasından kurtarmak ya da tedavi etmek öncelikle o kişiye faydası dokunacaktır ama aynı zamanda enfeksiyonun yayılma riski azaldığı için diğer bireylere de pozitif bir dışsallık sağlayacaktır. Benzer şekilde bir ülkede bulaşıcı hastalıkların azaltılması diğer ülkelere sınır ötesi olarak bulaşma riskini de azaltacaktır. Hastalıkların önemli bir kısmı küresel kamusal mal olarak kabul edilmektedir. Örneğin, HIV virüsü, Tüberküloz hastalığı ve bazı bulaşıcı hastalıkların azaltılması küresel kamusal mal olarak ele alınmaktadır. Fakat ishal, aşı ile önlenebilen hastalıklar, sıtma ve solunum yolu enfeksiyonu gibi bazı hastalıklar da yerel veya bölgesel olarak kabul edilmektedir (Woodward, Simith,

2011).

Sağlık hizmetinin küresel niteliğe sahip olması, küresel ölçekte dışsallıkların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, küresel sağlık malının etkin düzeyde sunulamaması tüm dünya ülkelerini tehdit eden bir sonuç yaratabilmektedir. Bu durum sağlık hizmetinin etkinlikle sunulamaması nedeniyle ortaya çıkan negatif dışsallıkların azaltılması için uluslararası ölçekte çözüm arayışlarını ve kaynak tahsisini zorunlu kılmaktadır (Ener, Demircan, 2008, s.66).

Sağlık konusunda en çok üzerinde durulan konu, bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önlenmesidir. Tarihi süreçte, kolera, veba, sıtma salgınları ve cüzzam günümüzde AIDS binlerce insanın ölmesine yol açmıştır. Küresel sağlık malının etkin düzeyde sunulamaması, yakın zamanlarda ortaya çıkan salgınları ortaya çıkarmıştır. Örnek olarak, 1991 yılında Peru'da kolera, 1994 yılında Hindistan ve 1995 yılında Şili'de veba, 1996 yılında Zaire ve Gabon'da ebola, 1998 yılında Hong Kong ve Çin'de Asya gribi verilebilir. Örnekler, salgınların çoğunun (kötü çevre şartlarının da etkisi ile) çoğunlukla az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkıp yayıldığını göstermektedir. Bu da, bu tür dışsallıkların azaltılması için uluslararası ölçekte çözüm aranmasını ve kaynak tahsisini gerekli kılmaktadır (Mutlu, 2006, s.58).

Sağlık hizmetlerini bir kamusal hizmet olarak değerlendirmek için, iki ayrı grupta ele alınabilir. Birinci grup, önleyici ve koruyucu sağlık hizmetleri; ikinci grup ise tedavi edici sağlık hizmetleri olarak ayrılabilir. Önleyici ve koruyucu sağlık hizmetleri, dışsal maliyetleri önlemesi nedeniyle, faydası sadece hizmeti alan kişiye değil bütün topluma yayılan hizmetlerdir. Günümüzdeki küreselleşme koşullarında bu yayılma alanı ülke sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle sağlık hizmetlerinin sunumu ve finansmanı daha çok uluslararası örgütler aracılığıyla olmaktadır.

Yoksulluk, yetersiz beslenme, olumsuz çevre ve toplum koşulları sonucunda bulaşıcı enfeksiyonların daha yaygın olması gibi kalkınma ile ilgili sorunlar nedeniyle, bu dışsallıklar gelişmekte olan ülkelere doğru yayılmakta ve bu nedenle, bu hastalıkların önlenmeleri için kalkınma yardımları gerekli olmaktadır. Kalkınma yardımları, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi resmi uluslararası örgütler ve bazı uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir (Kirmanoğlu, 2007, s.138).

Sağlık Hizmetlerinde Arz Problemi: Sağlık hizmetleri, yarattıkları olumlu dışsallıklar ve yetersiz sunum halinde neden oldukları negatif etkiler dışında, belirsizlik altında seçim, asimetrik bilgilendirme, hastalık risklerinin ve talebinin önceden belirlenmesinin güçlükleri gibi talep yönlü ve hizmet sunucularının azlığı, piyasaya giriş sınırlamaları gibi arz yönlü özelliklere sahiptir. Bu özellikler sağlık hizmetinin arzının belirlenmesinde sorun yaratmakta ve arzın optimal ölçekte gerçekleşmesini engellemektedir. Ulusal düzeyde geçerli olan bu özellikler uluslararası düzeyde de geçerliliğini korumaktadır. Küresel sağlık malı talebi ve tercihleri, ülke içinde olduğu gibi ülkeler arasında da, farklı gelişme düzeyleri ve sosyo-ekonomik ve kültürel yapılara sahip olmaları nedeniyle aynı olmamaktadır. Zaman zaman (özellikle salgın hastalıklar yayıldığı dönemlerde) pek çok ülkenin sağlık küresel malını aynı anda talep etmesi söz konusu olmaktadır. Bu belirsizlikler sağlık malı üretim, organizasyon ve finansmanında zorluk yaratmaktadır. Çözüm için;

Öncelikle, her düzeyde -yerelden küresele - sağlık riskleri belirlenmeli, bilgi, enformasyon ve teknoloji ağları oluşturulmalıdır (Bunların her biri ayrı, ayrı küresel kamusal malı özelliği taşır).

İkinci olarak düzenlemeler ve politikalar belirlenmeli, söz konusu düzenlemeler ve politikalar sağlık ve sağlıkla ilgili diğer sektörleri de kapsamalıdır (Mutlu, 2006, s.58).

Günümüzde, yukarıda anlatılan dışsallık özelliğinden dolayı küresel kamusal mal niteliğine sahip olan sağlık hizmetinin etkinlikle sunulması, bu hizmetin taşıdığı olduğu pozitif veya negatif dışsallığı nedeniyle oldukça önemlidir. 1980'li yıllara kadar doğrudan doğruya kamu ekonomisi veya kamu ekonomisinin düzenleyici rolü ile piyasa ekonomisi tarafından sunulan sağlık hizmeti bu dönemden sonra yerini küresel kamusal mal olma niteliğine bırakmıştır. Dışsallık özelliğinin ulusal ve uluslararası boyutlardan küresel boyutlara taşınması ile birlikte bu niteliği kazanan sağlık hizmetinin sunumu da küresel boyut kazanmıştır. Bu bağlamda ulus devletler ile birlikte, devreye giren uluslararası kuruluşlar sağlık hizmetinin sunumunda ve finansmanının sağlanmasında yeni arayışlara girmişlerdir. Diğer yandan, sağlık hizmetinin ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında, yoksulluğun önlenmesinde, kaliteli yaşam düzeyinin sağlanmasında önemli bir yere sahip olması

bu hizmetin etkinlikle sunumunda dikkate alınması gereken diğer unsurları oluşturmaktadır. Tablo 9’da yarı kamusal maldan küresel kamusal mala doğru sağlık hizmetlerinin analizi yer almaktadır (Ener, Demircan, 2008, s.67).

Tablo 9: Yarı Kamusal Maldan Küresel Kamusal Mala: Sağlık Hizmetinin Analizi

Yarı Kamusal Mal Olarak Sağlık	Küresel Kamusal Mal Olarak Sağlık
Özellik Faydanın Bölünmezliği Tüketimde Dışlanmazlık Ulusal Boyutta	Özellik Faydanın Bölünmezliği Tüketimde Dışlanmazlık Küresel Boyutta
Finansman Ulusal Kamu Kaynakları (Bütçe)	Finansman Kamu Kaynaklar: Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar Özel Kaynaklar: Kar Amaçlı Olan / Olmayan Kuruluşlar /Sivil Toplum Kuruluşları
Hizmetin Etki Alanı Ulusal Ülke Ölçeği	Hizmetin Etki Alanı Küresel Dünya Ölçeği
Hizmetin Diğer Amaçları Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Sağlanması Ulusal Ölçekte Yaşam Standartlarının Artması	Hizmetin Diğer Amaçları Yoksulluğun Önlenmesi Küresel Ölçekte Yaşam Standartlarının Artması

Kaynak: Ener, Demircan, 2008 s.68.

Sağlık Arzında Yatay ve Dikey Yaklaşımlar: Geleneksel olarak adlandırılan dikey sağlık programları özel bazı hastalık programlarıdır. Bu programlar, hükümetler, sivil toplum örgütleri, pek çok ülkede faaliyet gösteren uluslararası yapılar tarafından gerçekleştirilir ve çoğu zaman sağlık hizmeti verenler yeterli kaynağı ayıramazlar. Yatay programlar belli bir başarı elde etseler de çeşitli etkinsizlikler meydana gelebilir. Bu etkinsizlikler, koordinasyon problemlerinden, yetersiz olan insan ve diğer kaynakların çeşitli sağlık hizmetleri arasında bölünmesinden ve birbirine paralel tekrar programların uygulanmasıyla artan maliyetlerden kaynaklanmaktadır.

Yatay programlar ise, özellikle bulaşıcı hastalıkların kontrolünde pek çok yerdeki sağlık programlarının bir elden koordine edilmesini, böylece yukarıda sayılan etkinsizliklerin gerçekleşmesini engeller. Ayrıca, ölçek ekonomilerinden yararlanma olanağı ortaya çıkar. Uluslararası düzeyde, uluslararası kuruluşlar da bu yapının içinde yer alırlar.

Yatay ve dikey programlar birbirlerine karşı veya rakip programlar değildir.

Belli bir düzenleme içinde iki programın birlikte uygulanması daha etkin sonuçlar yaratacaktır. Sağlıkla ilgili sektörlerin dışında multi sektörel programların oluşturulması (örneğin, çevre, uluslararası güvenlik ve ticaret anlaşmaları gibi) etkinliği artıracaktır.

Hizmet arzı ve finansman konularında küresel sağlık politikalarının oluşturulması (ulus üstü kurumlar tarafından) ve bu politikaların ulusal ve geleneksel programlarla birlikte yürütülmesi de önem taşımaktadır (Mutlu, 2006, s.59).

2.8.2. Küresel Kamusal Mal Olarak Çevre

Çevre ile ilgili kamu malları doğaları gereği pür ve pür olmayan kamusal mallar ve coğrafi kapsam olarak da küresel veya bölgesel kamusal mallar olarak karşımıza çıkmaktadır. (UNIDO, 2008, s.120). Bu başlık altında çevrenin küresel boyutu ele alınmaktadır

Küresel kamusal mallarının üzerine fazla önemle durulmayan bir diğer türü de çevredir. İnsanın bilinçsiz faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan ve artık günümüzde etkileri önemli ölçüde bilinen üretim ve tüketim süreçlerinin ortaya çıkardığı zararlı faaliyetler çevrenin sürdürülebilir bir şekilde mevcudiyetini tehlikeye atmaktadır (Nordhaus, 1999, s.10, Meriç, 2006, s.157).

Günümüzde çevre politikalarının önem kazanması 1970'lerden itibaren ülkeler çevre sorunlarını çözmek ve bu amaç doğrultusunda kurumlar ve politika araçları oluşturmaya başlamışlardır. Bugüne kadar dünyada 50'ye yakın ülke çevreyi temel bir insan hakkı olarak tanımış bulunmaktadır. 1980'lerde çevre ve kalkınma konuları "sürdürülebilir kalkınma" adı altında birlikte ele alınmaya başlanmıştır. İlk önemli uluslararası çevre anlaşması 1980'de Viyana'da kabul edilen Ozon Tabakasının Korunması Anlaşmasıdır. Bundan sonra, çevre sorunlarının sınır ötesi doğasına uygun olarak birçok uluslararası anlaşmalar imzalanmıştır. 1980'lerde çevre denetimi daha ziyade ülkelerin çevre kurum ve kuruluşlarının sorumluluklarına odaklanmıştı. 1990'larda küreselleşmenin artmaya başlaması üzerine, çevre korumada bireysel çabalardan sürdürülebilir kalkınma uygulamalarına geçilmiştir. 1992 yılında Rio De Janeiro'da yapılan "Yeryüzü Zirvesi"nde 178 ülke tarafından, yirmi birinci yüzyılda sürdürülebilir ekonomik, sosyal ve çevresel eylem planı olan "Gündem 21" kabul edilmiş ve bunun uygulanmasının izlenmesi için BM

Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur (Başaran, 2007, s.98).

“1990’larda çevre ve sürdürülebilir kalkınma eylemleri hükümetleri aşarak özel sektör ve araştırma kuruluşlarının da ilgi alanına girmiş, pek çok kuruluş çevre ve sürdürülebilir kalkınma gereklerini karşılamak üzere ölçme ve raporlama standartları, sanayi sertifikaları ve standartları oluşturmaya başlamışlardır. BM Binyıl Bildirgesi, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi ve Kyoto Protokolü küresel çevre yönetişimi konusunda yirmi birinci yüzyılın ilk on yılının önemli olaylarının başında gelmektedir. 2000 yılında 191 ülke BM Binyıl Kalkınma Hedefleri kabul etmiştir. Bu belge, 2015’e kadar ulaşılması hedeflenen yoksulluğun azaltılması, küresel bir kamu malı olarak çevrenin artan önemi ve sayıştay denetimi sağlık, eğitim, cinsiyet eşitliği, çevresel sürdürülebilirlik ve küresel ortaklık gibi önemli konuları içermektedir. 2002’de Johannesburg’da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, çevreyi sürdürülebilir kalkınma ile eşleştirerek, ülkelerin tek başlarına çevre sorunlarını çözemeyeceklerini, bu bakımdan ortak hareket etmenin gerekliliğini öne çıkaran bir etkinliktir” (Başaran, 2007, s.99).

Günümüzde kalkınma gelişmekte olan ülkelerin temel hedefi haline gelmiştir. Bu ülkeler çevre politikaları uygulayarak kalkınma hedefini tehlikeye atmaktan ve yabancı sermayeyi kaçırmaktan kaçınmaktadırlar. Bu durum, kirli endüstrilerin gelişmiş ülkelere kaymasına neden olmaktadır. Çevre konusundaki sorunlar bugün ulusal ve uluslararası boyutlarda ele alınmaktadır. Dışsallıklar nedeniyle kaynakların etkin kullanılmaması, kamusal kullanım alanlarının herkese açık olması gibi özellikler, çeşitli etkisizlikler yaratmaktadır. Bazı piyasa çözümleri hariç tutulacak olursa, çevresel bozulmayı önlemek için kamusal önlemlerin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni, hem bizzat çevrenin, hem de çevre korumanın kamusal mal özelliği taşımasındadır. Çevrenin korunması, dışsallıkların içselleştirilmesi için çevresel düzenlemeye ihtiyaç duyulmasının nedeni de çevrenin kamusal mal niteliğinde olmasıdır. Çevre konusunda ortaya çıkan çok sayıda ve çok yönlü dışsallıklar piyasanın başarısız olmasına neden olmaktadır.

Çevre taşıdığı bir takım özellikler nedeniyle bir küresel kamusal maldır. Çevrenin kirlenmesi, bozulması, tüketilmesi vb. problemlerin çözümü de küresel maldır ve ortak hareket edilmesini gerektirir. Ancak, çevre sorunlarının bazıları yarı

kamusal, bazıları kulüp malı niteliği taşıırken bir kısmı da bağı ürün olarak ortaya çıkmaktadır. Yerel, bölgesel, ulusal ve küresel etkileri olan çeşitli çevre sorunları mevcuttur. Ancak, yerel ve küresel düzeyde de olsalar hemen her çevre sorunu biriktikçe, küresel problemleri ortaya çıkarmakta veya arttırmaktadır. Örneğin su yolları, nehirler bölgesel nitelik taşımaktadırlar. Ancak, kirli nehirlerin döküldüğü büyük denizler, buradaki doğal dengeyi bozarak küresel sorunlara yol açmaktadır. Orman yangınlarının önlenmesi tam kamusal bölgesel bir mal iken, orman stokunun yok olması çölleşmeye ve küresel ısınmaya neden olmaktadır. Örneğin, Brezilya yağmur ormanlarının korunması tam küresel kamusal mal kabul edilmektedir. Milli parklar, resifler, sulama sistemleri ise kulüp malları olarak değerlendirilebilirler. Yerel düzeyde çevrenin korunması kulüp mal olarak değerlendirilebilir. Ancak, kulüp kalabalıklaştıkça kalabalık maliyetleri artmaktadır. Kulübün optimal büyüklüğü kalabalıklaşma maliyetlerinin ortaya çıkması ile belirlenmektedir (Mutlu, 2006, s.61).

Çevre politikalarının küresel düzeyde ele alınmasının temelleri, 1972 yılında Stockholm Konferansı ile atıldığı söylenebilir. Söz konusu bu konferans, dünya genelinde çevre konusunda kamuoyu bilincinin gelişmesinde ve uluslararası düzeyde çevre ile ilgili tartışmaların yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. Konferans'ta insan yerleşimlerinin planlanması, yönetimi, çevre kirliliğinin belirlenmesi ve kontrolü, devletlerin küresel kirlilikle mücadeledeki yetersizlikleri, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme ilişkileri gibi konular ele alınmıştır (Yalçın, 2009, s.301).

“Stockholm Konferansı sonrasında, küresel düzeyde çevre politikalarının gelişimiyle ilgili aşama aşama önemli gelişmeler olmakla beraber, esas önemli gelişme, 1992 yılında toplanan Rio Konferansı ile sağlanmıştır. Rio Konferansı, küresel çevre politikalarının şekillendirilmesi bakımından, katılım ve amaçları açısından önemli bir yere sahiptir. Uluslararası çevre sorunlarına ilişkin olarak ele alınan konular, katılımcıların çeşitliliği ve çokluğu açısından önemli bir konferans olmasının yanında, başta çevre ve kalkınma ilişkileri olmak üzere, insan hakları, nüfus, sosyal gelişme, kadınlar ve yerleşimlerle ilgili kendinden sonra yapılan tüm Birleşmiş Milletler toplantılarının gündemini belirleyici rol oynamıştır (Yalçın, 2009,

s.301).

Temel kamusal mal veya aktiviteler çevresel kaliteyi sağlamaktır. Temel küresel kamusal mal olan çevrenin uluslararası boyutta pek çok yönü vardır. Birçok riskin azaltılması ve ya direkt faydalarından, sınırı aşan faaliyetler sunduğundan herkes faydalanır. Örneğin, bir şehirdeki endüstriyel kirliliği azaltmak, yerelde havanın kalitesini artıracaktır (hastalık riskini azaltacaktır). Bununla birlikte emisyonların azaltılması tamamlayıcı bir aktivite olarak küresel kirliliğin de azalmasına katkıda bulunabilmekte ve herkese fayda sağlamaktadır. Örneğin, ormanları veya doğal rezervleri koruma ve koruma aktiviteleri, temelde ulusal veya yerel bir kamusal maldır.

Fakat bu faaliyetler tüm bireylere potansiyel faydalar sağladığı için uluslararası boyuta sahip olmaktadır. Bu faaliyetler temelde ulusal ya da yerel düzeyde olabilir fakat uluslararası düzeyde tamamlayıcı bir konuma sahiptirler (Morrissey, Willem te Welde, Hewitt, 2001, s.15).

Bu nedenle çevre, en önemli küresel kamu mallarından biridir. Küresel ölçekteki çevre sorunları, son yıllarda önemli hale gelmiş ve ciddi bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Dünya çapında küresel ölçekte bir hareketi organize etmek, kirliliğin önlenmesi, doğal kaynakların korunması ve yayılan olumsuz etkilerin giderilmesi açısından çok önemlidir. Bu alanda en büyük sorun, iklim değişikliğine nelerin sebep olduğunu bulmak, su kaynaklarının, ormanların, bio çeşitliliğin ve daha pek çok şeyin nasıl korunması gerektiğini tespit etmektir. İnsan faaliyetlerinin ve atmosferdeki zehirli gazların artışının bir sonucu olan iklim değişimi, ekosistemlerin varlığı üzerinde baskı yaratmakta ve çeşitli maliyetler yüklemektedir. Örneğin iklim değişikliği sonrası görülen olağanüstü hava olaylarının yıllık maliyeti önemli boyutlara ulaşmış, Avrupa'da 1990'ların ortalarında 5 milyar \$ olan zarar on yılda 11 milyar \$'a yükselmiş, Amerika'nın New Orleans eyaletini yerle bir eden Katrina kasırgasının yaşanması nedeniyle 50 milyar \$'ın üzerinde zarar tespit edilmiştir (Yılmaz, 2010, s.140-141).

Çevre küresel kamusal malı için yönetimi sağlamak, bölgesel ve ulusal düzeylerde bağlantıları güçlendirmek açısından, çevresel sorumlulukların paylaştırıldığı birçok örgüt bulunmaktadır. Bu örgütlere örnek olarak Birleşmiş

Milletler Çevre Programı (UNEP -United Nations Environment Programme), Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO - World Meteorological Organisation), Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO -International Maritime Organisation) verilebilir. Bu örgütler içinde iklim ile ilgili temel örgüt UNEP'dir. Ancak ortak küresel alanda, talep edilen temel görevleri üstlenecek tek bir örgüt olmamalıdır. Diğer bir önemli örgüt bioçeşitliliği koruma görevini üstlenen Küresel Çevre Fonu (GEF-Global Enviromental Facility)'dur. GEF, 2004 yılında bu amaçla ayırdığı 160 milyon \$ ile merkezi bir finansman mekanizması konumundadır (Yılmaz, 2010, s.141).

2.8.3. Küresel Kamusal Mal Olarak Bilgi

Bilgi yeni küresel dünya düzeninde kalkınmanın sağlanması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi açısından önemli küresel kamusal bir maldır (Development Committee, 2001, s.2). Bilgi, küreselleşme olgusunun gelişiminde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler önemli bir etkiye sahiptir. Ekonomik ve sosyal yaşamın her alanını ve toplumun tüm kesimlerini çeşitli yönlerden etkisi altına almakta olan bilgi; kamu yönetimi yaklaşımlarını, iş dünyasının iş yapma usullerini ve bireylerin yaşamlarını derinden etkilemekte, bir başka ifadeyle toplumsal bir dönüşüme neden olmaktadır.

“Bilginin üretimle ilişkisinin kurulması, bilginin bir üretim konusu haline getirilmesi ve kullanılması bilginin bir mal olarak niteliğinin ne olduğu tartışmasını gündeme getirir. Toplumun ekonomik ve toplumsal bir gelişme aşamasına dönüştüren bilgi; sistemli bir şekilde iletişim araçları ile başkalarına iletilen, bir hükmü veya tecrübesel bir sonucu gösteren ve bunu herkese aktaran, aynı zamanda telif hakkı ve başka bir tanıma yoluyla onaylanmış, nesnel olarak bilinen entelektüel bir mülkiyet olarak tanımlanabilir” (Susam, 2008, s.287).

Bilgi aslında çok kompleks bir maldır. Bu nedenle farklı biçimlerde ele alınabilmektedir. Bilgi, tüketimde rekabetin olmadığı ve kullanımında dışlamanın zor olduğu bir kamu malı özelliği taşımaktadır. Ayrıca, bilgi için mülkiyet haklarının tanımlanabilir olması, bilginin özel bir mal olarak ele alınabileceğini göstermektedir. Diğer yandan herhangi bir ülkede yaşayan bir bireyin diğer ülkelerde geliştirilen bilimsel ve teknik gelişmelerden yararlanması bilginin bir küresel kamusal mal olduğunu da ortaya koymaktadır. Bilgi bu anlamı ile bir kez üretildikten sonra birçok

insan tarafından paylaşılabilir ve aynı anda herkes bilgiye erişebilir. Bilgiyi ortaya çıkaranın bilgi üzerindeki hakkını koruması son derece güçtür. Ulusal düzeyde bilgi üretimi yalnızca piyasa güçlerine bırakıldığında bilgi için yapılan yatırım hep yetersiz kalmaktadır. Bu durum devletin neden devreye girdiğini açıklamaktadır. Devlet bir yandan teşvikler ile bilgi üretimini desteklerken öbür yandan bilgiye dayalı fikri mülkiyet hakları alanında düzenleme ve yaptırımları uygulamaktadır. Bu düzenleme ve yaptırımlar yeni bilgi üretimini desteklerken, aynı zamanda mevcut bilginin yayılmasını da sınırlamaktadır. Ayrıca doğrudan mali destek veya bilgiye dayalı fikri mülkiyet haklarının gözetilmesi şeklinde gerçekleşen devlet müdahalesi, politik tercihlere göre şekillenmektedir.

Daha önceki konularda da değinildiği gibi küresel kamusal malların temel ve iki önemli özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler tüketimde rekabetin yokluğu ve dışlamanın mümkün olmamasıdır. Bilgi küresel kamusal malı da bu iki özelliğe sahiptir. Özellikle dışlamanın mümkün olmaması özelliği daha çok ön plana çıkmaktadır. Örneğin, matematiksel bir teoremi bir birey bir defa öğrendikten sonra bu teoremi daha sonraki birçok çalışmada kullanabilir ve elde ettiği sonuçları insanlığın hizmetine sunabilir. Artık o elde edilen teorem bir bilgi olarak tüm insanlığın hizmetine ve kullanımına açıktır ve küresel kamusal bir mal olarak adlandırılmaktadır (Stiglitz, 1999, s.308-310).

Bilginin sadece ulusal bir kamusal mal olmayıp küresel kamusal bir mal olduğu düşünüldüğünde, bilginin yayılması sınırlar arasında engellenmemektedir. Bir ülkede üretilen bilimsel veya teknolojik bilgiden diğer uluslar yararlanmaktadır. Ancak bazı konular bilginin hızlı küreselleşmesini engelleyebilir. Bunlardan birincisi eğitimidir, birçok gelişmekte olan veya fakir ülkelerin, eğitim sistemi yetersizliği nedeni ile bilgiye ulaşması ve ondan yararlanması sınırlı kalmaktadır. Bilgi alanında eğitimin önemi çok büyüktür. Bilim ve teknoloji alanında eğitime büyük önem veren ve yatırım yapan ülkeler, diğer endüstrileşmiş ülkelerle arasındaki bilgi aralığını kapatmıştır. Gelir seviyesi düşük olan ülkelerde ise, ilk temel eğitimin verilmesi konusunda bile problemler vardır. İkinci olarak iletişimin bilginin küreselleşmesi üzerinde büyük etkisi vardır. İletişim teknolojisinin gelişmesi özellikle günümüzde internetin gelişmesi ve büyümesi, ülkeler arasında hatta dünyanın tümünde, bilginin geniş kitlelere yayılmasını sağlamaktadır. Ancak çoğu az gelişmiş ülke internet alanında yaşanan bu gelişmeleri daha geriden takip etmektedir. Sonuçta bilginin

internet yolu ile dağılımı ve paylaşımında bile gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında bilgi aralığı açılmaktadır. Hızlı küreselleşmeye bir başka engel ise bilgi üzerindeki fikri mülkiyet haklarının oluşturulması veya korunmasıdır. Bilgiye konu olan ve üretilen birçok mala patent konulması ya da kullanımının kısıtlanması, kopyalanmasının yasaklanması bilginin küresel anlamda yayılmasını etkilemektedir (Susam, 2008, s.288).

2.8.4. Küresel Kamusal Mal Olarak Barış ve Güvenlik

Adam Smith çalışmalarında barış ve güvenliği ulusal düzeyde bir kamusal mal olarak tanımlamıştır. David A. Hamburg, Jane E. Holl ve Ruben P. Mendez bunun küresel düzeyde de geçerli olduğunu savunmaktadırlar. Ulusal savunma negatif ve pozitif dışsallıkları olan küresel kamusal bir maldır. Çatışmaların önlenmesi olarak tanımlanan barış faydasından kimsenin mahrum kalmadığı önemli küresel kamusal mallardan biridir. Aynı zamanda refah, güvenlik ve adalet özelliklerini de içinde barındıran bir kavramdır. Çok taraflı işbirliği ve uluslararası anlaşmalarla güvence altına alınabildiğinden küresel kamusal bir mal olarak tanımlanmaktadır (Hamburg and Holl, 1999, s.367-371)

Uluslararası alanda yaşanan güvenlik sorunları ve savaşların önlenmesi, bireylere kolektif tüketim olanağı sağlamakta ve kişiler bu durumdan dışlanamamaktadır. Savaş veya çatışmaların engellenmesi ve barışın sağlanması ulusal sınırların dışına taşığında insanlara uluslararası düzeyde fayda sağlayacaktır. Dünya barışına ilişkin en önemli sorumluluklar öncelikli olarak ülkelere ve ülke liderlerine düşmektedir. Dünya barışının sağlanmasında ulusal hükümetler dışında birçok sivil toplum kuruluşu ve özel kuruluşlar da faaliyette bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Örgütü uluslararası düzeyde barışı sağlamak, korumak ve bu konuda çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek için çalışan önemli kuruluşlardan bir tanesidir. Birleşmiş Milletler ülkeler arasındaki saldırganlığı yasaklamış, bu yasaklamalarla birlikte dünya genelinde barışın sağlanması ile ilgili temel ilkeler belirlemiş ve insanlık için özellikle soğuk savaş sonrasında daha geniş ölçüde barış ortamı sağlanmış böylece dünya nükleer rekabetten kurtulmuştur (Tosunoğlu, 2007, s.23). Birleşmiş Milletler örgütü ayrıca dünya barışını sağlamak üzere nükleer silahların önlenmesi, biyolojik silahlar ve kimyasal silahların kullanımı için çeşitli sözleşmeler imzalamıştır (Susam, 2008, s.288-289).

Tüm iktisadi ekoller savunma hizmetinin kamusal bir mal olduğu üzerinde fikir birliğine varmışlardır. Savunma, kamu mallarının temel iki özelliği olan tüketimden dışlamanın mümkün olmaması ve tüketimde rekabetin olmaması özelliklerine sahiptir. Savunma bütçesine doğrudan katkı yapsın ya da yapmasın, ilave tüketicinin marjinal maliyeti sıfırdır ve hizmetin faydasından dışlanamaz. Ayrıca özel sektör savunma hizmetini sunmayı kârlı bulmaz, mal kamu tarafından sunulur ve maliyeti vergilerle finanse edilir (Yılmaz, 2010, s.142).

Barış savunma kadar popüler olmasa da kamu maliyecileri ve diğer ekonomistler tarafından kamusal bir mal olarak kabul edilmektedir. Barış insanlar arasındaki ilişkilerin bir durumunu ifade etmekte ve herkesin istediği ve arzuladığı bir olgudur.

Barış olmaksızın günlük hayattan zevk alınamaz. Bu nedenle barış insan mutluluğunun, sosyal ve beşeri sermayenin kalkınmasının da bir ön koşuludur. Dışlanmazlık açısından bakıldığında, Eğer bir ülke barış içindeyse, o ülkede yaşayan hiçbir kimse malın faydasının dışında bırakılmaz. Ulusal düzeyde hukuk ve düzenin kamusal mal olduğu kadar uluslararası düzeyde de küresel barışın tesis edilmesine faydalar sağlamaktadır. Günümüzde ülke sınırlarının yavaş, yavaş silinmeye başladığı küreselleşme ortamında, nerede barış ve güvenlik sağlanmışsa, herkes bundan olumlu bir şekilde faydalanır, savaş ve/veya savaş tehdidi yoktur. Uluslararası seyahat ve ticaret engellenmez, insanlar korkusuz bir şekilde çalışmalarına ve benzeri işlerine devam edebilirler. Ayrıca refah iktisatçıları barışı bir kamu malından daha önemli bir mal olarak saymakta ve piyasa mekanizmasının işleyişini sağlayıcı kurumu ve refah ekonomisinin birinci temel teoreminin esaslı unsuru olarak da görmektedirler (Mendez, 1999, s.388).

Barış ve Güvenliğin Küresel Sunumu: Kamusal mallar, tüketimde dışlanmanın ve rekabetin olmaması özellikleri nedeniyle bir sunum probleminin varlığı ile tanımlanmaktadırlar. Kamusal mallar piyasada alınıp satılmadıkları için fiyatlandırılmamakta ve talebi piyasa mekanizması esaslarına göre belirlenememektedir. Yine üretilecek mal miktarı ve çeşidiyle ilgili olarak siyasi karar alma mekanizması işlemektedir. Dolayısıyla kamusal mallar, piyasanın görünmez eli aracılığıyla kolaylıkla arz edilmemektedir. İşte bu sayılan nedenler kamusal mallarda olduğu gibi küresel kamu mallarının da eksik sunumunu ortaya

çıkarmaktadır. Küresel kamu mallarının varlığı beraberinde bu malların sunumlarının nasıl sağlanacağı konusunu da tartışmaya açmaktadır. Ayrıca sunumla ilgili olarak örgütlerin neler olacağı ve bu nedenle kaynak dağılımında öncelikleri kimlerin belirleyeceği de önem taşımaktadır.

Küresel kamusal mallarından faydalananlar grubu oldukça geniştir, hatta milyarlarca insanı kapsamaktadır. Bu insanlar, gelişmiş ve endüstriyel ülkeler ile yoksul ülkelerde olabildiği gibi, farklı ekosistemlerde yaşayan farklı kültürlerden gelen insanlar da olabilirler. Sonuçta bu derece geniş kitle barış ve güvenliğin sunumu konusunda birbiriyle doğrudan görüşüp anlaşmaya varamaz. Küresel barış ve güvenlik, devletlerin ortak işbirliğine ihtiyaç duyan ve doğası gereği kolektif faaliyet gerektiren bir küresel kamusal maldır. Hiç bir ülkenin, tek başına savaş esnasında itilafı sonlandıracak veya saldırıları önleyecek gerekli ekipmanı, personel ve kaynağı elde etmeye gücü yetmez.

Dolayısıyla küresel barış ve güvenlik birçok ülkenin ortak çabasını gerektirdiği gibi, uluslararası düzeyde yönetim ve finansmana da ihtiyaç duymakta, en iyi şekilde uluslararası kamu sektörü aracılığıyla küresel ölçekte sunulabilmektedir. Çünkü kendi ulusal savunmalarını bireysel olarak başarabilen ülkeler, barış ve güvenlik uluslararası boyut kazandığında çeşitli ulus devletlerin birey ve firmaları bedavacı olarak davrandıklarından, bu zorluğu aşmada başarılı olamaz (Yılmaz, 2010, s.143).

2.8.5. Küresel Kamusal Mal Olarak Finansal İstikrar

Sermaye akımları ve yirminci yüzyılın sonlarında mali piyasaların bütünleşmesi ve büyümesi küresel finansal kriz olasılığını artırmıştır. Finansal piyasalar doğal olarak hareketli ve varlık fiyatları bir risk ölçüsü olarak işlev görmekte ve küresel bir boyut kazanmaktadır (Sagasti, Bezanson, 2001, s.124). Finansal istikrarın küresel boyutu, küreselleşen sermaye hareketlerinin bütün dünya piyasalarını etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Kamusal boyutu ise, finansal istikrardan sağlanan faydanın küresel anlamda tüketilmesinden kaynaklanmaktadır. Başka bir bakış açısıyla, uluslararası finans piyasalarında yaşanan istikrarsızlıklar, sadece bir veya birkaç ülke için değil dünyada yaşayan herkes için bir takım kamusal kötülüklerin (public bads) ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Örneğin 1997 yılında

yaşanan Asya krizinin yol açtığı piyasalardaki risk priminin yükselmesi bütün dünya finans piyasalarını etkilemiştir. Dolayısıyla bir bölgede yaşanan ani bir finansal panik, birbiriyle eklenmiş bir yapı arz eden ülkelerin tamamını etkileyerek bireylerin yatırım ve tüketim kararlarını değiştirebilmektedir. Ayrıca küresel sermaye hareketleri üzerinde daraltıcı etkiler ortaya çıkartabilmektedir. Örneğin 1997-1998 yıllarında yaşanan Asya ve Rusya krizlerinin sonucunda küresel Özel sermaye hareketlerinde %100'lerden daha fazla bir daralma yaşanmıştır. Böyle bir durumda ortaya çıkan dışsal zararlar, finansal istikrarın küresel kamusal boyutunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Bir küresel kamusal mal olarak küresel finansal istikrar, bilinen klasik kamusal malların özelliklerinden farklı bazı özelliklere sahiptir. Bunlardan birincisi, faydanın yayılma alanıdır. Ulusal kamu mallarının faydası sadece bir ülke sınırları içerisindeyken uluslararası finansal istikrarın sağlanmasından ortaya çıkan faydalar (bu faydalardan ülkelerin etkilenmesi farklı düzeylerde olsa da) bütün dünyaya yayılmaktadır. İkinci olarak ulusal kamusal malların arzı bizzat ilgili devlet tarafından tek başına sağlanırken küresel kamusal malların arzında ise tek başına bir devletin çabaları yetersiz kalmaktadır. Üçüncü olarak ulusal kamusal malların finansmanına sadece ilgili ülkenin vergi mükellefleri katlanırken uluslararası finansal istikrarın sağlanmasında daha geniş bir katılım gereklidir. Ancak benzer özellikleri ise, faydanın bütün dünyaya yayılması, ortaya çıkan faydadan kimsenin dışlanamaması gibi özelliklerdir. Uluslararası finansal istikrarın neden küresel kamusal mal olduğunun anlaşılabilmesi için küresel finansal istikrarsızlıkların yani krizlerin küresel anlamda ortaya çıkarabilecekleri zararların (kötülüklerin) analiz edilmesi gerekmektedir. Uluslararası finansal istikrarsızlıklar, başlangıçta herhangi bir ülkede ortaya çıkmakta, ardından bölge ülkeleri ve eklenmiş finans kurumları aracılığıyla bir bulaşıcı hastalık gibi bütün dünyaya yayılmaktadır. (Çaşkurlu, Unsal, 2006, s.276-277).

2.8.6. Küresel Kamusal Mal Olarak Su Hakkı

Günümüzde su herkesi ilgilendiren bir kavram haline gelmiştir. Yoksulluk, güvenlik, sürdürülebilir kalkınma ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi gibi uluslararası tartışmaların odağında da yer alan bir kavram olmuştur. Her ne kadar küresel kamusal bir mal olarak düşünülse de dünyadaki genel kanı ve varılmak istenen sonuç

suyun özel bir olarak tanımlanmasıdır. Birleşmiş Milletler ve küresel su şirketleri su kıtlığı ve su krizi argümanlarını dikkate alarak, suyun özel bir mal olması yönünde büyük çaba sarf etmekte ve suyu kamusal mal olma statüsünden çıkartmak istemektedirler. Fakat suyun özel bir mal olarak piyasa çözümlerine bırakılması ulusal ve küresel düzeyde ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle suyun temel bir insan hakkı olarak ele alınması gerekliliği önem kazanmaktadır.

Burada bahsedilen şey su değildir, su hakkı kavramıdır. Su hakkı kavramı çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı olarak ele alınacağı için burada özet bir bilgi şeklinde verilmiştir.

BÖLÜM -III

3. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMAN ARAÇLARI VE YÖNTEMLERİ

3.1. Küresel Kamusal Malların Finansman Yöntemleri

Küresel kamusal malların küresel düzeyde sunumunu sağlamak için oluşturulan yetkili bir kuruluş bulunmamaktadır. Küresel düzeyde ulus devletlerin yasa koyma, vergilendirme ve standartları belirleme yetkisine sahip bir kuruluşun olmaması, küresel kamusal malların sunumunda ve finansmanında birçok sorun ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, söz konusu malların sunumunda ve finansmanında sivil toplum kuruluşları, bireyler, uluslararası organizasyonlar, kar amacı taşıyan ve taşımayan kuruluşların ulus devletler ile birlikte ortaklaşa rol alması gerekmektedir.

Küresel kamusal malların finansman yapısı, uluslararası düzeyde ve ülke içinde yapılacak yatay ve dikey ayarlamalar sonucu sağlanacak dengeye bağlıdır(Rizzolli, 2002, s.73).

Yatay ayarlama yönteminde, uluslararası organizasyonlar, zengin ülkelerden kaynak toplayıp gelişmekte olan ülkelerin projelerine direkt fon yaratmayı koordine etmektedirler. Uluslararası organizasyonlar bir bakıma, uluslararası topluluk adına simsarlık yapma rolünü üstlenmişlerdir.

Dikey ayarlama ise merkezi hükümet ile alt düzey bölgeler arasında küresel kamusal malların yerel finansmanını teşvik etme amacıyla yapılmaktadır. Merkezi hükümet topladığı vergi gelirini, ihtiyacı olan bölgelerdeki küresel kamusal malların temel ya da tamamlayıcı faaliyetlerinin sunumu için aktarmaktadır. Bu yardım ve teşvikler nadiren uluslararasıdır. Bu uygulamaya gidilmesinin nedeni, ulus devletlerin uluslararası organizasyonlar tarafından direkt finanse etmede isteksiz olmasından kaynaklanmaktadır. Ulus devletler uluslararası organizasyonlara şüpheyle bakmaktadırlar. Çünkü merkezi devletin aracılığı olmadan bireyler ile uluslararası yapı arasında direkt ilişki kurulmasını, egemenlik güçlerinin azaltacak bir uygulama olarak görmektedirler.

Küresel kamusal malların finansman yöntemlerini başlıca dört ana başlık altında toplamak mümkündür(Sagasti ve Bezanson 2001, s. 40). Küresel kamusal

mallara yönelik finansman yöntemleri

Tablo 10’da gösterilmektedir. Bu yöntemlerden ilki, dışsallıkların içselleştirilmesine yönelik mekanizmalardır. Bu amaçla yeni pazarlar oluşturulması, mülkiyet haklarının kurulması ve küresel vergi, harç uygulamalarına başvurulmaktadır.

İkincisi finansman yöntemi, özel finansman kaynaklarının kullanılmasıdır. Kâr amaçlı ticari kuruluşlardır. Bu kuruluşlara örnek petrol şirketlerinin verdiği destekler, emisyon oranını düşürücü anlaşmalara destek vermeleri verilebilir. Kâr amacı olmayan kuruluşlar ise bağımsız vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve akademik kurumlardan oluşturmaktadır.

Üçüncü finansman yöntemini, ulusal ve uluslararası kurum ve organizasyonlardan elde edilen kamusal kaynaklar oluşturmaktadır. Bu kaynaklar, vergi teşviklerini ve uluslararası finansal kuruluşlar ve diğer uluslararası organizasyonlar tarafından sağlanan fonları kapsamaktadır.

Ortaklık kaynakları ise genellikle hükümet kurumları, özel firmalar, vakıflar, sivil toplum organizasyonları ve uluslararası kuruluşlar arasında işbirliği şekillerinden oluşan çeşitli finans kaynaklarının birleşiminden oluşmaktadır.

Tablo 10: Küresel Kamusal Malların Finansman Mekanizmaları

<u>Dışsallıkların İçselleştirilmesi</u>	Pazar Oluşturma ve Güçlendirme	
	Vergiler, Harçlar	
<u>Özel Kaynaklar</u>	Kâr Amaçlı Kuruluşlar	
	Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar	
	Özel Kişiler	
<u>Kamusal Kaynaklar</u>	Ulusal	Gelişmiş Ülke Kaynakları
		Gelişmekte Olan Ülke Kaynakları
	Uluslararası	Uluslararası Finansal Kuruluşlar
		Uluslararası Organizasyon ve Şirketler
<u>Ortaklıklar</u>	Çeşitli	Farklı Kaynakların Birleşimi

Kaynak: Sagasti ve Bezanson, 2001., s. 41.

3.2. Dışsallıkların İçselleştirmesine Yönelik Finansman Yöntemleri

Küresel kamusal mallarla ilgili faydalar ve maliyetler, bu malın üretiminden

veya tüketiminden sorumlu olanlara dağıtıldığında veya bu ajanlar ile sınırlandırıldığı durumda dışsallıklar içselleştirilmiş olmaktadır.

Uluslararası ya da küresel kamu malı üretici ve tüketicilerin tedariki direkt olarak finanse edebileceği iki tür yol bulunmaktadır. Bunlar, piyasa oluşturmak ve küresel vergilerin uygulanmasıdır.

3.2.1. Pazar Oluşturma ve Güçlendirme

Piyasa temelli araçlar, özel aktörlerin küresel kamusal mal üretiminde yer almasını sağlamak ve ayrıca kaynakların etkin kullanılmasını ve yeni buluşların gerçekleştirilmesini teşvik etmektedir. Ronald Coase, negatif dışsallıkların telafi edilmesi için piyasa mekanizmasının kurulabileceğini ve deniz fenerinin piyasa mekanizması içerisinde nasıl etkin sunulacağını göstermiştir(Coase, 1960, s.1-44,). Mülkiyet hakları, standartlar, pazarlanabilir kirlilik izinleri gibi kurumsal düzenlemeler, küresel kamu mallarla ilgili dışsallıkların içselleştirilmesinde kullanılan ve pazar oluşturmayı ve güçlendirmeyi sağlamak için başvurulan tekniklerdir(Sagasti ve Bezanson, 2001, s. 41).

Standartlar, belli bir bölgede üretim yapan tesislerin çevreye salacakları sera gazı miktarının belirlenmesi şeklinde ki emisyon standartları olabileceği gibi, kurulacak sanayi tesislerinde bulunması gereken arıtma tesislerinin varlığını şart koşan ekipman standartları şeklinde de olabilmektedir. Kyoto Protokolü ile ülkelerin sera gazı salınım miktarlarının sınırlandırılması, uluslararası alanda ortaya konan standartlara örnek verilebilir.

Mülkiyet haklarının tanımlanması, dışsallıkların içselleştirilmesinde başvurulan diğer bir örnektir. Okyanus dipleri, uydu yörünge bantları, elektromanyetik dalgalar ve balık avlanma alanları küresel ortak mallardır ve kullanımı serbest olduğu için aşırı kullanım sonucu bozulma yaşanmaktadır (Rizzolli, 2002, s.71). Ticari izinler verilerek, aşırı kullanımın önüne geçilmesi amacıyla uygulamalar bulunmaktadır(Binger, 2003, s.19).

Ticari izinler ile çevre vergilerinin ortak noktası, çevreye duyarsız faaliyetlerin oluşumunu engellemektedir. İki araç arasındaki farklılık ise izinlerde devlet, izin verilen faaliyetin miktarını belirlemekte ve satışa çıkarmaktadır. Satılan

izinlerin fiyatı ise piyasada belirlenmektedir. Vergilerde ise devlet, çevreye zarar veren faaliyetin miktarını vergi koyarak belirlemekte ve bu fiyat üzerinden ne kadar faaliyet yapılacağını piyasa sürecinde ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Avustralya hükümeti, aşırı ıstakoz avlanmasını önlemek amacıyla yıllık avlanma miktarını belirlemiş ve bu miktar kadar avlanma izin belgelerini satışa çıkarmıştır. Balıkçı firmaları izinler için teklifte bulunarak satın almışlardır. İzin ticareti sistemi ile sürdürülebilir balık avlanması sağlanmıştır. Balıkçı firmaları verilen izinler ile söz konusu alanlarda sürdürülebilir gelir elde etmek için çıkarları tarafından motive edilirler ve ortak mal niteliğindeki balık rezervlerinin aşırı kullanılmasının önüne geçilecektir(Brown, 2003, s.251-252).

Kirlilik sertifikaları uygulaması, pazarlanabilir mülkiyet hakları olarak ele alınmaktadır. Kirlilik sertifikaları, üst sınırı belirlenen bir noktaya kadar kirliliğe izin veren bir piyasa mekanizmasıdır. Bu sınırın geçilmesi halinde işletmelerin çalışmasına izin verilmemekte ve ceza uygulanmaktadır.

Küresel düzeyde dışsallıkları içselleştirmek amacıyla piyasa oluşturulmasına yönelik atılan en önemli adım, Kyoto Protokolü'dür. İklim değişikliğine neden olan sera gazlarını azaltmak amacıyla Haziran 1992'de Rio da Birleşmiş Milletler İklim Değişimi Çerçeve Anlaşması (UNFCCC) hazırlanmıştır. Bu anlaşma ile sera gazı salınımlarının sabit hale getirilmesi ve gözetilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca bu konferansta her yıl taraflar konferansı yapılması kararı alınmıştır. 1997 yılında Kyoto'da bir araya gelen Birleşmiş Milletlere üye ülkeler, bağlayıcı nitelikte kararlara imza atmışlardır⁹.

Protokolün yürürlüğe girebilmesi için, imza atan ülkelerin 1990'daki emisyonlarının, yeryüzündeki toplam emisyonun %55'ini bulması kararı alınmıştır. 1995 yılında Rusya'nın imza atması sonucu bu orana ulaşılmış ve 2005 yılında Kyoto Protokolü yürürlüğe girmiştir (<http://www.gezegemimiz.com/kyototr.asp>).

Kyoto Protokolüne göre imza atan gelişmiş ülkelerin sera etkisi yaratan gazların salınımını 2008 - 2012 yılları arasında, 1990 seviyesinin ortalama %5,2 altına indirmeleri kararı alınmıştır. Bunun yanı sıra çevre dostu teknolojilerin

⁹ Türkiye 2004 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ni (BMİDÇS) imzalamış ancak Kyoto Protokolü'ne imza atmamıştır. 30 Mayıs 2008'de Protokolün imzalayacağını resmen açıklamıştır.

kullanımının yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Bazı az salınım yapan ülkelerin varlığı, imza atan ülkelerin taahhütlerini yerine getirmeleri için olanak verilmesi ve protokole imza atmayan ülkelerin sera gazı salınımlarını azaltmak amacıyla bazı esneklik mekanizmaları protokolde yer almıştır. Buna göre, emisyon azaltımı hedeflerine ulaşmak için ülkelere emisyon ticareti yapma hakkı getirmiştir. Emisyon hedefini tutturamayan ülkeler, kendi aralarında emisyon ticareti yapabilecektir(Karakaya ve Özçağ, 2003, s.5). İngiltere Emisyon Sistemi Nisan 2002'de kurulmuştur.2003 yılında 900 bin ton karbondioksit işlem görmüştür. Avrupa Birliği Emisyon Sistemi ise 1 Ocak 2005'de faaliyete başlamıştır(Şirin, vd., 2007, s.12).

Kyoto Protokolü 12. maddesinde Temiz Kalkınma Mekanizmasına yer verilmiştir. Buna göre, emisyon hedefi belirlemiş bir ülke, emisyon hedefi belirlememiş az gelişmiş bir ülkede emisyon miktarını azaltıcı projelerde bulunduğu takdirde, Sertifikalandırılmış Emisyon Azaltma Kredisi (Karbon Kredisi) elde etmekte ve bu kredi ülkenin emisyon kotasından düşülmektedir. Emisyon kotasını aşan firmalar ise, kendilerine tanınan emisyon kotasının altında kalan diğer firmalardan emisyon hakkı satın almak zorundadırlar. Bu sınırlama, karbon ticaretini ortaya çıkarmıştır. Karbon Kredisi bulamayan taraflara yaptırım uygulanmaktadır. Avrupa Birliği'nde, kotayı aştıkları her ton başına 2005-2007yılları arasında 40 dolar iken, 2008-2012 yılları arasında ton başına 100 dolar ceza uygulanması kararlaştırılmıştır (Öktem,2008).

Uluslararası hukukta, ortak malların kullanımı konularında düzenlemeler bulunmaktadır. Küresel ortak mal olan uzayın kullanımı, uluslararası antlaşmalar ile düzenlenmiştir. Uzayın kullanımında serbestlik ilkesi kabul edilmiştir ancak uzaya gönderilecek cisimler ile dünyanın izlenmesi, tüm ülkelerin çıkarına olma şartı ile sınırlandırılmıştır. 1967 tarihli Ay Antlaşması ile ay üzerinde askeri amaçlı üs kurulması, dünyaya ve diğer gök cisimlerine saldırıda bulunmaları ve nükleer silahların uzayda denenmesi yasaklanmıştır(Pazarıcı, 2003, s. 301-311).

Dünya eksenine, sabit hızla dönecek sadece 180 uydunun yerleştirilmesi imkânı bulunmaktadır. Yörüngede bulunan mevcut uyduların sahibi olan ülkeler, herhangi bir önceliğe ve kazanılmış hakka sahip değildir ve diğer devletlerin de yörüngeyi kullanma hakkı bulunmaktadır. Çevre konusunda ise uluslararası hukuk,

geleneksel bakış açısından çıkmış ve risk kuramı anlayışına geçilmiştir. Bir ülkenin negatif dışsallıklar yayarak başka ülkeleri etkilemesi durumunda, kusurlu olma şartı aranmaksızın, zarar veren devlete zararların tazmin ettirilmesi yöntemi kabul edilmiştir(Pazarıcı, 2003, s. 301-311).

3.2.2 Uluslararası Vergileme

Sınır ötesi dışsallıkların içselleştirilmesi amacıyla uluslararası vergilerin kullanılması fikri son yıllarda büyük bir destek bulmasına karşılık, henüz bir uygulama örneği bulunmamaktadır ve tavsiyeden öteye geçememiştir. Bu vergiler, sınır ötesi olumsuz dışsallıkları azaltıcı ya da düzenleyici niteliklere sahiptirler. Silah satışının vergilenmesi ve karbon salınımının vergilendirilmesini amaçlayan vergiler, genel olarak günah vergileri olarak ifade edilmektedirler(Waisanen 2004, s. 30-31).

Buna karşılık küresel kamusal malların mevcut finansman yapısı incelendiğinde, bu malların finansmanı sağlamak için uluslararası vergilemeye gitmenin çok fazla gerekli olmadığına dair nedenler bulunmaktadır. Mevcut yapıda küresel kamusal malların esas bileşenini ulusal kamusal mallar oluşturmaktadır ve bu nedenle küresel kamusal malların finansmanının büyük kısmı ulusal düzeyde gerçekleşmektedir. Küresel kamusal mallara küresel düzeyde her bir dolar harcamaya karşılık, ulusal düzeyde 200 ile 400 dolar arası harcama yapılmaktadır. Diğer bir neden, küresel kamusal malların finansmanı için sadece kaynakların artırılması yeterli olmamasıdır. Mevcut kaynakların verimli kullanılması gerekmektedir. Küresel kamusal zararları kontrol etme faaliyetlerinden küresel kamusal malları üretme durumuna geçilirse, çok büyük tasarruf sağlanacaktır. Son olarak, küresel kamusal malların sunumunun sadece para sorunu olmadığı konusudur. Yeni piyasalar ve düzenlemeler ile uygun sistem kurulduğu takdirde, daha etkin sunum yapılacaktır.(UNDP, 2002, s.10).

Günümüze kadar önerilen başlıca küresel kaynağı önerileri şu başlıklardan oluşmaktadır: Kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinden Tobin Vergisi alınması, ithalat ve ihracat toplamı üzerinden genel bir vergi alınması, petrol gibi belirli ticaret malları üzerinden vergi alınması (genel anlamda karbon vergileri), posta ve telekomünikasyon gelirlerinden vergi alınması, küresel piyango uygulaması, yurtiçi

vergilerden özellikle zengin kişilere ek gelir vergisi payı alınması, yerel ya da ulusal vergi gelirlerinin bir kısmını tahsis etme, yörüngedeki uydulardan park yeri ücreti alınması, uluslararası sulardan çıkarılan madenlerden ücret alınması, Antarktika Kıtası ile ilgili araştırmalardan ya da bu kıtanın kullanılmasından ücret alınması, elektromanyetik tayfin kullanımından ücret alınması, uluslararası uçuşlardan ve uçak yakıtlarından ücret alınması, uluslararası gemi taşımacılığında ücret alınması, kirlilik vergilerinin alınması, pazarlanabilir kirlilik izinlerinin vergilendirilmesi, SDR'nin küresel kamusal mallarla ilgili acil ihtiyaçlara ya da en yoksul ülkelere hizmet verecek şekilde yeniden yapılandırılması, IMF'nin altın stoklarının bir kısmının satılması, internet üzerinden BİT vergisinin alınması(Jha, 2002, s.8-9).

Karbon vergisi, bu vergi önerileri içerisinde üzerinde en çok durulan ve uygulanmasına sıcak bakılan vergidir. Fiyat mekanizmasının kullanılarak negatif dışsallıkların içselleştirilmesi savunan Pigouvian vergileme yaklaşımına uygun bir vergi türüdür¹⁰ (Kovancılar, 1995, s.12). Bu vergi karbon içerikli yakıt üzerinden alınır. Benzin ve ısınma amaçlı yakıtlar bu gruba girmektedir. Verginin amacı daha düşük karbondioksit salınımı sağlamaktır ve elde edilecek gelir ile çevrenin korunması ve istihdam yaratılması düşünülmektedir. Karbon vergisi tarafsız bir vergidir ve geniş çaplı çevre vergi reformlarının bir parçasıdır. Bu vergi reformu, kirlilik gibi zararlar üzerinden daha çok ve işgücünün daha az vergilenecek şekilde vergi yükünü değiştirmeyi amaçlamaktadır. Karbon vergisi hâsılatının büyük miktarlarda olacağı tahmin edilmektedir. Binger, her ton karbon salınımı başına 21 \$ vergi konulduğu takdirde, yılda 125 milyar\$ gelir sağlanacağı tahmininde bulunmuştur(Binger, 2003, s. 15-16). Hükümetler Arası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) yaptığı tahmine göre, her ton karbon başına 100 \$ vergi alındığı takdirde, 2020 yılına kadar 5 milyar ton karbon emisyonunda azalma yaşanacaktır. Yüksek vergi uygulamasının daha fazla gelir sağlayacağı ve karbon emisyonunu daha fazla düşüreceği tahmin edilmektedir. Küresel bir karbon vergisinin uygulamaya konmaması olmaması teknik nedenlerden çok güçlü uluslararası şirketlerin karşı koymasından kaynaklanmıştır. Danimarka, Finlandiya, Almanya, Hollanda ve Norveç ulusal düzeyde karbon ve enerji vergilerini uygulayan ülkelerdir(Jha, 2002, s.9-11).

¹⁰ Negatif dışsallıklara yol açan malların istenilen düzeyde üretilmesini sağlamak amacıyla alınmaktadır. Kirliliğe yol açan her birim üzerine, zarara eşit miktarda spesifik oranlı vergi getirilmesi ve bu sayede olumlu ve olumsuz dışsallıkların istenilen düzeye getirilmesi ilkesine dayanmaktadır.

Tobin vergisi, küresel kamusal mal özelliğine sahip finansal dengenin sağlanması ve krizlerin etkilerini azaltmak için küresel düzeyde uygulanması önerilen vergilerdendir. Otomatik işlem vergisi olarak da ifade edilen Tobin vergisinin amacı, kısa vadeli spekülasyon amaçlı sermayenin döviz piyasalarında yarattığı dalgalanmaları önlemek ve bunun sonucunda oluşan krizleri engellemektir. Bunun yanı sıra elde edilen gelirin yoksulluk, gelir dağılımı gibi sorunların finansmanında kullanılması düşünülmüştür. Ancak bu vergi uygulama imkânı bulunamamıştır. Bu verginin oranının ne olacağı ve hangi işlemlere uygulanacağı konularında küresel bir konsensüs oluşmamıştır(Yıldız 2005, s. 155-158). Diğer bir sorun, bazı ülkelerin bu vergiyi uygulamaması halinde, bu ülkelerin vergi cennetleri haline geleceği ve finans merkezlerinin bu ülkelere gideceği konusudur. Bu nedenlerden dolayı Tobin vergisi uygulamaya konamamıştır(Ortaç, 2004, s.69).

Küresel düzeyde uygulanması önerilen diğer bir vergi türü, havacılık vergisi ve kullanma ücretleridir. Bu vergi önerisi kapsamında uçak yakıtının vergilenmesi, yolcu biletleri ve nakliye üzerinden ücret alınması ve uçak emisyonuna dayalı kullanıcı ücreti alınması öngörülmüştür. Uçak yakıtı üzerinden alınacak verginin çok fazla gelir sağlayacağı tahmin edilmektedir. Uçak yakıtına 1998'de 50 milyar\$ harcanmıştır. Binger, uçak yakıtının litre başına 25 sent vergi konulduğunda, yıllık 12.5 milyar \$ vergi geliri elde edileceğini ifade etmektedir(Paul ve Wahlberg, 2002, s.17). Uluslar arası yolcu biletlerinden vergi alınması önerilmiştir çünkü uçuşlarda küresel ortak mal olan hava boşluğunu kullanılmaktadır. 1990 ile 2050 yılları arasında havayolu ulaşımı ile seyahat eden yolcu sayısının dört kat artacağı tahmin edilmektedir. Bu durum, uçak biletlerinden küçük oranda uygulanacak vergilerin büyük hâsılat sağlayacağını ortaya koymaktadır. Hükümetler Arası İklim Değişikliği Panelinin tahminine göre, 2002 yılında dünya çapında sivil havacılık harcamaları 328,7 milyar Euro olmuştur. Uçak emisyonuna dayalı kullanıcı ücreti alınması için, hava sahası kirletme izinlerinin satılması gerekmektedir. Norveç, ulusal uçuşlardan ve Norveç kaynaklı tüm uluslararası uçuşlardan yeşil vergi almaktadır. AB ülkeleri, bu vergiyi uygulamayan diğer ülkelerin rekabet avantajı sağlayacağını düşündükleri için, bu vergiyi uygulamaktan çekinmektedirler(Jha, 2002, s. 22-23).

Küresel vergi önerilerinden bir diğeri, internet (BİT) vergisidir. İnternet üzerinden yapılan alışverişlerin artması sonucunda ülkelerin vergi gelirlerinin azalacağı ve klasik sistemde ticarete bulunan işletmeler aleyhine haksız rekabet

yaratacağına dair sebeplerle, internet üzerinden yapılan işlemler üzerinden vergi alınması önerilmiştir. Dijital iletişimde akan sinyallerin ölçülerek vergilendirilmesine BİT¹¹ vergisi denilmektedir. UNDP göre bu verginin 1996 yılında 70 milyar dolar gelir getireceği tahmin edilmiştir(Jha, 2002, s. 25).

Silah Satış Vergisi bir diğer küresel vergi önerisidir ve uluslararası silah satışlarının tümünün vergiye tabi tutulması düşüncesine dayanmaktadır. 1999-2000 yılları arasında uluslararası silah satışı gelirin 25 ile 30 milyar dolar olmuştur. % 5 vergi uygulandığında 1 ile 1,5 milyar dolar gelir elde edilmesi beklenmektedir. Ancak ülkeler güvenlik nedeniyle bu vergiye sıcak bakmamaktadırlar. Ülkeler silah ticareti miktarıyla ilgili gerçek bilgileri gizli tutma eğiliminde oldukları için ve ayrıca silah şirketlerinin baskıları nedeniyle, silah satış vergisi uygulama olanağı bulamamıştır(Paul ve Wahlberg, 2002, s.17).

Çevre sorunlarına yol açan negatif dışsallıkları içselleştirmek amacıyla çözümü amacıyla ulusal düzeyde ülkelerin vergi değişimine gittikleri görülmektedir(Brown, 2003, s.238-240). Gelir üzerinden alınan vergilerin, çevreye zarar veren faaliyetler üzerine kaydırılması yönünde bir anlayış oluşmuştur. *Vergi değişimi*, vergi oranları yerine vergi oluşumunun değiştirilmesini içermektedir. Gelir üzerinden alınan vergilerin azaltılarak, bu vergi kaybının çevreye zarar veren toksik atık üretimi, zararlı böcek ilaçlarının kullanımı, karbon gazı emisyonu, geri dönüşü olmayan ürünlerin kullanımı gibi faaliyetlerin vergilendirilmesi ile telafi edilmesi yoluna gidilmektedir. Mankiw'e göre(Mankiw 1999, s.60-64., Aktaran: Brown, 2003, s.242). “Benzine konan vergiler artırılırken, gelir vergisi oranlarının düşürülmesi uzun dönemde mali gücü sektöre ugratmayacak ve daha hızlı ekonomik kalkınma, daha az trafik sorunu, daha güvenli yollar ve daha düşük küresel ısınma riskine yol açacaktır”. Vergi değişimi uygulamasını ilk başlatan ülke İsveç olmuştur. İsveç hükümeti, bireysel gelirlerden alınan vergi yükünü azaltmış ve ortaya çıkan vergi kaybını, fosil yakıtların kullanımını engelleyecek şekilde karbon ve sülfür emisyonları vergisini artırarak karşılamıştır.

3.3. Özel Sektör Kaynakları

Özel sektör kaynakları, kâr amaçlı kuruluşlar, kâr amaçlı olmayan kuruluşlar

¹¹ BİT, sayısal basamak anlamına gelen “binary digit” ifadesinin kısaltılmış şeklidir. Bilgisayarın depoladığı ve kullandığı bilgilerin en küçük birimidir.

ve bireylerden oluşmaktadır. Yabancı doğrudan yatırımlar ve diğer uzun vadeli özel kaynaklar, teknoloji transferi, iş olanaklarının yaratılması, ulusal kapasitenin inşası ve üretimi çeşitlendirme yoluyla kalkınmanın sağlanmasına önemli katkıda bulunurlar. Genelde ilaç, kimya, elektronik, enerji, petrol ve otomotiv sektörlerine yatırımlar yapılmaktadır.

3.3.1. Kâr Amaçlı Olmayan Kuruluşlar

Bağımsız vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve akademik kurumlar, kâr amacı olmayan kuruluşları oluşturmaktadır.

Bağımsız vakıflar genelde sosyal kapitalist gelişim olarak bilinirler ve riskli girişimler için gönüllü olmaktadır. Genelde araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektedirler. Başarılı oldukları takdirde diğer ülkeler ve uluslararası organizasyonlar tarafında bu kuruluşlar desteklenir. Mac Arthur Vakfı 1990'lara kadar, gelişmekte olan ülkelerde biyolojik çeşitliliğin korunması için 50 milyon dolar yardımda bulunmuştur. Çevre dostu teknolojilerin ortaya çıkması için ilk önceleri Rockefeller ve Ford Vakıfları destek vermiş ve başarı sağlandıktan sonra uluslararası finansal kurumlar ve devletler tarafından yardım almışlardır. Bulaşıcı hastalıklara karşı aşı geliştirilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması gibi birçok alanda vakıflar önemli roller üstlenmişlerdir. Dünya çapında 100.000'den fazla hayırsever kuruluş bulunmaktadır ancak bunların kesin verilerine ulaşmak zordur ve birçoğu iç sorunlara odaklanmıştır. ABD'de 2005 yılında 68.000 hayırsever kuruluş olduğu ve 33 milyar dolar harcama yaptıkları bilinmektedir(World Bank Global Development Finance, 2001, s.58).

Özel vakıfların çoğu ABD kökenlidir. Çünkü vergi ve miras kanunları ile zenginlerin vakıf kurulması teşvik edilmiştir(Sagasti ve Bezanson, 2001, s.45).

İngiltere merkezli bir yardım kuruluşu olan OXSFAM, küresel yoksullukla mücadele için kurulan yardım kuruluşu CARE, Greenpeace ve Uluslararası AF Örgütü gibi sivil toplum kuruluşları da küresel kamusal malların sunumu ve finansmanına katkı yapmaktadırlar. 2002 yılında sivil toplum kuruluşları HIV/AIDS ile mücadeleye 95,5 milyon dolar kaynak ayırmışlardır. Bu oluşumların sınırlı yasal güçleri olmasına karşılık, geniş bir kamuoyu desteğine sahiptirler. Çevresel anlaşmaların yapılmasını teşvik etme, kadın haklarını destekleme, fakir çocukların

haklarını savunma, silahsızlanma ve anti personel mayınlarının yasaklanmasına kadar geniş bir alanda öncülük yapmaktadırlar. Söz konusu sivil toplum kuruluşları gelirlerini üye aidatlarından, özel vakıfların bağışlarından ve malların satışından (tişört, bileklik vb.) elde ederler. CARE, OXFAM, gibi gelişmekte olan ülkelerin sosyal hizmet kapasitelerini arttırmayı amaçlayan yardımsever kuruluşlar, birçok verici ülkenin kalkınma yardımında bulunan dairelerinden bağış almaktadırlar(Jacquet and Marniesse, 2004, s. 59-97, s.64). Sivil toplum kuruluşları kalkınmakta olan ülkelere büyük kaynaklar aktarmaya başlamışlardır. 2006 yılında 11 milyar dolar katkı sağlamışlardır. Bu miktar, DAC tarafından yapılan resmi kalkınma yardımlarının %13'üne eşittir(World Bank Global Development Finance, 2001, s.57).

Araştırma merkezleri, politika merkezli lobi kuruluşları ve birçok ulusal ve uluslararası kuruluşun istatistik bölümleri de küresel sorunlarla ilgili araştırmalarda bulunarak ve istatistikî bilgileri toplayarak küresel kamusal mal sunumuna katkıda bulunmaktadır. Bu kuruluşlar özel ve kamu üniversitelerinin bütçelerinden, araştırma anlaşmalarından, devlet ve özel bağışlar tarafından finanse edilirler.

3.3.2. Kâr Amaçlı Kuruluşlar

Kar amaçlı kuruluşlar, kolektif yardım severlik ve sosyal sorumluluk programları ile ilgili küresel kamusal mal sunumuna katkıda bulunmaktadır. Şirketler yardım ve sosyal sorumluluk programlarını, işletme masraflarının bir parçası olarak ele almakta ve vergilenmemiş gelirden finanse etmektedirler. Bu programlar ödül ve fiyat indirimini şeklinde olmaktadır. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele de kullanılan ilaçların fiyatlarını indirmek örnek verilebilir. Ayrıca kendi çalışanlarını hastalıklardan korumak amacıyla küresel kamusal malların üretilmesine destek vermektedirler. Örneğin Sahra altı Afrika'da çalışanları bulunan büyük şirketler, AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek ve kendi çalışanlarını korumak amacıyla, aşı ve araştırma hizmetlerine katkıda bulunmaktadır(Jacquet and Marniesse, 2004, s.64).

Shell, BP gibi şirketler, toplam sera gazı yayma oranlarını sınırlayıcı yöntemlere başvurmakta ve emisyon ticareti piyasalarına uyum sağlayacaklarını taahhüt etmektedirler. Ancak kâr amaçlı kuruluşların küresel kamusal malları finanse

etmek için yaptıkları direkt yardımlar çok az düzeydedir(Sagasti ve Bezanson, 2001, s.47). 1998 yılında ABD’de 47.000 şirket bulunmakta ve bu şirketler sahip oldukları 385 milyar dolar gelirin 22.8 milyar doları’nı bağışta bulunmuşlardır. Ancak bu bağışların çok azı uluslararası programlara harcanmıştır(Binger, 2003, s.23).

3.3.3. Bireyler

Varlıklı kişilerin verdikleri ödül ve bağışlar, piyango biletinin satın alınması şeklinde özel kişiler KKM finansmanına katkıda bulunurlar. Kızıl Haç, Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşlara sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan bağışlar, yardım konserlerinden elde edilen gelirler de bireylerin küresel kamusal mallara yaptıkları katkılar arasında yer almaktadır.

Bireylerden sağlanan gelirler, özellikle patlayıcıların bulunduğu alanların temizlenmesi gibi idari maliyetleri yüksek, çok az yardım alan ve istikrarlı kaynakları olmayan sorunların finansmanında önemli yer tutmaktadır. Örneğin Elton John, Prenses Diana’nın anısına çıkardığı hatıra CD’sinin telif haklarından aldığı 80 milyon doları, anti personel mayınlarının temizlenmesi için bağışlamıştır. Küresel düzeyde uygulanacak piyango ve şans oyunlarından büyük miktarda gelir elde edileceği düşünülmektedir(Morgan, 2000). Ancak henüz uygulanamamıştır. 1970’li yıllarda BM Genel Kurulu’nda, BM Piyangosu’nun dünya çapında uygulanması önerilmiş ancak uygulamaya geçirilememiştir(Sagasti ve Bezanson, 2001, s.48).

3.4. Ortaklık Kaynakları

Ortaklıklar, birçok finansman kaynağının küresel kamusal malların finansmanı için bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Kamu kurumları, özel firmalar, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası organizasyonlar ortaklaşa bazı küresel kamusal malların finansmanına katkı sağlamaktadırlar. Örneğin gelişmekte olan ülkelerin çevre ile ilgili yatırımlarını finanse etmek için kurulan Küresel Çevre Fonu (GEF) birçok özel kuruluş, sivil toplum kuruluşu, Dünya Bankası, UNDP ve UNEP gibi uluslararası organizasyonlar tarafından desteklenmektedir(Jacquet and Marniesse, 2004, s. 66). 166 ülke, bilimsel dernekler, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesinden oluşmaktadır. GEF biyolojik çeşitlilik, iklim değişimi, uluslararası sular, toprak bozulması, ozon tabakası ve kalıcı organik kirleticilerden oluşan başlıca altı çevresel sorunun çözümünü finanse

etmektedir(GEF, http://www.gefweb.org/what_is_the_gef/what_is_the_gef.html).

Ortaklık kaynaklarına verilebilecek diğerk bir örnek Aşı ve Bağışıklaşma İçin Küresel İşbirliği (GAVI)'dir. GAVI, küresel, bölgesel ve ülke düzeyinde aşı programlarını koordine etmeyi ve yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Dünya'daki tüm çocukların aşı ile önlenebilecek hastalıklara karşı korumaya çalışır. 1999'da kurulan bu kurumun ortakları, Melinda Gates Vakfı, IFPMA, Rockefeller Vakfı, UNICEF, WHO, Dünya Bankası ve ulusal devletlerden (ABD, İngiltere, Norveç, Hollanda, İsveç) oluşmaktadır. Melinda Gates Vakfı, bu ortaklığa 1995-2000 yılları arasında 750 milyon dolar yardımda bulunmuştur. 2005 yılına kadar her yıl 150 milyon dolar harcama yapmayı amaçlamaktadır. Birçok kurum arasında oluşturulan ortaklıkların KKM finansmanı ve sunumu için etkili bir yol olmasına karşılık, yönetim sorunlarından dolayı küresel kamusal malların finansmanında yaygın ve tercih edilen bir çözüm olmayacağı görülmektedir(Sagasti ve Bezanson, 2001, s.58). Diğerk özel kamu işbirliklerine örnek olarak Uluslararası Mikrobisit Ortaklığı(IPM), Küresel Su Ortaklığı (GWP), Küresel Gıda Geliştirme İşbirliği (GAIN) verilebilir (OECD, 2007, s.59).

3.5. Kamu Kaynakları

Küresel Kamusal Malların finansmanı ile ilgili kamusal kaynaklar, ulusal ve uluslararası kurum ve organizasyonlardan yaptığı katkılardan oluşmaktadır. Ulusal kaynaklar; yardım yapan ülkelerin katkıları, kalkınmakta olan ülkelerin bütçelerinden ayırdığı paylar, vergi teşvikleri ve kamusal zarara neden olan faaliyetleri azaltıcı yardım ve teşviklerden oluşmaktadır. Uluslararası kurum ve organizasyonlar ise uluslararası finansal kurumlar (IFI_s), uluslararası ve bölgesel organizasyon ve kurumlardan oluşmaktadır.

3.5.1. Ulusal Kamu Kaynakları

Ulusal kamu kaynakları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre farklı şekillerde olabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler küresel kamusal malların finansmanına ulusal ve yerel hükümet bütçeleri ile katkıda bulunmaktadırlar. Bu kaynaklar öncelikle küresel kamusal malların sunumu için gerekli ulusal ve yerel tamamlayıcı nitelikteki mal ve hizmetlerin maliyetlerini karşılamaya yöneliktir. Gelişmekte olan ülkeler biyolojik çeşitlilik ve sera gazı azaltımı gibi küresel kamusal

mal sunumu için gereken ulusal ve yerel tamamlayıcı aktivitelerin maliyetleri için kaynak ayırmaktadırlar Ayrıca uluslararası düzeydeki işbirliği programlarına katkıda bulunmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerin tamamlayıcı faaliyetlere yaptığı katkılar, küresel kamusal mal sunumunda önemli bir role sahiptir(Binger, 2003, s.21). Küresel biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunan çevresel programların bir parçası olan ulusal parklara ayrılan kaynaklar, gelişmekte olan ülkelerin tamamlayıcı faaliyetlere yaptığı katkılar örnek verilebilir. Benzer şekilde bulaşıcı hastalıkları engellemeye yönelik aşı kampanyalarına yapılan kamusal katkılar, küresel düzeyde hastalıkların yayılmasını engellemektedir.

Gelişmekte olan ülkeler tamamlayıcı faaliyetlerin yanı sıra direkt olarak küresel kamusal mal sunumuna da katkıda bulunmaktadırlar. Örneğin Hindistan hükümeti biyoteknoloji firmalarını destekleyerek Hepatit B aşısı geliştirmeye çalışmış ve kullanılabilir her doz için 2 \$ ayırmıştır. Vietnam hükümeti yüksek kaliteli ilaçlar geliştirmek suretiyle 1992-1997 yılları arasında ülkede görülen sıtmadan kaynaklanan ölümleri %97 oranında azaltmıştır(Sagasti ve Bezanson, 2001, s.52).

Gelişmiş ülkeler dört farklı mekanizmayı kullanarak küresel kamusal malların finansmanına katkıda bulunurlar. Bunlar; resmî kalkınma yardımları (ODA), borç takası ve borç azaltım işlemleri, resmi kalkınma yardımı yapan kurumların dışındaki kurum ve bakanlıkların bütçelerinden yapılan katkılar ve kamusal mal sunumunu teşvik etmek için özel firmalara yapılan vergisel teşviklerdir (Sagasti ve Bezanson, 2001, s.49).

Resmi kalkınma yardımının kaynakları, ülkenin genel vergi gelirlerinden, yerel vergi gelirlerinden ve bazen diğer tamamlayıcı kaynaklardan sağlanmaktadır. Resmî kalkınma yardımlarının miktarları ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde resmi kalkınma yardımları ile ilgili bakanlıklar bulunurken birçok ülkede bu yetki birçok bakanlık arasında paylaşılmıştır. Resmî kalkınma yardımları, bağış, teknik yardım, araç alımına yönelik ihracat kredisi ve danışmanlık hizmeti şeklinde araçlardan oluşmaktadır(Jacquet and Marniesse, 2004, s.66). Küresel kamusal malların finansmanı günümüzde genellikle resmî kalkınma yardımları ile yapılmaktadır ancak bu durum tartışma konusu olmuştur. Küresel kamusal malların finansmanı ile resmî kalkınma yardımlarının karşılaştırılması ileriki kısımlarda ele

alınacaktır.

İkinci finans mekanizmasını borç takası ve borç azaltım işlemleri oluşturmaktadır. Borç takası, küresel kamusal mal sunumu için ayrılan bütçe ödeneklerini, gelişmekte olan ülkelerin resmî ya da ticari kredi veren kuruluşlara olan borçlara dönüştüren yasal bir finansal araçtır. Bu faaliyet borç azaltımı işlemi ile birleştiğinde, küresel kamusal mal sunumu ile ilgili ulusal ve yerel faaliyetlere yapılan harcamalar başka alanlara yönlendirilmektedir. Borç takası çevre ile ilgili (çevresel koruma), sosyal programlar (eğitim, sağlık ve beslenme) ve kalkınma şeklinde olabilir.

Çift taraflı kredi veren ülkeler, işlemlerini Paris Kulübü ilkeleri içerisinde yürütmektedirler. Paris Kulübü¹², kalkınmakta olan ülkelerin borçlarını iyileştirme amacıyla kurulmuştur. Düşük ve orta gelirli ülkelerin borç stoklarının %20'sinin, çevre ve sosyal programlarla ilgili takaslarda kullanmalarına izin verilmiştir.

Diğer bir finansmanı yolu, resmî kalkınma yardımında bulunan kurumların dışındaki bakanlık ve kurumların bütçelerinden yapılan yardımlardır. Örneğin, ABD Ulusal Sağlık Enstitüsü (NIH) 6 milyon dolarlık bütçeyi, öncelikle yoksul ülkeleri etkileyen HIV/AIDS gibi küresel kamusal zararları azaltıcı aşuların üretilmesine yönelik bilimsel araştırmaların finansmanına ayırmıştır.

Son finansman mekanizması, küresel kamusal mal finansmanı için gelişmiş ülkelerin özel firmalara yaptığı vergi teşvikleridir. Örneğin ABD başkanı Clinton 2000 yılında Milenyum Aşı Girişimi faaliyetleri çerçevesinde, mevcut aşuların gelişmekte olan ülkelere dağıtılması ve yeni aşuların geliştirilme sürecini hızlandırmak amacıyla ilgili şirketlere bir milyon dolar vergi kredisi verileceğini ilân etmiştir. Amerikan Ev Ürünleri (American Home Product), UNICEF'e, zatürre ve menenjitten koruyucu 10 milyon doz Heamophilus Gribi (B) aşısı vermiştir. Enerji verimliliğini arttırmaya ve karbon salınımını azaltmaya yönelik şirketlere vergi indirimi yapılması bu kapsamda değerlendirilebilir (Sagasti ve Bezanson, 2001,s.51).

¹² Paris kulübü, dış borç ödemelerinde sıkıntıya düşen ülkelere yardım amacıyla kurulmuş gönüllü bir girişimdir. Almanya, ABD, Rusya, Avustralya, İrlanda, Fransa, Avusturya, Belçika, Finlandiya, İngiltere, İspanya, Danimarka, İtalya, Kanada, Norveç, Hollanda, İsveç, İsviçre ve Japonya bu kulübün üyeleridir. Dış borç ödeme güçlüğü'nün üstesinden gelmek amacıyla ülkelerin borçlarının yeniden taksitlendirilmesi, borç indirimine gidilmesi ve borçların ertelenmesi yöntemlerine başvurumaktadırlar. Bkz: <http://www.clubdeparis.org/>

3.5.2. Uluslararası Kamu Kaynakları

Geniş çaptaki küresel kamusal mallar, uluslararası finansal kurumlar (IFIs), uluslararası ve bölgesel organizasyon ve kurumlardan oluşan çok taraflı uluslararası topluluk tarafından sunulmaktadır.

Uluslararası finansal kuruluşlar başlıca Bretton Woods kurumları olan Dünya Bankası ve IMF'den oluşmaktadır(Binger, 2003, s.20). Bunun dışında çok taraflı kalkınma bankaları, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu bu kapsamda yer alan finansal kuruluşlardır. Bu kuruluşlar kendi net gelirlerini, üyelerin katkıları, idari bütçeleri ve vakıf fonlarından elde etmektedirler.

Çok taraflı kalkınma bankaları, kapasite inşası, kurumsal kalkınma ve bilgi simsarlığı yaparak küresel kamusal mal sunumuna katkıda bulunmaktadırlar. Özel sermaye piyasası kaynaklarını ve resmî kaynakları harekete geçirerek, kalkınmakta olan ülkelere, piyasa şartlarına göre daha iyi koşullarda borç verirler. Ayrıca ekonomik ve sosyal kalkınma için teknik yardım ve tavsiyelerde bulunmakta, yurtiçi tamamlayıcı faaliyetleri finanse etmek için yardımda bulunurlar.

IMF'nin küresel kamusal mal sunumundaki rolü sınırlıdır ve sadece finansal dengenin sağlanması konusuna odaklanmıştır(Binger, 2003, s.21). Üye ülkelerin %25'i altın, %75'i ulusal paradan oluşan kotası bulunmaktadır. IMF kaynaklarını üye aidatları ya da abone ücretleri kotalarından sağlamaktadır. Uluslararası yükümlülükleri yerine getirecek yeterli döviz olmayan üye ülkelerin ödeme güçlüklerini çözmek için yardım yapmaktadır. Üye ülkeler kotalarının %25'ine denk düşen ve altınla yaptıkları ödemeyi istedikleri zaman geri alabilmekte ancak %75'lik kısmı ise IMF'nin onayıyla kullanırlar. Özel Çekme Hakları (SDR) üyelerine, ilave maliyet yüklemeyen artan ihtiyaçlarını gidermek için uluslararası rezerv sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak IMF kaynakları küresel kamusal mal finansmanından çok kalkınma programlarının finansmanında kullanılmaktadır(Sagasti ve Bezanson, 2001, s.54).

Dünya Bankası küresel kamusal malların sunumunu birkaç boyuttan desteklemektedir. İlk olarak ülkeler ile birlikte çalışarak, küresel amaçlar ile ülkelerin ulusal program ve politikaları arasında köprü kurmaktadır. İkinci olarak, ülkelerin finansal mekanizmasını güçlendirecek şekilde ortaklıklara gitmektedir.

Diğer bir desteği, analitik ve teknik uzmanları ile ülkelerin kalkınmalarına destek vermektedir(World Bank Development Committe, 2007, s.5).

Dünya Bankası Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarından birisidir ve genel anlamında bir "banka" değildir. Hibeler, faizsiz krediler ve teknik yardım almaktadırlar. Kredilerde geri ödeme süresi 35-40 yıldır ve 10 yıllık ödemesiz bir dönem vardır. Dünya Bankası" Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) ve Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) kuruluşlarından oluşmaktadır. 184 ülke banka üyesidir. Dünya Bankası'na göreTürkiye'nin sermayedeki payının ve oy gücü % 0,5 düzeyinde olduğu varsayılmaktadır.

2000 yılında çok taraflı kalkınma bankalarının küresel kamusal mallar için yaptığı bağışlar 2 milyar dolar kadardır. Bunun yaklaşık 1.3 milyar doları Dünya Bankası tarafından yapılmıştır. Dünya Bankası tarafından yönetilen vakıf fonundan GEF'e 247 milyon dolar, Montreal Protokolü ve Ozon vakıf fonuna 80 milyon dolar ve Uluslararası Tarımsal Araştırmalar Grubu'na 38 milyon dolar kaynak ayrılmıştır(Sagasti ve Bezanson, 2001, s.53). Dünya Bankası 1996-yılında Ağır Borç Yükü Altındaki Yoksul Ülkeler (HIPC) girişimi çerçevesinde, çok borçlu ülkelerin borçlarını azaltmak amacıyla 100 milyon dolar kaynak ayırmıştır(Kapur, 2002, s. 337- 354, s. 345).

NATO, bir askeri ittifak organizasyonudur. Müttefiklerin sınırlarına ya da menfaatlerine herhangi bir zarar verecek saldırıları önlemek amacıyla oluşturulmuştur. 1949 yılında kurulduğunda 12 üyesi bulunmakta iken günümüzde 19 üyesi vardır. İttifak en az üç fonksiyonu yerine getirmelidir. Bunlar,caydırıcılık, zararları sınırlama ve özel ya da kolektif özel faydalardır. Caydırıcılık hizmeti müttefikler arasında tam kamusaldır ve genellikle bedavacılıkla karşılaşılır. Zararları sınırlama hizmeti ise rakip mal niteliği taşır. NATO üyeleri bağımsız savunma harcamalarına sahiptir. Harcamaların %1'den azı ortak harcamalara (NATO'nun sivil yapısı ve alt yapısı için) yapılır. %99'u ise ittifak ülkelerinin bağımsız harcamalarından oluşmaktadır(Sandler, 1999, s.29-30).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletlerin uzmanlaşmış bir

kurumudur. Küresel ve ülkeye özgü faydalar sağlayan sağlık hizmetlerini sürdürmeyi misyon edinmiştir. Kullanıcı ücretleri ve üye aidatları kombinasyonu ile finanse edilir. Üye aidatları, ödeme gücüne dayalıdır. Yapılan bağışlar ise belli amaçlara ayrılmıştır. Uzman rehberlik, uygulamaya yönelik projeler, işgücü sağlık eğitimi ve sağlık programlarının koordinasyonu şeklinde üye ülkelere hizmet sunmaktadır. WHO, sağlıkla ilgili uluslararası işbirliği ortamı yaratarak bilginin hızla yayılmasını amaçlar. Hastalıklar hakkında bilgi verme, alınacak önlemleri network yoluyla yayma, tam kamusal nitelikte sunduğu hizmetlerdir. Ülke bazında ise belli projeler hazırlama, sağlık sektöründeki çalışanların eğitimi gibi ülkeye özgü hizmetler sunar(Sandler, 1999, s.31).

Birleşmiş Milletler, küresel kamusal mal sunumu, kalkınmanın desteklenmesi, uluslararası barışın sürdürülmesini amaçlayan uluslararası politikaların koordinasyonu ve diplomatik görüşmelere olanak veren ülkeler üstü bir kuruluştur. 24 Ekim 1945'te kurulmuştur. 192 devlet ve Avrupa Birliği, Afrika Birliği Örgütü gibi bölgesel organizasyonlardan oluşmaktadır ve Türkiye kurucu üyeler arasında yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler barışı koruma amacıyla ilk büyük operasyonu 1960-1964 yılları arasında Kongo'ya yönelik yapmıştır ve üyelerin aidat ödemeleri ile hizmetlerin finansmanının yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Barışın korunması tam kamusal yapıya sahip olduğu için, yapılan yardımlar düşük seviyede kalmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Meclisi, barışı koruma faaliyetlerine yönelik kalıcı ve güvenilir kaynak yaratmak amacıyla, 1975 yılından itibaren değerlendirme hesabını uygulamaya koymuştur. Bu hesapta ülkeler dört kısma ayrılmıştır (A) Güvenlik Konseyi'nin daimi 5 üyesi (B) daimi üye olmayan 22 kalkınmış ülke (C) zengin gelişmekte olan ülkeler (D) yoksul az gelişmiş ülkeler. A ve B grubunda yer alan ülkeler, barışı koruma faaliyetlerinin finansmanında büyük paya sahiptirler. A ülkeleri %63, B ülkeleri ise yaklaşık %35'ini finanse etmektedirler. A grubu ülkeler, devamlı ödemelerine ek olarak, barışı koruma faaliyetleri için % 22 daha fazla ödemede bulunmaktadırlar. ABD, Birleşmiş Milletler bütçesinin % 25'ini ve barışı koruma harcamalarının %31'ini karşılamaktadır. Barışı korumaya yönelik faaliyetlerin yükü, ülkelerin ödeme güçleriyle ilişkilendirilmiş ve yatay eşitlik sağlanmıştır. A grubu ülkeler dışındaki ülkeler üst üste iki kez aidatlarını ödememeleri durumunda, genel kuruldaki oy haklarını yitirmektedir(Sandler, 1999,

s.28).

Rekabetin olmaması, dışlanamazlığın varlığı ve en iyi vuruş tekniği ile üretimin yapılması gerekliliği, barışı korumak için ülkeler üstü bir kuruluşu gerekli kılmaktadır. Birleşmiş Milletler küresel kamusal malların öneminin anlaşılmasını sağlayan ve finansmanını destekleyen yönetici bir role sahiptir. Birçok aktörün bir araya gelmesini sağlayarak, katılımcı finansmanı desteklemektedir(Kaul, 2000, s.11-14).

Birleşmiş Milletler Ekonomik Ve Sosyal Konsey (ECOSOC) kapsamında bulunan birçok uzmanlaşmış kuruluşa, bir üst kurum olarak hizmet vermektedir. Bu organizasyonlar üye aidatları, yardımlar ve Birleşmiş Milletlerin desteği ile finanse edilmektedir. Kapsam ekonomisi avantajlarından yararlanmak için birçok küresel kamusal mal, Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan organizasyon çatısı altında sunulmakta ve maliyet tasarrufu sağlanmaktadır¹³. Üyelerin düzenli ödemeleri, değişen ekonomik koşullara göre periyodik olarak değişmektedir. Örneğin Rusya'nın üyelik aidatı, ülkede yaşanan ekonomik kriz sonrası düşürülmüştür. Birleşmiş Milletler ayrıca piyasaya bilgi sağlayıcı bir fonksiyon üstlenmiştir. Yayınladığı kitaplar ve elektronik baskılar ile piyasayı bilgilendirmektedir(Sandler, 1999, s.29).

Uluslararası düzeyde küresel kamusal malların sunumunda rol alan kuruluşlardan bir diğeri Küresel Sabit Uydu ve Telekomünikasyon Hizmeti (INTELSAT)'dir. Küresel düzeyde bilgi iletişim ağıdır. Ekvatorun yaklaşık 22.000 mil üstünde yer alan yörüngede bulunan 19 uydudan oluşmaktadır. Sadece üç uydu gezegendeki tüm noktalara hizmet sunabilmektedir. Diğer 16 uydu ise yedek görevler için ve bilgi taşıma amacıyla kullanılmaktadır. İletişim sisteminde yararlanma arttıkça, her sinyalden elde edilen verim azalmaktadır çünkü çok sayıda sinyal aynı frekans bandını kullandığı için, kalabalıklaşma parazitlenmeye yol açmaktadır.

¹³ Bu kuruluşlar; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA), Evrensel Posta Birliği (UPU), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), Dünya Bankası Grubu [Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Çok taraflı Yatırım Garanti Ajansı'ndan (MIGA)], Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), Dünya Meteoroloji Organizasyonu (WMO), Dünya Fikir Mülkiyeti Örgütü (WIPO), Uluslararası Tarım Kalkınma Fonu (IFAD), Birleşmiş Milletler Sınai Gelişme Örgütü (UNIDO)'den oluşmaktadır.

INTELSAT'ın en yüksek karar mercii olan yönetim kurulunda üyelerin oy hakkı, yatırımdaki paylarına ve faydalanma derecelerine göre belirlenmektedir. INTELSAT'ın yayın açısından yararlanmak için üye olmak gerekmektedir ve bu durum INTELSAT'a kulüp niteliği kazandırmaktadır. Üyeler, şebekeden her yararlanma birimi için eşit miktarda kullanıcı ücreti öderler. INTELSAT'ın mali yapısı, sunumun marjinal maliyetinin, toplam marjinal ödeme istekliliğine eşitlenmesine dayanan faydalanma ilkesine göre belirlenmektedir. Diğer uluslararası kulüplere örnek olarak Süveyş ve Panama Kanalları verilebilir. Kanallardan her geçiş için kullanma ücreti alınmaktadır. İnternet sunucuları diğer bir kulüp örneğidir. Şebeke kullanımı üzerinden üyelerinden ücret alınarak finanse edilmektedirler(Sandler, 1999, s.26-27).

3.6. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Kalkınma Yardımları Ve Uluslararası İşbirliğinin Önemi

Küresel kamusal mallar için belirlenmiş kesin bir finansman yöntemi bulunmamaktadır. Küresel kamusal malların finansmanı, birçok aktör tarafından çeşitli finansman mekanizmalarının kullanımını gerektirmektedir. Söz konusu malların üretilmesi ve finanse edilmesinde, uluslararası düzeyde işbirliği ve bunun bir uzantısı olan kalkınma yardımlarının kullanılması önem kazanmaktadır. Bu kısımda Türkiye'de ve dünyada kalkınma yardımlarının gelişimi ve uluslararası işbirliği konuları ele alınacaktır.

3.6.1. Kalkınma Yardımları ve Küresel Kamusal Mallar

Kalkınma yardımları, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını destekleyen, yerel ve sınır ötesi faydalar yaratan ve ülkelerin küresel kamusal mal üretim kapasitesini artıran sürdürülebilir yardımlardır (World Bank Global Development Finance, 2001, s.116). Ülkedeki sınır ötesi dışsalıkları gideren yardımların aynı zamanda, küresel kamusal mal olduğu ifade edilmektedir(Kanbur 2001, s.3). Bu başlık altında ilk önce küresel kamusal mallar ile kalkınma yardımlarının karşılaştırılması yapılacak ve daha sonra da dünyada ve Türkiye'de resmi kalkınma yardımlarının gelişimi analiz edilecektir.

3.6.1.1. Küresel Kamusal Malların Finansmanı İle Kalkınma Yardımları Arasındaki İlişki

Küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanılması birkaç nedenden ötürü tartışma konusu olmuştur. Ayrım yapılmamasını savunanlara göre, mevcut yapı yeniden düzenlenerek ve genişletilerek kalkınma yardımları ile finansmanına devam etmelidir. Ayrım yapılmasını savunanlar ise mevcut sistemi şu noktalarda eleştirmektedirler (Anand, 2002,s.19);

Küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanılması, küresel kamusal malların sunumu için daha uygun ve güçlü kurumsal finansman mekanizmalarını oluşturacak uluslararası faaliyetleri geciktirmektedir. Diğer bir neden, küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanılması, yoksul ülkeler için daha önem arz eden, fakirliği azaltıcı programlara harcanması gereken fonların, başka alanlarda harcanmasına yol açacaktır ve bu nedenle etik bir uygulama değildir.

Küresel kamusal malların genelde resmi kalkınma yardımlarıyla yapılması tartışma konusu olsa da, uluslararası haberleşme ve ulaşım sistemi gibi bazı küresel kamusal mallar, kendi kendini finanse etme özelliğine sahiptir. Mevcut sistemde kalkınma yardımları ile küresel kamusal malların finansmanı arasında bir ayrım yapılmamıştır. Ancak küresel kamusal malların finansmanı ile kalkınma yardımları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu temel farklılıklar Tablo 11’de gösterilmektedir.

Yardımlar, gelirin yeniden dağıtımı konusudur ve zengin ülke ve kuruluşlardan fakir ülkelere doğru, genelde bir para transferinden meydana gelmektedir. İnsanlara yardım amacı taşır ve eşitlik ilkesine dayanmaktadır(UNDP, 2002, s.10). Küresel kamusal malların finansmanı ise kaynak ayrımı konusudur. Devletler, regülasyon, mülkiyet haklarının kurulması gibi mali olmayan ve vergi, harç, özel aktörleri sosyal hedefler doğrultusunda teşvik etme gibi mali nitelikteki kamu maliyesi araçlarını kullanarak, küresel kamusal mallara kaynak ayırmaktadırlar¹⁴.

¹⁴ Musgrave’e göre devletin ekonomide başlıca üç rolü bulunmaktadır. Kaynak ayrımı, gelir dağıtımı ve istikrarın sağlanması. İstikrar branşı uluslararası düzeyde çok taraflı işbirliğini ortaya çıkaran ilk

Küresel kamusal mallar kompleks bir üretim fonksiyonuna sahiptir. Bu malların üretiminde ve finansmanında birçok aktörünün birlikte rol alması gerekmektedir. Bu nedenle küresel ve ulusal düzeyde yeterli finansmanın sağlanması için sadece tek bir araç değil araçlar takımı kullanılmalıdır.

Yardımlar, kalkınmakta olan ülkelerin ulusal kamusal mal kapasitesini artırır ve negatif sınır ötesi dışsallıkların riskini azaltır. Bundan dolayı, küresel kamusal zararları kontrol etmek için uluslararası işbirliğine ihtiyaç vardır. Artan serbest yardımlar, tüm insanlara fayda sağlayan malların üretiminde kullanılabilir.

Son olarak, kalkınma yardımları ülke odaklıdır. Bir ülkedeki sorunların giderilmesi amacı ile verilmektedir. Küresel kamusal malların finansmanı ise ülkeden çok konu odaklıdır. Örneğin salgın hastalıkların azaltılması, sera gazının azaltılması gibi sorunların çözümüne yönelik finansman yöntemlerine başvurulmaktadır.

Tablo 11: Küresel Kamusal Malların Finansmanı ile Kalkınma Yardımları Arasındaki Farklılıklar

	Yardım	Küresel Kamusal Malların Finansmanı
Temel Amaç	Adalet-Eşitlik	Verimlilik
Kamu Maliyesi Branşı	Gelir Dağıtımı	Kaynak Ayrımı
Politik Araç	Kaynak Transferi	Çeşitli Araçlar Topluluğu
Odaklanılan Politika	Ülke	Konu Odaklı(Kamusal Mal)
Esas Faydalanan Kişi	Gelişmekte Olan Ülkeler	Tüm Ülke Ve Nesiller Takımı

Kaynak: Kaul ve Gouven, Financing Global Public Goods:A New Frontier of Public Finance, 2002, s.337

3.6.1.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Kalkınma Yardımlarının Yeri ve Binyıl Kalkınma Hedefleri

konudur. Bretton Woods sistemi ile Dünya Bankası ve IMF 1946'da kurulmuştur. Gelir dağılımı branşı ile ilgili resmî kalkınma yardımlarının başlangıcı, 1948 Marshall Planı ile Avrupa devletlerine yardım yapılması ile başlar. İstikrar ve gelir dağılımı konularında kalkınmış ülkeler temel görevler üstlenmişlerdir.

Küresel kamusal malların üretimi, ülkelerin kalkınma kapasitelerini artırmaktadır. Ekolojik sistemin korunması, sağlık sisteminin iyileştirilmesi, salgın hastalıkların azaltılması, küresel barışın sağlanarak çatışmaların önlenmesi gibi birçok küresel niteliğe sahip kamusal malın tedariki, aynı zamanda ülkelerin kalkınmalarına da yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, günümüzde küresel kamusal malların uluslararası düzeyde finansmanının, yardım adı altında gizlenmiş şekilde yapıldığı görülmektedir(Kaul ve Goulven, 2002, s.329).

Kalkınma yardımlarının ne kadarının küresel kamusal mallara harcandığına dair kesin bir bilgi olmamasına karşılık, Cook ve Sach ve Morrissey' göre bu oran 1980'de %4 düzeyinden 2000 yılında %10'a çıkmıştır. Kaul bu oranın %25 olduğunu, Dünya Bankası ise %30-40 civarında olduğunu tahmin etmektedirler(Binger, 2003, s.24). Kaul ve Goulven ise kalkınma yardımlarının yaklaşık %30'unun küresel kamusal mallarla ilgili konulara harcandığını tahmininde bulunmuşlardır(Kaul ve Goulven, 2002, s.329).

Kalkınma yardımları, son yarım yüzyılın önemli konularından biri halini almıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasında 1946 yılında kurulan IMF ve Dünya Bankası, uluslararası düzeyde kalkınma yardımları yapmaya başlamışlardır. Marshall Planı ile 1960'lı yıllara kadar, Sovyetler Birliği tehlikesine karşı Avrupa ülkelerine kalkınma yardımları yapılmıştır. Birleşmiş Milletlerin yönlendirmesi sonucu, 1970'li yıllardan itibaren Afrika'ya yapılan kalkınma yardımları artmaya başlamıştır. 1990 sonrasında ise Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu ortaya çıkan devletlerin ekonomik ve sosyal altyapılarını sağlamlaştırmak amacıyla, kalkınma yardımlarının bu ülkelere yoğunlaşmıştır. Son on yıldır en fazla yardım alan ülkelerin başında, Afganistan ve Irak gelmektedir.

OECD'nin Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC), resmî kalkınma yardımlarının odak noktasını oluşturur. Yardımların %75'i alıcı verici ülkeler arasında çift taraflı anlaşmalarla yapılmaktadır. %25'i ise Dünya Bankası, Bölgesel Kalkınma Bankaları ve Birleşmiş Milletler kaynakları ile çok taraflı olarak yapılmaktadır(Kaul ve Goulven, 2002, s.330).

Küresel kamusal malların orta ve uzun dönemde uluslararası vergi ve ücretlerden finanse edilmesinin daha sağlam bir finansman yöntemi olmasına

karşılık, küresel düzeyde bir vergi henüz uygulamaya koyulamamıştır. Kyoto Protokolü gibi birçok önemli işbirliği girişimi ise önemli ülkelerin katkısı olmadan sürdürülmektedir. Bu nedenlerle, gelişmekte olan ülkeler için resmi kalkınma yardımlarının kullanımı daha uygun olmaktadır.

Küresel kamusal malların üretiminin, milenyum kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir yere sahip olduğunun anlaşılması, küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanımını haklı çıkarmaktadır.

Milenyum kalkınma hedefleri, BM'nin 2000 yılında gerçekleştirdiği Milenyum Zirvesinde alınan kararlardır. 2015 yılına kadar, belirlenen sekiz ana hedefe ulaşmak için ülkeler arasında işbirliğine gidilmesi ve ulusal düzeyde reformların yapılması tavsiyelerine yer vermiştir. Binyıl (Milenyum) kalkınma hedefleri; aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi başlıklardan oluşmaktadır(Birleşmiş Milletler Türkiye Bürosu, <http://www.un.org.tr/>)

Küresel kamusal malların finansmanına yönelik çabalar, binyıl kalkınma hedeflerinde belirtilen amaçlara ulaşmada önemli yere sahiptir. Örneğin çocuk ölümlerinin azaltılması, HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi hedefleri, küresel kamusal zarar niteliğine sahip salgın hastalıkların önlenmesi için yapılan harcamalar sayesinde büyük ölçüde finanse edilmektedir.

Binyıl kalkınma hedeflerine ulaşmada kısa ve orta dönemde başarının sağlanabilmesi için, aşağıda belirtilen beş faaliyetin yapılması özel önem taşımaktadır(Binger, 2003, s.30).

- Her sektörde, özel sektör tarafından ihmal edilen ancak kalkınma için önem arz eden, tamamlayıcı nitelikteki kamusal mallar için gerekli finansman miktarı saptanmalıdır.
- Mevcut kaynakların daha etkin kullanımını sağlayacak ve bu kaynakları acil ihtiyaçlar ile buluşturacak finansman

mekanizmalarının yapısı ortaya konmalıdır.

- Küresel kamusal mallarla ilgili mevcut mali kaynakların devamlılığı sağlanmalıdır.
- Küresel kamusal malların sunumuna özel sektörün katılımı desteklenmelidir. Bu amaçla yeni teşvikler verilmeli ve piyasa başarısızlığını düzeltici mekanizmalara gidilmelidir.
- Liderlik yapacak organizasyonların rolleri iyi belirlenmeli ve piyasayı düzenleyici anlaşmalar ile yeni katılım sağlanmalıdır.

Binyıl kalkınma hedefleri, tüm dünya ülkelerini küresel sorunlarla mücadelede işbirliği yapmaları için teşvik etmektedir. Ülkeler, bu hedefler doğrultusunda küresel kamusal malların üretim ve finansmanına daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Türkiye’de 2006 yılında toplam resmi kalkınma yardımlarının %57,7’si, milenyum kalkınma hedefleriyle ilgili alanlara yapılmıştır(Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*, 2006, s.30-32).

3.6.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Resmi Kalkınma Yardımlarının Gelişimi

Resmi kalkınma yardımları, resmi kuruluşlar tarafından kalkınmanın ve refahın artırılması amacıyla verilen, en az %25’i bağış niteliğinde olan, piyasa şartlarına göre faiz oranı düşük olan parasal akımlardır. Bağış, kredi ve uluslararası kuruluşlara aidat ödemesi şeklinde olabilmektedir(OECD, 2006, s.6).

Ampirik analizde OECD’nin CRS (Kredi Raporlama Sistemi) kullanılmaktadır. CRS verileri, ODA miktarını belirlemede ve kredi verenler arasında karşılaştırma yapmakta kullanılan tek kaynaktır. CRS verileri, gerçek harcamalardan çok verilen taahhütleri göstermektedir(Reisen, vd., 2003, s.15).

2007 yılında DAC üyesi 22 ülke tarafından yapılan net resmi kalkınma yardımı miktarı 103, 655 milyar dolar olmuştur ve 2006 yılında verilen resmi kalkınma yardımlarına oranla % 8,4 azalma göstermiştir. Bu azalma, son yıllarda büyük miktarlara ulaşan borç azaltma harcamalarından kaynaklanmaktadır. Irak ve Nijerya, Paris Kulübü anlaşmaları uyarınca 2005 yılında %19,1 ve 2006 yılında

%14,1 borç azaltma yardımı almışlardır. 1995 ile 2005 yılları arasında 29 ülkenin borç stokunun azaltılması kararlaştırılmış ve Çok Taraflı Borç Azaltma Girişimi (MDRI) kapsamında, bu ülkelerin borç servisleri, GSMH'nin %2'si kadar azaltılmıştır. Borçları azalan ülkeler, kalkınma hedeflerine ulaşmak için daha çok kaynağa sahip olmuşlardır(World Bank, 2007, s.55).

Meksika Monterrey'de 2002 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Konferansında kredi veren ülkeler, verilen borç azaltma yardımlarının, resmi kalkınma yardımlarının diğer bileşenlerini azaltmayacağı beyanında bulunmuşlardır(World Bank, 2006, s.55).

1970 yılında Birleşmiş Milletler, resmi kalkınma yardımı yapan ülkelerin yaptıkları yardımların GSMH'ya oranının en az %0,07'ye çıkarılması tavsiyesinde bulunmuştur(World Bank, 2007, s.55). 2006 yılında ortalama %0,46 ve 2007 yılında %0,45 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sadece Danimarka, Lüksemburg, Hollanda, Norveç ve İsveç belirlenen hedefi tutturmuşlardır. 2007 yılında milli gelire oranla en fazla yardımı %0,93 ile İsveç yapmaktadır.

DAC üyeleri arasında en yüksek miktarda kalkınma yardımını ABD vermiştir. 2007 yılında 21,7 milyar dolar resmi kalkınma yardımı vermiştir. 2005 yılında verdiği resmi kalkınma yardımı 27,6 milyar dolar olmuştur. 2007 yılına göre 2005 yılında verdiği yardımın yüksek çıkması, Irak'a yaptığı borç affından kaynaklanmaktadır. ABD dünyada en fazla resmi kalkınma yardımı veren devlettir.

Tablo 12: Dünyada En Fazla Resmi Kalkınma Yardımı Alan ve Veren Ülke ve Kuruluşlar

Dünya'da ODA Alan İlk 10 Ülke Milyon \$, 2004, Net Ödeme			Dünya'da ODA Veren İlk 10 Ülke Milyon \$, 2004, Net Ödeme		
1. Irak	4.058	%6	1. ABD	16.250	%21
2. Afganistan	2.190	%3	2. Avrupa Topluluğu	8.068	%10
3. Vietnam	1.830	%2	3. IDA	7.283	%9
4. Etyopya	1.823	%2	4. Japonya	5.917	%8
5. Kongo	1.815	%2	5. Fransa	5.567	%7
6. Tanzanya	1.746	%2	6. İngiltere	5.339	%7
7. Çin	1.661	%2	7. Almanya	3.823	%5
8. Mısır	1.458	%2	8. Hollanda	2.670	%3
9. Pakistan	1.421	%2	9. İsveç	2.076	%3
10. Bangladeş	1.404	%2	10. Kanada	1.991	%3
Digerleri	58.317	%74	Digerleri	19.340	%25
TOPLAM	78.323	%100	TOPLAM	78.323	%100

Kaynak: OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region.*, 2006, s.6. www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf

2002 yılında yapılan Afrika Aksiyon Planı toplantısında, bundan sonra yapılacak yardımların en az yarısının Afrika'ya yapılmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir (World Bank, 2007, s.55). Ancak taahhüt edilenin aksine, Sahra Altı Afrika'ya yapılan yardımlar yetersiz kalmıştır. Sahra altı Afrika'ya dağıtılan resmi kalkınma miktarı çok artmış ve 2000 yılında 12,5 milyar dolardan, 2005 yılında 32 milyar dolara çıkmıştır. Bu artışın çoğu borç azaltılmasına yönelik olmuştur. Borç azatılımı hariç tutulursa, Sahra Altı Afrika 2005'deki toplam resmi kalkınma yardımlarının %35'ini almıştır ve bu oran 1990-1997 ortalamasına eşittir. 2010 yılında 50 milyar dolar yardım yapılması sözü verilmiştir (World Bank, 2007, s.56)..

Kredi veren ülkelerin, çatışmalardan etkilenen ülkelere daha fazla yardımda bulunduğu görülmektedir. Son yıllarda, çatışmaları önlemek için yapılan yardımlar artış göstermiştir. Tablo 13'de dünyada resmi kalkınma yardımı alan ilk 10 ülke içinde Irak ve Afganistan ilk sırada yer almaktadır. En düşük gelire sahip ülkelerin çoğunluğunu Afrika ülkeleri oluşturmaktadır ve 2000- 2004 yılları arasında toplam resmi kalkınma yardımlarının %35,3'ü Afrika kıtasına yapılmıştır. 1990- 1999 yılları arasında Irak'a yapılan resmi kalkınma yardımları 259 milyon dolar iken, 2004 yılında yapılan yardım miktarı 4,457 milyar dolara çıkmıştır.

Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan resmi kalkınma yardımlarının arttığı görülmektedir. Tablo 13’de en fazla yardım yapan ilk on uluslararası kuruluşun 2002-2004 yılları arasında yaptığı yardım miktarları verilmiştir.

Tablo 13: Dünya’da En Fazla Yardım Yapan İlk On Uluslararası Kuruluş (Milyon \$/Cari Fiyatlar/Net Ödemeler)

	2002	2003	2004	3 yıl Ortalaması	%
1 Avrupa Topluluğu	6 150	6 445	6 066	6 564	35%
2 IDA	5 753	5 701	7 282	6 248	33%
3 Asya Kalkınma Fonu	906	829	664	809	4%
4 Afrika Kalkınma Fonu	616	483	919	573	4%
5 UNICEF	667	629	656	615	3%
6 UNHCR	633	524	347	505	3%
7 UNTA	486	504	434	488	3%
8 Diğer BM Kuruluşları	614	484	266	454	2%
9 UNRWA	382	430	446	421	2%
10 UNDP	275	296	374	315	2%
Diğerleri	1 990	1 367	1 665	1 647	9%
TOPLAM	17 362	17 720	21 048	18 710	100%

Kaynak: OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region.*, 2006, s.13. www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf

Avrupa Topluluğu ve Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), en fazla yardım yapan kuruluşlardır. Bu iki kuruluşu, bölgesel kalkınma fonları ve Birleşmiş Milletlerin uzmanlaşmış kuruluşları izlemektedir. 2004 yılında DAC üyesi ülkeler tarafından yapılan yardımların, uluslararası ve bölgesel kuruluşların yaptığı yardımların dört katı olduğu görülmektedir. Ancak, uluslararası kuruluşların yaptığı yardımların artış göstermesi, bu kuruluşların kalkınma çabalarında ve küresel kamusal malların finansmanında daha fazla rol üstleneceğini göstermektedir (Kirmanoğlu, 2006, s.19).

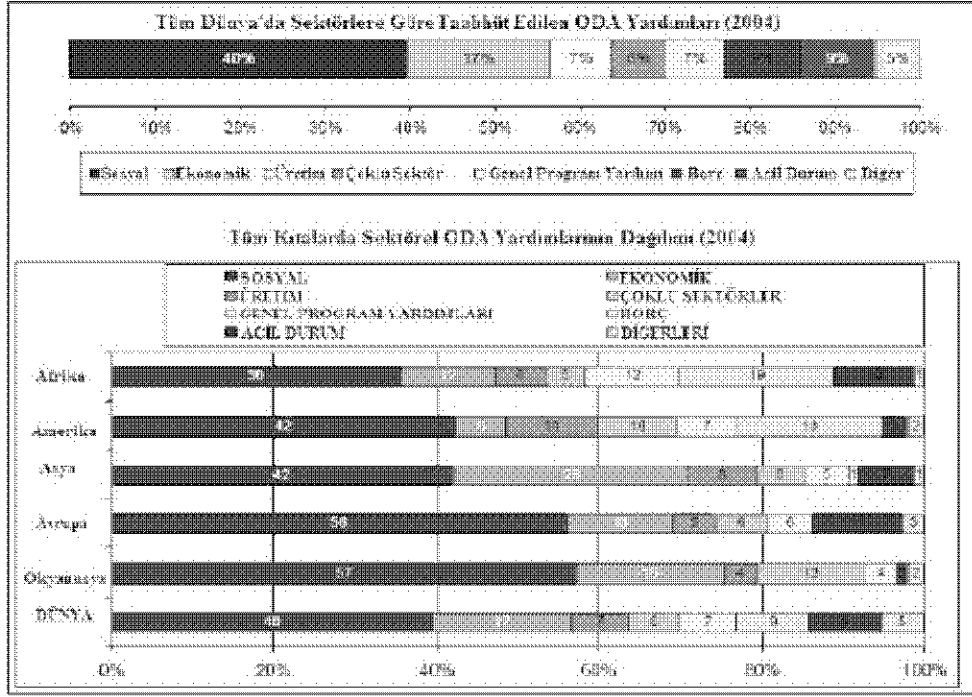
DAC üyesi olmayan ülkelerin yaptıkları resmi kalkınma yardımları son yıllarda artış göstermiştir. Bu ülkelerin yaptığı yardımlar, 1990- 2000 yılları arası 1 milyar dolar düzeyinde gerçekleşirken, 2005 yılında 4,2 milyar dolara yükselmiştir. 2005 yılında Arap ülkeleri 750 milyon dolar, Türkiye 600 milyon dolar resmi kalkınma yardımı yapmıştır. Çin, 2006 Ocak ayında Afrika Politikası Programı’nı açıklamış ve Çin İthalat İhracat Bankası kanalı ile direkt ve dolaylı bağış ve

yardımlarda bulunmaya başlamıştır. Çin, 2003 yılında 3 milyar dolar, Hindistan ise 1 milyar dolar resmi kalkınma yardımında bulunmuştur.

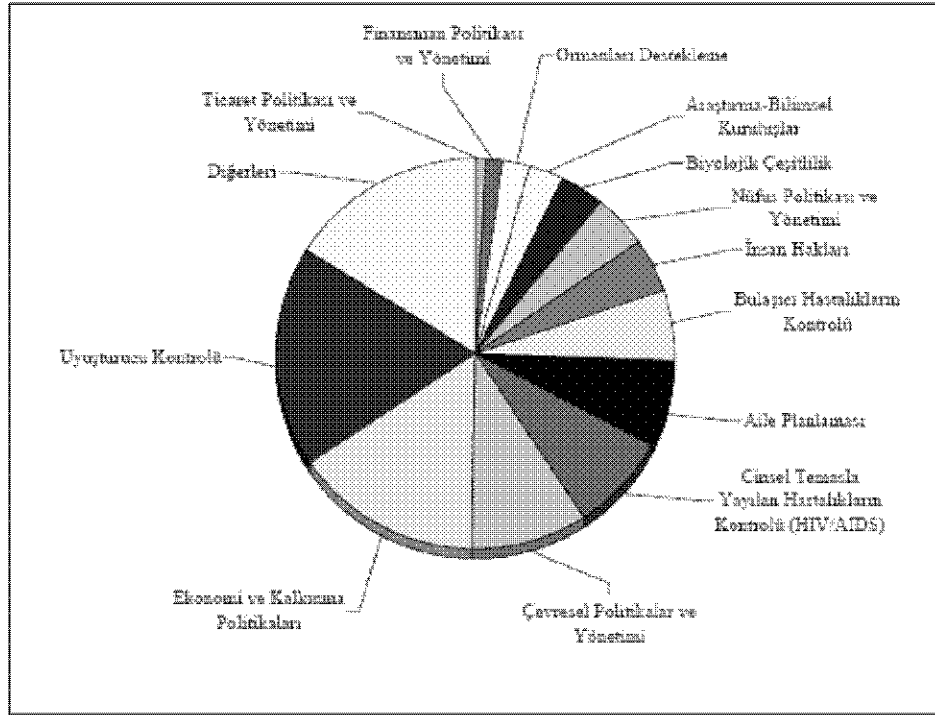
Sektörlere göre tüm dünyada ve kıtalarda yapılan yardımlar, Şekil 2’de gösterilmiştir. Tüm dünyada resmi kalkınma yardımlarının %40’nın, sosyal nitelikteki altyapı ve hizmetlere verildiği görülmektedir.

Sosyal hizmetler başlığı altında, sağlık, eğitim, nüfus politikası programları ve sağlığı iyileştirici politikalar, su kaynaklarının iyileştirilmesi ve diğer sosyal altyapı ve hizmetlerine verilen yardımlar yer almaktadır¹⁵(OECD, 2006, s.7). Bu hizmetler genellikle tamamlayıcı nitelikteki kamusal mallardır. Afrika kıtasına yapılan resmi kalkınma yardımlarında borçlarla ilgili yardımların payı, borç azaltımı yardımları nedeniyle, diğer kıtalarda yapılan borç yardımlarından yüksek çıkmaktadır (OECD, 2006, s.9,17).

¹⁵ Diğer sektörler şu konuları içermektedir. Üretim (tarım, ormancılık, balıkçılık, endüstri, doğal kaynaklar ve madenler, inşaat, ticaret politikası ve regülasyon, turizm), ekonomik (nakliye ve depolama, haberleşme, enerji üretilmesi ve sunumu, bankacılık ve mali hizmetler, iş dünyası ve diğer hizmetler), üretim (tarım, ormancılık, balıkçılık, endüstri, doğal kaynaklar ve madenler, inşaat, ticaret politikası ve regülasyon, turizm), çoklu sektörler (genel çevre koruma, kalkınmada kadının yeri, diğerleri), genel program kredileri (genel bütçe desteği, gıda yardımı, diğer yardımlar), borç (borç affı, çok taraflı borçların azaltılması, borçların yeniden yapılandırılması, kalkınmanın sağlanması için borç takası, diğer borç takasları, borçların geri satın alınması), acil durum (acil gıda yardımı, diğer acil ve zor durumdan kurtarma yardımları, yeniden inşa yardımları), diğerleri (vericilerin idari maliyetleri, sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi, küresel farkındalığın artırılması, diğer sınıflandırılmamış konuları) Sektörlere göre küresel kamusal mallara yapılan yardımlar Şekil 3’de verilmiştir. En fazla yardım yapılan küresel kamusal mal sektörlerini, uyuşturucu kontrolü ile ekonomi ve kalkınma politikaları oluşturmaktadır. Bu sektörleri, çevreyle ilgili yardımlar ile salgın hastalıkların engellenmesi ve tedavisine yapılan kalkınma yardımları takip etmektedir. 1997-2001 yılları arasında verilen resmi kalkınma yardımlarının yaklaşık % 30’u, küresel kamusal malların finansmanına harcanmıştır.

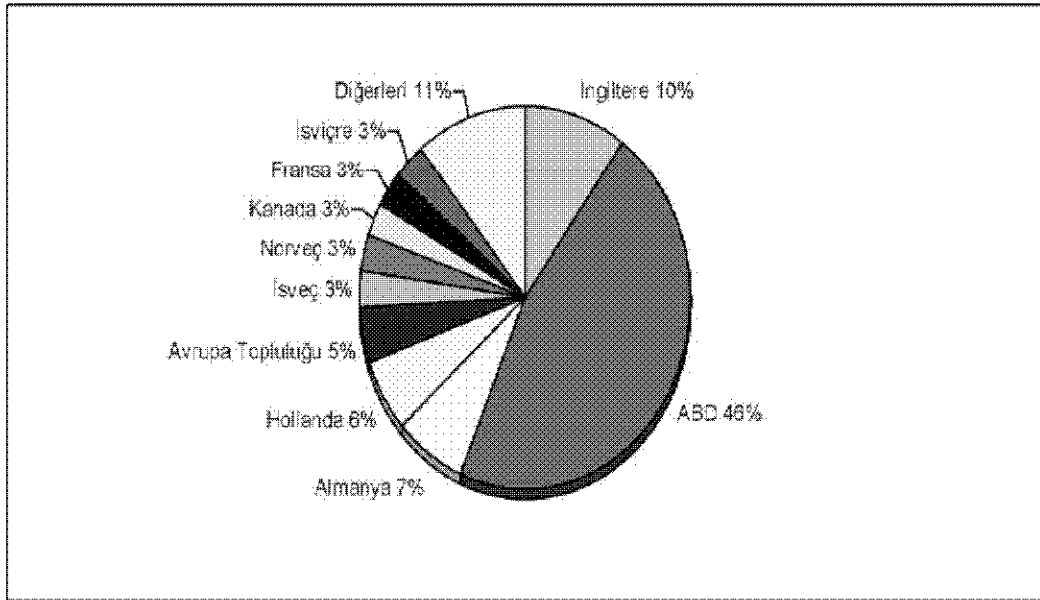
Şekil 2: Sektörlere Göre Resmi Kalkınma Yardımları (2004)

Şekil 3: Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mal Yardımları (1997-2001)

Kaynak: Reisen Helmut, Soto Marcelo ve Weithöner Thomas, . *Financing Global and Regional Public Goods through ODA: Analysis and Evidence from the OECD Creditor Reporting System*, OECD Development Centre, Working Paper No 232, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, Ağustos 2003, s. 14. <http://www.oecd.org/dataoecd/47/13/24482500.pdf>

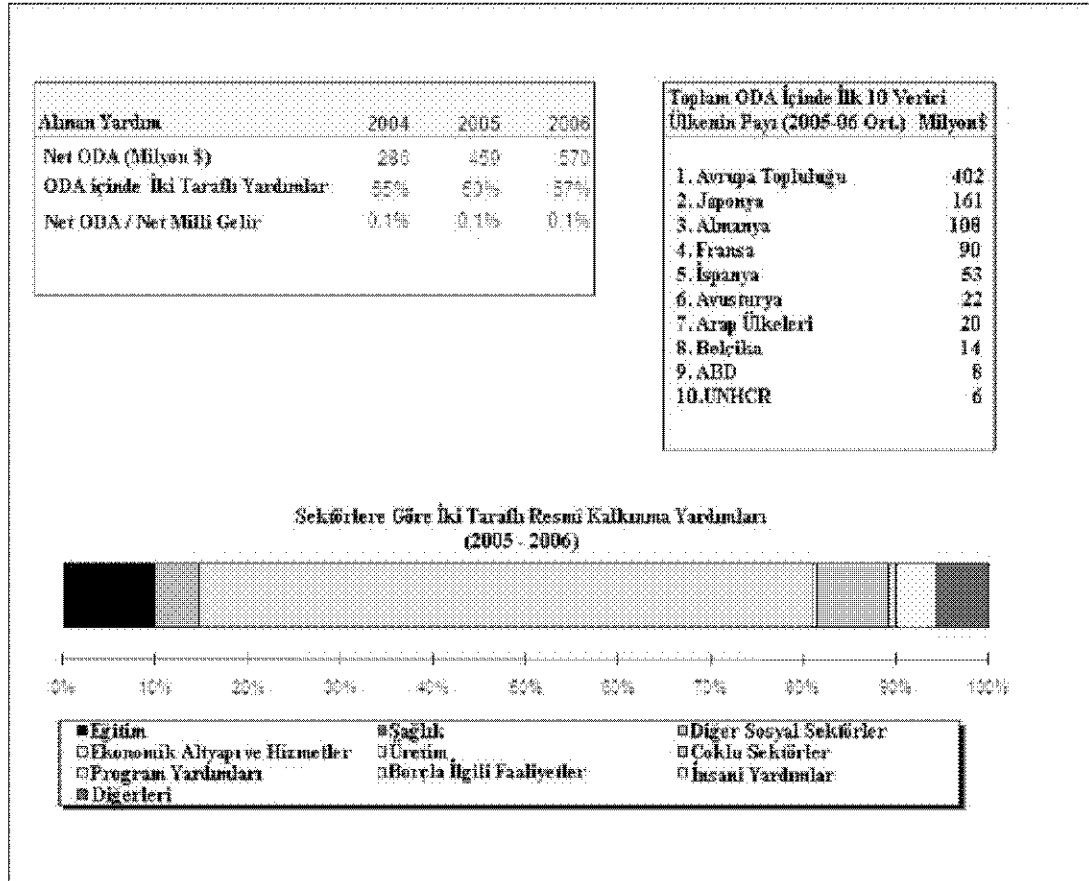
DAC ülkelerinin 1997-2001 yılları arasında küresel kamusal malların finansmanına katkıları Şekil 4’de verilmiştir. Küresel kamusal mallara yönelik DAC yardımlarında en büyük pay, %46 ile ABD’ye aittir. ABD’nin büyük pay sahibi olmasının sebebi, Latin Amerika’da ki uyuşturucu ile savaş için yüksek miktarlarda kaynak ayrılması ile açıklanabilir. Almanya ve İngiltere, en çok katkı yapan diğer DAC ülkelerdir. Japonya’nın bölgesel kamusal mallara verdiği yardımlar büyük olmasına karşılık, küresel kamusal mallar için yaptığı yardımlar, diğer ülkelere göre çok düşük seviyede kalmıştır.

Şekil 4: Küresel Kamusal Mallara Yapılan Yardımlarda Kredi Veren Ülkelerin Payı (1997-2001)

Kaynak: Reisen, Soto ve Weithoner, Financing Global and Regional Public Goods through ODA: Analysis and Evidence from the OECD Creditor Reporting System, 2003, s.12.

Şekil 5’de Türkiye’ye yapılan resmi kalkınma yardımlarının sektörlere, yardımda bulunan ülke ve kuruluşlara göre dağılımı verilmiştir. 2005-2006 yıllarında Türkiye’nin aldığı krediler arasında en büyük pay, ekonomik altyapı ve hizmetlere aittir. Eğitim sektörüne verilen kalkınma kredilerinin payı ise %10 kadardır. Türkiye en çok Avrupa Topluluğu’ndan kredi almıştır ve 2006 yılında aldığı toplam resmi kalkınma yardımlarının milli gelirdeki payı %0,01 düzeyinde kalmıştır.

Şekil 5: Türkiye’nin Aldığı Resmî Kalkınma Yardımlarının Sektöre ve Yardımda Bulunan Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: OECD, Development Database on Aid from DAC Members: DAC Online, Dünya Bankası, <http://www.oecd.org/dataoecd/17/54/38054639.gif>

Türkiye, birçok ülke ve kuruluştan kalkınma yardımı almakla birlikte, son yıllarda yüksek miktarlarda kalkınma yardımları da vermeye başlamıştır. En çok Kafkaslar, Balkanlar, Afrika, Orta ve Uzak Doğu Ülkeleri, Sahra Altı Afrika ve kısmen Kuzey Afrika’ya bölgelerine yardım yapmaktadır (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2006, s.25). Türkiye, 2004 yılında 1128,23 milyon dolar, 2005 yılında 1051,94 milyon dolar, 2006 yılında 1709,41 milyar dolar kalkınma yardımı

yapmıştır. 2006 yılında, bir önceki yıla göre yaşanan %62'lik artışın nedeni, Türk özel sektörü tarafından kalkınmakta olan ülkelere yapılan yatırımların ilk kez istatistiklere dâhil edilmesidir.

2006 yılında Türkiye tarafından verilen kalkınma yardımlarının içerisinde özel akımların toplamı 994,47 milyon dolardır. Geriye kalan 714,21 milyon dolarlık resmi kalkınma yardımlarının tamamı bağış şeklinde gerçekleşmiştir. Bağış olarak verilen kredinin 642,58 milyon dolarlık kısmı ikili anlaşmalarla, 71,63 milyon dolar ise uluslararası kuruluşlara katkı ve aidat ödemesi olarak verilmiştir. 2006 yılında verilen toplam resmi kalkınma yardımlarının %57,7'sini milenyum kalkınma hedeflerini besleyen plan ve projelere gitmiştir. İlk üç sırayı cinsiyet eşitliği, temel eğitim ve yoksullukla mücadele yardımları oluşturmaktadır(Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2006, s.30-32).

3.6.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Uluslararası İşbirliğinin Önemi

Küresel kamusal malların finansmanına yönelik faaliyetlerin büyük kısmı, ulusal seviyede gerçekleşmektedir. Söz konusu mallara yapılan her iki yüz dolar harcamanın sadece bir doları uluslararası harcamadır. Ancak bu malların sınır ötesine taşan fayda ve maliyetlere sahip olması nedeniyle, önemli uluslararası sorunlara açmaktadır. Bu nedenle, küresel kamusal mallar konusunu, ulusal kamusal mallara ilave olarak uluslararası işbirliğini içeren mallar olarak ele almak gerekmektedir. Küresel kamusal malların finansmanı konusunda yapılan çalışmalarda, ülke düzeyinin varlığı bir başlangıç noktası olmalıdır.

Küresel kamusal malların finansmanı için tek bir çözüm yolu bulunmaktadır ve çok taraflı katılım gerektirmektedir. Küresel bakış açısıyla konu ele alındığında, ulusal devletler bu malların sunumunda ve finansmanın da tek başlarına uzun süre başarılı olamazlar. Çünkü küresel düzeyde kolektif başarısızlığın bir bireyi olmuşlardır(Rizzolli, 2002, s.69). Ulus devletlerin egemenlik gücü uluslararası alanda kolektif hareketi sağlayamadığı için, egemenlik güçlerinin bazılarını devlet üstü kuruluşlara devretmek zorunda kalmışlardır.

Küresel kamusal malların sınır ötesi fayda ve maliyetler yayması nedeniyle, bu malların finansmanında uluslararası işbirliğine gidilmesi gerekmektedir.

Uluslararası işbirliğinin birçok şekli bulunmaktadır. Finanse edilecek küresel kamusal malın özelliklerine göre uluslararası arenada yapılacak işbirliği türleri farklılık göstermektedir. Tablo 15’de ulusal düzeyden uluslararası alanda gidilecek işbirliği türleri gösterilmektedir. Başlıca işbirliği türleri şunlardır(Kaul ve Goulven, 2002, s.332-334).

Dışarıya Doğru İşbirliği. Geniş çapta üretilen ulusal kamusal malın sunumunda iç politika aletleri, bu hizmeti sürdürmeyi ya da geliştirmeyi ya da her ikisini sağlayamıyorsa, politikacılar sınır ötesi işbirliği yoluna giderler. (A) ülkesi, diğer ülkeleri, negatif sınır ötesi dışsallıkları engellemek için, negatif dışsallığa yol açan malın sunumuna katkı yapmalarını teşvik etmektedir. Finansal dengeyi sağlamlaştırmak için yapılan yardımlar, bu tür işbirliğine örnek verilebilir.

İçeriye Doğru İşbirliği. Dünyadaki diğer ülkeler, bir ülkedeki yiyecek güvenlik standartlarının sağlanması ya da CFC’nin azaltılması için uluslararası anlaşmalar ile işbirliğine gidebilirler. Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi için yapılan işbirliği, bu tür bir işbirliğidir. Politik koordinasyon ve mali politikaların ahengini sağlamak için genelde içeriye doğru işbirliğine gidilmektedir.

Devletler Arası Üretime Katılma. Ülkeler, ulusal düzeyde kendi çabaları ile yapacakları üretim yerine, kamusal malları ortak üretim yoluyla üretebilirler. Örneğin küresel hastalıkları gözetleme hizmeti ve küresel meteorolojik bilgi üretimi, ortak sunulan ve finanse edilen bir hizmettir. Yeni bir organizasyon oluşturmak yerine, var olan üretime katkı yapabilirler.

Şebeke İşbirliği. Bu işbirliği, ilk iki türün bileşimidir. Telekomünikasyon ve ulaşım, üyelerinden giriş ücreti talep etmektedir. Bu giriş ücreti, ulusal politikaların ve teknik regülasyon kurallarının standart hale getirilmesini gerektirir. Şebeke işbirliğinden yararlananlar, giriş maliyetlerini ödeyerek işbirliği yoluna giderler. Örnek olarak, bir ülkenin uluslararası sivil havacılık sistemine üye olması verilebilir.

Uluslararası düzeyde, ülkeleri işbirliği için zorlayan bir kurum bulunmamaktadır. Ülkeler, çıkarlarına uygun gördükleri durumlarda işbirliğine gitmektedirler³²⁷. Uluslararası arenada işbirliği yapmanın zor olması nedeniyle, Uluslararası düzeyde, ülkeleri işbirliği için zorlayan bir kurum bulunmamaktadır. Ülkeler, çıkarlarına uygun gördükleri durumlarda işbirliğine gitmektedirler³²⁷.

Uluslararası arenada işbirliği yapmanın zor olması nedeniyle, uluslararası çabaların koordine edilmesi gerekmektedir. İşbirliğini kolaylaştırmada uluslararası organizasyonlar önemli rol oynamaktadırlar.

Uluslararası organizasyonlar, bilgi biriktirme ve dağıtma, küresel değişimlerle ilgili farkındalık yaratma, ülkeler arasında güveni artırma ve küresel ortak varlıkların korunması çabalarını başlatma başlıkları altında toplanabilecek önemli rollere sahiptirler.

Ulusal ve uluslararası alanda kolektif hareketin sağlanmasında, bilgi çok önemli yere sahiptir. Piyasanın etkin işlemesi için, herkesin fiyatlar ve ürün kalitesi hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Küresel kamusal malların sunumu ve finansmanı ise yüksek derecede belirsizlik içermektedir. Örneğin ozon tabakası ile ilgili riskler yıllardır tartışılmaktadır ancak yeterli önlemler alınmamıştır. Kyoto Protokolü ile ilgili müzakere süreci çok yavaş ilerlemekte ve önemli aktörler (örneğin ABD) imza atmamaktadır ve kolektif hareketi tehlikeye sokmaktadır. Buna karşılık Montreal Protokolü (CFC emisyon yasakları) geniş ölçüde kabul edilmiştir. Çünkü CFC ile ozon tabakası bozulması arasındaki ilişki tam olarak ortaya konmuştur ve herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu nedenle uluslararası organizasyonların birinci en önemli rolü, ülkelere güvenilir bilgiler vermek ve sorunları ve çözüm yöntemlerini ayrıntılarıyla açıklamaktır (Rizzolli, Matteo, 2002, s.70-72).

Uluslararası organizasyonlar, mali ve mali olmayan yöntemler kullanarak, finansmanına katılacak ilgili tüm aktörleri, yapılacak harcamaların yüksek geri dönüşümü olacağına inandırması gerekmektedir. Uluslararası alanda bedavacılık davranışını ortadan kaldırmada, uluslararası organizasyonların verdikleri bilgiler önemli role sahiptir. Bedavacılık, sadece tüketimde dışlama olmamasından kaynaklanmamaktadır. Üretim ve finansmana katılacak diğer üyeleri tanımamaktan da ortaya çıkabilmektedir. Küçük boyutlu gruplarda herkes birbirinden haberdardır ve ahlaki zorlamalar bedavacılığı engeller. Bu yüzden uluslararası organizasyonlar, diğer ülkelerin tercih, niyet, davranışları hakkında önemli bilgi sağlarlar ve katılımcılar arasında güven kurarak işbirliğini kolaylaştırırlar.

Günümüzde uluslar arası organizasyonlar, ozon tabakasının incelenmesi, uluslar arası finansal istikrarın sağlanması, HIV/ AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların kontrol ve yok edilmesinde önemli görevler üstlenmekte ve bu malların finansmanı için ülkeler arasında işbirliğini sağlamaktadırlar. Birleşmiş Milletler, mevcut küresel organizasyonlar içindeki en kapsamlı organizasyondur ve ülkelerin küresel kamusal mal üretme çabalarını düzenlemekte ve yönlendirmektedir.

3.7. Kamusal Türüne ve Toplama Tekniklerine Göre Küresel Kamusal Malların Finansmanı

Küresel kamusal mallar, kamusallığın derecesine ve toplama tekniklerine göre farklı finansman yöntemlerine başvurulmasını gerekli kılmaktadır. Küresel tam kamusal malların finansmanı, devletler üstü kuruluşların varlığını gerektirir ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Toplama teknikleri içerisinde yer alan, en iyi vuruş tekniğine sahip mallarda ise zengin ülkelerin desteği ile çok az üretim birimi tarafından hizmetin sunulması, kaynak tasarrufu yaratacaktır. Bu kısımda küresel kamusal malların kamusal türleri ve toplama teknikleri dikkate alınarak, farklı finansman yöntemlerine değinilecektir.

3.7.1. Kamusal Türüne Göre Küresel Kamusal Malların Finansman Yapısı

Kamusal türüne göre finansman yöntemleri farklılık taşımaktadır. Finansman konusunda en sorunlu olan mal kategorisini tam kamusal mallar oluşturur. Tablo 16’da her kategori mal için finansman olanakları gösterilmektedir.

Tam Kamusal Mallar;

Malların faydalarında rekabet ve dışlama bulunmamakta ve faydalarından tüm dünya milletleri etkilenmekte ise, bu mallar küresel tam kamusal maldır. Örneğin CFC’yi azaltmaya çalışan ülke, diğer ülkelerin bu hizmetin faydasından yararlanmasını engelleyemez. Bu nedenle küresel riski azaltıcı ve atmosfer koruyucu bu hizmet, tam kamusaldır.

AIDS, Ebola gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasını sınırlama, temel bilimsel araştırmalar, küresel nitelikte tam kamusal mallara verilebilecek diğer örneklerdir. Bu faaliyetin finansmanına katılıp katılmadığına bakılmaksızın, herkes bu hizmetin faydalarından yararlanmaktadır.

Tam kamusal malların kullanımında dışlama bulunmadığı için, bedavacı davranışlar yaygındır. Bu malların finansmanı için en iyi yöntem, bu maldan yeterli derecede fayda sağlayan lider bir ülkenin, bu hizmeti finanse etmesidir. Eğer bu şekilde lider bir ülke bulunuyorsa, BM gibi uluslar üstü bir yapıya başvurulmalıdır. Bu kuruluşlar, üyeleri tarafından ödeme güçlerine göre bu kurumları finanse ederler. Günümüzde uluslararası vergi toplayan ülkeler üstü bir devlet ya da organizasyon bulunmamaktadır. Ancak, bu mallar için gerekli finansmanı sağlayacak ülkeler üstü bir yapı gerekmektedir(Sandler, 1999, s.7-8). Tam kamusal malların yetersiz sunumunun üstesinden gelmek için, uluslararası antlaşmalarla oluşturulan kurumlar ve rejimlere ihtiyaç vardır. Kısa dönemde bu rejim ve kurumlar, konu bazlı uzmanlaşmaya yöneleceklerdir ancak uzun dönemde, kapsam ekonomilerinin avantajlarından yararlanmak için tek bir çatı altında birleşmeye gidileceklerdir(Anand, 2002, s.22).

Yarı Kamusal Mallar;

Yarı kamusal malların tüketiminde kısmen rekabet ya da kısmen dışlanamazlık bulunmaktadır. Tüketimde rekabetin olduğu ancak dışlamanın söz konusu olmadığı yarı kamusal mallarda mülkiyet haklarının kurulması ya da birinin bu ortak malı sahiplenmesi zordur. Bu yüzden, söz konusu malların faydaları güçlü dışlanamazlık içerir. Bu tür mallara örnek olarak okyanus balıkçılığı verilebilir. Bu malların tüketiminde rekabet vardır çünkü avlanmanın artması, kalabalıklaşma nedeniyle diğer avcıların tüketim miktarı azaltılmaktadır. Balıkçı gemileri, aynı miktar balık avı için daha fazla çalışmak zorunda kalırlar. Organize suçların azaltılması ve bitki zararlılıklarının kontrol edilmesi faaliyetleri, başkalarının bu hizmeti sunmasını engellemektedir. Dışlama olmadığı için, bu tip malların gönüllü katkılarla desteklenmesi zordur. Bu nedenle, ulusal ya da uluslar üstü lider kuruluşların zorlayıcı gücüne ihtiyaç vardır.

Kamusal malların tüketiminde dışlama mümkün ve ulusal özel faydalar bulunmaktaysa, uluslar üstü kurumlara gerek bulunmamaktadır. Füze savunma sistemi, afetzedelere yardım ve bilgiyi yayma durumunda ödeme yapmayanlar dışlanabilir. Füze koruma sistemleri, bu hizmeti ülkelerin kendilerinin üretip üretmemesi ve finansmanına gönüllü katkı yapıp yapmadığına bağlı olarak, ülkelerin hizmetten yararlanıp yararlanamayacağı ortaya çıkaracaktır. Örneğin füze sisteminin

kurulması aşamasında ödeme yapmayanlar, hizmetten elde edilecek faydalardan dışlanabilir. Dışlamanın varlığı, gönüllü finansmanı ve kulüp benzeri yapıları teşvik etmektedir. Rekabetle ilgili kalabalıklaşma dışsallıklarını içselleştirmek için üye, ücreti alınmalıdır(Sandler, On Financing Global and International Public Goods, 1999, ss.10-11).

Kulüp Malları;

Kulüp mallarda, belirli bir kapasite noktasına kadar tüketimde rekabet bulunmamaktadır ancak üye olmayanların dışlanması mümkündür. Bu grupta yer alan malların kendi kendini finansman imkânları fazladır.

Kullanıcı ücreti ya da üye aidatı ödemesi mümkün ve dışlama maliyeti düşük ise, kullanıcılar bir kulüp oluşturur ve maliyeti paylaşarak sunum yaparlar. Üye olmayanlar kulüp malların kullanımından dışlanırken, üyeler her kullanım için ücret öderler. Bu şekilde kalabalıklaşmanın dışsallıkları içselleştirilir ve kaynaklar en verimli alanlara yerleştirilmiş olur. Kulüp fiyatlaması, yararlanma ilkesine uygun düşmektedir. Eğer kulüp, tüm ülkeleri kapsayacak ölçüde sahip değilse, bir çok kulüp ortaya çıkar ve her ülke kendi başına optimal kulüp boyutunu belirler. Üyeler, girişte ödedikleri bedele karşılık en azından eşit faydalar elde ettikçe, üyeliğe devam ederler.

Uluslararası ziyaretçiler nedeniyle ulusal parklar (Avustralya'daki Büyük Bariyer Kayalıkları, yağmur ormanları), uluslararası nitelik kazanmışlardır. Parkların devamlılığını ve alt yapısını sağlamak için giriş ücreti alınmaktadır. Kanallar (Süveyş ve Panama Kanalı), kulüp malıdır ve dışlanmaya izin verilmektedir. INTELSTAT, üyeleri ülkeler ve firmalar olan bir konsorsiyumdur. Telefon ve TV iletişim sinyallerini taşıyan yörüngedeki iletişim uydularının bilgilerinden yararlanmak için, üyeler maliyeti paylaşırlar(Kaul, 2002, s.98). Kulüpler, karışık ülkeler üstü yapı ya da vergi yönetimi yaratılmasına kurumsal bir alternatif oluşturmaktadırlar. Ülkeler, çoğu zaman egemenlik yetkisinden vazgeçmek istemedikleri için, ülkeler üstü kurumların küresel kamusal malların finansmanını sağlamalarını istemezler. Bu nedenle küresel kamusal malların finansmanında kulüpler daha çekici gelmektedir. Kulüplerin basit finansman yapısı vardır. Giriş ya da aidat ücreti ile hizmetler finanse edilmektedir. Bir kez gelir ya da satış vergisi küresel kamusal malın finansmanı için

uygulandığında, faydalananlar ile finanse edenler arasında ayırım ortaya çıkar ve dağıtımda etkinsizlik yaşanır. Kulüp yapısında ise yararlananlar ile finanse edenler arasında farklılaşma yaşanmamaktadır(Sandler, 1999, s.11-14).

Ortak Ürünler;

Ortak ürünler, kamusal dereceleri birbirinden farklı, eş zamanlı olarak iki ya da daha çok çıktı sağlayan faaliyetlerden ortaya çıkan ürünlerdir. Tam kamusal, yarı kamusal ve özel mal niteliğine sahip olabilir. Eğer kulüp çıktısı söz konusu ise, kullanma ücreti alınmaktadır.

Yoksulluğu azaltmak için verilen dış yardımlar, bir ortak üründür. Yardım yapan ülke, bulaşıcı hastalığın kendi topraklarına yayılmadan hastalığı sınırlamış olmaktadır. Yağmur ormanları diğer bir ortak ürün örneğidir. Bu ormanların korunması, dünya çapında karbon miktarını azaltır ve biyolojik çeşitliliği korumaktadır. Ayrıca yerel ve bölgesel düzeyde de faydalar ortaya çıkarmaktadır. Erozyon engellenir, yerel iklim koşulları bozulmaz ve ekolojik turizm geliri artacaktır. Barışı koruma faaliyeti, ülkeye olan faydaları yanı sıra, en yakın komşu ülkelere ve tüm dünyaya küresel faydalar sağlamaktadır. Müttefikler arası savunma işbirliği, saldırıları önleyici küresel faydaların yanı sıra iç şiddeti önleyici ulusal düzeyde özel faydalar da ortaya çıkarmaktadır.

Ortak ürünlerin finansmanında belirleyici unsur, toplam fayda içinde yer alan dışlanabilir türden faydaların miktarıdır. Eğer hizmetin faydalarından dışlama söz konusu ise, uluslar üstü bir yapıya başvurmadan, bu hizmetler piyasa ve kulüpler tarafından finanse edilebilecektir. Eğer dışlama oranı bire yakınsa, bu malların finansmanında yararlanma ilkesinin uygulanması uygun olacaktır(Sandler, 1999, s.14-16).

Tablo 14: Küresel Kamusal Mallar: Alternatif Türleri ve Olası Finansman Şekilleri

Malın Türü	Örnekler	Olası Finansman Şekli	Yorum
Tam Kamusal Mal	<ul style="list-style-type: none">• Küresel ısınmayı önlemek• Temel araştırmalar• Hastalıkların yayılmasını önleme	Genellikle ödeme gücü ilkesine göre kamu zorlaması ile finanse edilmesi gerekir. Uluslararası vergileme ya da bir bedel belirleme mekanizması gerekir. Tatmin edici bir net fayda elde edilecekse, lider bir ülke ya da ülkeler tarafından da bu koordinasyon sağlanabilir.	Finansmanına gönüllü katılım dışlamaya yol açacağından, tarafsızlık kaygılarına sebep olur. Finansmana yeterli katılımın olmaması halinde, koordinasyonu ile finansmanın sağlanması kısmi işbirliği bedavacılık sorunu yaratır. Dolayısıyla bir zorlama mekanizması gerekir.
Yan Kamusal Mal (Rakabet var fakat dışlanana yok)	<ul style="list-style-type: none">• Okyanuslarda balık avlamak• Tanımsal ürünleri haşerelerden korumak• Organize suçları	Burada da uluslararası düzenleme ve bedel toplama yetkisine sahip uluslar üstü bir kuruluşa ihtiyaç vardır. Tam kamusal mallardaki durumun aksine rekabet, karşılıklı bağımlı eylemleri daha fazla teşvik edebilir.	Finansmana katılımda kişisel teşvikler daha fazladır. Rekabetin varlığı tarafsızlık kaygılarına azaltılmakla birlikte, kamunun zorlavalığına olan ihtiyaç devam etmektedir.
Yarı Kamusal Mal (Dışlama var)	<ul style="list-style-type: none">• Füze savunma sistemi• Afetten kurtarma	Dışlamanın mümkün olması, finansmanının gönüllü katılımı kolaylaştırır ve kulüp mallardaki gibi bir durum ortaya çıkar. Bu tür mallar için kamu sektörü, özel kesimin üretimini kolaylaştırmak ve teşvik etmek açısından gereklidir.	Tam bir dışlama söz konusu olmavacağından, malın üretimi optimalin altında kalacaktır. Optimal olmayan bu durum için kamu müdahalesi ya da teşviklerin
Kulüp Mal	<ul style="list-style-type: none">• Uluslararası parklar• Uydu• Kanallar ve su yolları	Yaratılan kalabalıklaşmaya göre, her bir faydalananın ödeme yapması gerekir. Ödemeyenler dışlanırlar. Yararlanan başama ödenen bedel, yaratılan kalabalıklaşma şeklindeki dısalığın içselleştirilmesi için marjinal ekonomilerine, tıkanıklık etkisine, kalabalıklaşma maliyetine eşit olmalıdır.	Etkin bir sonuç elde etmek mümkündür. Kulüpler işlem yapmayanlar dışlanırlar. Yararlanan başama maliyetlerini sınırlandırdılar. Bu malların tam finansmanı ölçek ekonomilerine, tıkanıklık etkisine, faktörlerin rekabeti ile çıktı
Ortak Ürünler	<ul style="list-style-type: none">• Dış yardım• Tropik ormanlar• Banş• İttifak ülkelerinin	Ortak ürünler arasında, ulusa özgü faydalar sağlayan ve kulüp malların yarattığı faydalara daha fazla rastlandığından, piyasalar kulüplerin düzenlemeleri, bu türden malların finansmanında daha etkin bir şekilde	Toplam faydadan dışlanabilirlik oranının zorunlu olarak dikkate alınması gerekir. Dışlanabilirlik oranı bire yaklaştıkça, piyasalar ve kulüpler daha etkin olarak çalışırlar. Kurumsal

Kaynak: Sandler Todd, “On Financing Global And International Public Goods”, *World Bank Policy Research Working Paper* No. 2638, July 2001. s.45, *Aktaran:* Karayılmazlar, Ekrem, “Uluslar arası Kamusal Mallara İlişkin Kavramsal Sorunların Kamu Maliyesi Perspektifinden Tartışılması”, *Vergi Dünyası*, Yıl:25, Sayı:300, Ağustos, 2006, s.156.

3.7.2. Toplama Teknolojilerine Göre Küresel Kamusal Malların Finansman Yapısı

Küresel kamusal mallar, sahip olduğu toplama tekniklerine göre farklı finansman yöntemlerinin uygulanmasını gerekli kılmaktadır. İkinci bölümde toplama tekniği türleri ve kamusal türlerine göre çeşitlerine değinilmişti. Bu kısımda, her bir toplama tekniğine göre küresel kamusal mallara uygulanacak finansman yöntemleri üzerinde durulacaktır. Toplama tekniklerine göre finansman yapısı Tablo 14'de ayrıntılı olarak açıklanmıştır

Toplama Tekniği;

Toplama tekniği, kamusal malların finansmanında en çok kullanılan tekniktir ve zorlayıcı gücün olmadığı kolektif hareket konusunu, karamsar bir yaklaşımla ele almaktadır. Toplama tekniğini açıklamada iki tür oyun tekniği kullanılmaktadır. Bunlardan ilki, Tutuklunun İkilemi oyunudur. Kamusal malın finansmanına katılan bazı katılımcıların daha zengin olduğu ve bu mallara daha çok değer verdiği durumlarda, tutuklunun ikilemi yaşanmaktadır. Bu durumdan kurtulmak için, bir ülkenin ya da ülkelerin yeterli derecede bu mallardan fayda sağlaması gerekmektedir. Tutuklunun ikilemi durumundan kurtulmak ve bilgi eksikliğini ortadan kaldırmak için, uluslararası işbirliğine gidilmesi önem taşımaktadır.

İkinci oyun türü, Tavuk Oyunu'dur¹⁶ (Yılmaz, 2005, s.250-272, s.254). Katılımcıların bakış açısıyla konu ele alındığında, elde edilecek faydanın katlanılacak maliyetten az olduğu durumda, korkak tavuk oyunu geçerlidir. Çok az ya da hiç katkı yapılmaması durumunda, sonuç negatif olacaktır ve herkes zarar görecektir. Bu duruma örnek olarak veba hastalığı verilebilir. Hastalığı önlemek için bir ya da daha çok ülkenin çabası teşvik edilmektedir(Sandler, 2001, s.18).

Toplama tekniğinde ülkelerin katkıları arasında tam ikame durumu bulunmaktadır ve bu nedenle, ülkeler bedavacı davranmaya istekli olmaktadır. Bundan dolayı, uluslararası işbirliğinin oluşturulması ve küresel kamusal mal üretimi

¹⁶ Tavuk Oyunu, bir taraf için kötü olan durumun karşı taraf için de kötü olması durumunu ifade etmektedir. Bu oyun, 1955'de James Dean'in başrolü oynadığı "Asi Gençlik" filminde kullanılmıştır. Filmde lise öğrencisi Jimbo ve Buzz, arabalarını uçuruma doğru sürecekler ve direksiyonu ilk kıran taraf oyunu kaybedecektir. Taraflar aynı anda direksiyonu kırarsa, oyun eşitlenmiş olacak ancak ikisinin de direksiyonu kırmaması durumunda hayatta kalma oyunu sona erecektir.

ile ilgili zorlayıcı tedbirlerin alınması gerekmektedir (Binger, 2003, s.12).Toplama tekniği, dışlanamazlık ve rekabetin olmaması özellikleri ile birleştiginde, bu malların finansmanı daha zor hale gelmektedir. Ülkelerin tek başına bu malları finanse etmesi, yetersiz sunuma yol açacaktır. Bu durumda uluslar üstü işbirliğine gidilmesi gerekmektedir.

En Zayıf Halka Tekniği;

Küresel kamusal malın üretimi için en az çaba sarf eden ülke, toplam üretim miktarını belirlemektedir(Kanbur ve Sandler, 1999, s. 72). Örneğın salgın hastalıkların yayılmasının önlenmesi, orman yangınlarının kontrol altına alınması, terörist faaliyetlerin durdurulması konularında tüm ülkeler tarafından her türlü önlemin alınmasına karşılık, bir ülke tarafından önlem alınmıyor ya da yetersiz önlem alıyor ise tüm üretim çabaları boşa gidecektir.

En zayıf halka tekniğini açıklamada, sigorta oyunu kullanılmaktadır. Her ülkenin çıkarı, diğer ülkelerin bu mallara yaptığı katkı ile örtüşmektedir. Çünkü bu malların yetersiz sunumu, mevcut durumu daha kötü duruma getirecektir. Salgın hastalıkların yayılmasını engellemek için, tüm ülkelerin işbirliğine gitmeleri gerekmektedir. Hizmetin sunumunu standart düzeye çıkarmak ve finansmanını sağlamak için, zengin ülkelerin yardımlarına ve uluslararası işbirliğine gerek duyulmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü gibi ülkeler üstü kuruluşlar, bu tür işbirliklerini koordine edebilirler(Sandler, 2001, s.19).

En İyi Vuruş Tekniği;

AIDS ve sıtma gibi hastalıklara yönelik çözüm üretilmesi, uzay araştırmaları gibi hizmetler, uzun ve masraflı bir üretim sürecini içermektedirler. En iyi vuruş tekniğine sahip mallar için genelde, zengin ülkelerin tek yanlı tedbirleri söz konusu olmaktadır. Örneğın Mars'ta arama yapmak için NASA'nın yaptığı araştırma programı, ABD tarafından finanse edilmektedir(Anand, 2004, s.20- 22, s.20). Bulaşıcı hastalıklara karşı aşı geliştiren ülke, bu üretim süreci için en çok zahmete katlanan ülke olacaktır ve tüm dünya bundan yararlanacaktır. Hastalık için ilaç bulunduktan sonra, diğer ülkelerin yapacağı ilave çalışmaların hastalığın tedavisine çok az ya da hiç faydası olmayacaktır. Bu nedenle toplam küresel kamusal mal üretim düzeyi, bu hizmeti en çok sunan ülkenin ya da aktörün üretim düzeyine bağılı

olacaktır(Sandler, 2002, s.99). En iyi vuruş tekniğini açıklamada Koordinasyon Oyunu kullanılmaktadır. Küresel kamusal malı sunmak için tek bir aktör yeterli olacaktır ve potansiyel aktörlerin kendi aralarında koordine olarak, en fazla çabayı kimin harcayacağını belirlemeleri gerekmektedir. Çünkü, bu hizmetin tek bir aktör tarafından sunulması, en uygun yöntem olmaktadır. Birden fazla aktörün aynı hizmeti üretmesi ise kaynak israfına yol açacaktır. Hizmetin finansmanı için zengin ülkelerin yardımında bulunması ya da farklı katılımcıların ortaklığı gerekmektedir. Bu tekniğin uygulanmasında uluslararası işbirliği büyük önem taşımaktadır. Bunun iki nedeni vardır. Birinci neden, aynı konu hakkında farklı ülkelerde çalışmaların yapılması, kaynak israfına yol açacaktır. İşbirliğine gidilmesi, kolektif hareket sorununu önlemektedir. İkinci olarak, zengin ülkelerin sıtma gibi kendi ülkelerini tehdit etmeyen konulara katkı yapmaya istekli olmamalarıdır. Bu nedenlerle en iyi vuruş tekniği ile finanse edilmesi gereken küresel kamusal mallarda, uluslararası işbirliğine gidilmesi uygun olacaktır(Sandler, 2001, s.20).

Ağırlıklı Toplam Tekniği;

Bu üretim tekniğinde, her bir ülke tarafından hizmetin üretimine yapılan katkıların ağırlık oranlarının toplamı, küresel kamusal malın üretim miktarına eşit olmaktadır. Bu malların üretim ve finansmanına katılımın iyi bir şekilde oluşturulması için, ülkelerin üretimdeki ağırlıklarının kesin bir şekilde belirlenmesi önem taşımaktadır(Sandler, 2002, s.73). Bu amaçla, Birleşmiş Milletler tarafından finanse edilen Gözetleme ve Değerlendirme İşbirliği Programı (EMEP), ülkelerin kükürt emisyonu, nitrojen oksit ve diğer çevreyi kirleticilerle ilgili ülkelerin paylarını ortaya koymaktadır. Ülkeler, yaydıkları emisyonun miktarına göre çevresel sorunların finansmanına katkıda bulunacaklardır(Sandler, 2002, s.22-23).

Sunulacak hizmetten daha fazla fayda elde edecek ülkeler, bu hizmetin finansmanına daha çok katkı yapacaktır. Asit yağmurlarında etkilenen ülkeler, asit yağmurlarına neden olan maddeleri azaltmak için daha fazla finansmanına katkı sağlamaktadır ancak bu yağmurlardan uzak olan ülkeler, daha az katkıda bulma eğiliminde olmaktadır. Eğer bir küresel kamusal malın finansmanı yetersiz düzeyde ise, gerekli finansmanı sağlayacak lider ülkelerin ve uluslar üstü kuruluşların rollerini tanımlamakta ağırlıklı toplama tekniğinden yararlanılır. Ayrıca, uygun bölgesel kuruluşlar ile bu malların finansmanı sağlanabilir(Anand,2002, s.22).

Tablo 15: Kamusal Sunumda Alternatif Toplama Teknolojileri

Sunum Teknikleri	Örnekler	Stratejik Düşünce	Kurumsal İçerik
* Toplama: Tüm seviyelerde kamusal malların üretimi, ülkelerin katkılarının toplamına eşittir.	Hava kirliliğini sınırlama Küresel tehlikelerin azaltılması Canlı türlerinin listelenmesi	Tutuklunun ikilemi ya da korkak tavuk oyunu tarafından özellikleri ortaya konmaktadır. Bu durumda ilk önce bedavacılık ve katkı yapmamak için güçlü bir teşvik vardır ve daha sonra zenginlerin, ortaya çıkacak kötü sonuçları ortadan kaldırması için güçlü bir teşvik bulunmaktadır.	Yardım kapsamında, çok taraflı bir organizasyonun ya da zengin ülkelerin liderliği üstlenmesine ve kamusal mal sunmasına ihtiyaç vardır. Ulusal düzeyde gönüllü üretim yetersiz kalacaktır.
* En Zayıf Halka * En düşük çaba, kamusal malın üretim düzeyini belirlemektedir.	-Şebeke bütünlüğünün korunması İsyanların yayılmasının sınırlandırılması	Denge ile tanımlanan davranışların çeşitli sigorta oyunu ile nitelenir. İyi durumda olan oyuncular, daha kötü durumda olanlara yardım için teşviklere sahiptir.	Çok taraflı organizasyonlar, hizmeti kabul edilebilir standart düzeye çıkarılması için kaynak aktarırlar ve direkt faaliyette bulunurlar. Fakir ülkelerde sunum kapasitesinin oluşturulması gereklidir. Ortaklıklara başvurulabilir.
* En İyi Vuruş: En fazla çaba, kamusal malın üretim düzeyini belirlemektedir.	AIDS'e çare bulunması Haşaratları etkisiz duruma getirme Genetik mühendisliği ürünleri	Tek tedarikçinin gerekli olduğu koordinasyon oyunları ile nitelenir. Birden fazla kurumun bulunduğu durumda, bunlar arasında koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Sunumu yapacak kuruluşun tanımlanmasını gerektiren bir sorun bulunmaktadır. En çok katkı yapabilecek ülkelerin, bu hizmetin sunumundan az fayda sağlayacak olması durumunda sorun ortaya çıkmaktadır.	Başarı için kaynaklar daha fazladır. Çok taraflı organizasyonlar ve lider ülkeler kaynak sağlamada ve üretimde başrolü üstlenirler. Katılımcılar arasındaki ortaklık, kolektif hareket sorununu önlemektedir.
Ağırlıklı Toplam Her ülke, toplam üretim seviyesi üzerinde etkilere sahip farklı katkıları yapmaktadır.	Kükürt emisyonunu temizleme Haşaratları kontrol etme	Birçok alternatif oyun türü bulunmaktadır. Bazı katılımcılar daha fazla özel fayda sağlar ve bu nedenle katkı için daha çok nedenleri vardır.	Daha az özel fayda sağlayan ülkeler arasında çabaları desteklemek için çok taraflı organizasyonlara ihtiyaç vardır. Bağımsız finansmanı teşvik etmek için bilgi toplar ve sunarlar.

Kaynak: Sandler Todd, "On Financing Global and International Public Goods", *World Bank Policy Research Working Paper* No. 2638 July 2001. s.46.

3.8. Küresel Kamusal Malların Sunumu Ve Finansmanına Yönelik Çözüm Önerileri

Küresel kamusal malların sunumu ve finansmanına yönelik kesin ve net bir çözüm yöntemi bulunmamaktadır. Son yıllarda küresel kamusal mallar konusu uluslararası arenada yoğun şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Bu malların sunum ve finansman yapısı çok geniş bir topluluğu kapsamakta ve taraflar arasında işbirliğinin sağlanması uzun çabalar gerektirmektedir. Çözüm arayışları henüz öneriler şeklindedir ve kulüp niteliği taşıyan sunum teknikleri dışındaki mallar için, kesin bir finansman önerisi bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni, ülkeler arasında güven ortamının olmaması ve bilgi noksanlığıdır. Küresel düzeyde, devletler egemenlik yetkilerinden vazgeçmemek için birçok konuda işbirliğinden ve uluslararası çözüm arayışlarından kaçınmaktadırlar. Kolektif eylem konusu, uluslararası alanda çözülmesi zor bir sorun haline almıştır. Küresel kamusal malların sunum ve finansmanına yönelik çözüm önerilerini maddeler halinde sıralamak mümkündür.

- Günümüzdeki uluslararası mali yapı incelendiğinde, küresel kamusal malların sunumunun ve finansmanın büyük ölçüde ulusal seviyede yapıldığı görülmektedir. Önceki kısımlarda bahsedildiği üzere, küresel kamusal mallar için uluslararası alanda yapılan her bir dolar harcamaya karşılık, ulusal seviyede 200 ile 400 dolar harcama yapılmaktadır. Bu nedenle küresel kamusal mallar konusunu, ulusal kamusal mallara ilave olarak uluslararası işbirliği içeren mallar olarak ele alınmalıdır. Küresel kamusal malların sunumunda ve finansmanında ülke düzeyi belirleyici olmalıdır.
- Küresel sorunlar ile ülkelerin politik tercihler arasında dengenin iyi kurulması gerekmektedir. Yönetimsel eksikliğin üstesinden gelmek için, ulusal devletlerin öncelikli çıkarlarını, uluslararası sorunlara göre yeniden şekillendirilmeleri ve ulusal eylem planları bu hedeflere göre yeniden belirlemeleri sağlanmalıdır. Binyıl kalkınma kuralları, 2015 yılına kadar uluslararası alanda acil çözülmesi gereken sorunları ortaya koymuş ve ülkeler için hedef belirlemiştir. Bu hedeflere ulaşacak

şekilde, ülkeler eylem planlarını hazırlamalıdır.

- İnsanların refahının sadece özel ve kamusal mallar arasındaki dengeye değil, bölgesel ve küresel kamusal mallar arasındaki dengeye de bağlı olduğunun tüm ülkeler tarafından anlaşılması sağlanmalıdır. Bu amaçla ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Soğuk savaş yıllarında işbirliğini engelleyen Doğu-Batı anlaşmazlıklarının yerini günümüzde, güç ve zenginliğin çok adaletsizce paylaşıldığı Kuzey-Güney ilişkisi almıştır. Ülkeler arasında büyük boyutlarda eşitsizlikler ortaya çıkmıştır. Uluslararası işbirliğine duyulan ihtiyaç artmıştır(Renner 2005, Çev: Başcı, 2004, s.3-22, s.4). Küresel kamusal malların sunumunda ülkeler tek başlarına başarılı olamazlar çünkü küresel kolektif başarısızlığın bir birimi olmuşlardır. Bu nedenle, küresel sorunların çözümünde uluslararası işbirliği teşvik edilmelidir.
- Sınır ötesi dışsallıklara, uluslararası düzeyde birçok alternatifi içinde barındıran işbirlikçi eylemlerle müdahale edilmelidir. Küresel kamusal malların sunum ve finansman sorunları sadece devletlerarası rejimler ile çözülmeye çalışılmamalı, sivil toplum kuruluşları, bireyler, uluslararası organizasyonlar sürece dâhil edilmelidir. Zengin, güçlü, fakir ayrımı yapılmadan, tüm nesilleri ve ülkeleri kapsayan katılım süreci oluşturulmalıdır.
- Küreselleşmenin doğal sonucu olarak devletin egemenliği zayıflamış ve bu süreç uluslararası toplumsal hareketler, siyasal aktörler olarak güç kazanmışlardır. Devletlerin küresel sorunların çözümünde giderek yetersiz kalmasının kamuoyunda yarattığı etkiler, sivil toplum kuruluşlarının, küresel yurttaşlığın getirdiği sorumluluklara daha çok el atmasına yol açmıştır. Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü gibi insani sivil toplum örgütleri, devlet destekli girişimlerden daha çok gelir toplaması ve etkin performans göstermesi sonucu, 1990'lar da uluslararası arenada önemli bir güç haline gelmişlerdir. Küresel hayırseverliğin özeleştirilmesi, ulus devleti gerekli kılan mantıksal

dayanaklardan birini daha giderek zayıflatmıştır(Dennis, 2003, s.199-200). Sivil toplum kuruluşları, küresel kamusal malların sunumunda ülkelere yol gösterici faaliyetlerinin yanı sıra bu malların üretimi ya da küresel kamusal zararların azaltımı için baskı unsuru olmuşlardır. Bu nedenle, küresel kamusal malların sunumunda sivil toplum kuruluşlarının varlığı desteklenmelidir.

- Devletlerin uluslararası arenadaki davranışları, özel aktörlerin davranışları gibidir yani ulusal kişisel çıkarlarına göre davranırlar. Bu eğilim, küresel düzeyde kolektif hareketsizlik sorunu gibi çözülmesi zor sorunlar ortaya çıkarmaktadır(Desai, 2003, s.74). Kolektif hareket sorunlarının çözümünde bilgi, büyük önem taşımaktadır. Çünkü güvenilir bilgi vermek, sorun ve çözüm yollarını anlatmak, işbirliğini artıracaktır.
- Bedavacılık sorunu, uluslararası düzeyde daha karmaşık hal almaktadır. Bedavacılık, ülkelerin birbirlerini ve politikalarını tanımamalarından ortaya çıkmaktadır. Küresel kamusal mallardan faydalanan sayısı çok fazladır ve farklı bölgelerdeki insanları içermektedir. Çıkarlar ve değerler farklılık göstermektedir. İletişim noksanlığı işbirliğini engellemekte ve güven ortamı kurulamamaktadır. Tutuklunun ikilemi ve bedavacılık sorunlarından kurtulmak için, karar birimleri arasında iletişim noksanlığı ortadan kaldırılmalıdır.
- Küresel alanda ülkeleri, tercihlerini açıklamaya teşvik etme ve ödeme gücünün ölçülmesi karmaşık bir hal almaktadır. Ülkeler arasında tercihlerin ve ödeme güçlerinin arasında farklılıklar oluşmaktadır. Bu nedenle, küresel kamusal malların optimal sunumu yerine, yeterli sunumu hedef olarak belirlenmelidir.
- Uluslararası arenada artan uluslararası rejimler, uluslar üstü bir devlet ortaya çıkaramamıştır. Bu nedenle, küresel kamusal malların sunumu ve finansmanında, uluslararası devlete ihtiyaç duymayan bir yapı kurulmalıdır. Uluslararası organizasyonlar ve işbirliğine daha fazla yer verilmelidir.

- Uluslararası rejimler, yanlış anlama ve çatışma riskini azaltmakta, işbirliğini teşvik etmektedir. Bu nedenle en önemli ara tamamlayıcı küresel kamusal mal rejimlerdir. Epistemik topluluklar, küresel rejimin oluşturulmasında daha çok rol almalıdır. İnsanların refahının sadece içi politika tedbirleri ile sağlanamayacağını ortaya koyma bakımından önem taşımaktadırlar. Katılım boşluğunu ortadan kaldırılmasında, epistemik toplulukların yapacakları açıklamalar ikna edici role sahiptir.
- Uluslararası organizasyonlar uluslararası çabaları koordine etme, işbirliğini kolaylaştırma, küresel değişimlerle ilgili farkındalık yaratma, ülkeler arasında güveni artırma konularında önemli rollere sahiptirler. Küresel kamusal malların sunumunda uluslararası organizasyonlar daha fazla görev almalıdırlar.
- Küresel kamusal malların sunumuna katılan ülkelere aşırı yük yüklenmemelidir. Özellikle az gelişmiş ülkelerin kaynakları, ülke içi gelişim amaçlarından saptırılmamalıdır. Aksi takdirde, zengin ve fakir ülkeler arasındaki eşitsizlik artacak ve Ters Robin Hood etkisine yol açılacaktır.
- Yetersiz sunuma yol açan nedenler ülke bazında iyi etüt edilmeli ve daha sonra çözüm arayışlarına gidilmelidir. Ülkeler arasında küresel kamusal mal ihtiyacı ve karşılama kapasitesi farklılık gösterir. Ülkelerin gelir düzeyi, kültür ve değerleri üretim ve finansman yapısını etkiler. Örneğin gelişmekte olan ülkeler, iklim değişikliğine yeterince önem veremezler. Bu ülkelere aktarılacak kaynaklar, küresel kamusal mallardan çok ekonomik sorunların çözümünde kullanılacaktır. Bu nedenle ilk önce ülkelerin ekonomik, sosyal yapıları analiz edilmeli ve daha sonra uygun çözüm arayışlarına gidilmelidir. Yapılacak yardımlar konuya odaklanmalıdır.
- Küresel kamusal malların sunumunda küresel ve yerel faaliyetler arasındaki ilişki iyi kurulmalı, temel hedeflere ulaşmaya katkı sağlayan tamamlayıcı faaliyetler iyi belirlenmelidir. Ulus devletlerin küresel kamusal mallara olan harcamalarının büyük kısmı tamamlayıcı faaliyet

olduğu düşünülünce, tamamlayıcı faaliyetin ne olduğu ve ülkelerin hangi tedbirleri alması gerektiği net olarak ortaya konulmalı ve koordine edilmelidir.

- Küresel kamusal malların sunumu için organizasyonların oluşturulmasında, kapsam ekonomilerin avantajlarından yararlanılmalıdır. Bu amaçla, bölgesel ve küresel düzeyde sorumlu tek bir kurum oluşturulmalıdır.
- Nesiller arası küresel kamusal malların sunumunda daha dikkatli adımlar atılmalıdır. 2002’de dünyadaki ölümlerin %3’ü savaşlardan kaynaklanmıştır. Bulaşıcı hastalıklardan ölenlerin oranı % 26 olmuştur (Pirages, 2005, Çev: Başçı, 2004, s.51-70, s.51). Biyolojik çeşitliliğin korunması, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, yoksulluğun azaltılması gibi gelecek nesilleri ilgilendiren konularda, her iki neslin çıkarları gözetilmelidir. Gelecek nesiller üzerine yük aktarılmamalıdır. Gelecek nesiller sunum kararlara katılmamaktadır Örneğin nükleer enerjinin kullanılmasında şimdiki neslin refahı artmakta ancak gelecek nesiller üzerine telafisi zor negatif dışsallıklar aktarılmaktadır. Şimdiki nesiller kararları dikkatli almalıdırlar. Kaul, gelecek nesillerin haklarını korumak için, Küresel Emanet Konseyi kurulmasını önermiştir(Kaul, vd., 1999, s.450-507, s.482).
- Küresel kamusal mallar için uygun sunum teknolojileri seçilmelidir. Çevre ile ilgili faaliyetlerde toplama teknolojilerine uygun üretim metodu seçilmelidir. AIDS tedavisi, uzay araştırmaları gibi masraflı ve uzun süreçli uzmanlık isteyen konularda, küresel düzeyde en iyi vuruş tekniği ile sunum yapılmalıdır. Bu malların üretiminde koordinasyon önemlidir. Aksi takdirde aşırı üretim nedeniyle kaynak israfı ortaya çıkacaktır. Hastalıkların kontrol edilmesinde en zayıf halka tekniğine göre sunum yapılmalı ve hizmetin sunumuna en az katkı yapan ülkeye destek verilmelidir.
- 11 Eylül saldırısından önce fakir ülkelerdeki sorunların, zenginlerin refahını etkilemeyeceği anlayışı hâkimdi. Saldırdan sonra, felaketlerin

çevre ile sınırlı olmadığı anlaşılmıştır. Kötü durumdaki komşuyu ziyaret etmeyince, o size gelecektir. Çevresel bozulmayı yavaşlatacak, yoksulluğu azaltacak, sağlam ve geniş kapasiteli önlemler alınmalıdır(Renner , 2004, s.10).

- Küresel kamusal mallarla ilgili harcamaların çoğu ulusal seviyede yapılmaktadır. Küresel kamusal malların finansmanı için küresel vergileme önerilerinin olmasına karşılık, böyle bir verginin uygulanması zordur ve ayrıca gerek de bulunmamaktadır. Kaynak aktarmak kadar, bu kaynakları verimli kullanmayı teşvik etmek önemlidir. Küresel kamusal zararları kontrol etme çabaları yerine küresel kamusal malların üretimine kaynak ayrılmalıdır.

Terörizme karşı sürdürülen savaş, yoksulluk, çevresel sorunlarla verilen savaş saf dışı bırakılmaktadır. Kosta Rika, son elli yılda hiç askeri yatırım yapmamış ve sosyal harcamalara daha çok kaynak ayırmıştır. Sonuçta bölgenin en uzun yaşam süresi, en yüksek okuryazar oranına ulaşmıştır(French, vd., 2005 ,s.201-222, s.212).

- Kulüp mallar, küresel vergilemeye gitmeye ve ülkeler arası örgütler oluşturmaya gerek duymayan yapılardır. Egemenlik yetkisinden vazgeçmek istemeyen ülkeler için kulüpler çekici gelmektedir. Kulüp benzeri üretim şekilleri oluşturulmalıdır. Uluslararası haberleşme, ulaşım sistemleri kendi kendilerini finanse etmektedir. Diğer küresel kamusal malların sunumu ve finansmanında, bu mallardan ders çıkarılmalıdır.
- Ortak malların aşırı kullanımını engellemek için mülkiyet hakları tanımlanmalıdır. İzin ticareti sistemi yaygınlaştırılmalıdır. Kirlilik izinleri sistemi ile ortak malların sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır. Bu sayede, evreye duyarlı teknolojilerin üretilmesi teşvik edilmiş olacaktır.
- Teşvikler yön değiştirmelidir. Mali politikalar ile çevreye zarar veren faaliyetler engellenmeli ve faydalı faaliyetler desteklenmelidir. Maden kömürü kullanımı, geri dönüşümü olmayan malların kullanımına konacak vergiler ile kullanıcılara ödettilmeli. Kyoto protokolü ile yeşil

teknoloji yatırımında bulunan kuruluşlara karbon kredisi verilmesi yoluyla, yeşil teknoloji yatırımlarının artırılması teşvik edilmiştir.

- Resmi kalkınma yardımları ile küresel kamusal malların finansmanı arasında ayrıma gidilmelidir. Böylece ülke yerine konuya odaklı yardım yapılması sağlanmış olur. Fakirliği azaltıcı programlara gidecek kaynaklar, küresel kamusal mallar için harcanmamış olur.
- Vergi değişimine uygulamasına geçilmelidir. Vergiler, gelir üzerinden çevreye zararlı faaliyetlere kaydırılmalıdır. Toksik atık üretimi, böcek ilacı kullanımı, karbon gazı emisyonu gibi faaliyetlerden vergi alınması, bir taraftan çevreye zararlı maddelerin kullanımını düzenleyici, diğer taraftan kişilerin harcanabilir gelirini artırıcı etkiler yaratacaktır. Çin hükümeti 2004 yılında, GSMH' dan kaynak tüketimi ve kirlilik maliyetlerinin düşülmesi ile elde edilecek Yeşil GSMH ölçümünü benimseyeceğini kabul etmiştir(French, Gradner ve Assadourian, 2005, s.211).
- Çok borçlu ülkelerin borçlarının azaltılması için daha çok kaynak ayrılmalıdır. Bu sayede sosyal harcamaları için kaynak yaratılmış olacaktır ve olası küresel zararların (savaş, salgın hastalıklar gibi) önüne geçilmiş olacaktır.
- Eko etiketlenmeye gidilmelidir. Çevre dostu ürünler yaygınlaştırılmalı ve yeşil üretim teknolojilerinin kullanımı teşvik edilmelidir.
- Küresel kamusal malların finansmanı ve sunumuyla ilgili yeni bakanlıklar kurulmalıdır. Bu bakanlıkların yurtiçi ve uluslararası harcamaları ayrı tutulmalıdır(Renner, 2004, s.12).

Küresel kamusal malların sunumunda birçok aktör ortaklaşa rol almaktadırlar. Ancak küresel kamusal malların sunumunda ulusal üretim temel belirleyici durumundadır. Bu üretimin uluslararası alan ile birleştirilmesinde, uluslararası organizasyonlar önemli rol oynamaktadırlar.

SONUÇ

Çok taraflı küreselleşen bir dünyada, çözülmeyi bekleyen sorunların anlaşılması, özel ve kamusalın nasıl anlaşıldığına bağlıdır. Bu terimlerin günümüzde hangi anlamda kullanıldığını ortaya koymak için, bu iki kavram arasında hangi esaslara dayanarak karşılaştırma yapıldığının bilinmesi gerekir. İnsan ihtiyaçlarının artması ve çeşitlenmesi, kamusal malların kapsamında ve tanımında değişiklikler ortaya çıkarmaya başlamıştır. Kamusal alan ve özel alan arasındaki sınırların belirsiz bir hal almaya başlaması, kamusal ve özel mal kavramlarının özel ve kamusal alanla sınırlı kalamayacağını ortaya koymuştur. Görüyoruz ki, dünyadaki son gelişmeler dünya devletlerinin belirli amaçlarla birleşmelerine doğru olmaktadır. Dünya barışı, bilimsel ilerlemeler, çevre koruma, insan sağlığı, insan hakları gibi konularda, bölgesel birleşmeler yanında, dünya çapında kuruluşlar, faaliyetler, hizmetler' de (gerekliğinde ayrı ayrı ulusların egemenlik haklarından da fedakarlık edecekleri) ortak fayda esasına dayanan uluslararası kamusal malları ortaya çıkarmıştır.

Kamu, umumu, genel olanı, herkesi ilgilendiren, devletle ilgili olanı ifade ettiği ve özel ise kişiyi hususi olanı, gizli ve mahrem olanı, kamuya kapalı bir alanı gösterdiği ve öteki insanlarla paylaşılmayacağını ifade ettiği söylenebilir. John Stuart Mill'e göre özel alan ile kamusal alan arasındaki ayrımı belirleyen temel kriter, bir kişinin davranışlarının bir başkasının yaptıklarından etkilenip etkilenmediğidir. Bir ferdin eylemi başkalarının faaliyetlerini etkilemiyor ya da onlardan etkilenmiyorsa o, özel alana dâhil edilebilir.

Kamusal mallar konusu ilk kez İtalyan iktisatçı Ugo Mazzola tarafından dile getirilmiştir. İtalyan iktisatçı Mazzola, kamusal mal konusunun gerçek öncüsüdür ve kamusal malların bölünmezlik özelliğine dikkat çekmiştir. Samuelson kamusal mallar konusunu sistematik bir şekilde ele almış ve formel yapıya kavuşturmuştur. Samuelson, 1954 yılından önceki katkılara göre tamamen kökten bir katkı sağlamıştır. Kamusal malların Pareto Optimal sunumu için gerekli koşullarını ortaya koymuştur.

Kamusal malların iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar, tüketimde rekabetin olmaması ve tüketiminden mahrum bırakamama özellikleridir. Malın

üzerindeki kişisel veya sosyal mal etiketi, bu malların hangi sektör tarafından üretilmesi konusunda bir şey ifade etmemektedir. Kamusalılık, bir malın tabiatında olan bir özellik değildir ve politik tercih konusudur. Teknik gelişmeler giderek özel mal niteliğini güçlendirici, ekonomik zorluklar ve sosyal tercihler ise malların kamusalılık yanını sağlamlaştırıcı yönde etki yapmaktadır. Geleneksel biçimde mal olarak düşünülmeyen birçok şey, kamusal malın temel özelliğini taşımaktadır. Dürüstlük, gelir dağılımının sağlanması, bilgi sağlamanın belli türleri kamusal mal niteliklerine sahiptir.

Dışsallıklar ile kamusal mallar arasında kesin bir ayırım yapılmamaktadır. Hangi dışsallıkların kamusal mal sayılacağı, toplumsal bir tercih sonucunda belirlenmektedir.

Yeni kamusal mal tanımı, toplumların sürekli olarak gelişmeleri takip etmesi konusuna vurgu yapmaktadır ve politik tercihin herhangi bir zamanda geçerli olup olmadığını gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yeni kamusal mal tanımına göre, mallar fiili olarak herkesçe tüketilmelidir. Kamusal mallar sadece piyasa başarısızlığına yol açan ve sadece devletçe üretilen mallar değildir. Kamusal ve özel alanlar, devletler ve piyasaların ötesinde kendi kendilerine var olmaktadır. Özetle, kamusal mallar kamusal alanda yer alır. Çünkü bu mallar teknik olarak dışlanamazlar çünkü bunlar politik tercihlerle kamusal alana bırakılmış ya da yer verilmiştir. Çünkü kamusal malların kamusal alanda olmasına kasıt olmaksızın izin verilmiştir. Bu yüzden kamusal mallar, kamusal alanın önemli bir ögesidir. Ancak kamusal alan, kamusal mallar topluluğundan daha fazlasıdır.

Özel ve kamu etiketi, kendi başına bir malı hangi sektörün sağladığını göstermemektedir. Özel malların sadece özel sektörde sağlanma zorunluluğu olmadığı gibi, benzer şekilde kamusal mallar da özel kesimce etkin olarak üretilmektedir. Özel sektörde üretilen kamusal mallara örnek olarak bilgisayar yazılımını verilebilir.

Pozitif devlet teorisinin temelleri yalnızca kamu malları teorisine dayandırılmaz. Kamusal mallar, kamu sektörü üretimini açıklamak ya da haklı çıkarmak için kullanırsa, kamusal mallar teorisi zayıf bir zemine sahiptir. Sonuç olarak, kamusal mallar teorisi, kamu harcamalarını açıklamada hem yetersiz hem de

uygunsuz kalmaktadır. Kamu sektöründe üstlenilen aktiviteler, kamusal mallar teorisinin kullanıldığı anlamına gelmez. Bunun başlıca iki nedeni vardır; ilk olarak, kamusal malların kamu sektöründe, özel sektör üretiminden daha verimli üretildiğine inanmamız için bir neden bulunmamaktadır. İkinci olarak, devletin yaptığı üretim, her durumda kamusal mal üretimi değildir. Kamu kesimi üretimini karakterize etmede Samuelson tipi kamusal malın katı tanımlaması kullanıldığında, kamu kesimi üretimi, tüketimde rekabetin olmaması özelliğine sahip değildir.

Bedavacılık problemini, oyun teorisinde kullanılan Tutuklunun İkilemi ya da diğer bir ifadeyle mahkûmlar çıkmazı modeli ile açıklamak mümkündür. Karar birimleri arasındaki iletişim noksanlığı, kolektif eylemin başarısızlığı ile sonuçlanır. Kolektif hareket sorunlarının çözülmesi için ulusal ve küresel düzeyde işbirliği gerekmektedir. Küresel kamu mallarının tedarikini ayarlamak, ulusal ve yerel seviyedeki kamu mallarının tedarikini ayarlamaktan daha karışık bir yapıya sahiptir. Çünkü bedavacılık problemleri, uluslararası seviyesinde daha içinden çıkılmaz bir yapıya bürünmektedir. Küresel kamu malları içinde bulunan ülkeler, kuruluşlar, organizasyonlar ve bireyler, tedarikte bir katkısı olsun ya da olmasın mutlaka faydadan yararlanırlar. Diğer bir faktör de, küresel kamu mallarından faydalananların çok fazla olması ve dünya nüfusunun farklı bölümlerini de içinde bulundurmasıdır. Çıkar ve ilgiler, kültürel değerler, siyaset öncelikleri çeşitlilik göstermektedir ve bu nedenle işbirliğini ortaya koymak kolay değildir.

Kamusal malların üretilmesi ve sunulması oldukça önemli ve hassas bir konu olmasından dolayı, kamu otoritesi veya hükümet doğrudan hangi maldan ne kadar üretileceğine karar verebilmektedir. Gerekli finansman ihtiyacı ise vergiler başta olmak üzere kamu gelirlerinden karşılanmaktadır. Oysa küresel kamusal mallarının üretilmesi, yönetilmesi veya finansmanı için böyle bir yöntem bulunmamaktadır. Küresel düzeyde bir hükümetten ve vergi toplayacak bir kuruluştan söz edilememektedir. Uluslar arası alanda bu fonksiyonları icra edecek bir otoritenin olmayışı, bir takım çözüm arayışlarını beraberinde getirmektedir. Çözüm olarak çeşitli uluslararası ve uluslar üstü kurumların oluşturulması gerektiği savunulurken diğer taraftan başka bir çözüm önerisi ise lider bir ülkenin küresel kamu mallarının sunumunu üstlenmesidir. Bu tartışmalar kapsamında ulus devletlerin durumu ve geleceği de önem arz eden bir başka konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte siyasal, sosyal, kültürel ve özellikle ekonomik alanlarda

ulus devletlerin geleneksel yapısını ve işlevlerini dahi farklılaştıran büyük değişimler yaşanmaktadır. Bu değişim trendi ekonomide serbestleşme, özelleştirme gibi değişim dinamikleriyle, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde kendisini daha belirgin bir şekilde hissettirmiştir. Ayrıca maliye anlayışını dahi kökten etkilemiştir.

Küreselleşen dünyada insanların refahının, sadece özel ve kamusal mallar arasında değil, ayrıca bölgesel ve küresel kamusal mallar arasında dikkat çekici düzeyde sağlanacak dikkatli bir dengeye bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Küresel kamusal mallar iki kritere sahip olmalıdır. İlk kriter, mallar yüksek derecede kamusal niteliğine sahip olmalıdır. Yani, bu malların tüketiminde rekabet ve dışlama olmamalıdır. Bu özellik geleneksel kamusal malların temel özelliğidir. İkinci kriter, bu malların faydaları birden fazla ülkeyi, sosyo-ekonomik grupları ve nesilleri kapsamalıdır. Bu özelliklere sahip mallar, pür küresel kamusal mal olarak ifade edilmektedir.

Küreselleşen ulusal nitelikteki kamusal mallar, küresel kamusal malların önemli bir sınıfını oluşturmaktadır ve bu nedenle, küresel kamusal malların tanımlanmasında geleneksel kamusal mal tanımı önemli bir yere sahiptir. Kamusal malların rakip olmama ve dışlanamazlık özelliklerini, küresel bakış açısıyla yeniden ele almak gerekmektedir.

Küresel kamu malları, tüm dünya nüfusunun yararlandığı ve faydasının ülkeler, insanlar ve nesiller çerçevesinde evrensel olduğu mallardır. Bir küresel kamu malı olarak barış ve güvenlikten yoksunluk ise savaflara, kıtlıklara, salgın hastalıklara, katliamlara ve yoğun mülteci akımlarına neden olur. Birçok kamu malı ve pozitif dışsallıkları olan mallar gibi küresel barış ve güvenliğin korunması ve gelecek nesillerin daha barışçıl ve huzurlu bir dünyada yaşamı için bu küresel kamu malının etkin bir şekilde yönetimi gerekmektedir. Tüm küresel mallarda olduğu gibi küresel barış ve güvenlikte de bir sunum, yönetim ve finansmanı sorunu söz konusudur. Küresel barış ve güvenlik için özellikle negatif dışsallıkların önlenmesi konusunda önemli parasal kaynakların ayrılması gerekmektedir. Tek bir ülkenin ya da birkaç ülkenin bir arada bu parasal kaynağı bulma konusunda başarılı olmaları mümkün görünmemektedir. Finansman mekanizmaları olarak sunumu sağlayan

uluslararası örgütlerin bütçeleri, silah ticareti ya da askeri harcamalar üzerinden alınan vergiler ile Resmi Kalkınma Yardımları olarak sayılabilir.

Küresel kamusal malların finansman yöntemlerini başlıca dört ana başlık altında toplamak mümkündür. İlki, dışsallıkların içselleştirilmesine yönelik mekanizmalardır. İkincisi finansman yöntemi, özel finansman kaynaklarının kullanılmasıdır. Üçüncü finansman yöntemini, ulusal ve uluslararası kurum ve organizasyonlardan elde edilen kamusal kaynaklar oluşturmaktadır. Ortaklık kaynakları ise genellikle hükümet kurumları, özel firmalar, vakıflar, sivil toplum organizasyonları ve uluslararası kuruluşlar arasında işbirliği şekillerinden oluşan çeşitli finans kaynaklarının birleşiminden oluşmaktadır.

Küresel kamusal mallar için belirlenmiş kesin bir finansman yöntemi bulunmamaktadır. Küresel kamusal malların finansmanı, birçok aktör tarafından çeşitli finansman mekanizmalarının kullanımını gerektirmektedir. Söz konusu malların üretilmesi ve finanse edilmesinde, uluslararası düzeyde işbirliği ve bunun bir uzantısı olan kalkınma yardımlarının kullanılması önem kazanmaktadır.

Küresel kamusal malların mevcut finansman yapısı incelendiğinde, bu malların finansmanı sağlamak için uluslararası vergilemeye gitmenin çok fazla gerekli olmadığına dair nedenler bulunmaktadır. Mevcut yapıda küresel kamusal malların esas bileşenini ulusal kamusal mallar oluşturmaktadır ve bu nedenle küresel kamusal malların finansmanının büyük kısmı ulusal düzeyde gerçekleşmektedir. Diğer bir neden, küresel kamusal malların finansmanı için sadece kaynakların artırılması yeterli olmamasıdır. Mevcut kaynakların verimli kullanılması gerekmektedir. Küresel kamusal zararları kontrol etme faaliyetlerinden küresel kamusal malları üretme durumuna geçilirse, çok büyük tasarruf sağlanacaktır. Son olarak, küresel kamusal malların sunumunun sadece para sorunu olmadığı konusudur. Yeni piyasalar ve düzenlemeler ile uygun sistem kurulduğu takdirde, daha etkin sunum yapılacaktır.

Sonuç olarak, küresel kamusal mallar konusuna, küreselleşen kamu malları olarak ele alınması gerekmektedir. Bu sayede mevcut üretim ve finansman sistemine ilave çabalar koordine edilerek başarıya ulaşılabilecektir. Başarıya ulaşmada işbirliğine gidilmesi, uluslararası organizasyonlar ve sivil toplum kuruluşlarının desteği

önemlidir. Yeni küresel vergiler koymak gibi ütöpik fikirler yerine kirlilik izinleri ticareti, vergi değişimi gibi uygulanması daha kolay ve genel kabul gören yöntemlere başvurulması daha uygun olacaktır. Çevre, insanlığa ortak bir geleceği olduğunu gösteren en önemli konudur. “Küresel kamu malları” veya “küresel ortak varlıklar” ifadeleriyle anlatılmaya çalışılan küresel çevre olgularının bilinçli bir şekilde her düzeyde korunması ve geliştirilmesi gelecek nesillere bırakabileceğimiz en önemli mirastır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, A. ve M. Şahin (2006), “Küresel Kamusal Malların Üretim ve Yönetim Dinamikleri
- Aksu, Bora, “Kamusal Alan– Özel Alan: Mahrumiyet– Özgürleşme İkileminin Ötesinde”, *Toplum ve Bilim*, 75, İstanbul, 1997.
- Akyol, S. ve Ulutürk S. (2007), “Küresel Kamu Malları: Hegemonya ve İstikrarın Küresel Ekonomi Politikası” *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, s.13.
- Altıok, M. (2005), “Uluslararası Sermayenin Krizi, Hegemonya Savaşları ve Türkiye” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, c.3, [wpww.E-Sosder.com](http://www.E-Sosder.com)
- Anand P. B., *Financing the Provision of Global Public Goods*, WIDER Discussion Paper 110, 2002.
- Anand P.B., *Who Pays and How Global Public Goods?*, *The Courier ACP-EU* 202, 2004
- Arce Daniel G. M. ve Sandler Todd, *Regional Public Goods: Typologies, Provision, Financing and Development Assistance*, EGDİ, Sweden, 2002.
- Bacık, Gökhan, “Kamusal Alan Tanımı Üzerine Bir Tartışma”, *Sivil bir Kamusal Alan*, ed. M. Özbek, Kaknüs Yay, İstanbul, 2005.
- Başaran, F. (Nisan-Haziran 2007). “Küresel Bir Kamu Malı Olarak Çevrenin Artan Önemi ve Sayıştay Denetimi”. *Sayıştay Dergisi*, 65, 88-89.
- Begg, D., Fischer, S. ve Dornbuch, R., *Economics*. 6th ed. London: McGraw-Hill., 2000.
- Bernard P. Herber, “The International Public Goods of Antarctica: A New Politico-Economic Regime for the World’s Seventh Continent”, (Ed. Vito Tanzi, *Public Finance, Trade and Development: Proceedings of the 44th Congress of the International Institute of Public Finance*, Istanbul, 1988, Detroit: Wayne State University Press, 1990.
- Binger, Albert, *Global Public Goods And Potential Mechanisms For Financing Availability*, Background Paper Prepared For The Fifth Session Of The Committee For Development Policy Meeting, April 7-11, 2003.
- Birleşmiş Milletler Türkiye Bürosu, <http://www.un.org.tr/>
- Blomquist, S. and Christiansen, V.; “The Role of Prices on Excludable Public Goods”, <http://www.nek.uu.se/Pdf/2001wp14.pdf>, 2002
- Blümel, W., Pethig, R. ve Hagen, O., “The Theory of Public Goods: A Survey of Recent Issues”, in: *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 142,

1986.

Brown Lester R.; *Eko-Ekonomi (Dünya İçin Yeni Bir Ekonomi Kurmak)*, Çev: Yeşim Erkan, TEMA Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

Buchanan, J. M.. *The Demand and Supply of Public Goods*, Chicago: Rand McNally & Company, 1968.

Bulutoğlu, Kenan (2003), *Kamu Ekonomisine Giriş*, 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Charles P. Kindleberger, "International Public Goods Without International Government", *American Economic Review*, (March 1986), s.7.

Coase Ronald H., "The Problem of Social Cost", *Journal of Law and Economics*, Vol.3,ss.1-44, 1960.

Conceicao Pedro and Mendoza Ronald; "Identifying High-Return Investments A Methodology For Assessing When International Pays And Aid For Whom", İçinde: *The New Public Finance: REspanding To Global Challanges*, ed. Inge KAUL ve Pedro CONCEICAO, Oxford University Pres, 2006. ss. 327- 356.

Cornes, R. ve Sandler T.; *The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods*, Cambridge University Pres, Cambridge, 1996.

Cornes, R. ve Sandler T.; *The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods*, Cambridge University Pres, Cambridge, 1996.

Cornes, R. ve Sandler T.; *The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods*, Cambridge University Pres, Cambridge, 1996.

Cullis, J.G. ve Jones, P.R.. *Public Finance and Public Choice*. London: McGraw-Hill, s.59–86, 1992.

Çaşkurlu, E., Unsal, H. (2006). "Global Kamu Malı Perspektifinden Finansal İstikrarın Sağlanması ve IMF'nin Rolü". *21. Türkiye Maliye Sempozyumu*, Çanakkale Onsekiz Mart üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Yayın No: 1, 272-299.

Çelikel Danişoğlu, A. (2004), "Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, s.6.

Dennis Altman, *Küresel Seks*, Çev: Serpil Çağlayan, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003

Desai, Meghnad (2003), "Public Goods: Historical Perspective", *Rethinking Public, Global, and Good*, Oxford University Press.

Desai, Meghnad, *Public Goods: A Historical Perspective*, In Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003.

- Development Committee (2001). *Poverty Reduction and Global Public Goods: A Progress Report*, DC2001-0007.
- Durmuş, M. (2006), "Sosyal (Kamusal) Malların Yeniden Tanımlanması Gereği", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt.17, Sayı.59, ss.65-97.
- Durmuş, Mustafa (2008), *Kamu Ekonomisi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- <http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,contentMDK:20167472~menuPK:413765~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:361712,00.html>
- Ener, M. ve E. Demircan (2008), "Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından, Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.13, s.1.
- Ener, M., Demircan, E. (2008). "Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları". *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 57-82.
- Feachem Richard G. A. ve Sachs Jeffrey D., *Global public goods for health*, Report of Working Group 2 of the Commission on Macroeconomics and Health, World Health Organization 2002.
- Ferroni, Marco, *Regional Public Goods in Official Development Assistance*, Washington, D.C.: Inter-American Development Bank Occasional Paper 11, 2001.
- Fisher, E.; "Public Goods and Common Resources", 2000, http://economics.sbsohio-state.edu/efisher/econ200/Chapter11_files/frame.htm
- French Hilary, Gradner Gary ve Assadourian Erik, *Barışın Temellerini Atmak, İçinde: Worldwatch Enstitüsü, Dünyanın Durumu 2005(Küresel Güvenliği Yeniden Tanımlamak)*, Çev: Ayşe Başçı, TEMA Vakfı Yayını, 2004
- Frenk, J. (June 2007). "Global Public Goods for Local Decision-Making: Empowerment Through Evidence". OECD World Forum on Statistics, Knowledge, and Policy "Measuring and Foster ing the Progress of Societies", İstanbul, 1-29.
- Gardiner Rosalie ve Goulven Katell Le, *"Sustaining Our Global Public Goods"*, Economic Briefing Paper No:3, *Heinrich Boll Foundation*, 2002, s.12.
- Gardiner Rosalie ve Le GOULVEN Kate; "Sustaning Our Global Public Goods", *Earth Summit Heinrich Böll Foundation Economic Briefing*, No:3, November 2003; Berlin.
- GEF, What is he GEF, <http://www.gefweb.org/whatisthegef/whatisthegef.html>
- Göker, Zeliha (2008), "Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler" *Maliye Dergisi*,

Temmuz-Aralık (155), 108-118.

Grunberg, I. (1990) "Exploring The 'Myth' Of Hegemonic Stability", Vol.44(4)
[Http://Www.Jstor.Org/Stable/2706850](http://www.jstor.org/stable/2706850)

Gunteren, Herman Van; "Public and Private", *Social Research*, Vol. 46, Summer 1977.

Habermas, Jürgen, *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, Çev:Tanıl Bora – Mithat Sancar, İletişim Yayınları, 1.Basım, İstanbul, 1997.

Hamburg, D. A., Holl, J. E. (1999). "Preventing Deadly Conflict From Global Housekeeping to Neighbourhood Watch". Inge Kaul, Isabelle Grunberg, Marc A. Stern (Ed.). *Global Public Goods: International Cooperation in The 21st Century* (ss. 366-381). New York: Oxford University Press.

Hasanoğlu, M. (2001), "Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri", *Sayıştay Dergisi*, s.43.

Holcombe, Randall G., "A Theory Of The Theory Of Public Goods", *Review Of Australian Economics* 10, No:1, 1997.

Hummel, Jeffrey Rogers, "National Goods Versus Public Goods: Defense, Disarmament and Free Riders", *Review of Austrian Economics*, 1990.

Jacquet Pierre and Marniesse Sarah, *Financing Global Public Goods: Issues and Prospects*, Chapter 2, The International Task Force on Global Public Goods, 1 August 2004, http://www.gpgtaskforce.org/bazment.aspx?page_id=265

Jha Raghendra, "Innovative Sources of Development Finance, Global Cooperation in the 21st Century", Australian National University Division of Economics Working Paper ,October 4, 2002.

Kanbur R., Sandler T. ve Morrison K.; *The Future of Development Assistance: Common Pools and International Goods*, Policy Essay, No: 25, Washington D.C., Overseas Development Council, 1999.

Kanbur Ravi, *Cross-Border Externalities, International Public Goods And Their Implications for Aid Agencies*, Cornell University, March, 2001, <http://www.people.cornell.edu/pages/sk145/>

Kapur Devish, "The Common Pool Dilemma Of Global Public Goods:Lessons From The World Bank's Net Income And Reserves", *World Development*, Vol. 30, No. 3, 2002

Karabıçak, M. (2002), "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.7, s.1.

Karakaya Etem ve Özçağ Mustafa, *Türkiye Açısından KYOTO Protokolü'nün Değerlendirilmesi ve Ayırıştırma (Decomposition) Yöntemi İle CO₂ Emisyonu Belirleyicilerinin Analizi*, VII. ODTÜ Ekonomi Konferansı, 6-9 Eylül 2003

- Karayılmazlar, Ekrem, "Uluslar arası Kamusal Mallara İlişkin Kavramsal Sorunların Kamu Maliyesi Perspektifinden Tartışılması", *Vergi Dünyası*, Yıl:25, Sayı:300, Ağustos, 2006.
- Kaul Inge, "Governing Global Public Goods in a Multi-Actor World: The Role of the United Nations." Presented at- On the Threshold: The United Nations and Global Governance in the New Millennium International Conference UNU Tokyo, 19-21 January 2000
- Kaul Inge, Goulven Katell Le Ve Schnupf Mirjam; "Financing Global Public Goods: Policy Experience And Future Challenges", Edited Inge Kaul, Katell Le Goulven And Mirjam Schnupf; *Global Public Goods Financing:New Tools For New Challenges ,A Policy Dialogue*, 2002.
- Kaul Inge; Grunberg Isabelle ve Stern Marc A.; "Defining Global Public Goods", İçinde: Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, *Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century*. New York: Oxford University Press., 1999.
- Kaul, I. and R. U. Mendoza (2003), "Advancing the Concept of Public Goods", *Providing Global Public Goods: Managing Globalization* (edt. Inge Kaul, Pedro Conceição, Kafell le Goulven ve Ronald U. Mendoze), UNDP, Oxford University Press.
- Kaul, I.(2008), *Governing Global Public Goods in a Multi-Actor World: The Role of The United Nations*, <http://www.unu.edu/millennium/kaul.pdf> (10.06.2008).
- Kaul, I., Faust, M. (2001). "Global Public Goods and Health: Taking the Agenda". *Forward, Bulletin of the World Health Organization*, 869–874.
- Kaul, I., I. Grunberg and M. A. Stern (1999), "Defining Global Public Goods", *Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century içinde*, UNDP, Oxford University Press, Oxford.
- Kaul, I; "Public Goods; Taking The Concept to the Twenty-First Century". İçinde Drache,D.(Ed): *The Market of the Public Domain*, Routledge, London, , 2001.
- Kaul, Inge ve Mendoza, Ronald U., "Advancing The Concept Of Public Goods", İçinde: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza,, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003.
- Kindleberger Charles P., "International Public Goods without international Government", *American Economic Review*, Vol. 76, issue 1, 1996, ss 1-13.
- Kindleberger, C. P. (1986b), "Hierarchy Versus Inertial Cooperation" <http://www.jstor.org/stable/2706831>.

- Kirmanoglu Hülya, Yılmaz Binhan Elif, Susam Nazan, *Maliye Teorisi'nin Çıkmazı: Küresel Kamusal Mallar (Kalkınma Yardımları İçinde Küresel Kamusal Malların Finansmanı)*, Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler, 21.Maliye Sempozyumu, 2006.
- Kirmanoglu, H., B. E. Yılmaz ve N. Susam (2006), “Maliye Teorisi'nin Çıkmazı: Küresel Kamusal Mallar (Kalkınma Yardımları İçinde Küresel Kamusal Malların Finansmanı)”, *Maliye Dergisi*, s.150.
- Kovancılar Birol, “Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği”, *Yönetim ve Ekonomi*, Sayı 2, 1995.
- Köse, Ö. (2003), “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü” *Sayıştay Dergisi*, s.49.
- Lopez de Silanez, Florencio; Andrei Shleifer ve Robert M.Wisny; “Privatization in The US”, *Rand Journal of Economic*(28), August 1997.
- Malkin, J. ve Wildavsky, A., Why The Traditional Distinction Between Public And Private Goods Should Be Abandoned, in: *Journal of Theoretical Politics*, 3, 1991.
- Mankiw Gregory, “Gas Tax Now!”, *Fortune*, 24 Mayıs 1999
- McNutt, Patrick; “Public Goods And Club Goods 0750”in *Encyclopedia of Law and Economics*, Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), , *Volume I. The History and Methodology of Law and Economics* , Cheltenham, Publishers:Edward Elgar and the University of Ghent, 2000.
- Mendez, R. P. (1999). “Peace as a Global Public Good”. Inge Kaul, Isabella Grunberg, Marc A. Stern (Ed.). *Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century* (pp. 382-416). New York.
- Meriç, M. (2006). “Küresel Kamu Mallarının Yönetiminde Uluslararası Kurumsal Oluşumların Önemi”. *21. Türkiye Maliye Sempozyumu*, Çanakkale Onsekiz Mart üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, 1, 143-161.
- Mohan J. Rao, “Equity in a Global Public Goods Framework”, (Ed. Inge Kaul, Isabelle Grunberg ve Marc A. Stern, *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*, New York: Oxford University Press, 1999.
- Mohan, R. J. (1999), “Equity in A Global Public Goods Framework”, I. Kaul, I. Grunberg ve M.A. Stern (der.), *Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century* içinde, UNDP, Oxford University Press, Oxford.
- Morgan, J.,“Financing Public Goods by Means of Lotteries”. *Re- view of Economic Studies* 67, 2000.
- Morrissey O., Willem te Velde, D. ve Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues”, *World Bank Study on International Public Goods*,

London: Overseas Development Institute, 2001.

Morrissey O., Willem te Velde, D. ve Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues”, *World Bank Study on International Public Goods*, London: Overseas Development Institute, 2001.

Morrissey, O., Willem te Velde, D. ve Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues” İçinde: ed. by Ferroni, M., A. Mody, *International Public Goods: Incentives, Measurement and Financing*, Washington D.C., Kluwer Academic Publisher and World Bank, 2002.

Musgrave, Richard A; “Kamu Maliyesi Teorisi- Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme”, Çev: Yaşar Metihbay, Orhan Şener, *1.Kitap: Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi ve Siyasal Karar Alma Mekanizmasında Etkinlik*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Mutlu, A. (2006), “Kürsel Kamu Malları Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim Finansman ve Yönetim Sorunları” *Maliye Dergisi*, s.150.

Nordhaus, W. D. (2005). “Paul Samuelson and Global Public Goods”. 1-14, <http://nordhaus.econ.yale.edu/PASandGPG.pdf>

OECD, *DAC Statistical Reporting Directives*, DCD/DAC 34, Nisan 2007, s.59. www.oecd.org/dac/stats/dac/directives

OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region.*, 2006, www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf

OECD, *Development Database on Aid from DAC Members: DAC Online*, Dünya Bankası, <http://www.oecd.org/dataoecd/17/54/38054639.gif>

Olson M, “Increasing The Incentives for International Cooperation”, *International Organization*, 27(2), 1971.

Ortaç Fevzi Rıfat, *Global Kamu Malları ve Finansmanı*, Gazi Kitabevi, Mart 2004

Öktem Ayşe Uyduranoğlu, “AB'de Emisyon Ticaret Sistemi ve Karbondioksit Vergisi”, *Radikal Gazetesi*, 26 Nisan 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php>

Özbek, Meral, “Kamusal Alanın Sınırları”, Ed. Meral Özbek, *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, İstanbul, 2004.

Paul James A. ve Wahlberg Katarina, *Global Taxes for Global Priorities*, Published by Global Policy Forum, the World Economy, Ecology and Development Association (WEED) and the Heinrich Böll Foundation, Mart 2002.

Pazarıcı Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003

Pirages Dennis, *Bulaşıcı Hastalıkları Sınırlandırmak*, İçinde: Worldwatch Enstitüsü,

- Dünyanın Durumu 2005(Küresel Güvenliği Yeiden Tanımlamak), Çev: Ayşe Başcı, TEMA Vakfı Yayını, 2004
- Poole Ross, *Ahlâk ve Modernlik*, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993.
- Redhouse, ne-sözlük, <http://www.redhouse.com.tr/V2/Lang/Tr/Pg/DictionaryResult>,
- Reisen Helmut, Soto Marcelo ve Weithöner Thomas, . *Financing Global and Regional Public Goods through ODA: Analysis and Evidence from the OECD Creditor Reporting System*, OECD Development Centre, Working Paper No 232, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, Ağustos 2003
- Renner Michael, *Güvenliği Yeniden Tanımlamak*, İçinde: Worldwatch Enstitüsü, Dünyanın Durumu 2005(Küresel Güvenliği Yeiden Tanımlamak), Çev: Ayşe Başcı, TEMA Vakfı Yayını, 2004.
- Rizzolli, Matteo., "The International Trade Regime: a Global Public Goods Perspective." Thesis, University of Maastricht, 2002.
- Rosen, Harvey S.; *Public Finance*, 6.Edition,McgrawHill, 2002.
- Sagasti Francisco ve Bezanson Keith; *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*, Sweden, Ministry for Foreign Affairs, 2001.
- Saklı, A. R. (2007), "Hegemonya Kavramı ve Küresel Anlamı", <http://www.sakli.info/Hegemonya.pdf>
- Samuelson, P.A. ve Nordhaus, W.A.; *Economics*, McGraw-Hill, New York, 1985.
- Sandler Todd ve Arce M ,Daniel G., *A Conceptual Framework For Understanding Global And Transnational Public Goods For Health*, *Fiscal Studies*, vol. 23, issue 2, 2002.
- Sandler Todd, "Assessing the Optimal Provision of Public Goods: In Search of the Holy Grail", İçinde: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003.
- Sandler Todd, "On Financing Global And International Public Goods", *World Bank Policy Research Working Paper* No. 2638 , July 2001.
- Sandler Todd; "Intergenerational Public Goods (Strategies, Efficiency And Institutions)",İçinde: Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, Eds., *Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century*. New York: Oxford University Press.,1999.
- Saraç, Ö. (2006), *Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.

- Savaş, V. F. (2004), *Dünya Ekonomi Sistemi*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Schiller, B.R.; *The Micro Economy Today*, Random House, New York, 1986
- Snidal, D. (1985), "The Limits Of Hegemonic Stability Theory" *International Organization*, vol.39(4), www.Jstor.Org/Stable/Pdfplus/2706716.Pdf
- Sönmez Sinan, *Kamu Ekonomisi Teorisi*, Teori Yayınları, Ankara, 1987.
- Stalgren, P., *Regional Public Goods and the Future of International Development Co-operation: A review of the Literature on Regional Public Goods*, Working Paper 2000:2, Stockholm: Ministry for Foreign Affairs ,2000.
- Stiglitz, J. E. (1994), *Kamu Kesimi Ekonomisi*, Çeviren: Ömer Faruk Batirel, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Stiglitz, Joseph E., *Kamu Kesimi Ekonomisi*, Çev: Ömer Faruk Batirel, 2.Baskı, Marmara Üniversitesi Yayını No:549, İstanbul, 1994,150., Rosen, Harvey S.; *Public Finance*, 6.Edition,McgrawHill, 2002.
- Strange, S. (1987), "The Persistent Myth Of Hegemony" *International Organization*, 41(4), www.Jstor.Org/Stable/Pdfplus/2706758.Pdf
- Susam, N. (2008). "Kamu Maliyesinde Sınır Ötesi Bir Kavram: Küresel Kamusal Mallar". *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII,(1-2), 277-278.
- Şener Orhan, *Kamusal Mallar Teorisi*, Bursa İ.T.İ.A. Yayını No:15, İstanbul, 1977.
- Şirin Gülin, Işık Nilüfer ve Gülöz Sevil Didem, Emisyon Ticareti Uygulaması ve Türkiye'ye Etkileri, XI. İktisat Öğrencileri Kongresi, Ege Üniversitesi, 08.05.2007
- Tanzi, V. (2004), "Ulus Devletlerin Sonu Mu Geliyor?" Çeviren: Hakan Ay, *Dokuz Eylül*
- Tekin, A. ve İ. S. Vural (2004), "Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.12.
- Thurow, Lester; "Income Distributiun as a Public Goods", *Quarterly Journal of Economics*, May 1971.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon İdaresi Başkanlığı, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu,2006*, www.tika.gov.tr.
- Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, 2006*, www.tika.gov.tr
- UNDP, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization,25 Questions & Answers*, UNDP/UDS, November, 2002.

- UNIDO (United Nations Industrial Development Organization) (2008). *Public Goods for Economic Development*. Vienna.
- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı1.
- Waisanen Bert; “Taxing Behavior”, *State Legislatures*, Jun2004, Vol. 30 Issue 6
- Woodward D. Simith R. D. “Global Public Goods and Health: concepts and issues”,
http://www.who.int/trade/distance_learning/gpgh/gpgh1/en/index.html
- World Bank Development Committe, *Global Public Goods:A Framework For The Role Of The World Bank*, Global Programs and Partnerships, September 28, 2007
- World Bank Global Development Finance, *Effective Use of Development Finance for International Public Goods*, 5.Bölüm, Building Coalitions for Effective Development Finance, 2001. <http://econ.worldbank.org/>
- World Bank Global Development Finance, *Effective Use of Development Finance for International Public Goods*, 5.Bölüm, Building Coalitions for Effective Development Finance, 2001, <http://econ.worldbank.org/>
- World Bank, Global Development Finance:The Globalization of Corporate Finance in Developing Countries, 2006,s.55. www.worldbank.org/gdf2006
- World Bank, *Poverty Reduction and Global Public Goods: Issues for the World Bank in Supporting Global Collective Action*, Development Committee, Washington, DC/2000-16, September6, 2000. www.siteresources.worldbank.org/
- Yalçın, A. Z. (Haziran 2009). “Küresel Çevre Politikalarının Küresel Kamusal Mallar Perspektifinden Değerlendirilmesi”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 288-309.
- Yelken, Ramazan., “Kamusal Alan Kim(ler)in Alanı”, *Sivil Bir Kamusal Alan*, (ed.) Lütfi Sunar, İstanbul: Kaknüs Yay., 2005.
- Yıldız Habib, *Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.
- Yılmaz Sıdika, “Birbirimizi Yorumlamanın / Anlamanın Bir Yolu Olarak Oyun ve İnsan İlişkisi”, *Yeni Düşünceler* ,Yıl 1, Sayı 1,Ege Üniversitesi Matbaası, Haziran 2005.
- Yılmaz, B. E. (2010) “Barış ve Güvenlik: Küresel Kamu Malı Olarak Sunumu ve Finansman Mekanizmaları”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 137 -158.